ATTİLÂ İLHAN / ABBAS YOLCU

b

attilâ ilhan

BİLGİ YAYINEVİ

ABBAS YOLCU

BİLGİ YAYINLARI / BİLGİ DİZİSİ : 91
ATTİLÂ İLHAN : 2

ISBN 975 - 494 - 625 - 6
96 06 . Y 0105 . 1027

Birinci Basım 1957

İkinci Basım
Kasım 1996

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf 431 81 22 - 434 12 71
434 49 98 - 434 49 99
Faks 431 77 58
06420 Yenişehir - Ankara

ATTİLÂ İLHAN

Abbas Yolcu

BİLGİ YAYINEVİ

şiir

duvar (8. basım)
sisler bulvarı (8. basım)
yağmur kaçağı (7. basım)
ben sana mecburum (9. basım)
belâ çiçeği (5. basım)
yasak sevişmek (6. basım)
tutuklunun günlüğü (6. basım)
böyle bir sevmek (6. basım)
elde var hüzün (4. basım)
korkunun krallığı (3. basım)
ayrılık sevdâya dâhil (3. basım)

roman

sokaktaki adam (5. basım)
zenciler birbirine benzemez (4. basım)
kurtlar sofrası (4. basım)
aynanın içindekiler:
1 / bıçağın ucu (3. basım)
2 / sırtlan payı (3. basım)
3 / yaraya tuz basmak (3. basım)
4 / dersaadet'te sabah ezanları (3. basım)
5 / o karanlıkta biz (2. basım)
fena halde leman (8. basım)
haco hanım vay (2. basım)

deneme / anı

abbas yolcu (2. basım)
yanlış kadınlar yanlış erkekler (3. basım)
anılar ve acılar :
1 / hangi sol (4. basım)
2 / hangi batı (4. basım)
3 / hangi seks (2. basım)
4 / hangi sağ (2. basım)
5 / hangi atatürk (3. basım)
6 / hangi edebiyat
7 / hangi laiklik
attilâ ilhan'ın defteri :
1 / gerçekçilik savaşı (2. basım)
2 / 'ikinci yeni' savaşı (3. basım)
3 / faşizmin ayak sesleri*
4 / batı'nın 'deli gömleği' (2. basım)
5 / sağım solum sobe
6 / ulusal kültür savaşı
7 / sosyalizm asıl şimdi (3. basım)
8 / aydınlar savaşı (3. basım)
9 / kadınlar savaşı

çeviri

kanton'da isyan (malraux / 3. basım)
umut (malraux / 3. basım)
basel'in çanları (aragon / 3. basım)

* *işaretli kitaplar tükenmiştir.*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ YERİNE 7

Siftah 11

1. Yürü Yiğit Yürü Yol İlen Yürü 13
2. İşte Geldik Gidiyoruz 17
3. Yürü Deli Huylum Sen Binler Yaşa 22
4. Eyyam Ola Yel Ese 27

Sıla 33

1. Güneyden Gelen Adam 35
2. Bursa'nın Taşları Dedik 49
3. Bakraç Koyu'nda Yatan Gemiler 61
4. Yol Ver Bize Murat Dağı 72
5. Babakale'den Geçerken 88

Yâdel 103

1. Eyvallah 105
2. Napoli İçinde Aynalı Çarşı 110
3. Marsilya'dan Bir Gece Geçtim 117
4. Ulan Paris 123
5. Aupres de ma Blonde 129

6. Mahel'in Arkadaşı 134
7. Nam-ı Diğer Mırç 141
8. "... Bu Gidişatın" 146
9. Ve Başkaları 151
10. Kırkayak'ın Kırk Ayağı 158
11. Annette Sahneye Çıkıyor 167
12. Kış Ortasında Bir Gecelik Rüya 172
13. Kış Ortasında İkinci Rüya 178
14. Kaptan 185
15. Traş Faslı 192

Son Kesti 199
1. Abbas Yolcu 201

Meraklısı İçin Notlar 207

ÖNSÖZ YERİNE

Şimdi bunu kime anlatabilirsiniz?

O yaz, –'40 karanlığı'nda bir yaz–, **Karşıyaka**'dan çocukluk arkadaşımız **Mahmut, Sındırgı**'ya gelmek istemişti. Savaşın ilk yıllarında onunla, **Körfez**'de ne balıklar tutmuş, üç film birden gösteren **Mezarlıkbaşı** sinemalarında, zırıl zırıl terleyerek **–New York, Chicago, Los Angeles–** ne **Amerika**'lar keşfetmiş, **Kardinal**'e ve adamlarına karşı, **d'Artagnan** ve **Üç Silahşörler**'le ne savaşlar vermişiz! Epeydir o hâlâ **İzmir**'de yaşıyor ama, biz **Sındırgı**'dayız; eski arkadaşların, tatilin birkaç haftasını beraber geçirmek istemeleri çok mu?

Şimdi inanmayacaksınız: O tarihte bu yolculuk, bir serenaamdı: Yedek parça yok, lastik yok, benzin yok, karayolları adeta devre dışı. **Sındırgı/Balıkesir** otobüsü, haftada üç gün, sadece bir otobüs; yolculuk saatlerce sürüyor. **Balıkesir**'e **İzmir**'den ancak trenle gelebilirsin, o bakımdan zamanlamanın iyi olması şart, aksi halde **Mahmut** bilmediği bir **Balıkesir**'de dımdızlak yalnız kalabilir. İyisi mi, ben ve **Cengiz,** o gün otobüsle **Balıkesir**'e gittik, **Mahmut**'u **Bandırma** treninden aldık, geceyi **Milli Kuvvetler Caddesi**'ndeki evden bozma bir otelde geçirdikten sonra, ertesi gün otobüsle **Sındırgı**'ya yola çıkıyoruz.

Savaş koşulları –o zamanki deyimle 'ahval-i hâzıra'– yolculukları öylesine kısıtlamış ve zorlaştırmış ki, bir **İstanbul/Burhaniye** ya da **İzmir/Sındırgı** 'seferi' basit bir gezi olmaktan çıkıyor, tehlikeli ihtimallerle yüklü sahici bir 'hey'et-i seferiye'ye dönüşüyor. Bu kitapta anlatılan bazı yolculuklar, bugün de yolculuk sayılır mı, kuşkuluyum; o gün çoğu bir serüvendi, okurken o gözlüğü kullanmak

lâzım: 'ahval-i hâzıra' gözlüğünü! Ahval-i hâzıra, bir yerde ahval-i fevkalade anlamına da geliyordu, yani 'Olağanüstü Hal'.

Kuşkulanmadım dersem, yalan: **Yaşar Nâbi,** bana o mektubu yazarken, acaba bir **Adrien Zografi** mi yaratacağını zannetmişti? **Adrien Zografi** kim? Romen yazarı **Panait İstrati**'nin otobiyografik romanlarında kendine uygun gördüğü ad. **İstrati**'yi Türk okuruna **Yaşar Nâbi** tanıtmış **(Angel Dayı)** ve sevdirmişti; Fransız okuruna ise, **Romain Rolland:** Ona **Balkanlar**'ın **Gorkiy**'i diyordu: **Gorkiy** ve **İstrati,** ikisi de kaderin oradan oraya savurduğu halk çocuklarıdır; işin ilginç yanı, 'savrulmalarından' son derece başarılı edebi sentezler çıkarabilmiş olmaları.

Ben **Gorkiy**'i de, **İstrati**'yi de –daha kimleri– yutarcasına okumuş, 'muhataralı' bir lise öğrencisiydim; babamın kaymakamlık ettiği irili ufaklı ilçelerden **Varlık**'a şiirlerimi gönderirken, halk ağzından üretmeye çalıştığım bir nesirle, **Yaşar Nâbi**'ye mektuplar yazardım; o bu nesirden etkilenmişti, mektubunda bana, 'âvâre yolculuklarımı' aynı üslupla **Varlık**'a yazmamı önerdi. İşe bakın ki mektubunu aldığımda ilk **Paris** yolculuğumun hazırlığını bitirmek üzereydim; yani, bu kitabın ikinci kısmı, birinci kısmından önce yazılmış, bölüm bölüm **Varlık**'ta yayımlanmıştır.

Yolculuğun asıl amacı, **Adrien Zografi** gibi 'dünyayı görmeye gitmek' değildi, öyleymiş gibi yapıyordum; gerçekte **Fransa**'da örgütlenmiş **İlerici Jöntürkler Birliği**'ne katılacaktım: **Nâzım** için yurtdışında büyük bir kurtarma kampanyası tasarlanıyordu. Belki de bu yüzden o yolculuğun notlarında, gereğinden ve gerçeğinden fazla 'şâhâne serseri' görünmüşümdür. Adeta bir sis perdesiydi bu.

Çok gençtim ama, üslup arayışı içindeydim. **Meşrutiyet** yazarlarının 'geldi, gitti, yaptı'lı anlatımını yeknesak buluyordum, beni tedirgin ediyor. **Ataç**'ın denemeye başladığı 'devrik tümce'yi sevemedim, belki **Rumeli** ağzı çağrışımları yaptırdığı için. Halk şiirinden,

masal ağzından bir yakıştırma deniyorum; **Yaşar Nâbi**'yi etkileyen o mektuplardaki üslup, işte bu üslup; iyi de, bakalım uzun metinlerde aynı üslupla aynı neticeyi almak mümkün olabilecek mi? İçimde bunun kaygısı filizleniyor.

Ayrıca **Cumhuriyet** Türkçesinde doğrudan etkilendiğim yazarlar da var, başta **Falih Rıfkı: 'Taymis Kıyıları**'nı, **'Moskova/ Roma**'yı 1940 sonbaharında **İzmir Erkek Lisesi** kütüphanesinde okumuştum; **'Hind'**, savaş esnasında, **Ulus**'ta tefrika edilmişti: Bir üslup şahaseri! Dahası **Ahmet Hamdi**'nin, **Peyami Safa**'nın, **Mithat Cemal**'in nesriyle, sanki bir 'kan akrabalığı' içindeydim. '**Abbas Yolcu**' metinleri, şairin yeni bir Türkçe nesir üslubu çıkarma teşebbüsüdür; ilk romanlarına da –özellikle **'Zenciler Birbirine Benzemez'**e– sıçrayacak olan bu çalışma, 40'lı yıllarda epeyce taraftar bulacak; 60'lı yıllardan itibaren, artık bilinen ve imzasız da tanınabilen **Attilâ İlhan** üslubunu oluşturacaktır.

'Abbas Yolcu'yu, yarım yüzyıl sonra tekrar okurken, en çok etkilendiğim, henüz yirmili yaşlarını süren genç bir edebiyatçının, geleceği için yoğurmaya kalkıştığı bu üslup çabası oldu; neden diyorsanız aynı nesilden bir sürü şair ve yazarın, hep aynı miyav miyav üslubuyla yazdıklarını hatırlamalısınız; bu size, delikanlı yolcu **Abbas**'ın sürçmelerini de, yer yer mısraya dönüşen cümlelerini de affettirecektir.

Attilâ İlhan
Ilıca (Çeşme)
Temmuz 1996

siftah

1

YÜRÜ YİĞİT YÜRÜ YOL İLEN YÜRÜ

Masallardan çabuk sıyrıldım. Daha ilkokulun üçüncü sınıfında okurken, ne Kafdağı'ndaki şehzadenin, ne de hünkürdükçe burunlarından cevahirler dökülen sihirli domuzların benim için çekici bir tarafı kalmıştı. Çocukluk yıllarının hemen her günü ya çocuk dergilerinin yahut çocuk romanlarının esrarlı sayfalarında saklıdır: İşte **Hazret-i Süleyman** gibi kurdun kuşun dilinden anlayan **Dr. Dollitle.** İşte **Mango** yıldızının hilal yüzlü zalim imparatoru **Ming.** İşte kıvırcık perçemiyle **Pire Nuri.** Ve sonra bütün o eski dostlarım: **Murat Reis**'in oğlu, **Kaptan Grant**'ın çocukları. **Billy Bones.** Goril avcıları. Ben on bir yaşımda adım adım dünyayı geziyordum. Şimşek şimşek caddeleri, kuleleri, heyecanlı kalabalıklarıyla büyük şehirler; uykulu kasabalar ve denizler, hele okyanuslar beni hayran ediyordu. Kimbilir, içimde yıllar yılı bir **golf stream** akıntısı gibi sıcak sıcak hissettiğim "dünyayı görmeye gitmek" arzusu belki de daha o zamanlar pırıldamaya başlamıştı. Ben, kocaman gözlü, macera romanları meraklısı çocuk, ne kadar ufaktım ve nasıl iki ayağımdan yeryüzüne çakılmıştım. Oysa dünya ne kadar muhteşem, ne kadar büyüktü!

Hâlâ hatırlarım: Kadranına bildiğim bilmediğim ne ka-

dar şehir varsa yazılmış bir radyonun karşısına istifham gibi oturmuşum. Radyo dünyadan sesler getiriyor: Canlı, kıvır kıvır, karbon alevleri gibi saydam sesler. Şarkılar, türküler. Deme be sağdıcım! Dedim gitti. Neresi burası? **Kongo** mu? Tamtamlar mı bunlar? Bu, dağ sesli sihirbaz mı? Geç bir kalem. Al sana **El-Kahire!** Ağlar **Kahire.** Şıkır şıkır oynar, dümtek tutar. Burası, allahü-âlem, **France eyaleti**'dir. İspinozcuk gibi bir kızcağız şakır durur. Kitaplardan, resimlerden sonra radyo. Sarı, tozlu sayfaların, renk renk resimlerin büyülü bir el dokunmuş gibi ansızın dile gelmesi. XX'nci asır, iki büyük çılgınlığının arasında aklı dünyaya yetmiş çocuklarını çileden çıkarmak için cümle marifetlerini döküyordu. Ama bu kadar da değil.

İlk hangi filmi görmüştüm acaba? O vakitler sinema herhalde dilsizdi. Herhalde karanlık bir köşede hastalıklı bir piyano kımıldanıp duruyordu. Bizim şehrimizde, sinemanın önünde dişsiz, çenesi kavun gibi yusyuvarlak bir adamcık şöyle seslenirdi: **"Başlıyor ha, başlıyor. Yirmi aslanla, otuz kaplanla boğaz boğaza gelen, hepsini bir vuruşta yere seren Tarzan. Haydi başlıyor."** Biz, sekizer buçuk kuruşu toslar, dalardık. Ve başlardı. Ne başlayış!.. Islıklar, alkışlar. Tepinmeler. Vallahi sağdıcım, tabiat dersinden bir türlü kıvıramadığım o zebraları, ornitorenkleri, kivileri, makileri ben sinemadan öğrenmişimdir. Artık masal canlanıyor, handiyse elle tutulacak bir hal alıyordu. Dünyayı muazzam bir yelpaze karşımda açılmış görüyordum. Bunlar ne dağlardı böyle? Aman Allah? Bunlar nasıl da ağır ağır, dua edercesine akıp giden nehirlerdi? Bu bulut delen binalarda nasıl yaşanırdı? Sinema şeytanı kalbime girmiş, beni yeryüzünün ve suyüzünün ta öbür uçlarına doğru üfleyip haydalıyordu.

Kitaplar. Radyo ve sinema ve elli yıl içinde kıtaları çi-

leden çıkaracak üçüncü büyük çılgınlığa doğru dörtnala koşan XX'nci asır. Biz bunların çocuğuyuz. Her esen rüzgâr içimizde, gözle görünmez ne yapraklar titretir. Enginlere yelken açan her gemi nasıl bizi ağlayacak hallere sokup döker. Kalbimiz, sallanan veda mendillerinde, gözlerimiz, bozkır gecelerini diş diş çiğneyip geçen katarların ışıklarındadır. Biz böyle doğduk, böyle büyüdük. Şimdi, hemen şimdi sokağa çık sağdıcım, önüne gelen ilk akranını çevir: "Şöyle" de "Şöyle uzun bir yolculuğa var mısın?" Eğer bu delikanlı, asrından senelerce geride yaşamıyorsa sana vereceği cevap "Hayır" olmayacaktır. Tepkili uçak, jet motoru ve insan emrinde atom enerjisi o benim eski muhteşem dünyamı liselerde üstünde coğrafya dersi verilen şöyle irikıyım bir mücessem küre hâline soktu. Geceleyin **Tombuktu**'yu rüyamızda görüp, eğer paramız varsa; ertesi gün, bir gün önceki rüyayı gerçek olarak yaşayabiliyoruz. Fakat ben yine de dünya eski dünyadır diyorum: Çeşit çeşit bandıralı gemiler, o eski gemilerdir. **Napoli**'de **Vezüv Yanardağı** yine narin ve fiyakalı. Yine **Afrika**'nın en yüksek dağı **Kilimancaro.** Yine **Mısır**'da ehramlar ve **Sfenks.** Musonlar. Alizeler. Karşı Alizeler. Her şey yerli yerinde. Hatta içimdeki o civelek dünyayı görmeye gitmek arzusu bile.

Ama iptidai memleketim! Allah için söyle sağdıcım, Allah için! Evinin köşe bucağını iyice bilmeyen adamın sokakta işi ne? Hem **Anadolu** dünyanın dışında mı? Sen **Anadolu**'yu bilir misin? Yayan yapıldak yollarına düşüp, dağına taşına merhaba dedin mi? Vahşi bozkır rüzgârlarına terk edilmiş göçmen köyleri, bir dudağı yerde bir dudağı gökte sıradağlar, göller, gölekler gözlerine düştü mü hiç? Unutmanın mümkünü yok: Yaşım on birdi. İlk evvel, **Batı**'dan **Konya** bozkırlarına vardımdı. O gün bu-

gündür rüzgârcıl kırlangıçlar misali dolaşıyorum; kimi poyraz alıp götürüyor, kimi karayel. Sen de git gör sağdıcım! **Zonguldak**'ta kömür ocaklarına kahraman bir gece gibi in, **Keçiborlu**'da kükürt harmanı yap, stepte ılgın çalılıklarının dibinde toy avla. Gelgelelim, en mühimi, insanlarla hemhâl ol **Mehmet** de, **Durdu** de, de bir şeyler işte. Onun gözlerine bak dinle. **Anadolu,** kalbi ve gözleriyle konuşur, kalbi ve gözleriyle dinler. Bir de üç telli sazla: **"Çıktım yücesine seyran eyledim–Yar ile gezdiğim iller perişan!"** Hey benim keklik sekişli sağdıcım, senin **Anadolu** dediğin de bir dünya değil mi sanki? Bunu söylemek bile fazla. Ben onun koynunda ekmeği öpmeyi, yalınayak gezmeyi ve ağlamayı öğrendim. Daha da kimbilir neler öğreneceğim.

2

İŞTE GELDİK GİDİYORUZ

Bu yaz **Fuar** zamanı **İzmir**'deydim. Kızgın bir öğle vakti, **Basmahane** cıvarındaki halk lokantalarından birinde bir türkü dinledim: **"Uzanır da gider of, tren yolları."** Ya bu yahut da buna benzer bir şeydi. Bir an için dağ başlarına, ovalara, nehir boylarına döşenmiş demiryolları güneşten bir çift medeniyet mısraı hâlinde, gözlerimde parladı. Uzanır gider of, tren yolları!.. Gider ya nasıl gider, nereye gider, kimi götürür? Bizim memlekette demiryolunun hikâyesi inkılabın hikâyesinden ayrı yazılmaz. Şimdi bulut göğüslü **Toroslar**'la pençeleşen ejderha lokomotifler öksüre aksıra içimden geçiyorlar. Uzakta bir yerde güneş çıldırıyor. Az sonra alıp başını gidecek. Sular kararacak. Çam ormanlarında, meşe ve gürgen ormanlarında rüzgâr konuşacak. Bu istasyon **Ayrancı Derbent İstasyonu**'dur. Neden bütün ötekilerini hatırlamadım da yalnız bunu hatırladım? Şeytan bilir! Ama kıymeti ne? Ha **Ayrancı Derbent** olmuş ha **Fevzipaşa** ha **Sığırcı!** Hepsinde, hepsinin gözlerinde geride kalmanın çırılçıplak hüznü. Su, ayran, kaynamış yumurta satmak için yırtınan **Anadolu** yavruları. Melankolik çan sesi. Melankolik allahaısmarladık. Geride bıraktığımız gazete kâğıtları. Yollarda, bu tenha ve ıssız istasyonları nasıl da kendime kardeş

bilmiş, nasıl kalbimi yumruklayacak hallere düşmüşümdür. Hey gözümün iki sıralı yaşı demiryolları, şu benim kalbim kulunuz kurbanınızdır, alın götürün.

Gördüğüm ilk tren beni korkutmuştu. Kimbilir belki de ağlamışımdır. Sonra uzun seneler, güdük banliyö trenlerinin cakalı, serçemsi lokomotifleri ahbabım oldu. Laf mı bu ya? 40-45 dakikalık tren yolculuğunun lafı mı edilir? Nihayet günün birinde o kısa bacalı mağrur zeybeklerden birisi beni çarptı götürdü. Hey tosunum bu gidiş ne gidişti? **Anadolu**'nun içine doğru gittikçe seyrekleşen asmalar, bağ kuleleri, zeytinlikler arasından ve bulanık, bumbulanık **Gediz**'in yanısıra. **Manisa, Çoban İsa, Salihli, Turgutlu, Alaşehir, Uşak**'ı, **Şeker Fabrikası**'nın önündeki dekovilleri, cam gibi, soğuk, yıldızlı yayla gecesiyle **Afyon**'u hatırlıyorum. Tren beni dünyaya yani memleketime alıp götüren ilk taşıttır. İlk göz ağrısı. Onu nerede görsem; yüreğimi delik deşik eden çığlıklarını nerede, nasıl, ne vakit duysam; boğazıma bir düğümdür düğümlenir. Bu çığlıklar, bu düdük sesleri; hele geceleri son hızla, bacadan kıvılcımlar savurarak; uzaktan ışıkları görünen bir büyük şehre yaklaşılırken, adama nasıl koyar? Ama sen söyle sağdıcım, şair neye benzetmiş bu tren düdüklerini, hangi çığlıklara: **Unuuuuut! Unut! Unuut!**

Sidan eteklerinde bir **Emendere** ılıcası vardır: Dağların temeline oyulmuş kükürtlü bir ılıca. Köylülerden rivayet, bu suya bir kez giren, dünyanın öbür ucuna gitse ölüp kara topraklara girmeden muhakkak bir kez daha gelir, girermiş. Benimki de o hesap. Trene bir bindim o biniş. O yanık sesli, kara bacalı "Hasret-Kavuşturan" ben fukara şairi hangi dağlardan hangi dağlara, hangi denizlerden hangi denizlere götürmedi ki? **Murat Dağı**'ndan vurdum **Toroslar**'a, **Toroslar**'dan **Gâvurdağları**'na; sonra efen-

dime söyleyeyim, tuzunu hâlâ kirpiklerimde kıpır kıpır hissettiğim **Ege Denizi**'nden küçümen ve çapkın **Marmara**'ya, **Marmara**'dan **Akdeniz**'e. **Anadolu** yaylasında demiryolunun çizdiği köpek kafasını güneyden kuzeye katettim. **Niğde**'de çıldırmış elma kokuları beni çileden çıkardı. **Erciyaş** deniz gibi tuttu. **Sakarya**'da **Kuva-yı Milliye**'yi yaşadım. **Bozkır,** hele bozkır? **Afyon**'dan **Ulukışla**'ya tam bir gün çeken **Konya** bozkırı! İnsanın gözlerini yiyen ağaçsızlık, susuzluk, kimsesizlik. Evet! Biniş o biniş, ben o gün bugündür, bir ayağım yerde bir ayağım trende yaşıyorum. Ötme kulun kurbanın olayım Hasret – Kavuşturan! Sen dünyayı hasretine kavuşturursun ama bana yalınkılıç misali keskin, kıldan ince bir hasret verir dökersin. Ne hasret! Ne hasret!

Garlarda, istasyonlarda başka türlü yaşanıyor. Atma mı? Ne? Bunu sen mi söylersin be sağdıcım? Sen bakma büyük şehrin banliyö garlarına. Onlar da güzeldir, onlar da cıvıltılıdır. Gelgelelim, sen istasyonu asıl bizim memlekette gör ve yaşa. Taştan bir bina. Bir çan. İki kara vagon. Bir kantar. Ve bir levha: **"Bu istasyonda kaydırma ve atma manevra yapmak yasaktır."** Bekleme odalarında heybelerine kafayı vurup yatmış, yüzü gözü sinek içinde köylüler. Oğunup şarkı çağıran, ağlar gibi bekleyen, soğan-ekmek ve peynir çiğneyen köylüler. Talebeler. İzinli askerciklerimiz. Saz benizli hastalarımız. Çoğu trenin saatini bilmez, sabahtan gelir, gün kavuşuncaya dek bekler ha bekler Vaktinde gelenler ise treni bulamaz. Kimbilir yolun hangi kuş uçmaz kervan geçmez köşesinde rötar yapmakla meşguldür. Sonra telgrafın tıkırtılarını dinleyerek, gözler saatte, ileri geri tahminler; **"Beş saat! Yarım saatini yolda kazansa..."** Nihayet gelir katar, kanter içinde, soluk soluğa, dağlar ardından çıkar gelir.

Ahmet iner, **Veli** iner, **Hatça** iner. Seninkiler biner. Çan. Gerisi?.. Bu göz açıp kapayana kadar söylenip biten bir ezgidir. Bir keresinde trenimiz sekiz saat tehirliydi. İstasyonda köy enstitülerinden birinin talebeleriyle birliktik. Yaman mandolin çalan tosun gibi bir kirve vardı. O yol gösterdi, öbürleri söyledi. Öbürleri yol gösterdi o söyledi. Dakikaları leblebi gibi tıkır tıkır yedik. Ekspres göründüğü vakit biz rüzgârlı çınarlara dönmüştük: Yel sapır sapır geliyor, her bir uzvumuz ayrı bir ses veriyordu.

Ya katarlar? Ekspresler, kılıç gibi ekspresler; babayani ve deryadil posta katarları, uzun uzun urgan marşandizler. Geceleri dağlarda bırakıp sabahlara çay kenarlarında, göl kenarlarında giren **Türkiye** demiryollarının, dört bucağındaki katarlar. Vagonların böğründe okuduğum şehir isimleri: **"Haydarpaşa - Ankara - Adana - Diyarbakır", "Basmahane - Afyon - Ankara".** Daha daha, kara yük vagonlarının, karpuz, kavun, kömür ve sığır nakleden yük vagonlarının orasına burasına kimbilir hangi istasyonda hangi romantik okul çocuğunun tebeşirle çiziktirdiği eğri büğrü resimler, yazılar: **"Yaşasın Fenerbahçe", "Porsuk İdman Yurdu Gençleri."** Katarlarımızda ne kadar da **Anadolu** var sağdıcım, ne kadar? Bazı tamponları zil çalarak geçen bir katarı görmüş; **Palandöken** yahut da ne bileyim **Cilo** sıradağları gümbür gümbür şöyle bir seyrana çıkmış zannetmişimdir. Yahut da ben mesela gözleri kör harp yıllarında **Gâvurdağları**'ndan **Marmara** kıyısına gelmekteyim. Oturacak yerim yoktur. Koridorlarda köylü kardeşlerimiz boy boy uzanıp yatmışlardır. Kompartımanlar tıklım tıklım. Ampuller karartılmış. Ne çileydi o? **Ankara**'dan **İstanbul**'a bir ayakta gelişim vardır, düşman başına. **Eskişehir**'de, bir keresinde, millet vagonların pencerelerine hücum ediyordu. Biz o kıyamet içinde

soğuktan titredik ve damağımızı yaka yaka kor gibi sahlep içtik. Bir vakit seller geldi, köprüler yıkıldı. Yine yollardaydım. İstasyondan istasyona horoz adımı seğirttik. Belim gibi, gürül gürül akan sular, küfreden sular; ağaçları kibrit çöpleri gibi çıttadak devirmişti. Dağlardan sesler geliyordu: Ağlayan, inleyen, söven sesler. İhtiyarlar dua bile etmişlerdi. Tren bizi **Derince**'de karaya döktü: Ondan gerisini vapurla gittikti.

Bitmez bu tosun kardeşim, bitmez bu uzun hava. Bitmez bu köprüler, tüneller, yarlar, makasçı kulübeleri. Al bayrak, yeşil bayrak. Otodrezin. Bitmez bu Hasret – Kavuşturan'ın hasret kavuşturması. Sen ağlarsın, ben senin ağladığını bilirim. Hasret – Kavuşturan da ağlar. Karlar yoluna çöker, seller öfkelenir. İnce belli, fiyakalı telgraf direkleri bir durur bir koşar. Tellerde kırlangıçlar, ibibik kuşları. Gider Hasret – Kavuşturan, çığlıkları gider, o gider; bulutlar gider, güneş gider. Bir gidiştir başlamıştır. Anadolu pencerelere, ayyıldızlı camlara yapışmıştır. Bu yayla **Afyon Yaylası.** Bu dağlar **Allah-ü-ekber Dağları.** İşte gidi **Batman Köprüsü. Seyhan, Ceyhan, Sakarya.** Çal kardeşim, üç kere çal şu kampanayı. **"İşte geldik gidiyoruz – Şen olasın Halep Şehri – Çok ekmeğin tuzun yedik – Helal eyle Halep Şehri!"** Durmak olmaz **Halep Şehri,** durmak olmaz!

3

YÜRÜ DELİ HUYLUM SEN BİNLER YAŞA

Biz o vakitler şoseye "Susa" derdik: Çıplak ayakları ile sımsıcak toprağa basan, ceplerinde kuş lastikleri, ellerinde tosun gibi üzüm salkımları, bağ çocuklarıydık. Şose bize, Kule'ye on dakika uzaktı. Geceleri, **Dumanlı Dağ**'da çobanlar ateş yakarlardı. Çakallar çığlık çığlık burnumuzun dibine sokulur; şoseden vızır vızır kamyonlar, otomobiller geçerdi. Bu yolun **Bergama**'ya gittiğini biliyordum. **Bergama**'dan sonra nereye gidiyordu? Bu kamyonlar, bu otomobiller ne biçim şeylerdi böyle? Beni nasıl da kendilerine çekiyorlar, çeşit çeşit kornalar, klaksonlar kulaklarımda nasıl böyle çın çın ötüyorlar, uğulduyorlardı? Ama ne de olsa daha o zaman yol türküleri içimde fıskıyeler gibi dal dal savrulmuyordu. Kalbinden, kollarından evine bağlanmış bir çılgın çocuktum. Günün birinde otomobillerin meraklısı olduk. Bu, bütün çocukların ortaklaşa macerasıdır: Şu gelen ne markadır, şu gelen? Bu gelen **Ford**'dur. Hayır, **Ford** değildir, bu gelen **Chevrolet**'dir, **Buick**'tir, **Graham**'dır. **Şoför Salih**'in yeni arabasını gördün mü? Gördüm ya! Gıcır gıcır, kız gibi araba: Sekiz silindirli, çamurlukları kapaklı. **Çiyli** ile **Ulucak** arasında 120 kilometre yapmış. Vay anam vay! 120 kilometre bu! Tayyare misin mübarek? İki gözüm **Simokin Kenan, Şoför Sa-**

lih, şimdi ne arabalar görüyoruz, ne arabalar? Son seyahatlerimden birinde **Balıkesir Garajı**'nda şoförlerle konuşuyorduk. Kıvırcık sakallı, cin gözlü bir yolcu: **"Kaplumbağalar gibi bey kardaşım"** diyordu, **"kaplumbağalar gibi..."** Ya, **Simokin Kenan** işte böyle, kaplumbağalar gibi...

Gel gör ki bu bir şey değilmiş. Bir gece yarısı, çıngıl çıngıl yıldızlar, denizler ve derviş edalı incir ağaçları içinden geçerek **Çeşme**'den **İzmir**'e gelmişimdir. Farların ışığında yol sancı tutmuş gibi kıvranıyordu. Sağımızda solumuzda garipsi kilometre taşları: 25., 26., 27 Öküz arabaları. Aklıma korkunç şeyler getiren yol silindirleri. Sabahın saat ikisinde **İzmir**'e vardık. Kendimi **Ay**'a gidip gelmiş zannediyordum. O motor uğultusu, **Ege** gecesinin o insanın elini ve arzularını kamçılayan yalazı, o fosfor fosfor deniz, anacığım babacığım yeşil gözlü arşipel, benek benek **Adalar Denizi.** Artık karayollarının uçsuz bucaksızlığı hakkında belli belirsiz bir şeyler; içimi yakıp kavuran, damarlarımı gerginleştiren bir şeyler seziyordum. Bin bir otomobile sağdıcım, geç direksiyona. Bak, bu yol viraj miraj 200 kilometredir. Anaforda dönen kavaklar, dağ diplerinde münzevi değirmenler ellerinden öper. Duman duman köyler geçersin. Yağmurlar yersin. Katranlı simsiyah köprüler, kaymış topraklar geçersin. Sesini rüzgâr alır, türkünü ışıklar ve karanlıklar kucaklar. Bin bu arabaya sağdıcım, bas gaza.

Büyük liman şehirlerimizin gümrüklerinde, acentalarında dört tekerlek bir dingilden ibaret garip garip arabalar görürsünüz: Dünyanın kimbilir hangi köşesinden bucağından kopup gelmişlerdir: **Detroit**'den, **Paris**'ten, **Liverpool**'dan filan. Derken günün birinde; onu orda, camların ardında koymazlar. **Bursa**'da, **İzmir**'de memleketin

daha başka şehirlerinde üzerine bir kasa uydururlar. Boyalarlar, kınalarlar, alnına bir de yazı: **"Maşallah Dağ-Deviren'e."** Yahut da **"Hoşgeldin"** veya **"Yol ver!"** Artık bizimdir o. Artık onda da bizden bir rüzgâr, bir esinti, bir çilenti vardır. Adı ya **"Efe"**dir, ya **"Yılmaz"**dır. Ve bir de bakarsın dokunaklı yağmurlar gibi içimize işleyen pehlivan yollarla güreşe çıkar, destur savul der, peşrev yapar, **Mudanya**'dan koyarsın yola **İznik Gölü, Gemlik Körfezi, Bursa. Bursa**'dan dehlersin **Karacabey! Susurluk!** Merhaba **Balıkesir!** Yolun neresi senin hemşerim, **İzmir** mi? Hangi yoldan vuracaksın, **Akhisar** üzerinden mi? **Ayvalık** üzerinden mi? Teker döner. Cam gibi bir toz yoldaki köylülerin, inanılmayacak kadar parlak gözlü öküzlerin, ürkek beygirlerin alnına vurur. Sen **İzmir**'e gidersin. **İzmir** sana gelir: Dağlar, mor cepkenli, mor çevreli dağlar; zeytin, iğde ve incir ağaçları sana gelir. Yollar! Yollar! Onlar bitmesin, onlar hiç bitmesin sağdıcım. Kamyonumun buhar buhar yüreği onlarla vuruyor. Ben gölgemi yol boylarında yitirdim, gece gündüz çırpınıyor, arıyorum.

Hele develer!.. **"Develer katar katar – Cilbiri suya batar."** Ve bir garip, insanı **Kerem** eden, **Ferhat** eden bir garip çan sesi. Şuralıkta bir çeşmecik. Hürriyet gibi pırıltılı, cıvıl cıvıl akarsu. Çeşmenin başında iki satır yazı: **"Yanıklar Çeşmesi – Sahib-ül-hayrat – Muratköy'lü Derviş Çavuş."** Neden hayratçı, hayrat sahibi demezler de **Sahib-ül-hayrat** derler, buna bir türlü akıl erdiremedim. Gel, ne sudur bu? Mavi gök altında yedi kat yerin dibinden gelen bir bülbül şakıması içersiniz. Ne türlülerini gördük. Yalağından bulut bulut, aklı karalı koyunların su içtiği çeşmeler. Mızrak gibi direği yıldızları silkeleyen kuyular. **Tahir** buradan mutlaka geçmiştir. **Zaloğlu**

şu gıldır güdük köprünün başucunda ne kanlı dövüşler etmiştir **"Yürü yiğit yürü yolundan kalma – Her yüze güleni dost olur sanma."** Al bir daha: **"Yürü deli huylum sen binler yaşa."** Her adımda **Anadolum** bir mısra fırtınası estiriyor. Dedelerimiz bu yollardan "gökçe kır-at"la ve "yayan-yapıldak" geçmişler. Biz tıklım tıklım kamyonlarla, tozla, çamurla, karla geçiyoruz. Gökler aynı gökler. Yollar aynı yollar. Ve gönlümde bir ebemkuşağı misali renk veren türküler: **"Kalktı göçeyledi avşar illeri – Ağır ağır giden iller bizimdir."** Hey ustam **Dadaloğlu,** koca Celâli!

Bazı bazı yol boylarındaki şehirciklerde mola verilir: Hepsinde kamyonların dayanıp önünde durduğu ya bir kahve, ya bir berber dükkânı, ya bir yazıhane, ya da bir han bulunur. Yolcular dökülüşürler. Dört taraftan meraklılar, simitçiler, gazozcular sökün eder. Sen bir iskemle çekersin altına, giderayak, sıcak sıcak bir çay içersin sağdıcım, ciğerlerin harlanır, gözlerinden yaşlar gelir. Bir yol **Susurluk Şehri**'ne sabahın üçünde, kamyonumuzun camları buz tutmuş, düştük. Karanlıkta uykuya varmamış insanlar rüya gibiydiler. Ya **Bigadiç Kazası**'ndaki molalarımız? Ya şu, yemeği bütün yolcular ve şoförlerce meşhur **Osmanlar**'daki lokanta: Çorba, pilav ve kuru fasulye. Bu yıl kış zehir zemberek boşandı. Yollar ölümler gibi ıssız, karanlık, kar altında. Yollar kapandı. Damarlarında kan işlemez oldu. Trafik durdu. Yolları kurtlar bastı dediler sağdıcım, dediler ya, kurtlar basmış **Kazdağı**'nda beş yolcuyu paralamış dediler. Ben **Orta Anadolu**'da karın yıldız yıldız döküldüğü efkârlı kışları hatırladım: Hani bir keresinde kasabadaki tekmil köpekler kudurmuştu. Hava donmuştu. Ve biz, seninle birlikte dağlara çıkmak için kar birazcık, ama birazcık aralansa diye bekleşiyorduk. Kar

inadına aralanmıyordu. Damlar çıtırdıyor, kar ağır basıyordu. Çoluk çocuk dambaşlarında kar küremeye çıkmışlardı. Geçenlerde **Güngörmez**'den **Batı**'ya henüz geçmiş dostlarımdan biri anlattı: **Osmanlar**'da bir gece gecelemişler ve ertesi gün kamyonu geçirebilmek için onlar da küremişler.

Bak! Şimdi seninle beni yine yollar ayırıyor sağdıcım, yollar, dağlar, denizler ayırıyor. Ben senden ayrıyım. Uzağım. Artık eskisi kadar çabuk çözülemiyor, ha deyince çarığı çekip batan günle birlikte yola düşemiyorum. Sen yine rüzgâr gibisin: Memleketin bütün garajlarından yola çıkmış bütün kamyonlarında seni görüyorum. Pazara giden, pazardan dönen köylüler, traşı gelmiş memurlar, benzin kokusundan vurulmuş solgun kadınlar arasındasın. Onlarla konuşuyorsun. Şoför arkadaş, arabayı birinci vitese alıyor. Bir inleme, bir vınlama. Bağırıyor be motor, ağlıyor be! Ağlasın sağdıcım, bırak ağlasın, sen de ağla istersen. İşte çam ormanlarına geldik. Yol dönüp dönüp yükseliyor. Gerimizde **Kazdağı, Madra Dağları.** Deniz. İşte çobanlar, kuzular, melil melil koyunlar. İşte umudumuz demedimiz yollar; elvan elvan kınalı, elvan elvan boyalı yollar! Dayan sağdıcım, bas gaza! Bas, yetişelim! Yüreğim, yüreğim göğüs kafesinden fırlamış gidiyor.

4

EYYAM OLA YEL ESE

Biz deniz kenarında dünyaya geldik; yengeçlerini, sülüneslerini, aynalı çiprolarını, çapkın isparozlarını ömrüm boyunca unutamayacağım yeşil Arşipel'in kıyısında. Evimizin camlarından daima deniz, uzak uzak diyarlardan çıkıp gelen, uzak uzak diyarlara çıkıp giden boy boy gemiler, martılar, karabataklar görünürdü. Yaz geceleri nurtopu gibi yusyuvarlak bir ay çalkanır, suya düşerdi. Yıldızlar kanat çırpar, uçuşurlardı. **Kaptan Nemo, Kaptan Kid, Kaptan Davit Grief** bilmediğim yerlerden kalın erkek sesleriyle beni çağırırlardı: **"Gel be delikanlı, bu dünya ne dünyadır gel de gör! İşte, biz yeryüzünün bütün kıyılarını oya gibi işledik. Gel yavrum, bu denize bırak kendini, bu dalgalara bırak! Onlar getirsin seni..."** Deniz! Benim için her vakit öyle anlatılması zor, büyük, heyecanlı şeyler ifade etmiştir Şimdi yine Arşipel'in bir kıyıcığında şu satırları karalarken deniz dedikçe aklıma eski çektirilerden, kadırgalardan, kalyonlardan yeni goeletlere, takalara, şileplere, kumru tavırlı yolcu gemilerine kadar nice nice gemiler; tuzlu suyu boynuz gibi bura bura bulutlara savuran öfkeli hortumlar geliyor. Daha neler geliyor aklıma: Bitmez tükenmez bir deniz hasretinin kırlangıç balıklarına döndürdüğü ihtiyar gemiciler. Ki-

tap sayfalarındaki yalınkılıç, küpeli korsanlar. Ciğerlerini paralayan dalgıçlar. İnci avcıları. Ve durgun, sevdasız bir yürek gibi durgun körfezlere yepelek yepelek dökülen bir deniz yağmuru. Denize yağmur yağıyor.

Üç korkusuz çocuktuk. Denizden çıkmış gibiydik. Yarım saatte kaynayacak kadar su yapan ihtiyar bir sandal elimize geçmişti. Günlerce uğraşmış didinmiş, boyamıştık. Burnuna kendi elimle bir kara kedi resmi çizdimdi. Demek ki biz üç kara kedi kardeşlerdik. Denizin kumandası kulaklarımızda çınlar, içimizde dalgalar okullardaki paydos çanları gibi çıngır çıngır çağrışırdı. O eski sandalla neler yapmadık, nerelere gitmedik. Uydurma bir yelken, uydurma bir bayrak. Ver elini batalıklar! Burada deniz tembel fakat dehşetli güzeldir. Sahilden bir kilometre açıkta su dizkapaklarınıza gelmez. Karşıdan bakan biri, sizi, su üzerinde yürüyor bile zannedebilir. Güneş ihtişamla batardı. Sonra **Yenikale**'nin feneri bir yanar bir sönerdi. Biz de, içimizde bir yanan bir sönen, barbunya pulları gibi pembemsi, pul pul arzuların palamarı koparacak gibi gerdiğini, ama adamakıllı gerdiğini duyardık. Çöz palamarı sağdıcım! Şu deniz fenerinin yanı başından geç ve **Körfez**'i terket... Geceleri, şehrin gürültüsünden patırtısından uzakta, yine fenerlere bakan bir tenha köşe bulurduk. Üç çocuktuk, üç çılgın çocuktuk. Yıldızlar hilafsız saçlarımıza değerdi. Balıkçı fenerleri karanlıkta melekleri andırırdı. Uzak seyahatlerden konuşurduk: **Okyanusya**'dan **Fiji, Pumutu, Orkney** adalarından, **Alaska**'dan. Filmlerden kapma şarkılar söylerdik. O günlerde günün birinde palamarın muhakkak çözüleceğinden emindik, ah ne kadar emindik sağdıcım! Aradan seneler akıp geçti. Ben içimde hâlâ tıpkı deniz fenerleri gibi bir yanan bir sönen fışkırmalar duyuyorum. Günün her saatinde pırıl pırıl gemiler sefere çıkıyor, sefer-

den dönüyorlar. Vardiya değişiyor. Rüzgâr keşişlemeden vuruyor. Telsizde tıkırtılar. Efendi Kaptan'ın gözleri puslu. Barometre: 74 milimetre. Rota: İki derece sancak! Şimdi damarlarıma tuzlu sular doluyor. Denizler çağırıyor beni sağdıcım. **Kaptan Nemo, Kaptan Larsen, Kaptan Murdocq** çağırıyor.

Bence limanlar hem garlardan, hem garajlardan daha namlı, daha şanlıdır. Limanlar daha çok dünyalıdır da ondan belki. Mazottan, ebemkuşağı gibi yedi renk üstüne liman sularına gözlerimi pek çok kaptırmışımdır. Hani senin tosunum, **İstanbul**'da köprülerden herhangi birinden geçerken gördüğün o parmaklıklara dayanmış; şatları, dubaları, romorkörleri, şamandraları seyreden, vapurların geliş gidişinin şiirini iliklerinde duyan insanlar yok mu? İşte ben onlardan biriyim. Vinçler yüreğimi çeker, mısralarım balyalarla, pamuk çuvallarıyla bir vapurlara yüklenir. Hepsinin ayrı ayrı ismini okur, bandırasını tespit ederim: **Naboland, Helligoland, Maria Cinderella.** Bu yeni gelmiş "yolcu ve eşya-yı ticariye alarak **Port-Sait**'e hareket edecek"tir. Öteki şamandraya bağlanmış. Havuza çekilecek olmalı. Birdenbire çocukların, parmakları tuz ve tütün kokan yırtık pırtık elbiseli çocukların koşuştuğu görülür. Bir vapur daha geliyor. Bir vapur daha. Yeni yeni insanlar. Yeni yüzler. Yeni haberler. Rıhtımda gözyaşları. Allı morlu denkler. Küfürler. Bavullar. Hey benim yelken yürekli sağdıcım, sen de bilirsin ki, şol **Abbas**'ın her demir alan, her demir atan gemide bir şeyi vardır, eser. Neyi vardır deme! O bilinmez. Ama vardır işte: Öyle, insanı aynalı bir uçak pervanesine döndüren bir şeyi vardır.

Çocukluğumda yaptığım kâğıt gemiler ansızın canlanıverse ne muazzam, ne sonu gelmez bir armadam olurdu. Zaten şiir okumaktan, gemi yapmaktan gayrı elimden bir

şey gelmezdi ki! Düşünür düşünür, yine ya bir **"Yavuz"** ya bir **"Gülcemal"** yapardım. Sahi! Ben **Gülcemal**'i görmüşümdür. Yalnız görmek mi? Binmişimdir de. Gel, nasıl binmişimdir, orasını bilemem. Herhalde parmak kadar bir çocuktum. Şimdi aklımda kalanlar hiçbir işe yaramaz: İki baca. Dört direk. Tahtaları katranlı bir güverte. Bunlar da her vapurda olabilir. Önceleri biz sık sık **İzmir**'den **İstanbul**'a gider gelirdik. **Anadolu** beni koynuna aldıktan sonra bir zaman havuza çekilmişe döndüm. Toprağın anaforu da denizinki kadar burucu, delici ve çekicidir. Deniz tuzunu yeniden **Marmara**'da yaladım: Haritalarda tıpkı mavi bir fareye benzeyen mindili **Marmara**'da. Ne demezsin sağdıcım, talihimiz bundan açılmış. Geliş gidiş bu denizceğizi hem **Mudanya,** hem **Bandırma,** hem **Yalova** istikametinden enine on beş-yirmi kere geçtim. **Kapıdağı**'nda yaman bir şamarını yedim. **Bandırma Şehri**'nin ışıklarını seyrederek, açbilaç **Bakraç** koyunda elli iki saat yattık. Geçen yıl emektar **Konya** ile **Mudanya**'yı yedi saatte zor tutabildik. Tipi etrafımızda harman dövüyordu. Hepimiz zilzurna sarhoşa dönmüştük. **Bozburun**'da geminin bütün halatları ansızın ıslık çalmaya başladılar. Kusan kusana. Gözler, korku, merak ve telaştan fincan gibi. Buna rağmen bizim için nedir bu? **Marmara Denizi** mini minnacık bir denizdir. Hatta belki deniz bile değildir: Yukardan aşağıdan iki boğazına çöksen şöyle irikıyım bir göl sayılır. Peki nerde benim çocukluk hayallerim? Nerde ıslık ıslığa uçsuz bucaksız denizler? Nerde **Willi-Waw** gemisi? Nerde **Baştayfa Mauori?**

Felek bu ya! Ben deniz için şarkılar bestelediğim, gece gündüz vardiya çanları, vinç gürültüleri duyarak yaşadığım halde bir fırsatını düşürüp içime poyrazlar gibi aksın istediğim enginlere doğru açılamadım. Hep rüzgârın yü-

zünden sağdıcım, hep o muhalif rüzgârın yüzünden. 1941'de saçlarından macera tüten bir arkadaşımla beraber az kalsın bir gemiye tayfa diye yazılıyorduk. Kalbimiz yelken açmıştı. **Amerika, Asya** diyorduk. Esmer tenli, bakır tenli, pirinç tenli insanlar, güneşli arduvazları, parkları, rıhtımlarıyla liman şehirleri diyorduk. Olmadı. Vapur, dumanlarını yüzümüze vura vura gitti ve biz üzerinden palamar alınmış bir rıhtım babası kadar mahzun kalakaldık. Bir zamanlar bahriyeli olmayı iyice kafama koydumdu. Gözlerim miyopmuş dediler, olmazmış. Ben de gözlerimi başkalarına verdim. Şimdi onlar bilcümle denizlerde bir çift kanat gibi dolaşıyorlar. Ben **Hayreddin**'liyim. Ana dedem **Alanya**'lı **Hasan Kaptan**'dı. İki gemisinin de **Yenikale** açıklarında kaynadığını duymuşum. Bak işte martılar! Gelin martılar! Gelin yanıma mavi denizin beyaz mısraları!.. Bana söyleyecek iki çift sözünüz var mıdır yok mudur? Ya benim söylemek istediklerim?.. Söylesen söylemekle, yazsan yazmakla tükenmez: Denizler mürekkep, yelkenler kâğıt olsa.

Rüzgâr günün birinde elbette muvafık esecektir. O vakit gözlerim neredeymişsin çıkıp gelecekler. Bulutlar koşuşmaya başlayacak. Neresi burası sağdıcım? Rıhtım boyu mu, iskele mi, neresi burası? Şu karşımızda şanlı şöhretli duran gemi ne gemisi? Hangi Kaptan'ın gemisi? **Kaptan Flynt**'in mi? Vay canına! **Murat Reis** mi dedin? Olur mu olur! Hele hele! Martılar türkü çağırıyor. Ben de coştum, ben de türkü çağırıyorum: **"Sarayburnu'ndan geçerken / Sırmalı yelken açarken / Heyamol - Heyamol!".** Boş ver! Nereye giderse gitsin bu gemi! Rüzgârın götürdüğü yere gitsin. **İstanbul** iki gözü iki çeşme arkamızdan mendil sallasın. Minareler kör kandil. Kubbeler sellim selali. Heyamol sağdıcım, eyyam ola yel ese! Bu gi-

diş ne gidiştir? Nasıl altımızda deniz, alnımızda gök halay çevirmektedir ve yüreğimiz, dünya bandıralı yüreğimiz sıkışır sıkışır da, nihayet **Halikarnas**'lı bir balıkçının meşhur narası ağzımızdan beşli gibi ardı ardına nasıl boşanır: **AGANTA!**

sıla

1

GÜNEYDEN GELEN ADAM

O zamanlar **İstanbul** şehri benim için ıraklardan ırak bir masal cümbüşü filandı. Üç yanında **Gâvurdağları**'nın **"Allah-ü-ekber"** dediği bir sıkımlık bir dağ kasabasında, postalar, halk türküleri, ajans haberleri ve yetmiş bin tonluk can sıkıntıları ortasında; yarı çocuk, yarı adam yaşıyordum. Sonbahar geceleri mavili şimşeklerle takır tukur dolular döküyor; bereketsiz dağ toprağı güneş alıp güneş veriyordu. Oraları yağmura metelik vermeyen güneşli insanlar memleketi idi. Ve bulanık ve tıkanık, bir kurşuni kış geçirdikten ahir; ikinci bir kışın annacında, **Abbas**'a yol görünmüştü. Zaten pabuçlarımızı elimize alıp çıplak ayaklarımızla bir dere geçmiş; insan gibi inleyen çıralı bir ormandan, leylekleri daha aşağılara, toprağın ve mavinin daha erkek olduğu taraflara uğurlamıştık. Leylek göçtükten sonra yolların nasıl ıslıklandığı tekmil yolcularca bilinir. Bu, yani bu şahanelik, bu destursuzluk, geçirmelerin ve karşılamaların elifi olmuş, elifi; bundan gayrı Allahını seven tutmasın.

Anam paralarımı bir bez keseye koymuş, keseyi ceketimin astarına dikmişti. Bütün seferlerimin ucunda olduğu gibi uzun uzun garipsi, garipsi garipsi ağlamaklı idi. Arkamdan bir kova su döktüler Arkamdan sular döküldü.

Yaylı geldi kapımıza yıkıldı, biz yaylıya yıkıldık: Islak saman, ıslak meşin ve ıslak insan kokan yaylıya. Bir sıkımlık kasabamızdan canciğer canavar bulutlar geçerdi. Marşandizler geçer, postalar geçer, ekspresler geçerdi ve ben, **Fatih Sultan Mehmet**'ten dört yüz küsur yıl sonra, yedi tepe üzre hükümran **Bizans**'ı, çıplak ve narin minareleri fethe gidecek olan on yedi baharlık insanoğlu, iştecik şu basık, şu kemerli, şu ışıksız istasyondan **Toros Ekspresi**'ne binecektim. Trenin varma saati öyleyin on iki, vardığı saat gece dokuz buçuktu. Dağlar devler içindeydi. Civarda haşarı bir su akıyor, **Toros Ekspresi** dağlardan bir kehkeşan misali savrum savrum geliyordu. Babam, beni yalnızlığa doğru itmeden öptü, üçüncü mevki biletimi cebime koydu: "Sen koskoca delikanlı oldun artık" dedi. **"İstanbul'da ben otuz küsur yıl yaşadım. Senin kısmetin bakalım ne kadar olacak?"** Trene bindim. Çanlar çalındı malındı. Heyt meyt dedik. Pederimiz efendimizi bir kez daha görek dedik, göremedik. Sonra hep karanlık, karanlık, karanlık.

O yıllar kanlı divanelik yılları idi. Vagonlar salkım salkım adam. Şalvarlı, kıvırcık saçlı, siyah sahtiyan gözlü Arap uşakları dağıl duğul Arapça söyleşirler. Tam da ortalarına düşmüşüm. Hepsi belik belik baktılar, beni kat'i beğenmediler. Bir kulağı küpelisi **Yâlel**'e yattı. Karanlığın içinde ak pak dişleri, dişleri, dişleri. Koridorlarda tebdilhavalı askerler: Sıtma. Dalak. Verem. Koridorlarda kalın sesli bir adam. Pis bir koku. Sepetler, tahta çantalar, heybeler. Koridorlarda ve üçüncü mevkilerin tahta sıralarında **Anadolu.** Ben yapayalnız kalmışım. **Anadolu** beni, Allah bilir kaç yüzüncü sefer, almış almış yerlere çalmış, sıtmaya çalmış, trahoma çalmış ve yüreğime, göğsümün ortalık yerine taşlayın bir ağrı; gelmiş gelecek cümle mısralarıma bir

kekrelik, bir acılık katmış. Başımı tahtalara dayayı dayayı camlardan gecelere bakıyor, istasyon sayıyorum: **Osmaniye, Toprakkale, Ceyhan.**

Bir katar, yol boyunca bir büyük şehre yaklaşırken daha da başkalaşır: Hani sanki hovarda hovarda bağırır, koşar, heveslenir filan. Sarsılıp uyanmış olanlar yeniden uykuya kavuşup yatmazlar, bir cıgara patlatır, pencere gözlemeye dururlar. Güneyde **Adana**'ya giriş budur. **Seyhan** ve **Ceyhan** suları ezilir. Yıldızlar çepçevre ısınmaya dururlar. Yolcularda bir kımıldanma, bir kımıldanma: **"Göründü ha?", "Yok göründü, taha bir saat var kele." "Göründü lan, göründü."** Arap uşakları yağlı dudakları altın dişleriyle kalıp kalıp kahkahalar kesiyorlar. Oturduğum yerden: **"Hepsi de inecekler"** diye kuruyorum. **Zevk! Binen de az olursa!..** Haklıyım kurmakta sağdıcım, beş saattir ayaktayım: Daha da iki gün yolum var. O ne, o? Onlar ne, onlar? Işıklar gibi. Elektrik ışıkları gibi. Adamın aklına, duman duman bombardımanları; geceleri sabaha yakın cepheden getirilmiş yaralıları düşürmekte birebir maskelenmiş ışıklar. Raylar çiftleşti. Rıhtım. Peron. Beyaz üstüne iri siyah harflerle koca bir tabela: **Adana.** Ve garda esaslı bir hoşgeldin, hoşbulduk kalabalığı.

İndiler. Hem nasıl indiler ya, vagon tepeden tırnağa boşaldı. Heybeler, tahta çantalar yürüdü gitti. Ortalarda eli yüzü sargılar içinde sarhoş bir **Urfa**'lı ile bir garip **Abbas** görünüp batır. Bir de pencerenin dibinde ekmek gibi uyuyan, elleri damar damar bir kadın: **Bozöyük**'te başçavuş oğlunun yanına gidermiş. Vagon boşaldı ya, bundan böyle rahatız diye, içimize de şöyle bir eserlik, bir rahatlık düştü. Pencereden gara baktık, gar bize baktı; düdükler öttü, çanlar çalındı; ağırdan ağırdan, hızlıdan mızlıdan, ye-

niden kalktık, yola revan olduk. Gecenin ortasına kıvılcım tükürüyor, kuzeye, yıldızlara hünküren pehlivan **Toros** ucaları ortasından **Ulukışla**'ya doğru uçuyoruz. Tüneller baba, tüneller: **Toros** tünelleri. Selamsız sabahsız geçtiğimiz dağ istasyonları. Pencerenin önünde durmuş dağ ve tepe karaltılarının, ağaç karaltılarının gökleri şamarlayıp şamarlayıp geçişine bakıyorum, tekerleklerin tıkırtısıyla eş zamanlı hayaller uyduruyorum.

Yeniden biletçiler. Bu, **Adana**'da işletme değişti demektir. Galiba **Kayseri**'de de değişecek. **Urfa**'lıyı uyandırdılar. Kadını da. Onlar gittikten sonra **Urfa**'lı sargılarının arasından karanlık gibi baktı, sorup sual etmeden: **"İçim geçmiş"** dedi. Sonra sanki merakımdan ölüyormuşum gibi, sargıları hakkında açıklamalar yaptı. **Diyarbakır**'dan öte, **Van**'a kadar uzayacak demiryolu inşaatında çalışırmış. **Batman Köprüsü**'nü yaparlarmış. Bir araba taş yıkılmış üstüne. Ölmüş ölmüş dirilmiş. Tedavisi kaabil olmamış. Şimdicek **Engürü**'ye biladerlerinin yanına gidiyor. Belki orada, Allah kısmet ederse?!.. Bense: **"İnşaat"** diyorum **"Nasıl? İlerliyor mu?"** Öteden beri böyle bir yol inşaatının romanını yazmak arzusu benim içimin cırcır böceğidir. Şimdi sağdıç; **Doğu**'nun, acı ve kıraç **Doğu**'nun her karışına nasıl traversler döşenir, nasıl tüneller açılır, düşün bir yol, demiryolunun adım adım ilerlemesini: Köylünün kentlinin hayatını değiştirmesini binbir hayalle. Amerikalılar, **Vahşi-Batı**'ya demiryolu döşenmesinden kaç roman, kaç film çıkardılar. Biz neden yapamayalım? Ama, **Urfa**'lının derdi başka: **"İnşaat"** diyor **"yavaştır vallahilazim. Gidiş geliş duracaktır."** Malum savaş yılları: Malzeme yok. Şu yok. Bu yok.

Bir eyyam geçti. Vakittir dedik: Yolculuğun dışında evler, köyler, danalar, bostanlar mavili yeşilli uyuyordu. El

çantamı yastık eyledim, vurdum kafayı tahta sıranın üstüne. Gözlerimde bir açılma, bir yumulma. Bir tıkır, bir mıkır: **Batman Köprüsü.** Ortaokul coğrafya kitaplarındaki memleket resimleri: **Ürgüp**'te peri bacaları. **Erciyaş Dağı.** Sahi. Sabaha **Kayseri**'deyiz: **Erciyaş**'ın görülmesi mümkün olacak. Uyumuşum. İnsan sesleriyle uyandım: Karanlığa karanlığa, çocuk çocuk ve insan insan savrulan seslerle: **"Elma! Elma! İyi elma!"** Vücudum dayak yemiş gibi kırıktı. Pencereyi açtım. Gece: Ayaz. Arkamdan **Urfa**'lı: **"Niğde"** dedi. Ben saçları alnına yapışmış üç karışlık bir oğlana: **"Ver bakalım elma"** dedim. Bir sepet elma aldım; üçünü yedim. Birini Urfa'lı yedi. Ve sonra kendi elmalarını övdü. **Niğde**'de az eğlendik, çok yüklendik: Bir onbaşı jandarma. Saçları kazınmış üç–beş köylü ve beyaz gömleğinin içinde tirtir titreyen ben akran bir çocuk. Ve sonra yollar yolu yine. Karanlık, kahırlı, ayaz ve yalnız **Anadolu.**

"Yolculuk ne tarafa?"

"Kayseri'ye siz?"

"Biz Ankara'ya. İnşaatta kaza geçirmişiz."

"Geçmiş olsun, siz ne yana?"

Konuşuluyor. Yolculukta, bizde, konuşulur. İkram edilir. Birinci mevki yolcusu da konuşur, üçüncü mevki yolcusu da. Fakat, haramsız hilesiz yüreğini ve ekmeğini ve zeytinini fisebilillah sana açıp ikram eyleyen sarkık bıyıklı, mintanı yamalı üçüncü mevki yolcusudur. Kaynaşıverdik. Şimdilik aynı ipe tesbih diziyorduk. Herkesin macerası bir vagonun dört duvarı ortasında ayan beyandı: Köylüler **Ankara**'ya çalışmaya gidiyorlardı. **Niğde**'nin köylüğündendiler. **Ankara**'da iş tutmuş hemşerileri vardı. Elleri benim kadardı. Gözleri kanlı kanlı, hem ihtiyar, hem çocuktu. Ben o vakitler daha çabuk, daha hızlı coşar taşar-

dım, köylülere neler söyledim, neler anlattım, şimdi hep unutmuşum; yalnız yeniden uyku gözlerimize çöreklenip de herkes köşesine çekilince; içlerinden biri, yanık yüzlü, sarı bıyıklı bir dev, usulca yamacıma sokuldu:

"Bey bilader" dedi, **"Kusura kalma, sen herhal bilin. Hani biz köylüyük. Harba gireceğmişiz dirler de..."**

Ona baktım. Gözlerinin dibi aydınlık ve titrekti. Ekmeğini ve yaşamayı seviyordu. Tarlasız topraksızdı. Arka arkaya üç nesil babası, dedesi, büyük dedesi, gazada yıkılmış gitmiş, bütün ol yıkılmışlardan bir bu nişâne kalmıştı. Ona: **"Hayır!"** dedim. Herkes de **"Hayır"** demeliydi.

Sonra sabahlar oldu. Gecenin içinden çıkmışız ki katarımız sarı bir düzlükte koşar, seker durur. Öyle, ufkun üstünde bir kalınlık. Bulut mulut sanırsın, değil. **Erciyaş** geliyor. Bir düzlüğün göbeğinde bir irtifa kumkuması. **Erciyaş** yaylanın ihtilalidir. Bir devler kıyametinde kazan kazan lavlar kaynar oynarken taş kesilmiş; bizon boyunları, deve hörgüçleri misali omuz omuza durmuşlar. Bir zaman pembeli-mavili bir ufukta mor üstüne mor dalgalar görürsün, sağdıç, dalgalar üzre çember çember bulutlar görürsün: Biri gider, bini gelir. Tren akar, tren buhar savurur, öksürür ve akar; raylar birbirine dolaşır; **Erciyaş** yukardan gözümüzün görmediği katlardan, bu kıvrım kıvrım kıvrılan solucanı alayla süzer **Kayseri** yaklaşır. Herkes pencerelerde. **Abbas** dahi yana yıkılmış kasketiyle pencerededir: **Erciyaş** sanki gelmiş yüreğinin üstüne ihmış. Bir çarpıntı. Bir heyecan. Bir heyecan. Bostanlar Kır evleri. Telgraf telleri ve kuşlar. Malum.

Kötü haber kara yayılır, tez yayılır: Geldi bizi tak **Kayseri Şehri**'nde buldu. Her seferinde böyle olduğun duyar bilirik; ilk peşin ortalık yerde bir ürperiş dolanır, he-

men arkasından asıl felaket: Seller **İstanbul**'un orda köprüleri yıkmış, tövbeler olsun, varan giden trenler istasyonlara tıkılıp kalıyorlarmış. Bak, işte bu hayat birdenbire tutuşuverdi demektir: Islık ıslık, usul usul, için için konuşan nemli odunların höst diye harlaması yok mu, ona misal bir tutuşuverme bu. Katarlar yollarda kalıyor. Köprüler yıkılmış. Nerede ola ki mukuat? **İzmit**'te dirler, **Sabanca**'da dirler; ille lakin herkes karnından söylüyor sağdıç, hana işin aslını astarını bilen yok. Eninde sonunda **Kayseri** de gitti gürültüye: Ben bunu, rüzgârı "basatirme ve sucayık" kokar bir tıknaz şehir sanırdım. Değil gibi. Gözümüze çarpanı bu. Hey gidi **"Çifte bedestanlı koca Kayseri!"** Bir dahaki sefere sarmaş dolaş oluruz diyelim. Amin.

Bozkır. Acı bozkır. Kör bozkır. Anasız avratsız, suratsız bozkır. Düzlerin içinde düz, yazın alev, kışın buz; yüreğinde canavar tutmayan sıtmalı bozkır. Şuralarda bir yerlerde **Koçhisar Gölü** olacak, şuralarda bir yerde göçmen köyleri. Kovboy filmlerinde gören görmüştür, bilir, terk edilmiş kasabalar vardır: Altın bulunacak umuduyla mantar gibi bir çırpıda kurulmuş, altın çıkmamış, terk edilmiş kasabalar: Sokaklarında ısırganlar, devedikenleri. Camlar dökülmüş. Levhalar parçalanmış. İniltili vınıltılı bir de rüzgâr. İşte ben, buna benzer göçmen köyler görmüşüm, yüreğim parçalanmış. Neden bıraktılar köylerini? Bir göçmenin biri bana şöyle anlattı: **"Ben şehir çocuğuyum be ahretlik. Şarap işçisiyim. Te tutuverdiler bizi, bir çorak yere kolverdiler."** Şimdilik demiryoluna karşı inanılmayacak kadar mahzun ve sarı terk olunmuş göçmen köyleri. Öküz gibi bir güneş. Ve yolcuların ağzında kötü kötü rivayetler: **"Ankara'dan öte gidemek." "Bakalım İstanbul'u bir haftada tutar mı?"**

Bir don, bir gömlek **Niğde**'den binen, ben akran oğlanın yakasında bit buldular. Bit yiğitte değil mi? Ne gezer? Yıl kaç? Tifüs zamanı: Millette bir telaş. **Urfa**'lı gürledi: **"Bas bakalım buradan paşa paşa."** Gitti paşa paşa oğlan. Ve bu bana dokundu. Çıkıp dışarda buldum. Söyleştik de. Hergele anasının da gözüymüş hani, ne cevizler kırmış. **"Ben mi nereliyim: Tarsus'lu. Babam kiralık bisiklet verir. Bir gün Allahım kızdı, bindim velespitin birine: Ver elini Adana..."** Ben o zamanlar her serserinin şahsında bir **Zografi** yaşar zannederdim. On yedi yaş hayalleri. Her yaşta hayal kurulur. Her yaşın hayalleri ayrı boyadır. On yedi yaşında **Tarsus**'lu kopuğu bir **Zografi** diye alabilirsin. Oğlansa gördüğü ilgiden memnun eyitirdi: **"Adana'da Taş Han'a gittim. Ne karılar var efendi, bildiğin gibi deel."** Ahir aç kalmış, bisikleti okutmuş. **Gülek** cıvarında yol işi var demişler, var gitmiş, yok gitmemiş, yayan yapıldak **Niğde**'ye düşmüş. Belediye **Ankara**'ya kadar bilet parasını çekiyor. **"Ablam var Ankara'da: Kocası memur. Bana iş bulacak."** Pencerelerden sarı sarı bozkır resimleri geçiyor. Teller, direkler geçiyor. Karşımda evinden barkından uğramış bir insan var. Nedendir diyorum. **"Bilir miyim?"** diyor. **"Babam kafamı kızdırdı, işte!"** Nihayet benden para istedi. Bunu bekliyor, hatta o istemeden vermeyi düşünüyordum. Ama vermedimse kabahat ne benim, ne de başkasının sağdıç, tam keseye davranırken yılıştı ve supsulu: **"Beş kâat olsun"** dedi. **"Hem öderim de. Yüznumaraya gireriz: Keyfin gelir."** Ateş bastı beni. Hayır, o, yakasında bit yürüyen "Kirli yüzlü bir melek" değildi. Esnaf bile olmuştu. Her yanı, çamura ve lanete bulanmıştı.

Çocukken bizi mekteple bir filme götürmüşlerdi, aklımda isminden gayrı hiçbir şeyi kalmamış bir filme: **"An-**

kara, Türkiye'nin Kalbidir." Sonra bir de marşı çıktı ortaya: ***"Ankara, Ankara güzel Ankara – Seni görmek ister her bahtı kara."*** Daha birtakım mısralar. Ama ben **Ankara**'yı siftah görecektim. Epeydir, Cumhuriyet demiryolları üzerinde koşuyoruz, bir çıplaklıktan bir yeşilliğe, bir seyreklikten bir sıklığa girecek gibiyiz. Her istasyonda yolların kapandığı haberi daha daha yürek oynatıcı haller alıyor. Lakin dananın kuyruğu asıl **Ankara** garında kopacak, Zehiroğlu! Kopacak dedim koptu. Bir dev garına girdik. İnişenler oldu, binişenler olmadı. Peronlarda başka başka trenler. Bir pencere köşesinden dört tarafa bakarım. Bekle kalkmaz, bekle kalkmaz, hani adamın gidip **Ankara**'yı iyice bir dolaşası geliyor. En sonunda bir memur vagon vagon dolaşıp **"Kalkmayacak"** dedi. Bre anam etme, eyleme! Tövbe büyük sözüme, laf dinleyen beri gelsin: **"Anadolu Ekspresi gidecek"**diyor **"ona binin. Balıkesir yolundan gidin. Bu yol zati tıkalı."** Her kafadan bir ses. İnenler. İnmeyenler. Bir tıknaz adam geldi: **"Gelin"** dedi. **"Gar şefini görelim."** Gördük. Kibar adam. Elinden geleni gideni yok. Tıknaz bar bar bağırıyor: **"Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı... Ne biçim tarife... Tazminat..."** Bavullar elde: Kurşun mübarek: Oradan oraya, oradan oraya, yığıl Allah yığıl. Bir kısmımız **Balıkesir** trenine bindi, biz **Anadolu Ekspresi**'ne kaldık. Şöyle bir vagona girecek oldum: Destur! Mahşer ne laf! Girilmesi nasipsiz dedik, oralıkta bir fırtlık yerde bir eyyam nöbet tutar olduk. Giren çıkan, ayağına basan, yüzüne söven: Kompartımanlarda on beşerden fazlası var. Bagaj filelerinde oturuluyor. Koridorlarda omuz omuza, nefes nefeseyiz. Baktı **Abbas,** olacak iş değil bu, çözüldü ikinci mevki koridoruna: Bir rahat bir rahat, attı bavulu, yıkıldı üstüne. Derken **Ankara**'dan yürünmesin mi? Gök-

lerde alçak alçak bulutlar. Sıkıntılı bir hava. Hey gözümün bebeği, **Türkiye**'nin yüreği **Ankara** şehri, neler ettin, neler ettin bana, unutur muyum sanırsın. O gün bu gündür kim **Ankara** dese aklıma bir harran gürrendir üşüşür. Ama, allahü-alem, ol dahi bir keyifti gibime geliyor.

Ankara-İstanbul arası büyük macera. İptida tıkır mıkır yollar boyunca lengerendaz olduk. Akşam belik belik olup gelirdi. İlk yıldızlar süslü püslü, efendime söyleyeyim, arzı-ı endam eylediler. Tren düt dedi, medet dedi; acılar acısı, böceler böcesi arşın arşın feryat dedi. Yol hizalarında kırmızı yeşil bayraklar, makas fenerleri. Ateş böcekleri. İkinci ve birinci mevkiler de doluydu. Hatta benim koridor da doluydu. Kompartımanlarda köfte, karpuz ve börek atanlara dağlar haydudu temsili bakar; pencereden saçlarımı rüzgâra vermiş, ufaklı büyüklü, gelmişe geleceğe, rayların ek yerlerine **Adana** üslubu küfürler çekerdim. Yalnızdım. Uykum vardı. Ve bavulun üzerinde sallanıyordum. Şiirler ve mısralar kulaklarımdan çekiyorlardı. İkide bir yanlarımdan birileri geçiyor, uykumu tuz buz ediyordu. Vakit vakit, **İstanbul**'u, oraya varınca cebimdeki tek adresle ne halt edeceğimi, kafamı hangi deliklere sokacağımı kuruyordum. Dünya bir de güzeldi ki. Yıldızlar bir de güzeldi ki. Ay çıkmıştı: Yakışıklıydı. Geceden, topraktan yabani bir yel esiyordu. Ve fukara **Abbas** gözlerini karanlıklara salmış, uykusuz uykusuz uykular peşinde dönüp dolanıyordu. Gel **Abbas**'ın uykusu gel, gel, gel!

Eskişehir'deki sahlebin sıcaklığını da bu uykusuz yolculuk gecesinde keşfettim. İçim ısındı. Sabahlar olmaz olmaz. Kompartımanlar uyuyor. Koridorun dibinde cıgaraları birbirinin dibine ekleyen bir efkârlı can oturmuş, ne uyur, ne konuşur: Beyazlı kırmızılı gözleriyle bakar baba, bakar. Bakar olsun, yıldızlar çeksin arabasını, günlük gü-

neşlik sabahlar olsun. Serinlik çıktı. Hatta istersen ayaz de. Yeni yeni ahbaplar ediniyorduk. Öbürleri çoktan kayboldular. Birinci mevkide Fransızlar var: **Halep**'ten gelirlermiş; Frenkçe patırdıyorlar, ve biz elbette, şanımız şerefimizle tek kelimesini anlamıyorduk. Bir de teğmen omzumda bitmesin mi? Karısı, bacak bacak iki çocuğu var. Yaşamış adam. **Dersim** isyanını yaşamış. Sen de ki buçuk savaş görmüş. Tabancasını gösteriyor, gururla: **"Çok iş gördü bu tabanca"** diyor **"Sen ne belledin?"** Bana, yarısının yalan olduğunu hissettiğim, vakalar anlattı: Gayetle şık, mükemmel İngilizce, Fransızca konuşur bir kadın **Dersim Dağları**'na gelmiş. Bir güzelliği var, eh kitaplık. Casusmuş meğer: İngiliz casusu. Tevkifi bizim subaya düşmüş. Bir anlatıyor, görmeli: **"Matmazel sizi tevkif etmek zorundayım."** Nasıl heyecanlı değil mi? **"Dağları Bekleyen Kız"** sanki, teğmenin elinde bir de Fransızca kitap, harbi harbi çalışıyor: **Akademi** imtihanına girecekmiş. Bir ara Fransızlardan bir oğlana sokuldu, cesaretle: ***"Parlez-vous Français?"*** diye sordu. Oğlan kereste, ne yapsa beğenirsin, açık bir Türkçeyle: **"Biliyoruz"** dedi, **"Ne olacak?"**

İstanbul'a doğru sokuldukça yolculuk değişiyor: İstasyonlarda ziyade ziyade eğlenmeye, yarım saat, üç çeyrek, hatta ve hatta bir saat beklemeye durduk duralı **Abbas**'ın kalbindeki kuş merak merak bakınır. Kokusu ve tevatürü **Kayseri**'de bizi bulan "mukuat"ın üstüne geliyoruz. Rötar üstüne rötar. Her istasyonda gayrı ufaktan ufaktan, makasçıyla, hareket memuru ile, yumurta veya ayran satan çocuklarla saati birlik ahbaplıklar deneniyor:

"Biz yol versek de gidemezsiniz, imkânsız çünkü: Yollar tıkalı. İki marşandiz. Bir posta. Bir başka ekspres daha. Tekmili önünüzde."

Yolcular kırlara dökülüşür, kırlar şaşakalır, ütüsüz sonbahar mavisi şaşakalır: Ayaklarında pantolon, gözlerinde güneş gözlükleri yataklı vagon yolcusu "bayanlar": Zeytin çekirdeği yahut da kehribar tesbih ellerinde, merdiven traşlı kasaba tüccarları. **"Efem, zât-ı âliniz ne tarafa böyle?"**ler. Teğmenle bir tesbih ağacının sevaplı gölgesine uzandık; üstümüzden turnalar geçiyor. İçimde, bir tarafımda, kımıl kımıl hasretlikler, hatıralar. Daima bazı şarkıların ara yerinde birdenbire bulur gibi olduğum rengi, tadı tuzu belirsiz bir şeyler. Askerin biriceği uzak uzak seçilen dağlara dağlara koyverdi koyvereceğini:

"Sular içmem kabaktan
Katmer yemem tabaktan
Bugün ne hayırlı gün,
Yarim fidan boylu
Emlakçı'yı gördüm sabahtan."

Çobanaldatanlara döndük: Bir fırt gidiyor, bir sonraki istasyonda yenişten duruyoruz. Yine yolcular çıkıyor. Yine **Anadolu**'nun içinden bir yerler. Bir ağaçlık. Bir çift yaylı. Donsuz bir oğlan. Ve terklenmiş çoban köpekleri. Bir köşede halkalanmışız, çerden çöpten bir de "efendi" girmiş aramıza, kan damlatıyor elin oğlu laflanırken: **"Sel gelip geçeli iki gün olmuş, iki gün beyim, dile kolay. İki gündür, herkes eli böğründe birbirinin suratına bakıyor. Herifçi oğulları iki günde iki yeni köprü yapar be: Ben, Galiçya'da gözlerimle gördüm."** Yapan yapar. Bizim köprüler bir türlü yapılmıyor: Sıcaklar basıyor mu sana? Yollarda sürünüyoruz, hey gidi!

Öncü yıldızlar sökeyim derken **Sakarya** suyu dolaylarında fır dönmeye başlar mısın sağdıç? **Gazi Sakarya**'yı soluna alıp demir demir köprülerden, küçümencik su de-

ğirmenlerinden geçer misin? Kafası kızan da **Sakarya,** yolları bozan da. Eninde sonunda köprülerin çöküştüğü daracık maracık vadileri tutageldik. Dört bir yanın kati orman. Bir nem. Bir ıslaklık. Gözlerinin cilası buğulanır hani? Lokomotif ağırdan alıyor. Rayın iki yanında insanlar. İşçiler bunlar: İki gün, iki gece terden tere batarak yolu onarmaya çalışan işçiler. Elleri yüzleri çamur ve balçık. Dağlardan hâlâ sular geliyor; pis, köpüklü sular. Tren ağırdan alıyor. Köprü. Kirli, içinde saman çöpleri, ağaç dalları yüzen toprak rengi bir su. Derin ve hızlı. Tehlike iştecik buralıkta efendim biladerim. Allah selamet versin. Selamet veriyor koca Allah, fakir fukaranın duası üstünden karşı kıyıyı tutuyoruz. Elinde hortum tutan mavi tulumlu bir işçi bağırıyor: **"Haydi uğur ola!"**

Derince, Marmara kıyısında. Ben bilmezdim. O akşam o kadar yolcuyla bir ezberledim. Bilirim gayrı. Çerden köprüyü kolaylar kolaylamaz "mokotif" sinek yutmuşa döndü: Sayabilirsen say telgraf direklerini. Akşam da yeni yeni düşüyor mu? Eh, millet **İstanbul**'u şu kadar saatte tutarız diye niyetleniyor. Ne haddine? Meğer yolun asıl çıkmazı bundan böyle imiş. **Derince**'den sonrası işlemiyor dayı oğlu! Ne buyurdun? Katar geldi **Derince**'ye dayandı; bu keret de bir başka haber dallandı budaklandı: **İstanbul**'dan vapur gelip alacakmış bizi. Allahını seven tutmasın. Doğru iskeleye!.. Ne yaptım dersin bakalım? Koridorlarda millet "Aslı var, aslı yok" derdinde. Ben kösemen oldum, kösemen: Açarsın pencereyi, atarsın bavulu aşağıya, ahiren sen de atlarsın: Ver elini iskele. Denkler şimdiden yığılmış. Açıktan açıktan yataklı yolcuları da gelip batır. Gelecek vapur. Buraları **Marmara**'nın büsbütün denizlikten çıkıp tatlı su gölleri gibi masalsız hikâyesiz bön bön baktığı yerler. Amma deniz değil mi ya, bir gece olu-

yor ki, bir gece oluyor ki, seyri ben fukaradan, bereketi Allah'tan.

...Aklım başıma yettikten sonra, sana, ilkin işte böyle bir gecenin yarısında vardım **İstanbul.** Ben güneyden gelen adamdım. Daha saatlerce uzaktan bir çılgınlığın beni çepçevre sardığını bılık bılık duydumdu. Ramazandı. **Ada** vapurlarından biri gelmişti. Dolmuştuk. Alt alta, üst üsteydik. Yıldızlar hıçkır hıçkır. Deniz fenerleri karanlıkta ha babam bileniyorlar. **Haydarpaşa'**ya sokulurken, gayrı ben ben olmaktan çıkmış, şol yarılanmış gecenin tepesindeki garipsi meteorlardan bir tanesi, şol üstünde kaydığımız hareli lacivert suların dibindeki en çapkın balıklardan birisi mi olmuştum ne?.. Garın saati sabahın birini gösteriyor. Şehri hiç tanımıyorum. Gitmem gereken adres, tilkinin bakır çımkırttığı bir yer. Kimseleri de tanımam. Kocaman bir şehirde bir yarı geceden sonra, hiçbir yeri bilmemek, hiç kimseyi bilmemek ne yavuz şeydir deli huylum, ne yavuz şeydir? Bir vakit geldi ki evli evine, köylü köyüne gitti; allı evlendi, güllü gelin oldu ve **Abbas,** bundan böyle daha nice büyük şehirlerin büyük şahane ve hasretlik garlarında tek başına kalacak olan **Abbas;** bavulu, mısraları ve som altından hayalleriyle kör başına kaldı. İşte o vakit: **"İptida hareket vardı"** deyu başladı kelama! **"İşte kurşun kubbeler şehri İstanbul'dasın!.."**

2

BURSA'NIN TAŞLARI DEDİK...

Zamanlardan bir zamandı, hû! Şehrimizin yukarsında bismillahsız bulutlar kar hikâyeleri anlatırlar idi. Yeniden yaka paça bir yolculuk üstündeydim: Hem bu sefer işin içine aşk dahi karışıyor, macerayı büsbütün ışıklandırıp döküyordu. Dağların ötesinde, denizin ve sığırcık kuşlarının ötesinde; o zamanlar, o benim çöller yalnızlığımı tuz pare edecek sandığım, iriden iri gözlü bir kız otururdu. Ve ben, dört duvar içre tıkanmış bir mahkûm gibi, **İstanbul**'da hangi canibe uzansam kafamı bir taşa vuruyordum. Sarmadı bu beni. Sarmadı, sağdıç: Ben bu serüvene böyle başlamayacaktım: **Bursa** ve **Balıkesir** diye düşündümdü, **Marmara** çevresinin iki komşu diyarı; her ikisinde de ayrıdan ayrı, başkadan başka maceratımız olmuştur. Her ikisine de **İstanbul**'dan **Ada**'ya gider gibi bir vapura biner, sonra hac yollarına düşmüşleyin "ya sabır" çekersiniz. Gel böyle olmadı. Lafa aşktır nedir karıştırdım, piç ettim, ihvanlar kusura kalmasın, böyle başladık, böyle gidek: Kalem fakiri dinlemez oldu, fakir kalemi: Eden cümlenin taksiratını affeylesin. Amin.

Zamanlardan bir zaman idi, hû! İnceden, ufaktan, hırsızlamadan bir tipi savurur idi. Aylardan şubat, günlerden cuma. **Yalova** yolcusuyum. **Köprü**'nün üstünde her za-

manki tramvaylar, küstah otomobiller, her zamanki vesaire. Soğuk ve tipi yahşi. Bileti aldık, daldık vapura: Ufak vapur, harbi vapur; deniz var sallanır: Ne umurum? Gözlerimi aşk ve yolculuk kör etmiştir. Gemi, saat bu saattir deyûben azimet etmiştir. **Yalova** yolcusu, kışın yazınkine ve hiçbir zaman **Adalar**'ınkine benzemez. Mesela: Heybe görürsün, bohça ve üstlerinde **Napoli** yazmayan, alaturka kapaklı sepet görürsün. Demek ki **Yalova** yolcusu daha daha **Anadolu**'dur. **Gemlik**'e gidecek var, **Bursa**'ya, **Orhangazi**'ye gidecek var. Kim ne derse desin, biz yolcu millet değiliz. Vapur kımıldar başımız döner, tren kımıldar başımız döner; ve yine de, her yolculuğa Hıdırellez'e gider gibi zeytinyağlı dolmalarımız ve çam kozalağı tıkalı testilerimizle çıkarız. Çoluk çomak da cabası.

Deniz hızlı. Daha doğru kelam ister misin? Deniz hızlı değil ya, gemi ufak. Yıldız poyraz. Allahü-âlem, ve basbayağı yalpalıyoruz. Rüzgâr pencere kenarlarından, kulaklarımıza kulaklarımıza, bir korku, bir hasretlik, bir acılık sesliyor Yolcu az. Camlardan, tipinin; **Heybeli**'nin ve **Büyükada**'nın üzerine, bir toz, bir cam tozu dalgası gibi perdelenmesini, ırgalanmasını seyrediyorum. Çay içiyorum. Fincan avuçlarımı ısıtıyor. Ah şimdi bir müzik olsa; ne türlü olursa olsun, bir müzik olsa. Ben müzikten anlamam galiba, ama olmayacak yerde bir kardeş, bir dost, bir arkadaş ararmışcasına müziği ararım. Konser salonlarında dalga geçmemden, şuna buna, şunun bunun hindi edasına bakıp gülmemden şikâyet ederler. Ama tutar, mesela bir kış günü, ufacık bir ceviz kabuğunda, yellim yelali, sellim selali **Hayırsızada** açıklarından geçerken bir müzik, ama ne türlü olursa olsun bir müzik hasreti duyarım. Ve tabii, hiçbir surette kimse müziği düşünmez. Mızıkam olsaydı bari yanımda: Ağız armonikam!..

Bursa'ya **Mudanya** üzerinden de gidiliyor: Hatta, çoğunluk oradan giderler: Adlarının Çince mi yoksa Türkçe mi olduğunu yıllardır bir türlü kestiremediğim **Sus**'lar **Marakaz**'lar işler o hatta: Eski **Marmara** tipi gemiler. Eh, hem biraz daha kabacadırlar, hem de yolculuğa yemek memek, biraz daha lüks konfor ve bittabi kazık karıştırırlar; bizim milletin de aradığı bu hani! Ben birkaç sefer de o yoldan yaptım. Hatta bir keresinde şimdikinden çok zorlu bir fırtına yedimdi. Gelgelelim, **Yalova**'yı istedim bu keret: **"Yalova-Bursa yolu pek uzun, pek virajlı filanmış. Gemlik Körfezi İznik Gölü de güzergâhta"** dediler. Nerde hareket, orda **Abbas,** nerde **Abbas,** orda hareket: Yol demek yolcu demek, **Abbas** demek, bulgur bulgur, acımsırak dökülen tipi, geminin dümen suyu ve gözü kanlanmış deniz demek. Ve sonra hep o eski heyecanlar: Balina avcıları. Balıkçılar. Piroglar. **Jamaika Denizi. Singapur Limanı** ve bilhassa **Singapur Limanı.** Pardösümün yakalarını kaldırdım, beremi iyice geçirdim kafama, rüzgâra çıktım efendi rüzgâra. Kar gözlerime gözlerime serpilir mi, serpilmez mi? Serpilir. Hem müzik de var buralıkta baba! Uzun bir adam. Boynuna uzun da bir atkı dolamış, hünkürüyor: ***"Fincanı taştan oyarlar."***

Yalova, bizde Cumhuriyetin fazlaca girdiği kasabalardan biridir. **Termal Oteli. Atatürk'ün Köşkü.** Heykelli meykelli cumhuriyet alanı. Hatta ve hatta yollarda levhalar: **"Bu yoldan yalnız kamyonlar geçer"** gibi. Her gelişimde, **Marmara**'nın bir ucundaki **Yalova**'nın **İstanbul İli**'ne bağlanmasındaki sırrı düşünmüşümdür Adama öyle gelir ki **Yalova**'sız **Bursa İli,** kolu veya eli. her neresiyse işte orası sakatlanmış gibidir: Ol **Bursa İli** ki, suları, kaplıcaları, **Uludağ**'ı, şusu ve busu ile iç hatta dış turizm yapmak heveslisidir. **Bursa**'nın görülecek yeri **Ya-**

lova'dan başlıyor, halbuki **İstanbul Adalar**'da bitmiştir. Gerçek bu. Gelgelelim, **Yalova**'daki memurlar yazdıkları evrakın üst başına: **"İstanbul Vilayeti yüce katına"** diye yazıyorlar. Ben **Termal**'i sadece dışından gördüm. İç **Yalova**'ya otobüsle bir yirmi dakikası var. Ve ilk bakışta da şöyle **Batı**'lı, temiz bir mahalleye girer gibi oluyorsunuz. **Termal Oteli** pahalı turizm. Kazıklı konfor. Senin benim, **Ahmet**'in ve **Mehmet**'in aklına estikçe yiyeceği halt değil. Etrafındaki ufak tefek otellere gelince her biri ötekinden beter: Daha, **İstanbul**'da karyolasının altında takunya duran oteller oldukça **Anadolu**'dan fazlasını nasıl istersin? İsterse **Yalova** su şehri falan diye vapur acentalarına, garlara, şehrin sokaklarına afişler yapıştırmış olsun.

Tipi ulam ulam. Tipi eser küser. Deniz, Allah ne verdiyse veriştiriyor: Estek köstek, galiba saatinden yirmi dakika daha geç, iskeleye yanaşıyoruz. Az yolcunun azı sağlam. Kiminin rengi küf yeşiline, kiminin mum sarısına dönmüş. Bir hamal kalabalığı. Onların üstünde soğuk ve tipi, bizim üstümüzde soğuk ve tipi. Paldır küldür **Bursa** otobüsüne yıkılıyoruz. Herkeste, herkeslerin yüzünde öyle adamın içini ürperten bir mana var: Hani oturulmuş konuşulurken bir deprem olur, herkes susar ve birbirine bakar, işte o bakış: "Allah saklasın beklesin" gibilerden. **Abbas** hiçbir şeye aldırmıyor elbet. Çünkülüm: O, şu kıvır kıvır kıvırtan tipiyi de, şu yazıcıkları birbirinin peşi sıra sıralayan kalemini sevdiği kadar sevmiştir, boz birader, hele otobüs yola koyulup da şehirlerden, kasabalardan taşra çıktı mı, beyaz veya gök mavi her türlü karın ve kar yavrusunun hemi kürk gibi cana yakın, hemi ak ayı gibi canavar olduğunu bilmiş, yine de göklerin bu beyaz marifetine gönül vermiştir.

Anadolu'da otobüs başlıbaşına bir tören konusu. Gelmesi tören, inilmesi tören, binilmesi tören, gitmesi tören. Tekmil tören tekmillenmedikçe yola çıkılmaz. Eh, biz de şöyle bir üç çeyrek eğlendik **Yalova**'da; sonracığıma efendim, boyladık caddeyi: **"Haydi güle güle", "Uğurlar olsun".** Uğurlar oldu. Manzara birden açıldı, yayıldı: Yassı, beyaz bir ova, mıncırık bulgursu bir tipi. Daha daha, ötelerde zorlu kar görünüyor. Bıyıkları donmuş bir can: **"Uludağ'da üç metreyi geçti"** dedi. Cık cık edip başımızı salladık. Camlar zıngırdıyor ve buz tutuyor. Ayaklar donacak hilafsız. Kendime kendime şiirler düşünüp batırım. Gülmeyin! Ben **Tarz-ı Kadim**'i, daha da bir şiirimi yollarda yazmışım. Yollarda, bizi ve dünyamızı ve evrenimizi çepçevre kuşatmış, eksiksiz ve noksansız, ardı ardına değişmeler, adamın daha da içinde gözünün görünecek yerindedir. Yol boylarında her ânını, her saniyeni, bir başka mekân üstünde yaşayıp geçersin. Zaman akar. Uzay akar. Ve sen akarsın. Bu bir yer değiştirme, bu bir yuvarlanmadır. Bunun dışında, hamdan olguna, olgundan ölmüşe ve ölmüşten doğacağa bin bir türlü, safha safha, birbirine zıt ve birbirinin içinde nice nice akışlar düşünürsün. Benzin yanar. Motor bir yürekleyin çırpınır, tekrar döner. Tekerin altında dünya, dünyanın etrafında evren döner. Ben ben olmaktan, ağaç ağaç olmaktan çıkar; böcek kozalaşır, koza kelebekleşir, yeraltında tohumlar filiz sürerler; her an bir konak, her konak başka bir konağa geçiştir. Her an, her şey, arkasında pırıl pırıl değişmelerle süslü bir geçmişe, ve önünde pırıl pırıl değişmelerle süslü bir geleceğe bağlanır. Uzaktan beyazlı beyazlı, tosuncuk ve efecik dağlar, kisbetli tepeler sökün ederler Yol arkadaşın çipil gözlü **İznik**'li bir cıgara yakar ve sen, yol boylarının, ömürlerin, dünya, tabiat ve cemiyet tarihinin bir sıra, ardı

ardına ve durmaksızın değişmeleri ortasında; kimi betondan, kimi çelikten, kimi bambu kamışından, kimi mitralyöz şeridinden mısralar kurarsın: Cevahir **Abbas,** yollarda şiir yazılmaz mı? Ne boşboğazlık!

Bu yol, dedikleri kadar varmış: Viraj. Köprü. Viraj. Yokuş. Ve tipi. Yanımda kaşsız kirpiksiz bir adam: **"İki kilometre sonra bir boğaza geleceğiz: Geçen akşam zor geçtik: Kar iki metre vardı. Küredik müredik."** İçim içim gülüyorum: Ne yolculuk, ne yolculuk! Karlara saplanmak da var haritada, bu beyazın, bu soğuğun bu ayazın ortasında. **Bursa-Yalova** yolunun bilmem kaçıncı kilometresinde kalakalmak da var. Kaşsız kirpiksiz gezmiş adam, bu işleri biliyor: **"1942'de, benzinin ve otobosun yok olduğu zamanda. Karaköy yolunda biz bir saplandıktı bilader bey, deme gitsin! Bizden evvel iki yük, bir yolcu, dört de askeriye kamyonu saplanmıştı. Geçmenin mümkünü yok. Öldür Allah. Ih-hı."** Ellerini dizlerine vuruyor, kafasını sallıyor: **"Bir şoför vardır: Kemalpaşalı: Veli. Karcı Veli derler: Kerata, geldi, şöyle kara bir baktı. Zincirsiz mincirsiz ha deyip dayanınca söküp gitti, deyyus. Tevekkeli Karcı dememişler".** Yol yollamasında, kar karlamasında berdevam: Viraj. Köprü. Yokuş. Tipi. Tipi. Ve birinci vites. Camlar hepten buz kesildi. Yolları ve dağları bir acayip buzlu cam arkasından seyrediyoruz. Kalacağımızdan korktuğumuz yere geldik. Ve belasız geçtik. Yolculara bir ferahlık yayıldı. Birileri kolonya dağıtıyor. Dua ki, yollar bozuk değil, yollar. Bir de yollar bozuk olsa, diyesin ki, bir cehennemi fırtınada kaybolmaya çıkmışsındır. Sonra da bir dağın yamacında donmuş, pespembe kesilmiş cesedini bulacaklar. Dağlara taşlara!

Bu başkası: **"Bu yıl çok kış yapacak. Turnaları**

giderkene gördüm. Çok yüksek uçtular. Nerden mi belli? Allah seni inandırsın, bir seferinde yine böyle..." Gördün mü **Abbas** turnaları, turna değil mevsimlik barometre, yalnız gözleyeceksin: Alçak mı giderler, yüksek mi? Ona göre evine odun yığ, yahut millet yığarken sen dolaş. Turna bütün halk şiirlerinde vardır: Hasretliktir, gurbetliktir. Romantik kuştur, vesselam! Onun böyle bir de barometre tabiatı olması keyfime gitti. Kaşsız kirpiksiz bu konuda da bir şeyler anlatıyor Onu dinlemiyorum. Öbürü konuşsa daha iyi. Kır düşmüş bir sakalı var Gözleri çocuk, ama hani edepsiz çocuklar vardır: Karşına geçer, elini gözüne soka soka: "Ben budün tatamı yaptım" derler, öyle çocuk gözleri. Lafı oturttuktan sonra, bıyık altından bir de gülüyor ki: **Nasrettin Hoca. Gemlik** mi **Orhangazi**'den yeğdir, **Orhangazi** mi **Gemlik**'ten yeğdir deyi çekişiyorlar.

Yol üstünde her ikiciğinin de annacından geçtik: **Gemlik,** denizli kasaba. **Halikarnas Balıkçısı**'nı okuyalı beri, bende âdet oldu. Her denizli kasaba için, içine deniz fenerlerinin, fener bekçilerinin, fıkara ama namuslu balıkçıların karıştıkları hikâyeler düzüyorum. **Gemlik** buna pek de uygun. Koca bir dağ gelmiş, bir körfeze yıkılmış: Yıkıldığı yerde deniz hizasından yukarıya, diklemesine merdiven merdiven, yanlamasına hilal şeklinde dizilmiş evler Biz hilalin bir ucundan geçtik. Körfezi dolaştık. **Sunğipek Fabrikası**'nın dibinden, açık yola düzüldük, yenişten. **Orhangazi**'nin gölü ve ağaçları var **İznik Gölü** deyince ben başka şeyler düşünmüştüm. Olmadı. Uzaktan heybetsiz bir göldü. Kasaba dersen, diğer yüzlercesinin bir eşi. Ben de **Gemlik**'ten yana çıktım. Ve çocuk gözlü ihtiyarla daha da kaynaştık.

Bursa'da handan bozma, berbat otellerde de kaldım;

fakat bu kere **Çelik Palas**'tayım. **Bursa** yumuşak, hızlı ve adamı sarhoş edecek, başını döndürecek kadar hızlı bir karın altındadır. Şehri süzüyor ve "Belki bu şehirde de yaşanır" diye kuruyorum. Lisedeyken aristokrat tavırlı, şakacı ve bilgili, edebiyat yapmasını sever bir coğrafya hocamız vardı. Aklıma onun sözleri geliyor: "Düşünün bir kere çocuklar: Koskoca bir **Uludağ** kütlesinin eteklerinde yemyeşil bir şehir." Bu kışta kıyamette yeşillik meşillik ne gezer sağdıç. **Uludağ** ise, bütün varı yoğu, ve karı donuyla tepemize tünemiş. Yücesi sislere gömülü, etekleri boz mor, boz beyaz, alaca bulaca. Asıl şehir sıkıntı. **Çekirge**, yeşil çizgisinden dağa doğru, bilhassa evler kesifleştikçe berbat. İniş yokuş. Kaldırımsız sokaklar. Sokakların ortasında pislikler. **Cumhuriyet Meydanı,** birkaç sinema, bir iki otel ve lokanta ve **Çekirge**'ye uzanan asfalt. **Merinos Fabrikası.** Yukarda kar. Aşağıda kar. Çocuk, hırçın, ürkünç ve korkunç. Kar duruyor ve yeniden başlıyor. Şehri geziyorum. İnsanlar fazla **Anadolu** ve külhanbeyi. Bir an kendimi **İzmir**'de **Mezarlıkbaşı**'nda zannettiğim oluyor. Ama, aslında her şey bana yabancı. Şu kahveler de, milletin tıklım tıklım dolduğu ve su içer gibi zaman harcadığı kahveler de yabancı, şu lokantalar da, şu meşhur kebapçı da yabancı. Sen **Abbas**'sın ve seni kimsecikler tanımaz. Senin başının içinde nereden gelmişse gelmiş, vaktiyle kalın sesli bir Alman yıldızından dinlediğin, ağır, çekici ve yalnız **"Tango Nocturno"**, zehir zemberek dolaşır. Ve karın köpürdüğü sokaklarda gölgeni ve yabancılığını eze eze, bir mısra kumkuması, bir şiir körüğü gibi volta vurur, gezer, seyran edersin.

Böyle **Çelik Palas** gibi yerlerde otel tayfası bile adamın ne adam olduğunu kirpiğinden anlar, kirpiğinden: Garsonların ve ayak hizmetini görenlerin nazarında dün-

yanın kaç köşe olduğunu bilen ve ömrünü heder etmek niyetinde olmayan bir delikanlıyım. Hele bir dostum otele gelip de beni "Şair filan" diye arayınca iş büsbütün değişti. Otelin dayıcı başısı ile birkaç da kelam ettik. Su mevsimi değilmiş tabii. O, sezon diyor elbette. Sezon açılınca nefes alacak yer kalmazmış. Bu bina yetmediğinden naşi, yanı başında ikinci bir inşaata girilmiş. Hiç kâr etmezmiş müessese. Laf. Yemekte kim var kim yok diye üzülüyorum: Külüstür bir caz var. Rumbalar ve bolerolar çalıyor. Babasının evi gibi yemeklerini avuçlarıyla yiyen bir kibar ailesi var. Bir masada tek başına oturmuş votka içen, kaşlarının ve gözlerinin ucu boyalı bir kız var. Kıza eriyip akarmış gibi bakan bir deniz subayı var. Ve birtakım renksiz insanlar. Neyleyeyim? Varıp denizci ile **Laureen Bacall** müsvettesinin çöpçatanlığını eyledim. Ahir, varıp salonda, belinden zoru olan bir müteahhitle söyleştim: **"Türkiye'yi kurtarmak mı istiyorsun kardeşim, ha kardeşim, serbest teşebbüse nefes alacak delik bırak, serbest teşebbüsü destekle. Devlet kolonyacılık, gazozculuk yaptı bizde be kardeşim."** Fikirlerini dehşetli beğeniyor, ve "kardeşim"leriyle ortalığı boğuyordu. Gece otel odasında yattım. Kar yeniden düşer görürdüne? **Merinos Fabrikası** her hal işlerdi. Pırıldardı. Duyardım. **"Tango Nocturno".** İnsanlar Denizci. Votka içen koket. Her şey birbirine girmişti.

Bursa'da üç gün kaldım. Üç gün sevgilimi gördüm. Sevgilimle konuştum. Ve üç gün sonra, bir sabah vakti, daha ezanlar okunmadan, otelin kapısı önünden **Balıkesir** otobüsüne dahil olduk. Çıkarken, garsonlar marsonlar dizi dizi dizildiler. Bahşiş, dedik verdik. Gidiyoruk, dedik verdik. Verdik baba verdik. **Çelik Palas** yaşanacak yere benzemiyordu. Orada herkes olduklarından başka türlü

görünmek zoruna kapılmıştı. Kendimi bir tiyatroda sanıyor ve bundan hiç de keyif duymuyordum. Şimdi eski moda ve yalınkat otobüsümüz sabahın içinden; kavakların, ovayı akpak etmiş kaskadife, namuslu bir kar bayramının ortalık yerinden canavar canavar seker giderdi. Üç günlük mostra film hayatından sonra yenişten yolları bulmak, yolların durmadan değişen resmini görmek **Abbas**'a ne keyif verir idi. Sen o zamanlar, henüz hiçbir şeyden haberdar değildin. Gündelik ve rezilce hayatını yaşıyor, hep yolculuklar düşünerek olmayacak hayallerinle avunuyordun. Kar ovayı tutuyordu. Kar beni, kalbimi ve seksen beygirlik **Chevrolet** motorumuzu tutuyordu. Artık **Bursa** çekip gitmişti. İçimde kağnılar gıcırdıyor, bir yeşil yamaçtan bir mavi suya inen koyunların çıngırakları tıngırdıyordu. Bu rüzgârdı, ne rüzgârdı ama bu? Bu evvelde ve ahirde durmaksızîn değişen; hiçbir vakit yıkılmaz, sabit ve mutlak kalmayandı. Acı. Tatlı. Ve ekşi. Ve mayhoş. Karın serin lezzeti. Sen. Ben. O. Saatte altmış kilometreden **Balıkesir**'e dek iki yüz kilometre ve asgari dört saat.

Vilayet olarak **Bursa, Balıkesir**'den daha az talihlidir: Ne demiryolu vardır, ne de büsbütün karayolları efendice onarılmıştır. **Bursa-Balıkesir** yolunda, vilayet hududunu değiştirene kadar, adamın canı burnunun karakara deliklerinden gelir. Şoföre soracak oldum: Neden yaptırılmaz bu yol diye? Cevap pek hoş: **"Efendim, Bursa valisi, millet gelir giderken etrafına bakına bakına, göre göre gelip gitsin diye yaptırmıyor yolu. Hem acelesi ne?"** Zaten ne şoförde, ne yolcuda zaman mefhumu dakika olarak teşekkül etmemiştir bizde: **"Yarın öğleye doğru kahvelerin orda buluşuruz"** diye randevu verildiğini duymuşumdur. Bir keresinde bir şoför otobüsün birde kalkacağını söyledi ve otobüs iki buçukta kalk-

tı: Küçük bir rötar. Yol hep ovalar boyunca gidiyor. Yanımda yirmi beşle otuz arası bir taze. **"Yerlerimizi değiştirmemiz mümkün mü?"** diye sordu. Otobüs tutarmış. Yerleri değiştik. Sokulgan bir kıza benziyor. Dibini karıştırdık: Öğretmenmiş, köy öğretmeni. Mesleğinden ve insanlardan tükürürcesine bahsediyor. **İnkilâp** ve **Nebioğlu** firmalarının bütün kitaplarını yuttuğunu anlıyorum. Bütün gün hayal kur ve sonra git üstü başı buzağı veya teke kokan bitli mitli piç kurularıyla uğraş! "**En güç şartlar altında çalışmaktayız. Sonra bir de hor görülürüz. İnsan öğretmen olacak yerde bir şehirde manikürcü olsun daha iyi!**" Evet, manikürcü olsun. Bir gün bir toplantıda bir adamla karşılaşıversin, adamın adı **Münci** olsun, aa vallahi, adamın adı mutlaka **Münci** olsun, adam zengin olsun, parası bol olsun... İş yok bu öğretmende.

Yol kendini gösteriyor: Her yanımızla, kamyonumuz, boynumuz, bagajlarımızla titriyoruz. **Karacabey** uzaktan geçildi. Açık açık köyler, beyaz beyaz kavaklar: Soyunmuş sıpınmış; çıplak ve mahzun kavaklar. Bir su dolandık, bir köprü geçtik, bir köyden iki kasa yumurta yükledik; sonra **Kemalpaşa.** Kar, hep kar, diz boyu. **Balıkesir**'e sokuldukça yol düzeliyor, yol düzeldikçe hızlanıyoruz, hızlandıkça değişmeler ha babam zincirleniyor, akışıyor, soğuk vuruyor. Buruyor soğuk. Hızlıdan hızlı kendimi efkâra salıyorum. Ağaçtan sonra karkuşunu, ondan sonra içinden cıvıl cıvıl sesler götüren telgraf tellerini görüyorum. Dünya, insanlar, insanların girift, karman çorman hayatı. Çürüyen et, büyüyen sıbyan. Düşen yıldız. Ve erginleşen incir. Ebedi olan ve safhadan safhaya, safhalarını birbirinden doğurarak zincirlenen anlı şanlı namuslu ve yiğit akış, sonsuz oluş. Senin, benim, **Ayşe**'nin, **Recep**'in karışmasından hariç, kendi kendinden hız alıp hız verip kendi

kendine başkalaşma. Hayata hükmeden ezeli metamorfoz. Ben seni kamyonlarla yollarda, gemilerle kudur kudur deryalarda düşünmüşüm. Her uçan martı, her seken kurbağa gözlerimden sıra sıra resimler geçirmiş: Yumurtalar. Yavruların yavruları. Ve ilâhiri. Ben yollarda, ben yani delimsirek, ben yani şair, ben yani vatandaş ve dünyadaş **Abbas,** yollarda koca yuvarlağın, alçakgönüllü hayatımızın; kuşak kuşak geçmişten geleceğe değişmesini büsbütün açık, büsbütün seçik göregelmişim, yaaa, göregelmişim.

Balıkesir yaklaşıyor. **Susurluk,** ufak çarşısı, kapanık çehresi, gürül gürül akan çayı ve kışlalarıyla bir dost selamı gibi arkada kaldı. Öğretmeni köyüne indirdik. Mezbahaya gider gibiydi. Ona acıdım. Akışın ve hayatın dışındaydı. Ağzı ve **"Çalıkuşu"** hayalleriyle yaşıyordu. Yaşıyor ne laf, çekiyordu. Ve bir an, borasit madenlerinin havai hatlarının altından geçerken yurdumuzda ve yeryüzünde kaygan ve hızlı değişmelerin dışında çekenleri düşündüm. İşte o gün bu gündür, bana kim **"Nasılsın?"** diye sorsa **"Yaşıyorum"** demeyi âdet etmişimdir: Akışın, değişmelerin, zincirlenmelerin ortasındayım, yaşıyorum.

Şehre silah gibi girdik. Her yanı sislerle kaplanmıştı. Daha o zamanlar **Belediye Garajı** değişmemişti. Güneye kalkmak üzere olan bir otobüse iki sıra arası bir yer uydurup, derhal yol değiştirdim. Yenişten, karlara girdik. Karların üstünde kara kargalar. Kargalar, engin uçar. Kargaların yavruları. Yavruların yavruları. **Elif. Lâm. Cim.**

3

BAKRAÇ KOYU'NDA YATAN GEMİLER

Bu bir rüzgâr hikâyesidir: rüzgârla girilir, rüzgârla çıkılır. Nasıl olduğunu bilmezsin, anlamazsın. Gök ve su, kan ve yürek durgundur. Ve sonra ansızın karanlığın içinden, toprak kabarır gök şişer gibisinden bir nefesler, bir üflemeler duyulur. Kanatlar çarpılır. Pancurlar çarpılır. Perdelerin perde perde uçuştuğunu görürsün. Camların zıngırdadığını duyarsın. Yüreğin örtülür, saçların dağılır; bir evin terasına çamaşır toplamaya çıkmış bir kızın, sabahlıklar giymiş bir kızın saçları dağılır, etekleri çırpınır. Gecenin arkasında bir duvar saati vurur: **"Dan! Dan! Dan!"** Ve hayallerin ve ocak çekirgelerinin cırcırı ve geceleri, herkesler yattıktan, el ayak çekildikten sonra tavanların, çatıların çıtır çıtır konuşmaları hep o rüzgâra, o deli, o hırçın, o nerden geldiği, nereye gittiği belirsiz rüzgâra kulak verirler gayrı. Sen de, odanda, masanın, daktilonun başında yahut haşarı bir denizde çalkalanan herhangi bir gemide, nerede olursan ol, aynı rüzgâra kulak verirsin. Aynı rüzgâr gözlerine bir kıyı meyhanesi, bir gemici barı ve bu arada herhangi bir tayfa ile birlikte, bütün limanların, günün birinde insanlara belki saadeti de getirecek bütün gemilerin, ama yeni eski bütün gemilerin: **Gülcemal**'in, **Lusitania**'nın, **Titanic**'in, **Santa-Maria**'nın ve

bilhassa **Bereket-i Bahri**'nin şerefine kaldıracak kadehler dizilir. Ve rüzgâr, camların dışında, çizmelerini yamatmaya gider, çizmelerini yamatmaktan gelir: Kol gezer, kol gezer.

Ne geldiyse başımıza çünkü rüzgârla geldi. Onun hatırıdır diyerekten kelama rüzgârla girdik. Eyyamlardan bir eyyamdı. Ben daha yeşil bir körfezin kıyısındaki ufak sahil kasabasından taşra çıkamamıştım. **İstanbul**'dan gelen bir oğlan, bana, **İstanbul** sinemalarının biletlerini göstermiş; sonra suratındaki sivilceleri el aynasında yolarken: "**Marakaz'la gittim**" demişti. **"Sus'la geldim."** İşte o gün adını ilk duyduğum bu vapurlardan **Sus, Galata** rıhtımında yatıyordu. Ve ben o konuşmanın sırtı sıra epeyce bir zaman denizden uzak kaldıktan sonra bu **Sus** vapuruna binip fare kılıklı **Marmara**'yı geçecektim. Aslını astarını karıştırırsanız bu alelade bir su yolculuğudur. Epi topu dört–beş saatin içindedir. Ama gel, **İstanbul**'un üzerinde bir bulanıklık, bir kapanıklık ve bir de kendini oradan oraya, oradan oraya çarpan çalgavuş rüzgâr olursa ve hele bir de sen eli yolcu, dili yolcu, daha daha yolcular yolcusu **Abbas** olur ve bu yolculuğa siftah çıkarsan iş elifinden değişir; bir başka türlü çekici, bir başka türlü kıvrak ve oynak kılıklara girer. O zamanlar ki büyük ve sahici bir aşkı ellerimle tutuyor, şu minval üzere mısralar karalıyordum:

"Sen eskidenberi böyle güzelsin
Ben eskidenberi böyle âşık
Senin hayatın eskidenberi kendi hâlinde
Benim hayatım eskidenberi karmakarışık."

Vapur rıhtımda çocuk gibi. Ben, ikinci mevki yolcusuydum. Rüzgâr bütün mevkilerin dışında esiyordu. **Bandırma, Balıkesir** ve **İzmir** yolcuları, rıhtımın üstünden vapu-

ra kayarlardı. Şapkaları uçmasın, etekleri açılmasın diye hızlı kayarlardı. Sabah, sular uyanmadan kalkışmıştık: Fakat, yine de ikinci mevki salonlara bir göz attım ki, tepeleme almış yükünü: Sarı başörtülü, siyah mantolu kadınlar. Külotlu, kasketli erkekler. Esanscılar. Köylüler. Jandarmalar. Daha kimler, daha kimler. İçimden içimden: **"Şunun şurası dört-beş saat yolculuktur"** diye kuruyorum. **"Koca Abbas sen daha ne zorlu yolculuklar geçirmişsin, hele sabret şöyle bir kıyıya sokul, kıçını bir yere uydur, denizi, rüzgârı ve ikisinin yaka paça tepinmesini seyreyle."** Dediğimi yaptım. Tenha ikinci mevki güvertesinde bir kuytuya sokuldum. Vapur da hemen kalktı. Hava seslerle, selamlarla, ıslıklarla doluydu. Belki kar düşecekti. Sis gelecekti belki. Ben çok şehirler görmüş bir adamdım; ama, **İstanbul**'u böyle heyecanlı, böyle nefes nefese bırakmak, sonra mesela, şu apartmanların, şu deli deli dolaşan kamyonların tramvayların ortasında "Kendi basit hayatını" yaşayan bir sevgilim olduğunu bilerek bırakmak bana nedense bir ağır geliyordu. Minareler her zamanki gibi dik değillerdi. Karşıdan çengelli iğnelere benziyorlardı. Denizin içi dışına çıkmıştı. Hatırlıca sallanıyorduk.

Hiçbir şey yolunda gitmedi. Her şeye rağmen sen **Abbas** olduğun ve kıvılcımlı talihine inandığın için geminin bir tahterevalli gibi hop kalkan hop inen kıçında, bayrak direğinin dibinde; köpük köpük dümen suyunu seyrediyor; ağız mızıkanla kendi uydurduğun havalar çalıyordun. Yanında izinle evine köyüne dönen talebeler, askercikler vardı. Bir ara, gemicinin biri ordan geçti, denize tükürdü: **"Tam da cümbüşün havasıdır, da"** dedi. Gülüştük. Askerler gülüştüler. Deniz gülüşmedi. Rüzgâr cırmık cırmık, o ufuktan öbür ufku cırmıkladı. Biz, cümbüşte devam eyledik. Gönlümüzde her şeyler gelecek muntazam

ve mesut günlerin hayaliyle sermest idi. Kan kusuyor, kızılcık şerbetinden dem vuruyorduk: Yoksa, Allah saklasın, biz nasıl **Abbas** olurduk. Askerin birisi sövüyordu: **"Nalçası kırılası katır, iki gün sonraya ataydı tarihi sanki: İki gün iki gündü".** Can derdinde koyun, izin derdinde asker. Ben, bütün şiirlerden, bütün destanlardan gayrı, dünyayı ve dünya halklarını çember çember kucaklamış türküler derdine düşmüştüm.

Rüzgâr bize kızdı. Rüzgârın öfkesi başkadır ve hikâyedekinin hilafına, bir kafası kızarsa, değil yalnız kemani sivrisinekleri; on bin mahalleyi, yetmiş bin çeşit ağacı, yüz bin cins mahlukatı sildiynen süpürür. Süpürür süpürür, bize kızar siyah beyaz üfürür; denize, bulutlara ve maviye üfürür. Salıncak olduk salıncak: İlk iki saat içinde bütün güverteler kusanlarla dolup dolup boşaldı. Sonra bir laf dolaştı: **"Kaptan yolu değiştirdi: Gemi dönüyor."** Yok baba! Dönüyor mu gemi? Deme! Kızdı rüzgâr dedik bir kere, duyuldu bu laf! Gerçekten, denizin arkasında bir dağlar, bir tepeler belirdi. Bir yere sokulduk: Koyumsu bir yere. Mübalağa meşveret olundu: Bu koy, **Çekmece Koyu**'dur. Efendi Kaptan, rüzgâr hızını alsın diye bekleyecek. Vay anasını! Çıktım güverteye: Sicim gibi bir yağmur başlamıştı. Ellerim ve yüzüm ıslandı. O zamanlar henüz bere giymezdim. Saçlarım kısacık kesilmişti. Aklıma **İstirati**'nin bir kitabındaki rahip geldi: **"Hey hiddetli Thalassa, teskin ol!"**

Çekmece Koyu'nda bir saat kadar oyalandıktı sağdıç: Senin gözlerin telli kavaklar gibi tellendi. Kimbilir belki cebimizde beşer kâat otobüs ve tren parasından gayrı metelik olmadığını; vapur geciktikçe trenin otobüsün kalkıp gideceğini, seni bilmediğin görmediğin yerlerde yalnız koyacağını düşünürdün. Ben o zaman da bu çırpınmanın

adına hayat diyordum. Bilmem hangi lisede okuyan okul esnafı olmuş bir talebe ile ahbaplık kurmuştum. Bu talebeleri herkes bilir Günün birinde **Anadolu**'nun bir kasabasından sökülüp bir yatılı okula gelmişlerdir Önce ürkek olurlar. Önüne gelen dallarına biner. Sonra devran değişir: Kravatlar. Kolalı gömlekler. Ütülü, son moda pantolonlar Daha daha, eşin dostun ensesine tokatlar. Öküz gibi böğürmeler. Ve mesela, aynı sınıfta iki yıllık tahsilden sonra karnelerinde kırık olmayan sadece iki ders: Askerlik ve cimnastik. Aman zaman demeden eve bir ultimatom: **İstanbul**'da hususi lisenin birine atarsın kapağı. Dostlar alışverişte görsün. Gaye, lafın gelişi, bir lise diploması, aslında, yedek subay olabilmektir. Rastladığım yüzlercesinin, acaba kaç tanesi omuzuna yıldızı takabildi, ara sıra merak ederim. Bu da öylesi idi. Geometri dersine hendese denildiği zamandan kalmıştı. Ortaokulda "fen bilgisi" okuduğunu, Türkçe öğretmeni ile sınıf arkadaşı olduğunu söylüyordu. Vapur tutmuştu. Ağzını bir mendille tıkamıştı. Hem **"Başım dönüyor"** diye şikâyet ediyor, hem de hayvan gibi cıgara içiyordu: **"Boğaziçi mi? Ben orada üç ay kaldım. Bir kimyacı vardı: Eşşoğlueşek, hiç unutmam, bir kavga ettik. Ama bana sorarsan en iyisi Hayriye. Boş ver gerisine. Hususi lise mi? Ulan sanki resmileri görmedik mi? Ben İzmir Lisesinden belgelendim. Ama neden: Bir herif bana eşek dedi, ben de ona eşek senin babandır, dedim. Haydi al bakalım, pasaportu. Derslere gelince: Hava."**

Ona bakıyorum ve: **"Bu gemi bir batsa"** diye kuruyorum. **"Şu hergele bir boğulsa..."** Ama tuhaftır; gemi batsa mesela, o değil, şu yanımda sessiz sakin duran, ufacık, iki defa iftihar levhasına geçmiş öksüz **Darüşşafaka** talebesi boğulur ve beriki, dünyaya kazık kakmak için

kurtulur. Böyledir bu. Çünkü: O aklı başında kimselerin rahatını bozmaya gelmiştir.

Kaptanbaşı eninde sonunda ya umudunu kesti rüzgârın düşeceğinden; ya da dalgaları aşacağını aklı kesti; baktık ki ne görek, sallanı sallanı, o karşımıza ansızın meçhul bir kıtanın meçhul bir köşesi gibi çıkıveren koydan uzaklaşmıyoruz mu? Eh, herkeslerin ışıkları yandı, yeniden uzunlu kısalı tahminler fırıldak gibi döndü dolandı: **"Bir saat, bir saat de dalgadan de, iki saat, eh canım anhası minhası yine de saat dörde beşe doğru..."** Hangi dört, hangi beş sağdıç, buna belki sen de inanıyordun, ben de inanıyordum. Gel gör ki bu macera hiç de senin, benim, bizim oğlanın sandığı gibi öyle hafif geçişecek cinsten değildi. **Marmara**'yı fareye benzetmem haysiyetini kırmış derhal herifin; bir kuduzluk, bir kuduzluk; ne kâğıda sığar, ne kelama; yerde alıp gökte yiyor deyyus! Al takke ver külah gidiyoruz. Askerler ve köylüler boylu boyunca yıkılmışlar: Suratları balmumu, içleri dışlarına çıkmış fukaraların. Koku, pislik. Ortalığı şeytanlar götürüyor. Ben hep yerimdeyim: Zaman zaman dalgalar koçluyor; elimi yüzümü tuzlu serpintiler benekliyor; zaman zaman bir bulut, yukardan bir koşu inip bana söyleyeceğini söylüyor; ben tekrar, hani o pek de özenmeden, bir çiçek açar gibi yazıverdiğim ve asla yayımlamaya kalkışmadığım şiirlerden birine başlıyorum:

"...O şimdi uzakta, aydınlık bir şehirde
Işıklar birdenbire yanınca akşamları
Belki beni düşünür mısralarım ezberinde.

Her zaman olduğu gibi şiir bitmeden yol bitiyor: Nemrut, düşünceli ve suratsız **Kapıdağ Yarımadası.** Körfeze girdik giriyoruz. Uzaktan uzaktan, kıyılara vurdukça gök

gök çatlayan dalgalar seçiliyor. Bir fener. Bir de öte tarafta. Tel gözlüklü birisi eliyle karşı kayaları işmarladı: **"Hani Trak batmıştı, ha, işte orada, tekmil mürettebat..."** Bir ihtiyarın dudakları kımıldıyor. Artık rüzgâr kudurdu. Ona bakıp çocuk çocuk şeyler arıyorum öfkesinde. Geminin bütün ipleri ıslık çalıyor. **"Allahım"** diyor bir kadın **"Sen sakla, bekle..."** Koca Allah saklıyor, bekliyor. Onun, yukardan gülerek kullarına keyifle baktığını tasarlıyorum. Boğazı geçiyoruz. **Bandırma** uzaktan belirdi. Millet hazır huzur ediyor. Telaş. Telaş. Bir yanaşsak yok mu ya? Bavulları kavrayıp kalabalığa sokulduk. Rüzgârın destanı bitti mi yoksa?

Peki, sonra ne olmuştu sağdıç? Ne olmuştu, nasıl olmuştu? Ben sadece senin büyük gözlerini ve çocuk ağzını hatırlıyorum. Hatıraların birbirine karışması iyi şey midir? Ne münasebet! Fakat galiba karışmış. Zorlamış. Sancaktan denemiş, iskeleden denemiş; palamar vermiş, palamar koparmış, herhal gemi yanaşamamıştı, yanaşamamış, karnında kıpır kıpır kıpraşan bunca kurdu, şöylecene rıhtıma dökememişti. Ama, ben yalnızca senin büyük gözlerini ve git git, iplerde canavarlar misali ulumaya koyulan rüzgârı hatırlamaktayım. Bir eyyam ümit ve ümitsizlik arasında seyran sektikten sonra gemi döndü, evet gemi yanaşmaktan vazgeçûben döndü efendim. Bir limandan bir limana değin gelmek ve yanaşmadan dönmek. İptida: **İstanbul,** denildi. Dönülüyor denildi. Kuduz **Marmara.** Ve minareler. **Abbas** yolcu olmaklıyınan bir gemiciye sokulup sual ettim: **"Şu karşıda Bakraç Koyu vardır"** dedi. **"Orda yatıp hava dinsin deyi bekleyeceğiz." Bakraç Koyu,** seni gidi **Bakraç Koyu,** sen nesin sen? Şimdi **Sus** vapuru, kimbilir kaç baş insanıyla birlikte senin koynuna girip rüzgâr dinsin diye "beklemeye" geliyor.

Bakraç Koyu bildiğimiz birçok başka koylara benziyordu. Duman dumandı. Rüzgâr nefes aldırmıyordu. Yolcuların yüzüne, efkârcıklar, kara kara sinekler gibi bir konuyor bir kalkıyordu. Şöyle, kimsenin olmadığı kusuntusuz bir kıyı buldum, bavulları oraya taşıdım: Geceyi geçirecek yer tanzim eylemekteyiz. Dışardayız naçar. Yalnızız. İçimizden şarkılar gidiyor. Koyda bizim gibi "sığıntı" iki gemi daha var: Bir şilep. Bir askeri araba vapuru. Şilep umursuz, kara bacalı. Ara sıra projektörle bizim kaptana bir şeyler soruyor. İçimden: **"Şimdi orada olsam"** diyorum **"Telsizci, ambarcı, muço ne haltsa orada olsam: İhvanlarla oturup bir gemici fasulyesi yesek, sıcak sıcak."** Ha demek karnımız açıkmış, gemici fasulyesi yerine birer çay içiyoruz, birer de sandviç alıyoruz. Rüzgâr vuruyor. Akşamı, dağların arkasından ıssız ve tenha bir kıyılardan ıssız ve tenha bu kıyılara çekip getiriyor, çamur gibi suratımıza atıyor. Demek maviyken kara, gündüzken gece olmaktadır.

Olacaktır. Olmuştur. Hani, o ilk kendi kendimize, yarı alev, yarı lav, yarı gaz hâlinde fır dönmeye başladığımız günden bu yana, gece ve gündüz hiç bitmemiş; gecenin koynunda gündüz, gündüzün koynunda gece yaşamakta bulunmuştur. Birbirini kesen, birbirine paralel veya eğri giden akışlar cümbüşü ortasında bir siyahlık beyazlık şeridi de bu. Birdenbire hiçbir şeyin de, tıpkı şu gece ve gündüz hikâyesi misali, pişirilip kotarılmış olmadığı fikrime düşüyor. Sabit olan, bitmiş olan ne var? Dalda gördüğüm kiraz mı bitmiş? Ya onun çürümesi, ya onun çekirdeği, ya çekirdekten olacak başka ağaçlar? Dağlar, ovalar mı bitmiş? Hani jeolojik zamanların bulanık haritası, hani şimdiki haritalarımız? Nerede **Atlantid** ve **Egeit?** Cemiyet mi bitmiş, oturuşmuş? Laf! 1908 **Türkiye**'si, 1923 ve 1950

Türkiye'sinin aynı mıdır? Ve 1970 **Türkiye**'sinin aynı mı olacaktır? İşte sen, böyle bir akışlar kumkumasının ortasındasın. **Abbas**'sın. Her şeyin başlayıp bittiğini ve yeniden başladığını görüp biliyorsun ve sen de, cesur yüreğinle bu hıza bir tutam daha hız, bu gidişe bir tutam daha gidiş katayım havasındasın.

Şimdi maceralı bir deniz yolculuğunun dinsiz imansız akşamıdır. Sen, bir küpeşte kıyısından bunları kurabilir ve gerçektir diye de övünebilirsin. Oysam bundan birkaç yüzyıl önce, bu **Bakraç Koyu**'na sığınmış herhangi bir kadırganın yolcusu, şu âlemi, şu yıldızları; maket yapılır gibi bir bir yapılmış, yerlerine takılmış bellerdi. Halk şairi bile ne demiş: **"Yaptın arşı fürşü kendin bitirdin."** Ama sonra insanların da geçmişten geleceğe bir yolculuğu olduğun bilinmiş. Günlerden gün oldu, gözleri başka bakar, elleri hünerli kimseler çıktılar: Birisi hayvanla bitki, insanla hayvan arasındaki sınırları dağıttı. Hayatın çekirdeği canlı hücreyi, onun şahane inkişafını buldu çıkardı. Öteki, ışıkta ses, seste ışık, ısıda her ikisi, her ikisinde her üçü karışıktır, ve o buna, bu ona, öteki berikine hem döner, hem karışır diyerekten gelmiş geçmiş bütün ölülerin parmaklarını ağzında koydu. Bir ihtiyar geldi. Senin büyükten büyük dedendir diye tek hücreli bir canlıyı ortaya koyup tüyü dikti. O kadırgadaki yolcu bilmez bunları. Sen bilirsin **Abbas.** Senin de bilmediklerin vardır.

Memnunum. Yıldızlar, bulutlar aman verdikçe, çakıyorlar. Şilebin de ışıkları parladı. Karanlıkta deniz daha canavar Gök daha canavar. Kimseler var ki ağızlarını bıçak açmıyor. Ben cebimdeki beş liraya rağmen, şu esen rüzgâr var ya sağdıç, arsız arsız, mağrur mağrur, yepelek yepelek esen rüzgâr; eninde sonunda, yolların sevdalısı bir yolcu **Abbas,** bir garip şair olmaklığıma rağmen, hem-

cinslerimin günlerden bir gün, ol keratayı dahi yakalayıp arabaya koşacağına can ve gönülden inanmışımdır. Ayrıca ilme ve insan kardeşlerime bu derece inanmış bağlanmış olmakla da övünürüm. O yine başka.

Gece soğuk. Efendim, müthiş soğuk. Oturduğum yerde büzüldükçe büzülmüşüm ki, tortop olmuşum. Paltoyu çekmişim. Yalnız da değilim. **Darüşşafaka**'lı talebe var. Bir başka talebe daha var. Sonra sen varsın sağdıç, uykulu, yorgun ve artık hiçbir habere, hiçbir rivayete inanmak istemeyen gözlerinle sen varsın. Hatta utanmasam sevgilim de var diyebilirim. Yanı başımda oturuyor ve ornzunu başıma yaslıyor. Üşüdükçe, bir içeriye varıp dönüyorum. Sıcak orası. Havası kurşun gibi ağır, yerlerde sere sepelek uyuyanlar. Bir koridor geminin burnuna gidiyor. Bir yanı makine dairesi: Cehennem. Oraya sokuluyorum. İliklerim, ilik ilik ısınıyor. Çarkçıbaşı bir sandalye atmış, elinde gazetesi. Ona ne sanki? Gemi isterse daha üç gün yatsın burada, beş gün yatsın. Gemici o. Onun işi bu: ***"This is my bussiness."***

Bu bir rüzgâr hikâyesidir diye besmele çektiktî, aynı minval üzere lafı bağlayalım. Bu, karanlık bir şehrin üstünden ansızın kavakları köpürtüp, leyleklerin tüylerini uçurtarak denize koşturan heveskâr bir rüzgârla, bir garip **Abbas**'ın hikâyesidir. İçinde büyük şeyler yoktur belki. **Abbas** da, rüzgâr da büyüklük iddiasında değillerdir. Onlar sadece, zamana ve uzaya ve insan yığınlarının akışına fazlaca bağlıdırlar. **Sus** vapuru bu limana yanaşamaz. Bu hikâye için böylesi lazımdır. Yanaşamaz, yanaşamaz, çukura düştü çıkamaz, pırpır eder uçamaz. Sen **Abbas**'sın! Nihayet kıyıdan fındık kabuğu tekneler imdadına gelirler, kapılar açılır. Kendini dar atarsın motora. Beş papelin birini küllü motorcuya verirsin. Motor sallanır. Suratına tükü-

rür deniz; suratına suratına: Hem vallahi hem billahi. Vapur, şapşal, arkanda kalır; bakar, kalır. Karaya basınca dua edenler, toprağı öpenler görürsün. Tren ötede. Ve **"Konya"** yolcuları yerleri tutmuşlardır. Rüzgâr fink atar. İkinci bir tren kaldırmazlar. Bütün Mehmet'lerle birlikte bir kenef aralığına bavulu atar, üzerine çökersin. Sanki sıratı geçmişsindir. Sanki cennet-âlâ'dır burası. Yolculuk yolculuktur. Tren yalandan gibi yürür gidiverir.

Ve sonra kulaklarında rüzgâr sesleri. Islıklar. Hep kendini gemide sanıyorsun. Tren gemi sanki: Kımıl kımıl. Ya bu tıkırtılar? Ya bu gökyüzü? Ya bu buz tutmuş toprak? Şu benim uzakta, her şeyden habersiz, gelecek mesut ve patırtılı günlerimizin heyecanı ile cırcır böceği hayatına devam eden sevgilim. Onun hayırlı gözleri, hayırlı elleri. Yirminci yüzyıl. Yirminci yüzyılın muhteşem melankolisi. Başladığım ve bitiremediğim şiirler. Bitirdiğim ve yayımlayamadığım şiirler. Yol gider,. yolcu gider, yolların ucu gider: Şiirlerin, mısraların ucu gider; **Manyas Gölü** alnımıza vurur, **Manyas Gölü**'nün ucu gider. Ve nihayet bir istasyonda bir vagon penceresinden bakarken ansızın karıncalar gibi dudaklarıma mısralar üşer, karıncalar gibi karınca mısralar:

"Ben senin hayatına muhalif bir rüzgâr gibi girdim."

4

YOL VER BİZE MURAT DAĞI

Sahici adı nedir ne bilirim, biz o kuşa **"cici-don"** derdik, böyle öterdi çünkü. Bir daldan bir öteki dala seker, kımıldar ve **"cici-don"** derdi. Biz, lastik sapanlarımızla ağacın altında iki büklüm bükülür, parmak kadar kuş için, bakarsın, kasabadan istasyona kadar o ağaç senin, bu ağaç benim, yürür giderdik. Bazen de kuş muş olmazdı. İstasyon kasabaya bir çeyrek çekerdi. İstasyona gitmeden olmazdı. Bu **Orta Anadolu** kasabasının sokaklarında "kanal" tabir edilir bir güna derecikler akardı. Biz kanal boyunca salına salına gider, hem de suyun kenarında ışıl ışıl bakınan kurbağaları vururduk. Hani yeşili cam yeşili, bacakları yaylı kurbağalar, hani masalda: **"Beş kurrrrr-ruş on kurrr-uş, birrr-urup, bir-urup, bir-urup"** diye kız gelin eden kurbağalar. Kuş ne? Kurbağa ne? Durup dururken zeballah kesilip şol hayvancıkların tepesine binmek ne? İnsan bir yaş sonra, bir yaş evvelini ve bütün yaşlarını kınar. Fakat bazı öyle yaptıkları olur ki, değil bir yıl, bir asır geçse, kınamak ne demek, öldürür adamı. Bu kurbağa hikâyesi öyle bir hikâyettir sağdıç, kimbilir, herkes gibi belki senin hayatında da böyle bir sıra kurbağa hikâyecikleri vardır.

Kasabamız buğdaylı kasabaydı. Bir yaz harman savu-

rur, ekin oynardık. Yol düştükçe, **Abbas,** yayan yapıldak karşı dağlara, pekmezle karıştırıp helva yapmak için, kar toplamaya gider: Yol düştükçe, ağaçsız ve dünyanın öbür taraflarındakilerinden korkunç, taş üstüne taş bir mezarlıkta, **"1314 sene-i rumisinde vefat eylemiş Aksekili Hacı Bey'in"** ve akranlarının çukurlarında fatiha fatiha görünürdü. **Argıt Hanı** köyünün harmanları yanar, dumanlar fosur fosur dolanırdı. Kimi beygirle, kimi arabayla, kimi "otofil"le köy gezer, köy dolaşır: Evvel ahîr kitaplardan ve çocuk dergilerinden **"Sen ne güzel bulursun..."** diye okuduğu memleketinin damarlarında adımcık adımcık gezerdi. **Ağalar'**ı, **Osmaniye'**yi, **Aşağı** ve **Yukarı Çiğil'**i bilirdi. Kimi de tutargası tutar, telefon teli çeken jandarmalara yoldaş olur, sürülmüş bir ovada, öküz gözü bir gök altında, toprağın buhar buhar buharlandığın görürdü. **Abbas,** hep **Abbas'**tı. Uzakta, ılık sahil kasabasında bıraktığı, saçları şu başaklar temsili güneş, gözleri şu maviler temsili gök bir hoppa kızcağızı hayallerdi. Uzaktaki sahil kasabası ve **İzmir Şehri!..** Ben bunları ve sevgilimi, her istasyona gidişimde, garip kara vagonları, garip hareket çanını her görüşümde bir bir yaşardım. Hele yaz gelip de **"İzmir Enternasyonal Fuarı"** diye allı morlu afişler bekleme salonlarına asılmaz mı? Allah!

Afiş, an asıl şehirlidir. Afişi köyde görmek garip gelir bana. Zaten pek de uğramaz böyle sapalara ya! Evvelce sade **"Gripin"**leri görürdük. Bir de **fuar** afişlerini. Bu afişlerin benim gözümde yeri büyüktü. Bu afiş, fuar; fuar, **İzmir; İzmir,** deniz; ve deniz, Dünya demekti. **Karşıyaka'**da, **Bostanlı'**ya doğru açılıp **Yenikale** açıklarına bakmak. Her afiş bir tutam yolculuk. Her afiş bir turizm penceresi, bir şehrin kılavuzundan yırtılmış bir sayfa. Hele **İzmir** fuar afişleri: Ezeli ebedi Yunan sütunları, üzüm sal-

kımlarıyla fuar afişleri. Bozkırın ortasında onlar bana ansızın hiç gitmediğim, ama ölecek gibi gitmek istediğim, **Orta Avrupa**'nın oralarda, **Viyana** mı desem, **Peşte** mi desem; hasılı, saman saçlı tertemiz kızların **çardaş** söyledikleri bir şehir havası verirdi. Hakkımdı da bu. Onun için yolum vardıkça, istasyonda afişin karşısına dikilir bakardım. Çevremde ille de ne **İzmir**'i, ne fuarı görmemiş, bilmemiş ayakdaşlar olurdu ve ben keyfimden öle bayıla: **"İzmir Fuarı'nda"** diye başlardım **"bir aynalar vardır..."**

Zatiden-zati, fuar başlangıçtan beri benim için **Avrupa** idi: Geceleri ışıklı renk renk sular fışkırtan havuzlar; gizli pırıltılarla adamı olduğu yerden kaldırıp **Benli Bahri** masalındaki perili eve götüren palmiyeler; yapma göller, göllerde sahici kuğular, paraşüt kulesi ve mahşer misali kalabalık. Bir afişten bundan fazlası da hatırlanabilir. Bir kız hatırlanabilir mesela, yukarda bir kalem vurup geçtiğim sarışın kız hatırlanabilir, kapısının önünden gelip geçtikçe ıslıkla ver yansın ettiğim şu eski Fransız türküsü **"Auprés de ma blonde"** hatırlanabilir; yeşil bir deniz, yeşil bir denizde yeşil bir kayık, yeşil bir kayıkta bembeyaz bir yelken hatırlanabilir. **Orta Anadolu** yaylası soğuktur, yüksektir. Buğdayları sıkı olur, geç biçilir. Köylüler pazara iner, lamba şişelerini boyunlarına iple asarak dönerler. Sen o vakitler, perdeleri sıkı sıkıya indirilmiş, camları gazete kaplanmış bir odada, dışarda kar yağar, minarelerde karşılıklı salâlar verilirken, acemi acemi koşmalar düzersin; kavakların, eski ve köhne kervansarayın köşe bucağında yumurtalar, kuş yumurtaları; kerkenes, karga, sığırcık, serçe yumurtaları keşfine çıkarsın. Bunlara nisbet, fuarda, ne kadar kötü, ne kadar bayram yeri taklidi olursa olsun, **Lunapark**'ta kader kısmet çekmek, karanlık mağarada kaybolmak, aynalara gitmek hâzâ **Avrupa**'dır. Ve

sen istasyondaki afişin karşısına her varışında dibini bucağını kendin de bilmediğin bir şeyler duyar olursun. **"Bir akarsu geçer uykunun yanı başından, silmiş hafızadan fani düşünceleri." Orta Anadolu,** kalın parmakları, kırçıl yüzü, kırçıl ve yanık yüzü ile kımıldar; ayaklarının altında süleymancıklar, tarla fareleri kaçışır. Ve sen, günde, marşandizlere, veya seni geceyarıları uyur uykudan uyaran posta düdüklerine kulak kesilir, hep sahile doğru bir yolculuk hasreti çekersin.

Afyon-Ulukışla arasında, **Konya** bozkırını gündüz geçmek ölümdür efendim. Step, vagonun bütün pencerelerinde tutkallı sinek kâğıdı gibi adamın gözlerine gözlerine yapışır; manzara durmadan kayar ve yine de değişmez. Belki de bu yüzden o zamanlar, gerek iniş gerek çıkış trenleri, her ikisi de, geceleyin geçerlerdi. Ben yine böyle gecelerin birinde tasımı tarağımı topladım, sabaha karşı aynı istasyondan fuar afişinin içine doğru yola çıktımdı. Bu günkü gibi aklımdadır. Yıldızlar yukarda fışkırıyordu sağdıç, sen, her bir âzan büyük uykuda, karanlıkta insanlar belliyordun. Tren de toz toprak ve uyku içinde geldi yani. Çan vurdukça, kurbağalar, **"cici-don"** sesleri, kuş yumurtaları nasıl olduysa oldu, birer birer, doğru ve eğri, namus gibi sinek kaydı. Ölüm gibi bir çırpıda kayıp gittiler. Nasıl olduysa oldu ve oldu ve ondan bu yana, tozlu ve ayyıldızlı vagon pencerelerinden katran gibi akı akıveren bir acı, bir tuzsuz karanlık kaldı. Sen, bu seferlik ikinci mevki yolcusu, uykusuna erkeği gibi sarılmış bir kadının, ağzı açık bir memurun arasında; afişteki maceranın fersah açılıp, sana sana geldiğini nasıl da gördün **billi**: Deli huylu **Abbas! Abbas**'lar götürsün seni, **Abbas**'lar götürsün emi? Sen iflah olmazsın: Karnına karınca, kafana turna düşmüş, eğri eğri gezip doğru kelam edersin: Ne demişti

o koç yiğit: **"Ben bir Köroğlu'yum dağda gezerim."** Eğer sen de erkeksen: **"Ben bir yolcu Abbas'ım"** diye tuttur türkünü.

Ben bir yolcu **Abbas**'ım, dünyalar yolcusu, memleketimin ve kıtamın yolcusu **Abbas!** Bu hasret kavuşturan beni şimdi, bozkırın tozlu ve çapaklı alacasından **İzmir Körfezi**'nin tuzlu ve ekşili yeşiline götürüyor. Fuarın ve sevgilimin saçlarının peşindeyim. Peşinde olduğum daha büyük şeyler de var: Saadetin peşindeyim mesela. Yalnız kendi saadetimin de değil. Bütün herkesin saadeti peşindeyim: Herkeslerin. Sulh peşindeyim sonra, hürriyet peşindeyim. Yüreğimin kapısını açmaya gör: Sel var orada be, sel! Tuğyan var, taşkın var. Bir yanardağ var ki hele ismi konmamış, ne yanardağ, ne yanardağ: **"Evet dağlıyım, hem yanardağlı."** Bu trenin gitmesi hiç. Bu yıldızların ışıması hiç. İş şu uyuyan çocukların yaşamasında, harpsiz darpsız yaşamasında. Şu memurun sekiz nüfusunu gül gibi geçindirip ele güne muhtaç olmamasında. Sen **Abbas**'mışsın, kimden kime? Herkes kendi ömrünün yollarına düşmüş, demir âsâ demir çarık, saadetini arıyor: Kendinin, yani cümlenin saadetini...

Akşehir. Akşehir'in ışıkları. Şöyle bir soruyorum kendi kendime: **Akşehir** mi daha meşhur, yoksa **Hoca Nasrettin** mi? O **Hoca Nasrettin** ki türbesini görmüşüm, o **Akşehir** ki, çarşısını gezmişim. Şimdi bak! Vagonun penceresi arkasında sadece ışıklar ve gökyüzü seçiliyor. Hep içimden içimden bir ninni, bir masal, bir tekerleme mırıldanıp uykuyu çağırıyorum. Koridor. Koridorda yolcular. Elleri siyah ve yağlı, gözleri siyah ve yağlı bir çocuk. Alnında hırçın saçları selama durmuş. O pencerenin önünde durmuş. Gülüyor: **"Eskişehir'e"** diyor. **"Ben tornacıyım."** Çocuk yahu! Oysa varıp sorsan, ne **"cici-**

don"u, ne kurbağaları bilip söyleyebilir sana. Çünkülüm: O, anasızdır, üç kardeşini elleriyle; o yağlı ve siyah elleriyle beslemektedir. Bu çocuğun önünde kendimi ufarak, bit gibi, tahtabiti gibi; muzır, müziç, berbat bir yaratık gibi hissediyorum. Ben afişlerin içinde maceralar peşindeyim. Sarışın sevgilim kıyı boyunda, geceleri karanlık fakat yıldızlı ve insan deryaları seyreyliyor. Onun sevgilisi torna, freze tezgâhları, onun macerası tesviyecilik. O çavdar yahut bir başka nimet gibi ellerinin emeğini ve ekmeğini yiyor ve kazanıyor. O günden bu yana yıllar geçip gider. Şimdi koskoca bir adamım. Hâlâ daha, kendimi zayıf, hayatı insafsız ve acı farkettikçe; bir tren yolculuğundaki ufak ama büyük tornacıyı düşünür, birden gülle misali ağır çektiğimi duyarım. O bana: **"Zanaat bu"** demişti. **"Zor da olsa, kolay da olsa zanaat. Altın bilezik yani. Ben bundan ekmek yiyorum. Küçük kardeşim okuyor. Ben okuyamadım, o okuyacak." Afyon**'da yollarımız ayrıldı. O ve ben ayrı ayrı kendi kaderlerimizin ipi üstünde cambazlığa gittik. Acaba kardeşini okutabildi mi? Ve kardeşi, büyük kitaplarına temiz bir aydınlık vurduğu saatlerde, elleri yağlı ve siyah ve namuslu ağabeysini aklından geçirebiliyor mu?

Afyon'dan kaç kere gelip geçtim. Yeni moda garının her köşesi ezberimde. Bekleme salonu, iri kara levhalar **Çocuk Esirgeme Kurumu**'nun, şunun bunun beceriksizce çizilmiş sağlık afişleri. Yahut köşede bir yazı: **"105 No.lu katar 100 dakika geçtir."** Hele o kantinin rezaleti. Buğu buğu. Duman duman. Üst üste asker Traşı gelmiş bir acar garson: **"Geliyor beyim, varıyor beyim."** Dışarda, raylarda hep düdük sesleri, hep lokomotifler, hep drezinler. Saatlerce bekliyoruz. Kantinde kestirenler. Bekleme salonunda boylu boyunca döşemelere uzanmış,

beyaz mintanlı Kürtler, uykularında harıl harıl bir şeyler aranıyorlar. Ben rıhtımda dolaşıyorum. Ayaz. Yayla. Ağustos akşamlarında bile seni ve yıldızların topunu soğuktan tir tir titretebilir. Bir tren gelip gidiyor. **"Karakuyu"** diyorlar. Bir köylü kadın kalıyor ve dövünüyor. Ben tornacıyı heyallıyorum. Bir köşede birisi yine bir türküye varmış:

"İğnem düştü yakamdan
Gel arkamdan arkamdan
Üf-üf-üf, üf-üf-üf, üf-üf-üf!"

Halbuki şu anda benim ezberimden bir **Chopin** geçiyor. Nasıl bir **Chopin**? Karanlığın içinde berrak ve billur, pırıl pırıl damlayan, ama ardı ardına, sana ille bir şeyi söylemek, bir şeyi anlatmak; mesela, şimdi sevgilinin uzaklarda bir yerde mahzun olduğunu anlatmak için mırıldanır gibi damlayan damlalar. **Chopin**'i dinlerken bende bir aranmadır başlıyor. Gözlerimle, aklımla, yakınımda veya uzağımda, kaybettiğim bir şeyleri aranırım, sanki: Unuttuğum bir şiiri, eski bir sevgilinin gözlerini, kanser burcunu vesaire. Bu gece, **Afyon** garında şüphesiz, **Chopin** yoktur. Sadece yakamızdan iğneler düşer ve arkamızdan kimseler gelmez. **Abbas** olarak beş aşağı, beş yukarı. Göklerde bir solukluk. Sabah ayazı ağaçları karıncalandırdı. Uzaktan kendinden emin, fiyakası temelli bir horoz, bir hindiye horozu gibi bizim tren bir çığlık attı. Geliyor ha! Geldi ha! Gelecek ha! Yok deme! Bavullar nirde, bavullar? Beni bak, bir su doldursak şu destiye? Gız, Ansa, nerdesin boynu devrilesi? Hani ya? Nerde ya? Kenara çekilin savulun! Ben inerim, sen inersin, o iner, ben binerim, sen binersin, o biner. **Abbas** da biner; **Chopin**'i unutmaz ve **Afyon** garında bir başına bırakmaz, onu da alır, öyle biner; Kürt-

ler biner; binmek fiili, kıvılcımlar havada savrulurken, bütün zamanlarıyla çekilir, babam, çekilir: Bindim, biniyorsun, bineceksin, binecekler, bindiler, bin, binelim ve ilâââââ-lâââââ...

Ankara-İzmir treni iniş treni. **Anadolu Yaylası**'ndan **İzmir Körfezi**'ne, buğdaydan üzüme, **Kızılırmak**'tan ve **Sakarya**'dan denize iniş. **Afyon** çevresinden hemen de **İzmir**'e dek, bizim milli mücadele bütün istasyonlarda ve rayların iki bucağındaki tekmil arazide satır satır yaşanır. Bazı bazı bu topraklarda mavzer kütletmiş yağız ihtiyarlara rastgelirsin ki, eliyle pencereden top ağaçlı efe bir yamacı gösterir, gözlerinin içi fıkır fıkır güle-rekten: **"Bizim alayın ikinci taburu bu yamacı tuttuydu. Biz de, piştar olmaklıynan gece gündüz cebri yürüyüş, üç yüz küsur rakımlı tepeyi tutalım dediydik. Rahmetli Murat Çavuş!.."** Bu sefer, bizim kompartımanda böyle şeyler anlatacak bir gazi yok. Bu dağlar taşlar da kimsenin umurunda değil. Halbuki ben camlardan baktıkça gür bir yağmurla gıcır gıcır yıkanmış ceviz ağaçları, ceviz ağaçlarının geniş gölgesinde elini kolunu oynatan batarya dürbünleri, yamacında top arabaları seçiyorum. Bir yoldan, ter içinde bir süvari koşturuyor Bir dağın arkasından, mevcudu yarı yarıya kırılmış bir bölük, namus gibi ansızın ve heybetle şaha kalkıyor. Bu öyle bir şahlanıştır ki, bu asker şu şahlanışı **Yemen**'de veya **Galiçya**'da yahut da **Derne**'de bu derece Allah gibi destursuz, çelik gibi düz ve keskin yaşamamıştır. **Bu Anadolu**'nun **Anadolu, Mehmet**'in **Mehmet, Fatma**'nın **Fatma** için şahlanmasıdır. Pencereler bir kurtuluşun resimleriyle dolu. Pencereler aç bir emperyalizmin paramparça edildiği kıraç ve mert bir toprak gösteriyor. Ben bir eyyamdır trenden ve pencerelerden taşra çıkmışım meğer;

bu dağlarda, bu ovalarda; şehitlerin hatıraları ve bizzat kendileriyle gezer olmuşum. Sonra dönüp vardığımda, bu muazzam kavgayı yadedecek iki mısra hatırlamak isteyince, aklıma parmak hesabı yazılmış, hacimsiz, güçsüz, günlük gazetelerde bayram günleri yayımlanan şiirlere benzer şiirler gelmiş, utanmışım: **"Düne kadar en vakur ölümlere güldünüz."** Veya **"26 Ağustos gece sabaha karşı – Topların çelik ağzı çaldı bir hücum marşı".** Yahut **"İzmir kapılarında – İzmir kapılarında."** Ve sonra birden, davulun güm güm gümlediği, dokunaklı ve içten halk türküsü bent bent, mısra mısra merasim nizamında hafızamdan geçiyor, için için gülüyor, sevin sevin seviniyorum:

"Ankara'dan uçan kuşlar
İzmir yaylasında kışlar
Biz İzmir'i alacağız
Kolu sırmalı çavuşlar

Yol ver bize Keşiş dağı
Biz Bursa'yı alacağız
Dedemizden miras kalan
Şu İzmir'e varacağız."

Biz, şimdi yenişten **İzmir**'e varacağız: Tren düdükleri acıdan acı, keskinden keskin, gücün gücün ötecek, uzayacak, kısalacak; ağlayacak ve ağlayacak: İki sıralı yaşlar dökecek ve biz **İzmir**'e varacağız. **Murat Dağı** yol verecek bize. **Gediz Çayı** yol verecek. Sabah, çiğil-miğil açılır mı saçılır mı? Güneş, şöyle doğu yakadan kalkar: Bir iri bir koca güneş. Askeri mızıkanın zilleri sanki: Zıngırdar durur. Bir yamaçta bir ağıl: Koyunlar Kuzular. Köpekler. Ama ne köpekler: Maşallah, nah bu boy, kulaklar kesik,

tasmalar dikenli. Taş kırar gibi de havlıyorlar. Onları kovup bir tünele dalıyoruz: Sabahın mavisinden tünelin karasına. Yüzler şıpın işi sıtmalıya dönüyor. Camlarda kendimizden gayrını göremiyoruz. Yüzbaşının karısı gülüyor ve tüneli sayıyor: **"Dördüncü."**

Yüzbaşının olmasın da savcının olsun, kim bu kadın? Ben, onu eskiden bilirim: Etine dolgun, ay suratlı taze. Kolları bilezik, elleri yüzük. Konuşurken gözlerini süzüyor ve mesela, Çingene demesi icabetse **"Affedersiniz"** diyor. Halt etmenin toz pembesi. Dilinin pelesengi de **"Efendim, memur karısı olmak başka." Anadolu**'da, kırma bir memur karısı nesli vardır: **Yıldız, Ev-İş,** vesaire tertibi dergileri okur. **Son Posta** gazetesinin tefrikalarını takip ederler, keserler ve saklarlar. Her birisinin evinde **Muazzam Tahsin**'in, **Kerime Nadir**'in birkaç kitabı bulunur; ve bu romancılardan konuşulurken şöyle kelam edilir: **"Bilhassa aşk sahnelerini fevkalade canlandırıyor."** Radyoda temsil saatlerini, **Posta Kutusu** vesaireyi soluksuz dinler ve üşenmeden, filan plağın çalınması yahut da falan artistin filan şarkıyı söylemesi için mektup yazarlar. Bu hanım da öylesi. Daha **Afyon**'dan çıkarken **"zevc"**inin vazife münasebetleriyle **"Şark"**ta olduğunu, kendisinin **Manisa**'ya, **"pederi nezdine"** gittiğini öğrenivermiştik. Hayatından korkunç derecede memnun ve mağrurdu. Bir erkek güvercin temsili kuruluyor, herkese laf yetiştiriyor. Uzun uzun konuştu, herkesi bir bir sorguya çekti. Nihayet karşısında oturan ve **Afyon**'dan beri uyumaya uğraşan kendi hâlinde, temiz pak bir kadıncıkla laflandılar. Kadıncık, söz arasında, kocasının bilmem nerede albay olduğunu ağzından kaçırdı. Ve bizimki artık hiç konuşmadı.

Ben, yeniden, kanatlanmış gibi, bir kara şahan, bir

gökler delisi kara şahan gibi; az az, uz uz; pencereden kayı kayıveriyor; dehanacık, karşılık yerlerde sipsivri sivrilen bir servili mezarlıktan; koyun dağların uçlarına bir koşu varıp geliyordum. Kompartımanda kadınlar çokluktu. Testilerini çıkarıyorlar, su içiyorlar: Kapaklı sepetlerini indirip bindiriyorlardı. İstasyonlar birbirine, telgraf direkleri birbirine zincirleniyor: Tren çığlıkları, şişler gibi, buluta buluta, göğe göğe saplanıyordu. Vardım, restorana gittim. **Anadolu** trenlerinde restoran lüksün gözü demek. Koridordaki çarıklı, traşı gelmiş köylüden, bir hamlede, sinek-beyaz ceketli, sözüm ona kibar, ama aslında anasının gözü bir **İstanbul** veya **İzmir** çocuğu olan garsona geçersiniz. Temiz temiz masalar. Muhakkak her yolculukta, babasının evinde gibi yolculuk eden üç-beş yabancı. Mağden suyu içen iki milletvekili. Sonradan görme taşralı tüccarlar. Ve üniversite talebeleri. **Abbas** bir pencere kıyısına siner. Yaşı henüz kurulup kasılma yaşı değildir; ve bir vagon–restoran nazarında, istasyondaki fuar afişinin ayrılması imkânsız mühim ve lüzumlu bir parçası, afişin içindeki maceranın zorunlu bir konağıdır. Nasıl boynuna sımsıkı astığı fotoğraf makinesinden vazgeçmiyorsa, ondan da vazgeçemiyordu. Sanki, sarı saçlı mavi gözlü sevgilisi evinin balkonundan baktığı gibi restoranın penceresinden de bakıyor. Ve o, böyle bir vagon-restorandan adını haritalardan takip ettiği; ve **"Ateş Çocuklarının Dünya Romanı"**nda yahut da **"Dünya Hava Yarışı"**nda adım adım dolaştığı uzak ve sahici şehirlere, bir adım atsa; hani şakayı makayı bırakıp isteyerek bir adım atsa geçiverecek; palmiyelerin gölgelediği bir sokakta, sarışın sevgilisi ile birlikte volta vuracaktı.

İki genç konuşuyor. Bunlar belki stajyer doktor, belki stajyer avukattırlar. O zaman için **Abbas** indinde mühim

kimseler. Hayata, hayatın patırtısı gürültüsü içine paldır küldür girebilecek, bütün o dağdağayı direk gibi omuzlarında taşıyabilecek kimseler. Halbuki nedir işin aslı? Nasıl okurlar bu adamlar? Ellerindeki o diplomayı nasıl alırlar? Nasıl en kabadayısının fikri derinliği sıfırın az üstünde, genişliği yanı başındadır. Sen gördün mü bunları sağdıç: Yıllar kıl keçiler misali bir bir ardında, ha bre de bre akıp giderken, böyle niceleriyle bir masâda, bir masa başında karşılaşıp görüştün mü? Bilir misin? Resimleri iftihar kitaplarını dolduran bir yalınkat nesil vardır. Beylik propagandaların, büyük propagandaların da değil alelade, gazeteci işi, hem de alaturka **Bâbıâli** gazetecisi işi propagandaların, fert olarak, nesil olarak; bir kalabalığa nasıl şekil verdiğini; yahut da daha doğrusu şeklini nasıl bozduğunu bilir misin? Cumhuriyet nesli, hekim olarak da hakim olarak da **Anadolu**'dan kaçıyor. **Atatürk,** kurup kurtardığını; din tedrisatını, radyoda kur'anı hayranlıkla karşılayacak bir nesle emanet etmeyi herhal düşünmemişti. **Anadolu**'da, hem öyle uzakta da değil, büyük, uyanık dediğimiz bir şehrin burnunun dibinde, harp ihtimalleri belirdi diye namaza başlamış aydın vatandaşa rastladık. Bu adam, çocukluğunun bir **İzmir** yolculuğunda bir vagon-restoranda sözlerini dikkatle dinlediğim adam mıdır? Fikri istikametsizlik 1928'de, 38'de ve 48'de kendisini aynı kudretle duyuruyor mu duyurmuyor mu? Ve bizler, **Abbas** olarak, bırak şimdi **Abbas**'ı, memleketini ve dünyayı az buçuk bilen, tanıyan ve anlayan insanlar olarak son parçaları dağılmakta ve ufalanmakta olan bir inkılâbı kurtarmak ve ileriye götürmek; tarihte kendisine şeref verecek bir yere koymak için; hepimizin payına düşen tarihi vazifeyi yapıyor muyuz? Ne gezer? Pencerenin dibindeki ya stajyer doktor, ya stajyer avukat iki genç milli küme maçlarının

favorisi üzerinde çekişiyorlardı. Ve ben o zamanki müfrit **Galatasaray**'lı heveskâr, bu adamların söyledikleri sanki kerametmiş gibi nefes almadan dinliyordum.

Âdet, trenlere köpek havlamaz. Yol boyunca, çoluk çocuk koşturarak, boğuk boğuk havlamak kamyonlar içindir. Trenler gelir, tarlanın, bağın eşiğinden geçip gider. Sen bir kaldırır başını bakarsın, bir fabrika görürsün: Dekoviller. Merdivenler. Çelik teller. Güneşin altında hışıl hışıl hışıldayan beyaz buharlı bacalar. Kapılara arabalar, kamyonlar kümelenmiştir. Köylüler de kümelenmiştir, köylüler de: Bıyıkları, sakalları ve övendireleriyle ve köpekleriyle köylüler. Köylülerin köpekleri trene havlamaz. Bir yolcu filhal pencereyi indirir ve: **"Uşak"** der. Bir solukta yirmi iki minare sayarsın. **Uşak** nedir, **Uşak**? Yaylanın batı ucunda bir şehir minyatürü, bilemedin bir minyatür şehir. Hele şeker fabrikasının hikâyesi. Neden bizde hiçbir akıllı çıkıp da şöyle bir fabrikanın kuruluşunu, yaşayışını yazmıyor? Büyük şehirlerde, kahvelerde ve sinemalarda sıkıntıdan çatır çatır çatlayan burunları Kaf Dağı'nda küçük adamlar daha mı mühim; bir çevreyi, köyü, köylüsü, ekonomik ve kültürel çehresiyle şeytanmış gibi değiştiriveren bir fabrikadan, bir işletmeden... **Uşak**'ta şeker fabrikası var. **Alpullu**'da **Turhal**'da da var. Ben bu isimleri daha ilkokulda belledim. Daha da ne kadar bellemek isterim: Mesela bir **Kütahya** traktör fabrikasını gözlerimle görmek. **Yozgat** metalurji tesislerinden konuşulduğunu duymak; ilk **Türkiye** kamyonunun yahut da **İzmit** deniz inşaat tezgâhlarında inşa edilmiş ilk Türk gemisinin resmine, bir sabah ansızın bir gazetede rastlamak isterim. Ben belki romantik sayılırım. Belki sahiden de romantiğimdir. Ama yine de siyasi bir hürriyetin, bırakalım şimdi iri lafları, hiç değilse şöyle namusluca bir inkişafın; bir endüstri, bütün

dış endüstri ahtapotlarından müstakil bir iç endüstri ile kabil ve mümkün olacağına inanmışımdır. **Atatürk**'ün kılıç ve saban hikâyesini herkes bilir. **Uşak** istasyonundan her geçişimde, benim gözlerimde fabrikalarını kurmuş, istihsal ve istihlakini ayarlamış, iibarlı ve muhteşem bir **Türkiye** yükselir Ama ticaret bilançomuz, her Allahın yılı açıklar verse de, her Allahın yılı açıklar büyüse de yükselir; ve galiba, bilhassa yükselir

Uşak'tan bu yana iniş maddeleşiyor. Yokuş iniyoruz. Lokomotif hızlanıyor. Vagonlar ve telgraf direkleri hızlanıyor. Rüzgârı ve rüzgâr olmanın zevkini tadıyorum: Rüzgâr olmanın, ve karalar üstündeki bir yüksek basınçtan, denizler üstündeki bir alçak basınca; bir barajdan, bir bentten fiyakalı sular akar gibi akmanın lezzetini. Hareket hâlinde olmak büyük şeydir. Her şey de hareket hâlindedir. Ama, hareketi hissetmek, duymak büyükten de büyük, daha da büyük şeydir. Pencerenin önünden manzara akıyor: Çizgileri: Ağacı taştan, dağı buluttan ayıran çizgileri, şekilleri ayıramıyorum. Her şey keskinliğini kaybediyor, yitiriyor. Eşya bulanıyor. Eşya eriyor. Ve bir mağma, bir bulama gibi önden arkaya akıyor. İçimde bir tıpırtı bir tıpırtı. Kendi kendimle mutabık değilim. Allahü-âlem! İçimde ölüm de var, hayat da var: Çekişiyorlar birbirleriyle densizler. Ölüm: Kedi. Hayat: Köpek. Ölüm: Kara. Hayat: Beyaz. Çekiş de ederler, tartış da ederler, hem, hele ikisi de bir yerde birleşmiş olursa. Benim içimde, yahut de ki senin içinde, memur karısının içinde, içimizde. Hücrelerim can veriyor bir yandan, üst deri pul pul dökülüyor, uçuyor, akyuvar kahramanca ölüyor, ölüm, şuramızda buramızda gizli bir yangın gibi için için dolaşıyor· Ve hayatta, hayatla çekişiyor Olmasaydı bu, bu çekişme olmasaydı, ben kesme şeker gibi sade hayat, marmelat gibi sade candan ik

ret olsaydım: Bu olgunlaşmam, bu yedi yaştan yetmiş yaşa gidişim; ve bu tek sıfırla ayrılmış iki geniş farklı rakam arasındaki nice gidişler, nasıl olurdu ki? Ben kendi kendimle mutabık değilimdir. Sen de değilsin. O da değil. Hiçbir şey değil. Yumurta evet diyor, tohum hayır diyor, dönüp dolaşıp civciv yine evet diyor: Bitti mi macera? Bitmedi macera: Civciv evet diyor, piliç hayır diyor, dönüp dolaşıp tavuk... Ve gider. Ölümün hayat, hayatın ölüm olduğunu görürsün. Tırnakları uzar ölülerin, sakalları uzar. Ölülerden başka canlılar sürer: Onların içinde de ölüm vardır. Bir tren penceresinden bakarken; eşyanın, dağların, ağaçların ve beni ademin derununda mevcut ve ezeli ve ebedi çelişmeyi, çarpışmayı gözünle görür olursun. Müsbet ve menfi, evet ve hayır. **Abbas**'ın ve cümle **Abbas**'ların içinde horoz dövüştürürler. Telgraf direkleri çakar Allah çakar. İlk bağlar. İlk yeşil bağlar. Ve sen. **Ege** esintileri belirinceye dek pencerelerden pencerelere dolaşır; gittikçe ısınan, ısındıkça canavarlaşan güneşin altında boylu boyunca ve efendi toprağın ne müthiş bir çalışkanlıkla çalıştığını göreyim için uğraşırsın, uğraşırsın.

Alaşehir'de ilk çekirdeksiz salkımını alıyorum. Beş beş para verip alıyorum. Çekirdeksiz üzüm, üzümlerin paşasıdır. Trende kimselerin içi içine sığmıyor. Hedefe hızla yaklaşan bir mermi, bir ok gibiyiz. İncir ağaçları ve hendeklerde kargılar. Bağlarda sergi yerleri. Oralarda üzüm bandırılıyor, buralarda sergi seriliyor. İki tekerlekli yük arabası. Tartımaklı köylü. Külot pantolonlu, kasketli ve çizmeli kasabalı. Kati **Ege**'deyiz. Bunlar, bütün bu saydıklarım benim çocukluğumdur: Ağlamaklı, gülmekli, ter ter tepinmekli, hovarda ve yaramaz çocukluğum. Ayağımı sokan eşek arısı. Üstüne bastığım kör yılan. Ve geceleri, ihtiyar çomar **Zorba**'nın gayretiyle teneke teneke toplayıp havuza atıp oynattığımız

kirpiler. **Alaşehir**'den **Basmahane**'ye kadar yaşıyorum bunları. Bir ara, afişteki macera maceralıktan çıkıyor, yerli yerince düzgün ve hesaplı bir ömür parçası, bayramlarda giyinilen, düğünlerde sevinilen bir ömür parçası oluyor. Bu ömür parçasını, eski bir kitabın arasında unutulmuş kuru bir çiçek misali buluverdim sağdıç. Halbuki ovalar, hele **Gediz**'in daha o zamanlar şimdiki gibi çizgi çizgi sulayamadığı **Menemen Ovası** kütür kütür mahsul içindeydi. Pamuklar, tütünler, üzümler incirler boylanıyor, ballanıyor, bereketleniyordu. Ve ötede, **Yamanlar Dağı**'nın berisinde deniz ufku, romantik ve esrarlı **Egeit**'in ufku kızıl çakıntılarla ağarıyordu. **Egeit,** kaybolmuş eski zamanlar kıtası, yeni zamanlar deryası. Toz ve su. Çipura ve tranca. Ve bıyıklı sakallı istakozlar. **Yenikale Feneri.** Ve ötesi, ve gemiler. Tuzlu imbat rüzgârı. Öleceğim sağdıcım, öleceğim; bu deniz, bu koku beni öldürecek.

Abbas ölmedi. **Abbas** ölmez. Fuar renkli ışıklarla sermest. Yabancı pavyonlar, uzak ülkelerden birer yelpaze. Sarı saçlı sevgilim beni unutmuş. Ben kimseleri tanımıyorum. Sokaklarda gülüşahenk dolaşan, fuarda gazinoları, kahveleri dolduran kimseleri tanımıyordum. **Çatalkaya** fazlaca mağrur. Otobüsler kırılıp dökülüyor. **Konak** meydanında büyük saat, saniyeden saniyeye, dakikadan dakikaya sekiyor. Dünyanın eski yuvarlanışı nokta nokta noktalanıyor. Geceleri balıkçılar kıyılarda hep eskisi gibi trata çekiyorlar, sağdıç, hep eskisi gibi, balıkları ürkütmek için denizi ve kayığın tabanını güm güm dövüyorlar Karanlığın içinde masal masal görünüyor, masal masal kayboluyorlar. Hikâye ansızın bitiyor. Hikâye ansızın bitiyor ve ansızın yeniden başlıyor: **"... Ve seni Bâbil'den öte götüreceğim."**

5

BABAKALE'DEN GEÇERKEN...

Gök efendi babam mavidir, gök siyahtır; mavi ve siyahtır. Derya da aynı hal üzre bir bölük siyah bir bölük mavi; ve haytalığı dolayısıyla iki bölük de yeşil olabilir Gökte kuşlar, adını **Larousse**'da yahut da zooloji kitaplarında bir bir bulabileceğin kuşlar; denizde, soyunu sopunu aynı kitaplardan belleyeceğin balıklar dolaşır, gelişir, dökülüşür. Düşündüm geçende yıldızlar, kuşlar, balıklar olmasaydı ne yapardım diye? Vazgeçerdim be şairlikten, gider şey yapardım, ne mi yapardım, ne mi yapardım, kabzımallık yapardım, kabzımallık. Yok daha neler? Deveye sormuşlar: **"Zanaatın ne senin?"** diye, **"Gazzezlik"** demiş. Gülmüşler: **"Yakışır ya,"** demişler, **"eline ayağına."** Kabzımallık nere, ben nere? Ben insan yüreklerinin tadını ve acısını; kuşların, balıkların, yıldızların; başımızın üstünde ayağımızın altında pırıl pırıl dönen evrenin şarkılarını yazmak için gelmiştim: Yaşamak, gülmek, dövüşmek, ve mesut olmak için. Hatta istersen, senin dediğin gibi sağdıç, senin gözlerin binbir manayla kaynaşarak dediğin gibi: Istırap çekmek için. Toprakta karıncalar vardır: Kırmızı, siyah, kanatlı ve kanatsız karıncalar. **İstanbul**'da **Suadiye**'de köşkler; **Zeytinburnu**'nda gecekondular vardır. **İstanbul**'da, bir vakt-i zamanında, sırılsıklam

bir haziran, bir temmuz yaşadıktan sonra; uzunca bir deniz yolculuğu kuran, **"aşktan ve oyundan yorulmuş Abbas"** vardır; bildiğin ve bilmediğin **Abbas,** boynunda fuları, başında beresi, gözünün içine içine yürüyen muteber **Abbas.**

Ne haziran ne temmuzdu: **Nam-ı diğer Mırç, Amigo** ve fakir **Abbas** tarafından yaşanmış; takvim yapraklarının arkasına işlenmişti. Sabahları yandan çarklı gemilerle, bazı gümrah bir yaz yağmuru altında, romantik; bazı tatlı bir güneş altında şen ve şatır **Suadiye**'ye varıyor; ortalıkta kâin, keyifehli bir zatın hususi plajında yan gelip bir örme şezlongta **Charles Trenet**'nin **"La Mer–Deniz"** şarkısını dinleyu dinleyu adaları, açıkta salınan gemileri ve tek başına gökleri seyreyliyordum. **"La Mer"** olmazsa **"Şehrazad"** yahut da oldum olasıya hayatımda hususi bir yer tutmuş olan ve galiba tutacak olan **"La Tristesse"** olurdu. Akşamlarıysa **Nam-ı diğer Mırç**'a halk türküleri söyletirdim: **"Merdivenden tıkır-mıkır inerken"** veya **"Yanar ağlarım oy-oy,"** Akşam üzeri çıkar, bir dev misali gök gözleri açık açık uykuya varan **İstanbul** şehrinde sabahlara dek; o köy senin bu köy benim, o sokak senin bu sokak benim seyran sekerdik. **Koca Mustafapaşa**'da sendikacılarla çene çatlatır; **Yedikule**'de, surların dışında gece yarılarından sonra bile çalışan cam imalathaneleri keşfederdik. **Yenikapı**'daki gazinolarda, sabahın üçüne doğru aşk maceraları hikâyet eylediğimiz; **Giriş Gümrüğü**'nün oralarda yersiz yurtsuz çocuklarla hemhal olduğumuz; sabahçı kahvelerinde, şehrin yükünü sırtlarında taşıyan yükçülerle tanıştığımız çoktu. Bunlar hep, **Abbas**'ın başka yakası açılmamış, konuşulmamış, daha da belki bir eyyam konuşulmayacak maceralarıdır **Nam-ı diğer Mırç** bütün bunların arasında vardır Ve günlerden bir gün, öm-

rümde ilk defa kendimi yitirdüğüm müthiş bir sarhoşluk gecesinin sabahında; ihtiyar ve görgülü **"Mersin"**e binerken, arkamdan mendil sallayan yine o idi. O ve bir de onun koruyucu meleği. Hatırasını peynir ekmek gibi içimde sakladığım, mert Rum kadını: **Terpso.**

Akdeniz sahillerini işleyerek **Güney**'e, taa **İskenderun**'a kadar **Hacı Davut** seferi yapan gemiler **Devlet Denizyolları**'nın üvey evlatları mı ne? **Sirkeci**'den, sessiz sedasız, küsmüş ve kovulmuş gibi kalkıyorlar. Eyyam, güneşin **Haliç**'e doğru kanrevan içre yıkıldığı eyyamdır. Şehir bir **agfacolor** filmde bir muhteşem dekordur. Köprünün altından mavunalar, dizi dizi mavunalar, romorkörler geçer. **Boğaz** vapurları, **Kadıköy, Adalar, Harem-Salacak** vapurları sanki tam şu anda, şu senin ellerin cebinde şehri yudum yudum gözlerine sindirdiğin anda; haydi, birden telaşlanıverirler. O gider, bu gelir, beriki kalkar, öteki yanaşır. **Mersin,** acıklı bir düdük çalar. **Karadeniz**'den bir gemi süzülür. **Kızkulesi** kayıtsız ve kaygısız. **Galata Kulesi** ahmak. Rıhtımda **Mırç**'ın mendili. Sen yine yolcusun: İkinci mevki yolcusu. Ve gemide yatacak yatağın yoktur. Sebep: Acentayı bir hafta arşınladık. Memurlarla ahpap olduk. Son dakikada bir yer zuhur etti. Onu **Amigo** aldı. Ben nasıl olsa gemide uydururum dedim. Yolcu gemilerimizde kamarotlar ayrıca otel müsteciri gibidir. Ver beş kâğıdı: Yatak da var, uyku da var, herşey de var. Ben de öyle yaptım efendi baba, kamarot halden anlar, hoş bir çocuk, yer bulacak **Abbas**'a. Şimdilik ağır ezgi fıstıki makam yerden yerden, kıyıdan kıyıdan açılıyoruz. Martılar. Su şıpırtıları. Yolcular. Birinci sınıf. İkinci sınıf. Ve güverte yolcuları. Küpeştedesin. Ellerin cebinden çıkmamıştır. Islıkla durmaksızın: **"La Mer.."** diye tekrarlarsın: **"La Mer..."**

Bir gece olsun, bir karanlık; yıldızlar efendime söyleyim, çakal dişleri benzeri gök maviye çakılsınlar, sular rahat olsun: Ipıssız, upuzun bir ova, bir güneş batma vakti nasıl düz ve büyük gölgelerle rahatsa, öylesine rahat olsun. Bizim kıyılarımız kat'i karanlıktır. Büyük karanlıktır. Gözgözü görmez efendi baba. Suyun üstünde çeyrek çeyrek, makas makas **Mersin** kayar gider, tee şu taraflarda bir deniz feneri seçersin; karanlıkta fikirlerin, hayallerin suya girmiş şeftaliler gibi gümüşlenir, cıvalanır; parıldamaya, seni geçmişten geleceğe doğru daha hızlı, daha canıtez itmeye veya çekmeye koyulur. Denizli bir karanlıkta hele. **Amigo**'yu aşağıda kamara arkadaşıyla koymuş, üst güverteye çıkmışım. Kamara arkadaşı **Cumhurbaşkanlığı Orkestrası**'ndan bir kemancı. Adama **"aferin"** dedirten iyi bir yüzü var. **Bozcaada**'ya dinlenmeye gidiyor. Bir kemancı, sesleri kullanır: Sesleri kullanmayı bilir. Bir şair kelimeleri kullanır. Bilcümle sanatçılar beş duyunun duyduğu bilcümle anasırı usturuplayıp gözün gördüğü kulağın duyduğu harikalar yaratırlar. Bir kemancı **Bozcaada**'ya gidip, şarap içip dinleniyor. Hiç değilse dinlenecek. Bütün kemancılar, şairler, heykeltraşlar dinlensinler ara sıra. Dinlenebilsinler. Veremli, sanatoryumsuz şairler, heykelciler, aktörler bilirim. Onların her biri elleriyle dillerinde neler taşır. Ne mucizeler taşır. **Mersin** vapurunun sancak ve iskelesindeki kırmızı ve yeşil ışık birer mucizedir Mucizelerle doludur bu gece. Çakal dişi yıldızlar birer mucizedir. Bir müzik de olmalı yine: Nerde kemanı kemancının, neden çalmıyor? Yahut da **Caruso, Gigli** veya **Scipa** neden **"Notte di Venezzia"**yı, beğenemedin, **Verdi**'nin o yedi canlı, o civelek **"Aida"**sından herhangi bir aryayı; o da mı olmadı sağdıç, o halde, **"Rigoletto"**dan, o seni bir deniz kıyısında yapayalnız, kendi kendine ıslık çalmaya

uğraşıp, üfleyip üfleyip beceremeyen bir çocuk hâline sokuveren prensin aryasını söylemiyorlar? Neden söylemiyorlar? Sular genişlesin. Çakal dişleri büyüsün. Ve samanyolu bir tavus kuyruğu gibi açılıversin. Merhaba.

Kemancı görmüş, geçirmiş, okumuş bilmiş adaş. İnsanlardan konuşuluyor: İnsanlardan ve saadet arzularından. O herkeste bir iyi, bir faydalı, bir değerli taraf bulunduğuna nasıl da kani. Bu kadar iyi bir yüzle başka türlü de olamazdı zati: **"Kavgaya patırtıya ne lüzum var? Büyük ıslıklı kelimeler herkesin huzurunu kaçırmaktan gayrı bir şeye yaramıyor. İnsanlar bir gün her şeyi kendiliklerinden anlayacaklardır. Ve o gün..."** Demek o kadar iyi de olmamalı. Saatte elli bin basan gazeteler, yirmi dört saat kesintisiz yayın yapan radyolar; yerden, toz bulutundan, karameladaki niyet kâğıdından ve sıfır numara tanrı şairin beyitlerinden fışkıran bir propaganda hercümerci; bir oyuncaklar, bir oyuncak hakikatler hercümercinde insanlar bir gün her şeyi kendiliklerinden anlayacaklar ve her şey düzelecek. Ben eski kafalı bir adam olsam ancak bir sanatçı böyle düşünür derdim: Sanatçı veya peygamber. Yahut da kokmaz bulaşmaz tavşan tersi. Tarih **Prometheus**'dan beri insanların her şeyi bir gün kendiliklerinden anlamasını bekliyor Ve buna rağmen bir **Galileo** sigaya çekildi, **Campo di Fiori**'de bir **Giordano Bruno** ateşe verildi ve bir **Lincoln** öldürüldü. Saadeti istemek bir haktır. Onu kazanmayı bilmek bir ilim. Sen bunu öğrendinse öğreteceksin. Sanatın sosyal rolü diyoruz ya. Grafiğin üst ucundaki saadete varıncaya kadar, insanlık, daha nice zaman, çarmıha gerilecek kaç **İsa,** boğazına ilmik geçirilecek kaç **Alkis** verecek.

Şimdi tam **Beethoven**'dan bir şeyler dinlemeliyim: Katı, heybetli, gür bir şeyler. Dağlar, devasa kaplumbağa-

lar gibi tokuşmalı; ve güneşin arkasından bariton sesler insan dehasının şanlı irtifalarından biridir dediğim **9'uncu Senfoni**'den bir şeyler söylemeli. Tam şimdi **Heine**'yi düşünüyorum; nereden ve nasıl geliyorsa geliyor, onun mısraları suyun yüzünde gotik harfleriyle görünüyor, beliriyor, titriyor: **"... Der rastkellermeister von Bremen – Ve Bremen'deki emektar meyhaneci."** Yahut da **Schiller!** Ha, ne dersin **Schiller**'e? **"Seid umschlungen. Millionen".** Almancayı da öğrenmek lazım, sağdıç, Almancayı da: **Heine**'yi ve bütün ötekileri asıllarından okuyabilmek için.

Bizim biletler yemekli değil. Ama bu gece için tabldottan yiyeceğiz. Geminin ayrıca yemek salonu yok. Birinci mevki salonunda bir sofra hazırladılar. Varıp çöktük başına. Suvari de geldi başımıza çöktü. Servis mervis. Rosto. Sebze. Karpuz. Yemekte bir yandan da çene çalıyoruz. Yemek yenir ve bir yandan da çene çalınır: **"Bu gemi saatte on mil yapabilir mi dersiniz?"** Veyahut: **"Ankara Vapuru'nun barı varmış ki..."** Bizim yarenliğimiz başka şeyler üstüne: Görmüş geçirmiş, **Avrupa**'nın büyük şehirlerini, unutulmaz yolculuklarını yaşamışız adeta. Yol hastalığı. Yol boyunca adam, bir gördüğü bir daha da görüp göremeyeceği meçhul yolcular arasında, gündelik hayatın alışılmış yeknesaklığından kurtulmanın sevinci içinde, kendi kendinden uzaklaşır, yahut da asıl kendine yaklaşır. Çünkü: Alışkanlıkların ikinci tabiat hâline gelmiş ukalalığından bir fırt da olsa sıyrılmıştır. Yemek namusuyla tekmilleniyor: Bu, dört lira demektir. **Devlet Denizyolları** gemilerinde, **Saadet** olsun, **Mersin** olsun, **Ordu** veya **Adana** olsun, yiyeceğiniz her yemek dört liraya patlar. Bu da, ya hayatın pahalılığına, ya halkın zenginliğine, ya da **Denizyolları** idarelerinin fırsat-

çı kârcı mantalitesine delalet eder. Bizde devletçiliği ve işletmeciliği halkın çıkarına değil de halkı devletin keyfine tâbi kılan devlet kapitalizmi oldukça; XX'nci asrın en civcivli yıllarında kalkıp **"Ko geçsin-Ko yapsın"**a dönmemiz hiç de garabet sayılmaz.

Aferin kamarota! Sevdim adamı. Bana bir yatak buldu yahu. İkinci tabii. Bir kadın yolcuyu bir başka kadın yolcunun yanına aktarmış, tamam. Yemekten sonra yine üst güverteye çıktık. Her taraf tuz içinde. Yıldız yağmuru. Bir. Bir daha. Bir daha. Kemancıyla sanattan konuşuluyor. Ona birtakım laflar söylüyorum. Birçok şairimizi tanıyor: İddiasız edebiyat iddiasında tatlı su şairlerimizi, mesela on senelik "heveskâr"ları, açacağın her dergide, ol derginin havasına suyuna göre bir yazısını bulacaklarını. Şiiri, diyelim ki, duvarcılık örneği bir zanaat gibi alıvermem, herhal kanına dokunuyor. Sanki şair denildikçe, hikmetinden sual olmaz yarı meczup, buçuk tembel, bir buçuk ayyaş bir mahluk akla gelmesi daha hoş. Geçelim. Kamaram rahat. Benden gayrı tek yolcu var. Lombozdan suyu seyredip, yatıyorum. Gece, boşanan demir zincirinin gürültüsü, vincin dırdırı, insan sesleri bir ara beni uyandırıyor. Uykumun arasında: **"Tekirdağ"** diye düşünüyorum: **"Kalksam..."** Fakat, hayır: Uyku taş gibi gözlerime çöküyor. Uyuyorum. Uyuyorum.

Sabah, bir rüzgâr denizin durgun çehresini ürperteyim diyor, demiyor. **Çanakkale Boğazı.** Ben kaç yıldır bu boğazı göreyim isterim. Ama kaç yıldır: Büyük veya küçük, nasıl olursa olsun, bir gemiye bineyim ve **Çanakkale Boğazı**'ndan geçeyim. Çocukluğumun şımarık yıllarında **Gülcemal**'le yahut da **İzmir**'le geçmiş olabilirim. Ne demek? O yıllarda deniz ve yolculuklar benim için sadece şeker götürülen şeker getirilen birtakım merasimler demekti.

Şimdiyse her adımda başka bir mekânda, her saniyede başka bir nokta üstünde olmak ve ağır ağır, bir Ağustos sabahının ilk dakikalarından itibaren **Çanakkale Boğazı**'nı geçmek. Kıyılar girintili çıkıntılı ve çıplak. Ara sıra köyler görünüyor. Her defasında: **"Ha, bu Gelibolu"** diyoruz ve o, **Gelibolu** olmuyor. Şimdi bu boğazın iki yanı ağaçlarla kaplı oluverse; gür heybetli ve sağlam nefesli bir ormanla; manzara nasıl da bir çırpıda hem mana, hem renk, hem seyir bakımından değişecekti. **Anadolu**'yu gezerken nedense ben sık sık bir ağaç hasretine tutulurum. **Balkı** ormanlarını, **Ağaç Denizi**'ni, **Balya**'dan sonrasını bilmez değilim. Ama balta kanunu ile insafsızca paralanan ormanlar da biliyorum. Medeni bir ülkede ağaç insanın olduğu yerdedir, bizde aksine, ağaçsızlık köyün olduğu yerde. Ne dersin?

Gelibolu geldi. Yanaştık. Çıplak, etine dolgun bir kasaba. Kendine göre bir de iskelesi var. **Amigo** ve ben şöyle çarşıya çıktık. Eğer fırsat bulursak bir yemek yiyeceğiz. Fırsat bulunmaz ama. Yolcu adamın fırsatı yoktur. Şu dükkân, bu dükkân, haydi **Abbas, vakit tamam.** Çarşı belli **Anadolu** çarşısı, belli esnaf. Yalnız ortalıkta asker ve subay bolluğu. Daha içlere girebilsek, belki iki çift kız kadın da görebileceğiz. Bir sergiden kafam gibi bir kavun aldık efendi baba: Koyu yeşil ve sarı sarı damarlı bir kavun. Aklıma bizim o tarafların kavunlarını getirdi. Sonra peynir almaya bir bakkala girdik. Orada, ortaokul yıllarımdan bir tanesini, oturmuş **Askeri Kantin**'in hesaplarını yaparken görüverdim. Omuzlarında demirleri yıldızları. Terlemiş. Bana zayıf gibi de geliyor. Hayatın tam içindeki insanlar edasıyla konuşuyordu: **"Evlendim de ben, karım da burada. Gelibolu'da değil. Cimdallı köyündeyiz: Benim kıt'anın yeri orası. Sen ne yapıyorsun? Ya-**

zılar yazıyormuşsun, duydum. Fransa'ya mı gideceksin, oh, oh!.. Bu yaz İzmir'deydim: Samim vardı ya, evlenmiş: Metin'in başına bir felaket gelmiş, ya sorma." Ona hayran hayran bakarım, bir dağmışçasına: Evlenmiş; karısı burda: Karı koca bir çift dağ. **"Karımı da tanırsın"** diyor **"falan vardı ya, hah, onun kardeşi." "Ha evet"** diyorum, ama ne falanı ne de kardeşini hatırlamanın mümkünü yok: Aradan bunca zaman geçti ve asıl mühimi ömrüme daha ne kadar, ne kadar insan girdi. Falanın kızkardeşi, **Cimdallı** Köyü. Köyün asıl adını unuttum. **Cimdallı** benim uydurmam. Ama sahiden de **Cimdallı** olabilirdi. O zaman dahi benim başmümessil yardımcısı çocukluk arkadaşım falanın kardeşi olan karısıyla bu köyde olabilir; seneleri ikişer üçer sayarak terfiini, doğacak çocuklarını, kıt'asının bir başka yere kaldırılmasını bekleyebilirdi. Şimdi belki çocukları da olmuştur. Elbette, insanoğlu çoğalacak. Denizde kum, yerde insan. Onunla canciğer ayrıldık. İskeleye vardığımızda vapur düdük çalıyordu. İskele alınırken zor yetiştik. Ve nedense, bu yüzden içimizde ansızın nurtopu bir sevinç uyanıverdi. Kestik kavunu. Kestik peyniri. Peynir, ekmek ve kavun. Bu yemek **Devlet Denizyolları**'na ait değildir ve adam başına dört Türk lirasına patlamaz. Hey gidi üsteğmen hey! Demek filanın kardeşi ha? Üstelik bana da: **"Sen neden evlenmiyorsun?"** diye sormuştu. Ne bilsin?

Deniz titizlendi. Rüzgâr titizlendi. Bir sapa yere çöktüm. Tepelerde bulutlar fır döndü. Bu tepeler belki tarihteki şu **Çanakkale Mucizesi**'nin yaratıldığı tepeler Hayal bu ya, hey Allahım, şu bılık bılık deryanın, şu nobran çehreli sarı toprağın altında yatan bunca şüheda: Mahşer günü gelmişcesine; **Deccal, Yec'üc-Mec'üc** çıkmışçasına bir uyanıverseler; bir uyanıverseler, tepelerde borazan ses-

leri, süngü pırıltıları, batarya salvoları arasında tıpkı o öldükleri gün olduğu gibi. Allah Allah diyerekten, köylerine kentlerine dağılı dağılıverseler. Ben bir peygamber olsam, bana bir mucize yap deseler, herhalde böyle bir şey yapardım ve bu ikinci **Çanakkale Mucizesi** olurdu. Bulutlar yine geçer, sular yine titizlenirdi. Deniz bir ayar, bir boyardı. Ben şühedayı terhis ederdim efendi baba. Şehitlere gayrı teskere verirdim. Dönsünler köylerine! Hesapla bakalım, kaç yıl oldu. Bulutlar yine fır dönerdi. Bulutlar tepelerde fır dönerdi. İçimde mısralar fır dönerdi. Bu mısralar avizeli mavizeli, **Süreyya**'lı, **Bedir**'li; geçit resmi nizamında top arabaları gibi takır tukur mısralar değil. Bunlar başka mısralar. Benim **"o sarkık bıyıkları altında gülen halkımın"** yüreğinden yahut da içinden bir yerinden kopup gelivermiş, zemine zamana uygun, kırık dökük mısralar:

"... Döndüm baktım sağ yanımda
Mehemmed'im can veriyor."

Güverte yolcuları arasında nurani yüzlü bir ihtiyarcık. Yatağını katlamış, dibine yanlamış. Elinde yasemin çubuk. Bir vakitler **Ziraat Bankası** bir afiş yaptırdı: Oradaki köylünün eşi bu da. Lakin üstübaşı bir afiş köylüsü ile ölçülemez. Pek içten, pek sevimli sohbeti var efendi baba! İkide bir **"İşte"** diyor **"Bende böyle bir tabiyet var. Nediyim?" Havran** cıvarında bir köyden. O da **Körfez** yolcusu. Oğlu **Hadımköy**'de askermiş, hastayım diye yazmış. Baba bu. Biricik de oğul. Bize hikâyeler; kendinin veya bir başka bildiğinin başından geçmiş vakalar anlatıyor. Biliyor da anlatmasını: **Balıkesir**'den **Havran**'a bir yaya gelmişlermiş bunlar. Gençlik zamanı helbet. On-on beş "deleanlı" çekmişler çarığı **"ha bak'am, de bak'am - ha**

bak'am, de bak'am" yürümüşler yürümüşler. Günler batmış geceler olmuş; yol üstünde bir han vardır, meşhurdur bu han, gidecek olmuşlarmış. Zati milletin yarısı yolda vazgeçmiş, kamyondur arabadır ne gelirse bineyim diye beklemeye durmuş. İhtiyar: **"İşte bende böyle bir tabiyet var"** diyor. **"Ben vazgeçmedim: Söz bir Allah bir. Eh, genciz de. Yoldaki hana baktık ki, ağız ağıza. Leş mi leş. Girmedim oraya, Havran'a ne kaldı dedim, ha baka'am de baka'am." Havran**'a sabaha yakın gelmişlermiş. **Balıkesir-Havran** diye düşünüyorum otobüsle üç saate yakın yol, anhası minhası 100 kilometre. İhtiyarcık gülüyor, yavaşcacık: **"Ya"** diyor **"yaş altmış beş, biz eski toprağız oğul." İstanbul**'da, **Tokatlıyan**'ın vitrininde ne "eski topraklar" gördüm ben: Titrek, gözleri yana kaymış, burnunun ucu damlalı, gazetesini çifte gözlükle okur. Onlar nerde sen nerde efendi baba. Hani şairin birinin dediği gibi, onlar nutuk çekenler sen kan akıtansın, işin garibi onlar nutuklarıyla harab olmuş, sen kanını akıtmış ve sağlam kalmışsın. Devranın işi bu: Haram haramdır, helal helal. Ellerinden öperim.

Çanakkale'ye yanaşılamıyor: Deniz azıttı. Anlaşılan, sokulacak liman miman da hakgetire. Açıkta durduk, düdük çaldık. Şehir, rüzgârlı bulutların, tozlu güneşin altında az buçuk çiğ, çok buçuk çıplak görükür. Çıplak mezar neyse çıplak şehir o: Benim fikrim. Uzak uzak, mavunamsı motorlar gitti geldi: Yolcunun çoğunu çıkarıyoruz. Güverte ve birinci mevki sanki toptan boşaldı. Yük, çıkamayacak: Dönüşe kalıyor **Abbas**'ın derdi şehre inememek. Denizin rengi çamursu. Rüzgârın rengi bulutsu. **Abbas,** yollar yolcusu, şimdi yine rüzgârın getirdiği sesler, kokular, ışıklar içredir. Bağlanmış, tınaz edilmiş ekin kokuları, zift ve katran kokuları, toz kokuları, her yanı pırıl pırıl

yağhanelerin zeytinyağı ve küsbe kokuları: Beygir kokuları beygir, osurgan böcesi kokuları ve rüzgârın önüne katılmış cümle kokular. Işıklar ve sesler hakeza. Neden söyle deniz: Topraktan mı bıktın? Usandın mı içinde yaşadığın şehirden? Hayat boğazına sarılmış gibi gelmeye başladı mı? Yollara düş! Durma, bekleme artık! Hareketsiz bir hayat ot gibi adamlar çıkarır..Ot gibi adamlar, ot gibi yaşar ot gibi ölürler, ne kendilerini anlarlar, ne dünyayı. Taşra çık o saat! Kendini, şehrini, kendinin ve şehrinin hatta dünyanın meselelerini bambaşka kıyılardan, bambaşka köşelerden göreceksin. Dikkat ettin mi sağdıç? Her yolcu vardığı yere bir taze hava, bir canlılık, bir ateş alır getirir. Bu, dünya havasıdır: Dünya kokularının, seslerinin havası. Ben enkta **Abbas**'ım, ve hiç bir surette avare değilim. **Abbas** yolcudur. **Abbas**'ın yollarının sonu **Roma**'ya değil de saadete çıkar. Çıkmaya çabalar hiç olmazsa. Her yolculuk bir binanın bir taşıdır. Her yolculuk bir mala harç, bir çift tuğla, bir kova kumdur. Veyahut bir mekiğin şöyle bir atılışı. Dünya havasında yaşamak ve söylemek istersin: Öyleyse bu havada dolaşacaksın. Ne demişler: Çok yaşayan değil, çok gezen...

İşte yeniden yıldızlar doğdu: **Bozcaada** yok artık. İşte yine yıldızlar doğdu. Ben onları teker teker tanıyorum. Coğrafya atlasımda bir gökyüzü haritası vardı. Evren bu haritada serpme bir resim gibi benek benek görünürdü. Az önce **Bozcaada**'yı geçtik. Daha yıldızlar doğmamıştı. Daha güneş, portakal rengi, turuncu ve vişne şarkılar söyleyerek, ama koro hâlinde, büyük ve destani şarkılar söyleyerek yıkılıyordu. **Bozcaada,** önünde koyu, karşısında yalnız ve adamsı kayalar üstünde bir deniz feneri olan; yamaçta, kiliseli filan, Rum işi bir kasaba idi. Dalgalar gelir gelir kıyılarda kırılır; güneşin ihtişamlı türküleri bir boydan

öte boya tepelerde, kayalarda koşturur ve koştururdu. Daha yıldızlar doğmamıştı. **Kemancı**'yı, daha birkaç kişiyi de orada koyduk: İki de yolcu aldık. **Bozcaada** benim üzerimde müthiş bir tesir bırakmıştır. Kayalar, mor, eflatun, siyah kayalar. Kayaları döven, beyaz, devasa horoz ibikleri gibi yukarılara yukarılara hamle eden dalgalar. Bir manastır harabesi. Bir yorgun deniz feneri. Şarabın ağır ağır dinlendiği, olgun ve dingin, tortulu kızıl rengini aldığı bir küçük deniz kasabası. Seni ne gün görmüştüm unuttum gitti, ama bak, bugün perşembe. Bu perşembe günü, biraz evvel, kim olduğunu bilmediğim tısı bir İngiliz kızından, ama sesi kristal bir ayna kadar pürüzsüz bir İngiliz kızından eski şarkılar dinledim ve bir yürek çarpıntısı gibi seni hatırladım. Gemimiz misafir misafir, çekingen çekingen gelip duran gecenin içlerine doğru açılırken arkamdan nasıl da baktındı, nasıl da? İşte yeniden yıldızlar doğdu: **Titan** doğdu. **Demir-Kazık** doğdu. Soluk benizli **Mars** doğdu. Beşinci ve altıncı kadirden uzak yıldızlar doğdular. Evren başımızın, tarihi suların, ve eski arzın üstünde ve altında kanat kanat açılıyor. Kafamın içinde bir sıra isimler: **Galileo. Kopernikus. Keppler. Einstein.** Dördüncü boyut. Ve bir topun etrafında dolaşan zavallı karınca.

Babakale'de rüzgâr düştü. Gölgesi deryaya vurmuş bir dağ. Karanlıkta gölgeler, şekiller, çizgiler. Su konuşmuyor. Dağ konuşmuyor. Hep güvertedeyiz. Bir motor çıkageldi. Uzakta bir ışık yandı söndü. Bir ışık bir daha yandı ve söndü. Durgunluk, su yüzündeki ve gök yüzündeki durgunluk, ürkünç. Kaldır elini: Hava, kalıp kalıp, dökülmüş bir murabbaa gibi eline dokunacak. **Havran**'lı: **"Eh"** diyor, **"Sabaha Akçay'dayız."** Ve bir hikâye anlatıyor: **"Yirmi yıl mukaddem, bizim orda, bir adam bir eşkiyayı imana getirmişti."** Sularda yakamozlar. Fosfor.

Deniz böcekleri. Su nedir: İki mol Hidrojen, bir mol Oksijen. Bir atmosfer basınç altında ve o derecede buz. Bir atmosfer basınç altında ve 100 derecede buhar. 0'dan 100'e say: 1, 2, 3, 4, Su, su, su, su. 10 derecedeki su, 20 derecedeki su, 30 derecedeki su: Kıpırdayan su, boncuklaşan su, ıslık çalan su ve hep su. 100 derecede su değil artık. Denize bakıp dururken neler geliyor aklıma: Niceliğin niteliğe dönüşü. Buzun su, suyun buhar oluşu. Bir sıra damlaların oyduğu taşı deviren son damla. Sonuncu basamaktan sonra düzlük. Merdivenden sonra sofa. Ben bu durgunluk içinde ne patırtılar sezmişim efendi baba: Bu körfezi hallaç pamuğuna çevirecek; gök gözlü, duman gözlü, hayt anasını sattığımın, karayel cepkenli ne zeybek fırtınalar. Gemi kalkıyor. Alçak basınç, yüksek basınç merkezleri yer değiştiriyorlar. Barometre denizlerde düşüyor, karalarda çıkıyor. Bir düşüyor bir çıkıyor. Sonra bir bakıyorsun, gece rüzgârı, karalardan denizlere esmeye duruyor yine. Böyleymiş hikâyet: Geceleri, meltemler hep karalardan denizlere eserlermiş. Ben bunu, daha ilkokuldaki öğretmenimden öğrenmişim. Sonra sen de öğrenmişsin bunu. Suyun 0 dereceden 100 dereceye kadar su sonra buhar olduğunu öğrenmişsin. Sen ve ben epeyce bir şey öğrenmişiz. Daha da epeyce bir şey öğreneceğiz. Şimdi benim geleceğimi biliyorsun. Radyoda koca **Bach**'ın **Brandenbourg** konçertolarından biri uğulduyor. Nasıldı o: Bir cıgara, bir cıgara daha. Telgrafımı almışsındır. Güverte tenha. Yalnızım. Sancak tarafımızda hafif bir vınıltı: **Marmara**'ya doğru, herhal bir motor geçiyor Fenerlerini seçemiyorum. Seçebilsem fenerlerini, bir seçebilsem; yalnızlıktan kurtulacağım.

Ben hep edebiyat mı yapıyorum? Ne edebiyatı? Ben yaşıyorum sağdıç: Mavi, yıldızlı bir şemsiyenin altında, in-

sanoğullarına gelecek günlerin saadetini mısralar hâlinde söylüyor, yaşıyorum. Ben vazifesine dönmüş eski **trubadur**'um. Halkın yanısıra yürüyorum. Halk bütün vapurlarda, trenlerde yürüyor. Muazzam bir ağ dokuyor insanlar; giderek, gelerek. **Mersin** vapuru durgun bir denizde yedi buçuk mille seyrediyor. Yarın sabah **Edremit Körfezi.** Sığ, dalgalı bir su. Kilometrelik tabii plajlar. Suyun bir kıyısında, hasırdan ve çalıdan yapılmış kulübemiz. Üç harp yaşamış ve tekmil **Doğu Akdeniz**'i gezmiş **Tosun Kaptan**'ın hikâyeleri. Ve geceleri, ve gecenin ilerlemiş saatlerinde yanıp sönen yıldızların ve kibritlerin ışığında insanlara ve insanların kaderine ayırdığımız dakikalar. Ben, geceleyin, bir geminin lombozundan karanlık vatan sahillerini gördüm. Deniz fenerleri bile yoktu. Yalnız sabah yıldızı **Madra** Dağlarına doğru kayıvermiş; bir çocuk gibi gülüyordu. Sonra bir anda, bütün gökler, çocuk sesleriyle ve çocuklarla doluverdi. Ve artık, gün ışıyıncaya kadar; gözlerimden, yüzümden, yüreğimden; eli-ayağı tertemiz, namuslu ve aydınlık mısralar geçti ha geçti: **"Den der Sterne Wirbel loben..."**

yâdel

1

EYVALLAH

"... O da bir yol tuttu. Güneşin battığı yere vardığı zaman..."

Kur'an

Abbas'ın yolu uzundur, bitmez. **Abbas** anasından doğmuştur, anasından doğduğu günden beri yolcudur: Az gider, uz gider; gece gider, gündüz gider, yavuz gider. Yüce dağların başını külrengi bir duman sarabilir. Ovalar hıçkıra hıçkıra ağlayabilirler. Cümle serseri yelkenlerde bitirim bir nostalji veryansın titreyebilir. Eninde sonunda **Abbas** yolcudur. İki gözüm **Abbas!** Onun çiğnediği yollar kurtlar ve kuşlarca da malumdur. Onlar da uzak denizlerden gelen çalgavuş sesleri dinlemek ne demektir, bilirler. Bu yemyeşil kanatlı kuşcağız hangi dağlardan bu yanlara kanat çala çala yorgun düşmüştür? Şimdicek şu rüzgâra dur desen durur m–ola? Bir zamandır, insan, kuş, rüzgâr, şehir, bulutlar ve dünya zincirlerinden boşanmışlardı. Palamarları çözmüş, kendilerini salıvermişler. Ben gidiyorum ya, giden yalnız ben değilim, **Zulkarneyn** de, **Çomar** da, **İzmir** de, **Londra** da hepimiz yolcuyuz. **Bre yârân-ı sâfa! Olasız gam hanesinden cüda! Cebinde ola fermanımız! Yedi iklimde söylensin nâmımız! Maş-**

rıktan Mağrib'e velevasız yer olmaz; şen olsun şenlik olsun yolumuz!

Yeni ve uzun yolculuklara hazırlanmak bana bir çocuk sevinci getirir, alır kabul ederim: İçimde bir yıldız kayar. Bir daha. Bir daha. Al sana zilli düdüklü bir yıldız yağmuru. Şehir etrafımda başlar mı göbek atmaya? Ben başlar mıyım sıfır numara şairliğe! Kalem kâğıt bir yana. Yaşamaktan yazmaya keşik düşmez. Minarelerin ucunda karanfiller yanar söner. **Kızkulesi**'ne dopdolu âşık olurum. Estağfirullah! Halbuki işin aslı sevgilimi bir kalemde terklemişimdir. Terklemişimdir de umurumda filan da değildir. Ulan bu umurum da ne kelime? Nerden gelmiş dilime bu umurum? Herhalde terklediğim sevgilimden gelmiştir. Hoş gelmiş, beş gelmiştir ama, tasını tarağını toplayıp geldiği yere gitmelidir. Kusura kalmasın yolculuk hâli. Ben yine yollar için türküler yakmak hevesindeyim: Hem öyle bir türkü olmalı ki, dumanı **Şemdinli**'den çıkmalı: **"Amanın da Şemdinli'nin gelini..."**

Gorkiy bir kitabının besmelesini şöylece çekiyor: **"Kazan Üniversitesi'ne okumaya gidiyorum. Aşağı kurtarmıyor."** Kurtarmaz sağdıcım, kurtarmaz. Hani ben denizler diye bir kelam etmiştim ya; şöyle denizler, böyle denizler, tuzlu sulu, mavi gözlü denizler diye; hah, işte o laf eşref saatine denk gelmiş. Gelir yani, hikmetinden sual olmaz. Suali sorgusu senin olsun! Uzun lafın kısası şu günlerde **Akdeniz**'e çıkıyorum. Evet! Basbayağı çıkıyorum. Rıhtıma gideceğim. Rıhtımda her vakitki gibi yedi iklim dört bucaktan gelmiş boy boy gemiler olacak. Ben varıp birine toslayacağım. Gemi demir alacak. Ver elini **Akdeniz!** İki aydır, iki gözüm iki şimşek, çakar ha çakar! Kalbim var ya kalbim, bre anasını, görenler Allah için söylesin, âşıktan beter bir hâl oldu. Bir çırpınır, bir çırpınır, li-

san-ı hâlinle ne naneler yemek ister. O naneler şiir diye yazılmış, sıra sıra dizilmiştir. İlle velakin **Abbas** okur, **Abbas** dinler.

Resmi makamlarda böyle bir yolculuğun ismi, **"yurt dışına çıkmak"**tır. Ve bunun için de bir sürü kâğıt imzalatmak, bir sürü kâğıt almak, resimdir, puldur vesairedir diye bir sürü kıvır zıvır vermek lazımdır. Hac yolcuları ve Yahudiler ile birlikte ben de masadan masaya atılmışım. Gel gör ki, eninde sonunda elime bayrak gibi bir pasaport verdiler. Bu pasaport **Abbas**'a aittir. Ve falan filan bilcümle ecnebi memleketlere gitmek için verilmiştir. Bir de viza dalgası var. Ondan sonra bilcümle yabancı memleketler gözlerinin önünde ayaklarının dibinde. Cebinde pasaportu olan insan ne duyar, ne düşünür? Ben bunu romanlarımda yazmak isterim. Zaten pasaport almak gibi şeyler daha çok bir romana yakışır. Romanlarda iş var! İnsan gerile gerile istediğini yazar. Hevesini, aşkını, ölümünü sayfaların üzerine kurşun gibi döker. Ben roman yazmıyorum. Daktilom tıkırdıyor ve ben sadece XX'nci asrın çılgın çocuklarının çilesini, ve bu çilenin kıvrım kıvrım nasıl dolanıp, nasıl adamın içini yaktığını; yolların sapan lastikleri gibi nasıl sündüğünü, güneşin destur deyip nasıl yıkıldığını çiziktiriyorum. Sevgilimden ayrıldıysam ne çıkar? Hani evvelce bir şiirimde de yazmıştım: **"Yola bir düşüldü mü ömür boyunca gidilir. Büyük şehirler, büyük aşklar, çığlık çığlığa terk edilir."** Benimki büyük müyük değildi ama, yine de aşktı: Komşunun kemanı, limon çiçekleri, şu ve bu. Malum budalalıklar.

Bu defaki yolculuk bana zorlu heyecanlar veriyor: Sanki **Macellan**'ım da dünyayı devre çıkıyorum. Vay canına! Bundan bayağı bir teşbih de yapılmazdı doğrusu. Ne zararı var? Ben teşbih yapmak için yazmıyorum ki? Ben

yolculuk için yazıyorum: Büyük sefer için. Doğduğumuz rezil saatten öldüğümüz rezil saate kadar uzayan büyük ve onun içindeki sonsuz küçük yolculuklar için. Ve bana öyle gelir ki: Kanın ve soyguncuğun evc-i bâlâsına vardığı şerefli ve aşağılık asrımızda insan ancak yolculuğunu hissettiği nisbette hayattadır: Maddenin içinde maddenin yolculuğunu. Atomun içinde elektronun. Toprakta karıncanın. Yeraltında mağden amelesinin ve köstebeğin. Su yüzünde yunus balıklarının. Ve gökyüzünde güneş sisteminin. Yaşasın yolculuk! Büyük sefer! Şanlı ve muzaffer gidiş! Millerin ve kilometrelerin kırlangıçlar gibi savrulduğu yolculuk. Yelken ve motorların kendi havasını tutturup, sana, bana, her önüne gelene: **"Ulan"** dediği **"Ulan Evliya Çelebi, ulan Marko Polo"** dediği yolculuk. Sonra günün birinde her şeyin bitmesi. Yolculuğun rüzgâr gibi kesilmesi. Şimdi birdenbire aklıma dehşetli sakallarıyla **Walt Whitman** geliyor. Onun o yaman şiirini hatırlıyorum: **"O Captain! my Captain! our fearful trip is done - Kaptanım! Hey Kaptanım! Korkunç seferimiz bitti."**

Ben kainat içindeki ve dünya içindeki seyahatini iliklerine kadar hisseden bir adamım. Birçoğu beni hizadan çıkmış, kendi rüzgârında biri zanneder. Öldüresiye dostlarım öldüresiye düşmanlarım vardır. Hem dostlarımı, hem düşmanlarımı, onların yedikleri ekmeği ve üzerinde yaşadıkları bu toprağı sırılsıklam severim. İnsanın kendisinden bahsetmesi gülünç şey! Gelgelelim, yeryüzü sakinlerinin büyük mukadderatı ile ilgili olmadıkça bana bizzat kendim ve kendimin çevresindekiler de vızgelir Yeni ve oldukça uzun böyle yolculuğun başında rıhtımdan bineceğim gemiyi seyrederken bu ukalaca laflar ister istemez aklımdan geçti. Halbuki ben, gidereyak, **"boş verip dostun düşmanın iğvasına - bir şarkı söylemek istemişim, hemşe-**

rim-insancasına." Şarkıma küfürler ve dualar karışmasın istemiştim. Oldu bir kere. Yer, gök ve hava. Kuş, kurt ve cümle mahlukat. Ekmeğimiz, toprağımız, suyumuz. Senin bana verdiğin, benim sana verdiğim helal olsun! Bunu bilen böyle söyledi, dinleyen böyle dinledi, biz böyle duyduk, böyle yazdık: Mahsuldar yürekleriyle övündüğüm şanlı dostlarım, elleri titremeden vurmasını bilmeyen düşmanlarım: **"Eyvallah" Abbas,** yolcu.

2

NAPOLİ İÇİNDE AYNALI ÇARŞI

Pazartesi günü bütün yerler satılmış dediler. Perşembe'ye kadar kafamızı hangi taş katıysa ona vurduk. O gün, ne sihirdir ne keramet, yerler açılıverdi. Ve ertesi günü yolculuk! Şimdi sen bir sonbahar gününde kalbini dertop edip yerine oturt ve tümen tümen işi bir avucuna sığdır: İçin boşalmış gibi oradan oraya koşmak: Her tramvay penceresinden, her otobüs penceresinden: "Bu sonuncudur" diye bakınmak. Ben bütün bunları yakamozlu bir nehirde gider gibi yaptım. Veda sahneleri hoşuma gitmez. Gece çocuklar içtiler. **Haliç'i** kayıkla geçtik. Yıldızlar çil çil idi. İki kıyıdan düdükler deliriyordu: Serseri, bekçi düdükleri.

Davran bre yağmuruna kurban olduğum **İstanbul Şehri!** Davran bre serseriler kralı! Bak, bu giden cümle alemce namı bilinir **Ankara Vapuru**'dur. **Ankara Vapuru** gıcır gıcır yenidir. İşin garibi bozuk da çıkmamıştır. Bu vapurun en esaslı mevkiinde biz.varız: **Abbas** bir kere, sonra sen sağdıç ve bir de kim: **Nam-ı diğer Mırç.** En esaslı mevki dördüncü mevkidir. Ayıp olmasın diye adına **3-B** demişler ya, edepsizlik! İnsan dördüncü mevkide de, sırılsıklam mesut, aşk, heyecan ve kuş sesleri içinde **Akdeniz**'e çıkabilir. Hele mevsim sonbahar olursa, hele **İs-**

tanbul'un üstünde salkım saçak martılar, senin kalbinde dünya iklimlerinin karanfil, manolya, karabiber ıvır zıvır ve her şey kokan rüzgârları eserse!.. Davran bre **İstanbul!** Hoş gelmişim, beş giderim, on giderim, giderim oğlu giderim! Bu rıhtımda mendil savuranlar arasında benim kimlerim vardır? Onların mendillerini, gözlerini, evet bilhassa gözlerini seçiyorum. Ben onların gözlerinde her daim yaşarım.

Yine **Marmara!** Geminin tam burnuna oturmuşuz. Geminin burnu açık denizlere sesleniyor: **"– Vardaaaa!"** Kalbim, kalbim saatli bomba mı nedir? Ha patladı ha patlayacak! Geminin burnundayız, gidiyoruz. Sahiden, hızlı ve emin gidiyoruz. İçimde çan sesleri. İçimde yangınlar. Dudakları nemli, gözleri gök mavisi çocuklar. Ulan ne halt karıştırıyor bu içim? **İstanbul** ufalıyor. **İstanbul** küçülüyor. Gözlerimizi sonuna kadar açmış ona bakıyoruz. O kimbilir kimlere bakıyor. İşte minareleri de kaybettik. Yok artık, **İstanbul** filan yok. Artık biz üç kişi bizzat **İstanbul**'uz.

Ankara, yollu gemidir. Büyük gemidir. Merdiven merdiven inersin, merdiven merdiven çıkarsın. Bir güverte, çık, bir güverte daha, iki de üstüne koy. Salonlar, kamaralar. Pırıl pırıl koridorlar. Biz en mükemmel mevkideyiz: Dördüncü yataklı. Gemiyi yelken kulak dolaşıyoruz. Deniz bir civelek. Bulutlar açık açık. Rüzgâr durayım gibilerden bir şeyler fısıldıyor. Lüks mevki yolcularına, I'inci ve II'nci mevki yolcularına bakıyorum: Sıfır numara Amerikan sarışın bir kadın. Bir Hintli. Pancar suratlı tüysüz iki İngiliz. Ve Rumlar, adım başında Rumlar. Ne patırtıcı insanlar! Daima yüksek sesle ve hızlı hızlı konuşuyorlar. Hepsi de **Pire** yolcusu. Gemi ilerliyor. Bulutlar akıyor. Deniz fenerleri çın çın çakmaya başladılar. Gece. Tuz ko-

kusu. Deniz fenerleri. Yolculuk, devler yolculuğu. Müzik çalıyor. Ben bu müziği, bu yolculuğu ne zamandır biliyorum. On bir yaşımın tekmil rüyaları bu senfoni ile tiril tiril titremişti.

İşte **Çanakkale Boğazı.** İşte tekrar **Çanakkale!** Işıklar: Ateş böcekleri. Zambaklar, nilüferler. Yakamozlar. Kalbim, Allahın belası kalbim. Gökyüzü. Çılgınlık: Şahane ve mukaddes çılgınlık. İnsanı ve karıncayı aynı sefil yuvarlak üzerinde çilesiyle baş başa bırakan çılgınlık. Ve adına yaşamak filan dediğimiz müthiş vazife. Ben şimdi seni **Dardanos**'tan Yunan sularına doğru akarken şavklar ve dumanlar içinde görüyorum. Avucumda çizgiler var. Ve sen o çizgilerden çok daha sağlam ve içimdesin. Seni, anamın ve babamın beni ve benim onları, ve hepimizin birbirimizi sevdiğimiz kadar, hatta kimbilir belki ondan da ziyade seviyorum.

Pire Limanı'na iki vapur, sabahı peynir gibi doğrayarak aynı zamanda çıkıp geliyoruz: **Ankara** ve bir Yunan yolcu gemisi: **İonia. Pire,** ağaçsız bir şehir. **Atina**'nın burnunun dibi. Gemiler gemiler, gemiler. Yunan gümrükçüleri. Yunan polisleri. Rıhtım. Kahveler ve lokantalar. Bir eyyam bekleşiyoruz. Birtakım seyyah kılıklı yolcular on bin bilmem kaç drahmiye **Akropol**'e çıkmak için taksi şoförleriyle didişiyor. Biz **Akropol**'e çıkmıyoruz. Yerinde dursun **Akropol** diyoruz ve **Akropol** yerinde duruyor. Bir otobüs uyduruyoruz. Al sana bir milyon drahmi! Olmadı mı? İki milyon al! Al oğlu al! Drahmi çakıl taşı gibi bir şey. Ver elini **Atina.** Hah, işte buralık **Atina Şehri**'dir. Caddeleri **Karaköy** gibi kalabalıktır. Ben bu caddeleri nefes nefese arşınlamış, işte şu dükkânda oturmuşum: Bu **reçine**'dir bu da **Atina**'lı kokoreç. Sonra aşağı yukarı iki volta. Elektrikli tren, yeniden **Pire** ve vapur. Her şey birkaç

saatin içinde eriyip geçiyor. **Atina** ve **Pire**'yi tekrar haritadaki yerlerine koyup açık denize çıkıyoruz.

Şimdi artık hepten derya içindeyim: Elim, kolum, mısralarım ol mahiler gibi derya içredirler, fakat işin tuhafı deryayı bilirler. Tuzlu ve hilekâr bir gece kıçtan kıçtan sokuluyor. Deniz fenerleri ve adalar sırra kadem bastı. Yıldızlar dikiş iğneleri gibi bulutlara batıp çıkıyor. Güverteden karanlıklara; zengin, yabani ve dehşetli karanlıklara canavar gözleriyle bakarak kendimizin ve dünyamızın talihini görmek istiyorum. Budalalık! İçerde, salondasinema oynatıyorlar. Gece sallanıyoruz. Evet! Nihayet, deniz denize benzeyecek. Yattığım yerden dalgaların gerilip gerilip geminin bordalarına güm diye yüklendiğini şöyle böyle fark ediyorum. Sabah oluyor. Sallanıyoruz. Cümlenin başı pervane, miğdesi ağzında. Güverte bomboş. Sadece bulutlar, kervan bulutlar! Şöyle küpeşteye yaslanıyorum: Arz ve tul daireleri. Uzak ve yakın şehirler, limanlar, telsiz istasyonları. Dünyanın yaradılışı, kıt'aların çöküşü, bütün jeolojik zamanlar nefes aldırmaksızın kafama hücum ediyor. Rüzgâr terelelli. Deniz vuruyor. Sallanıyoruz. Kimsede eski fiyaka kalmadı. Arasıra vardiya çalıyor. Engine, öfkeli ve dizginsiz tuzlu suyun bütün küfürlerini ağız dolsu savurduğu çıplak ve yezit engine gözlerimi koyveriyorum: Bir duman, bir direk, ne bileyim bir şeyler bulayım istiyorum. Yok! Hiçbir şey görünmüyor. Yalnızlık Allah'a mahsus.

Bununla beraber, **İtalya** kıyılarını ancak güneş yıkılırken tutuyoruz sağdıcım! **İtalya** kıyıları. **Fa** ve **Sol** notaları arasında titreyen, bütün **Re**'leri pırpırlı bir türkü, kimbilir belki bir hasret, belki bir aşk türküsü hâlinde yaklaşıyor. Laciverdi bir **Akdeniz** gecesi, yeniden deniz fenerleri ve boylu boyunca bir **Samanyolu** manzarası arzeden **İtalya** sahili: Dağlar, taşlar elektrik. Köy, şehir, kasaba

elektrik. **Messina** ve **Reggio** elektrik. Bir an için **Çanakkale**'den **Akçay**'a kadar zindan gibi kapkara uzanan kendi sahillerimizi hatırlıyorum. Bağrı yanık **Anadolu**'nun gazi sahillerini. Ve savrula savrula destursuz kükreyen akarsularını...

Beni buruna çağırıyor **Mırç:** Karanlığın içinde bir hayalet. Deryanın ortasına bağdaş kurmuş bir ejderha. Soludukça burun deliklerinden gökyüzüne yangın yalazları saçıyor. Güvertede insan gölgeleri. Herkes, tehdidini hissettiği azgın ve amansız bir kuvvet karşısında hürmetle susuyor. Hey sağdıcım, demek ki, şu bizim gözlerimiz **Stromboli Yanardağı**'nı sinemanın ve coğrafya kitaplarının haricinde sahiden görmüştür. Bir lahza savrulan alevlere, kıvılcım kıvılcım fışkıran lavlara bakıyorum; ve tabiatı, dünyanın döşündeki o ölçüsüz, o her şeyi bir anda tuz buz edebilecek kudreti hayalliyorum. İki yanımızdan sancak ve iskele fenerleri parlayan birtakım gemiler geçiyor. Gece hep lacivert. Yarın sabah **Napoli**'deyiz.

"O Sole Mio" bir **İtalyan** şarkısıdır Ben bir zamanlar gönlümü kırlangıçlara kaptırmış bir divane çocukken, bu şarkıyı, kocaman gözleri çipura gözleri gibi ışıltılı ve parlak bir sinema artistinden dinlemiş; ve dumanı üstünde; ukala, şiir kitaplarına ve seyahat romanlarına sığmaz şeyler tasarlamıştım. **"Ankara" Napoli Limanı**'na yanaşırken de bu türlü şeyler tasarladım. Sıcak ve kardeş bir **Akdeniz** güneşi şehrin kuleleri ve dev yavrusu beton binaları üzerinde tutuşuyor Gümrükten çıkıyoruz. Geniş ve muntazam caddeler. İşine giden daha başka bir halk. Seyyah gözleyen seyyar satıcılar. Halk işine gidiyor, biz pazara çıkıyoruz: **Napoli** içinde aynalı çarşı: Sigara, sigara, yine sigara. Al kardeşim, ver kardeşim: Kravat, elma, şarap, ekmek! Alışveriş yolunda. Şehir harikulade. Şimdi

şeytan bana ne diyor? **"Bırak"** diyor **"vapur gitsin, sen deniz kıyısına bir iskemle at, çıkar balık takımlarını..."** Şüphesiz vapur gitmiyor. Yeniden ona dönüyoruz. O, **Napoli**'den de gelip geçiyor. **Napoli!** Seni unutmuyorum! Üstünde şimdi belki de ihtiyar yağmur bulutları vardır. Toprak belki benek benektir. Rıhtımda başka başka yine vapurlar. Halbuki ben **Batı**'da, daha **Batı**'da kendi kaderimi yaşamaktayım.

Artık **Marsilya** yolundayım. Her karışı ekilmiş, her karışına şehirler, köyler kurulmuş İtalyan sahillerini; **Capri**'yi ve diğer adaları terk ediyoruz. Göktaşı renginde açık deniz, arzularımızın ve çılgınlıklarımızın ateşiyle ısınmış, tekrar kollarını açıyor. Oturup bir şeyler karalıyorum. İnsanları, büyük şehirlerin velveleli hayatını, çocukluğumu ve artık bana bile hiç yaşanmamış bir şey; herhangi bir yazarın edepsiz muhayyelesinde tasarlanmış bir şey gibi gelen aşkımı hatırlıyorum. Yeni yağmurların, yeni rüzgârların altında kalbimi uçmaya alıştırıyorum. Denizin ve karanlığın avucunda, yıldızların çilekeş aydınlığı altında her şey bana daha mühim ve şairane gözüküyor. Sanki ben neden Romalıların ve Fenikelilerin şahane yelkenleri ile geçtikleri bu yol üstündeyim? Ve bu deniz ve bu canıma tükürdüğüm **Akdeniz: Barbaros**'u, **Turgut**'u, **Doria** ve bütün ötekileri gördükten sonra böyle demir tekneler içinde sırtını kaşıyanlara ne diye hâlâ tahammül ediyor? Yani şimdi bu ne demek **Abbas?** İşi gücü bıraktın da demek ki laf usturuplamaktasın! Haydi canım, mühim olan bizim hayatımızdır: İpek böceğinin tırtılken kelebek, tohumun meyve, çocuğun ihtiyar olabilmesidir. Bu, akıştır. Ben dün **İstanbul**'daydım. Bugün **Marsilya**'ya, Fransız karasularına yaklaşıyorum. Yıldızlar bunu biliyorlar. Hayat akıyor. Nesiller birbirini takibediyor. Oosfer gelişiyor ve tekmille-

niyor: **Morula Blastula Gastrula!** Yeni yıldızlar, yeni bitkiler ve bakteriler keşfediliyor. İşte mesele bu akışı, bu gidişi adamın ta iliklerinin içinde duyabilmesi, kendi kendinin bu akış içindeki yerini tayin edebilmesi değil mi?

Şimdi bak, kardeşim **Akdeniz!** Sen büyük ve anlayışlısın. Yetim ve öksüz bulutların, ince yağmurun ve ılık sonbahar güneşinin altında seninle **İstanbul**'dan **Marsilya**'ya kadar ahbaplık ettik. Ne yaman olduğunu parmak kadar çocukken de bilirdim. Şimdi elim kalem tutuyor: Depremlerin, yanardağların, kuyruklu yıldızların sebebini öğrendim. Maddenin koynundaki sır benim için de ayan olmuştur. Ama bu kere, sen yine bana, o hareket hâlindeki maddenin; değişen, durmadan dinlenmeden değişen mevcudatın; içimi dalga dalga heyecanla dolduran kudretini bütün haşmet ve azametiyle duyurdun. Yaşamak, yarı yarıya bilmektir. Yarıdan fazlasını bilmek iddiasında değilim, fakat duymak sağdıcım, duymak! Kulağını yere koyup onun altında kımıldanan hayatı duymak!.. İşte böyle kardeşim **Akdeniz:** Bunda senin epeyce payın var. Tuzun bana yadigâr olsun!

3

MARSİLYA'DAN BİR GECE GEÇTİM

Marsilya'dan bir gece geçtim ve gördüm: Toprak yüzünde utangaç bir güz sıcaklığı, gökyüzünde serdengeçti bir **Akdeniz** cilvesi kıpranırdı. İlkin sabahtı. Uzaktan, buğday benizli kayalar, çan kuleleri, arduvazlı çatılar görürdük. Uzaktan uzaktan kalbimiz başını taşlara vururdu. Yol gelmiş geçmişti, deniz derya kucaklamış; fenerlere, yalnızlıklarına ve kahramanlıklarına ağladığım deniz fenerlerine, kırk bir milletin levent mevent gemilerine merhaba demiş, eninde sonunda **Marsilya Limanı**'na dayanmıştı. Vapurumuz duman dumandı. Gözlerim serdümendi, ellerim lostromo, yüreğim çarkcıbaşı ve damarlarımda gazoz gibi köpüren yaşamak sevinci kaptandı. Yol durdu desek yürek durur mu? Durur mu sağdıcım, bu tufan sualidir; kıyamet günü gelse de sorulmuştur, gelmese de sorulmuştur. Ama dur bre **Abbas!** Sencileyin çok gelen çok geçen vardır bu yollardan. Bu yollar insanın insan, sineğin sinek, martının martı olduğu yollardır. Şimdi sen **Ankara Vapuru**'nun küpeştesine yaslanmış; **Akdeniz** biladerimizin batı omzundaki şol romantik **Marsilya Şehri**'ni seyredersin: Külrengi bir ışık. Binalar, damlar, bacalar. Tam tepede bir de zeybek kilise. Liman eğrimize geliyor. Sol annacımızda, Allah bilir, **Cezayir Vilaye-**

ti'nden azimet eylemiş başka bir vapur. Makinalar ağır yol! Önce o girecek.

Bir yolculuğun bitmesi başlangıcından bin beter. Martısın da sanki sağdıcım seni kanadından vurmuşlar, kanadını kırmışlar, kırmışlar kanadını ve hızın kesiliyor, tepe üstü çekilip çekilip kendini yere vuruyorsun. Ateşsin de bağrına kar döşüyorlar. Halt malt işte. Saat yürüyor, yelkovan amca, akrep amca yürüyorlar, yol yürüyor ve yol duruyor. Hanimiş de buralık **Marsilya** imiş, **Françe** ülkesi filan feşmekânmış. Gidi **Françe** memleketi, mademki geldik hoş geldik: Merhaba! Merhaba işte! İhvanlardan sana selam getirdim. Onlar dört gün dört gecelik yoldadırlar. Gözleri hamamböcekleri misali kitap sayfalarında, sinema afişlerinde dolaşır, ve gece gündüz macera hasreti çekerler. Yollar selamları, mektupları ve mendilleri ile doludur. Bana gelince, ben, **Galata Rıhtımı**'nda ardımda beş mendil koymuş, **Marsilya Rıhtımı**'nda her titreyen mendili kendime saymışım. Kahpe analı **Marsilya Şehri,** bir rüyanın içinden fırlamış sana gelmişim. Hem gelirim de vefakâr ve tahammüllü daktilom, dünyakâri yüreğim ve rüzgârlı hislerimle, bir geminin içinden bir ikinci, bir üçüncü, bir beşinci –yürü Allahın belası– bir bininci gemi gibi çıkar ve gelirim. Rüzgârlı havalarda gözlerim kurt gözleri, yağmurda şimşek, siste güneştir. Yanaştır bre **Şefik Kaptan!** Gayri salındığımız yeter, cıgaranın külü olayım, kumandanı ver **Şefik Kaptan,** yanaştır!

Kılavuz vardı. Mendireği dönüyor giriyoruz: İki sıralı gemiler. Her biri bir başka limanın kokusunu taşıyor. Hele bak! Şu **İsrael** bandıralıdır. Şu gelmiş, şu gidecek, şeytan bilir nereye? İşte **American Export Line!** İşte **Messagerie Maritime!** İşte **Swenska Orient Linen!** Ben onları eskiden tanıyorum: Ekmekleri ve şarapları tuzludur, deniz-

de yaşar ve denizcildirler. Yetişir **Abbas** kardeşim, yetişir traş: **Marsilya**'dasın! Rıhtımın üstünde hammallar kum gibi: Fransızca, İngilizce, İtalyanca ve Türkçe sesler. Gözlerim sonuna kadar açık güvertede gidip geliyorum. Ağzımda buruk bir tat. Vapuru yadırgamaya başladım. **Fransa** filan diye düşünüyorum: **Zola, Balzac, Mistinguette, Moulin-Rouge, Versaille** filan diye. **Mırç** heyecan içinde; **"Eşyaları"** diyor **"şu Univers firmasına verelim. Paris'e kadar nakledecek."** Dur be **Univers** firması! **Univers** firması duruyor, al takke ver külah pazarlık ediyor, uyuşamıyoruz. Gelgelelim vakit ilerliyor, adamı salıvermiyorlar. Gümrükçüler geliyor, polis geliyor. **Paris** treni bir giderse dahi gider ve biz kalırız. Şimdilik tahmin üstüne tahmin, üstüne bir çift daha tahmin: Gümrükten çıktık mı çıktık, tut kulağından bir taksiyi ver elini **Osmanlı Bankası,** bozdur papelleri, sonra gar. Trende yerin hazır. İşler amma da yolunda gidecek gibi görünüyor değil mi sağdıcım, öyle değil mi ha? Lakin işler yolunda gitmiyor.

Gümrükten zırıltısız gürültüsüz geçiyoruz: Ben, sen, o bir de inerayak peydahladığımız **Doktor** ahbap. Bir taksi şoförüyle el ense kafa kol Fransızca patırdıyoruz. Oldu mu oldu. Haydi bankaya! Eş dost da bilir ya, oldum olası bankaları sevmem: Yine kapıyı duvar buluyoruz, haddin bütünse sev bakalım: Kasalar kapanmış. Bre beş dakika için mi, bre beş dakika için. **Abbas!** Zalim **Abbas!** Ölür mü öldürür müsün, güler mi güldürür müsün: Yolcusun, cebinde tek Frangın yoktur. Yerin belli değil, yurdun belli değildir. Şeytanlarım meleklerim nerdesiniz? Hayır meleklerim, sevap meleklerim. Sinirlerim sicim sicim geriliyor, işler aksadıkça keyifleniyorum. Şoför de bir yaman **Marsilya**'lı çıktı: Fıkır fıkır konuşuyor, taksimetre fıkır fıkır ya-

zıyor. Başımızı öbür bankalara vuruyoruz: Beyhude zahmet! Dolar diyorlar, Sterling diyorlar, Liret diyorlar, getir diyorlar, bozalım diyorlar. Yandım medet Türk lirası diyoruz. Cevap hazır: Ona **Osmanlı Bankası** karışır. Ötede **Marsilya**'nın bize tabii metelik filan verdiği yok, herifçioğlu yaşıyor: Caddeler, arşın arşın caddeler insanlarla, oğlan çocukları gibi traş olmuş kızlar, aceleci erkeklerle dolu. Gökyüzünde de gümüşlü mümüşlü bir şeyler çakıp çakıştırıyor. Sonunda bir çare bulduk: Bir otel bulacağız, hem bizi bir gece veresiye yatıracak, hem taksinin parasını verecek. Ara bre ara, ara bre ara! O otel senin, bu otel benim, nihayet bulduk bir tane: Adını unutmuşum, lafın gelişi **Alsace Oteli** diyelim olmaz mı? O da ne demek? **Alsace Oteli** yahut da ne bileyim **Babasının Çarığı Oteli** ne fark eder? Otelciyle de nerdeyse tanış çıkacağız: **Mütareke**'de **İstanbul**'da bahriye polisi imiş. Ulan **Abbas** buldun mu da bulursun ha! Hem bahriye, hem mütareke, hem polis! Oldu mu böyle olmalı. Herife şoförün parasını ödetiyoruz. Üstelik biz fukaralara da 500 Frank tosluyor. Eyvallah, **Marsilya**'ya geldik say.

Şimdi bu **Marsilya Şehri** nasıl bir şehir diyelim: **Napoli**'ye benzemiyor. Yahut da ben benzetemedim. Uzun uzun, geniş geniş, ağaçlı ağaçlı caddeleri var, Fransız usulü sokağa taşmış kahveleri. Kendi hâlinde bir akşam salkım salkım tepemize iniyor. Dünyayı ve insanları bu akşamın pırıltıları, akşam gazetelerinin çığlıkları arısında görüyoruz. İlk şaşkınlık başlıyor: Yol üstünde bir kız, yol üstünde bir oğlan. Oğlan kızı öper, kız oğlanı öper. Bizim **Doktor Fransa**'da eski, açıklıyor: **"Fransızlar ahlaksızdırlar. Hele Paris'te göreceksiniz, sokaklarda öpüşürler. Üstelik pistirler. Burada her cins adam bulunur. Her önünüze gelene inanmayın, her gazeteyi**

okumayın. Bak, mesela ben l'Aurore okurum. De Gaulle'cüdür. Sen de onu oku." İlahi **Doktor!** Sen anlatadur, ben şimdicek ışıklı vitrinlere bakıyorum. Yıldızlar dalga geçiyorlar. Hâlâ vapurda gibiyim. Bizzat **Marsilya** vapur gibi. İçimde bir çıngırak durmadan çınlıyor, kendi kendime durmadan tekrarlıyorum: **"Burası Marsilya'dır. Burası Marsilya'dır."** Bir satıcıdan kartlar alıyoruz: **Marsilya Limanı. Marsilya**'nın zımbırtısı. **Marsilya**'nın üç nokta caddesi. Gece oteldeyiz. Ufak yollu bir yemek. Ve yatıyoruz. Geceleyin herkes uyuyor. Kirpiklerimde tutkal gibi, zamk gibi yapışkan bir şey var, hissediyorum. Ama uyuyabilene aşkolsun! Şimdi demek ki bu, benim, **Marsilya**'dayım. **Marsilya**'da bir yerdeyim. Yarın kimbilir hangi cehennemin dibinde olacağım? Dünya fır dönecek. Şu kartlar **Türkiye**'ye gidecekler. Hey anam, hey!

Sabah sabah cümle otofiller otobüsler destur almış ötüyor, bankacığım yatağında yatıyor. **"Şakı bülbül, var uyandır"** bankayı, **"ben kıyamam sen uyandır"** bankayı. Bülbül bankayı ve bizi uyandırıyor ve **Osmanlı Bankası**'ndan **Osmanlı** usulü bir kazık yiyoruz: Liramıza yetmiş Frank veriyorlar. Halbuki bütün borsalarda Türk lirasının hizasında 120 Frank yazılı. Şimdi **Abbas**'ın bütün ışıkları yanar mı yanmaz mı? Yanar! İnsan çarşaf gibi Frankları cebine koyunca güler mi ağlar mı? Güler. Gayrı **Marsilya** kazan biz kepçe: Doğu canibinden dalıyoruz batı canibine, tepesinden kuyruğuna, yürü Allah yürü, yürü **Abbas** yürü: Ağaçlı yollar, geniş caddeler, afişler: Şol sinemada şol anasının gözü film oynuyor. Hey ahali **Dop** şampuanını kullanın. **Cadum** diş macunu!.. Sıra öğle yemeğine geliyor: Fransız işi bir lokantada Fransız usulü zıkkımlanıyoruz. **Doktorcuğumun** sezişleri sayesinde bu ye-

mek anasının nikâhına patlıyor. Yemekten kelli kahvedeyiz. İlk Fransız kahvesini gövdeye indiriyorum ve daha ilk yudumda bunun son olacağına karar veriyorum. Milletin elinde eşek tütünü cıgaralar tüter ha tüter. Çok şükür benim bu derdim yoktur. İlle karındaşlar sızlanıyor: En asker işi cıgara altmış kuruş. Üstelik incir yaprağı mı ne?

Akşam, akşam, akşam. Rezil, kepaze, utanmaz akşam. Yolculuk, hasretlik, gurbetlik akşamı. Işıklar yandım yakıldım: Işıklar ve adamlar, kıpırtılı yürekleri ve nabızlarıyla insanlar. Sen sağdıç: **"Onlar"** diyorsun **"dünyanın her tarafında aynı."** Aynı insanlar gar yolunda iki yanımızdan akıyorlar. Külrengi gök bulanıyor, bulanıyor; karaya, maviye yakın haller geçiyor. Of diyorum, **nam-ı diğer Mırç** of'uma of diyor. **Marsilya**'sı **Paris**'i gayrı bize ekmek peynirdir. Duamız okunmuş, çarığımız çekilmiştir. **Combien** demesini, vara yoğa olura olmaza teker meker **pardon**'lar çekmesini öğrenmiş talim etmişizdir. Yandım Allah! Oldu mu böyle hükümet gibi olsun! Bu gelen bizim trenimiz: Yetmiş iki tekeri yetmiş iki türkü çağırır. Selam, kelam, melam. Elim ekmek, kanım ekmek, suyum ekmek. Tekerin tıkırı, göklerin çakırı selam olsun! Sıkı dur **Paris Şehri!** Canavar **Paris,** ejderha **Paris, Abbas** geliyor, **Abbas:** Kanadından vurulmuş turnanın kardeşi, iki milyar insanın kardeşi, yollarda yolcu her trenin, her vapurun ateşi **Abbas! Abbas, Abbas, Abbas!** Destursuz dumansız **Abbas!**

4

ULAN PARİS

Dehey, sen ne bilirsin toz toprak oğlu gâvurun treni erkân üzre şöyle bir yol çan vurmadan, düdük çekmeden yola revan olurmuş; on iki bin mermer basamaklı –Destur Allah!– **Marsilya Garı**'na tekmeyi teper, çeker başını gidermiş. Selamı cıvıl cıvıl olsun: Yollar aydın, gözler aydın. De bakalım, bu şehirden de kırlangıçlar gibi siyah ve beyaz ve hançerleyin çıkıyoruz. Gönlümüz efendimiz bir karadan estiriyor bir beyazdan estiriyor; haddeden çekilmiş teller misali incecik bir ayaz gözlerimize çivi kestiriyor. Gökyüzü kazasının ötelerinde betelerinde yıldız yıldız çakıntılar. Kompartıman sekiz kişiliktir, rahattır; sağ omuzuna bir sendikacı düşmüştür, sol omuzun çarkı felektir; misafiri kim olsa beğenirsin: Olsa olsa bir çalgıcı **Ferhad**'dır: Cıgarası dudağında konak tutmuş, kemanı koltuğunda, aklı gözlüğünde... Pruvamda gençten bir çocuk, burnunu kitabına sokmuş, satırların aracığında çift sürer: Okur Allah okur, ha bre okur, de bre okur; **Peter Cheyney**'den kan kızılca cinayet okur Kimse kimseyle iki satır kelam eylemez. Tren tesbih çeker ve ben şimşek gibi birden **Konya** bozkırlarını hatırlarım: Bozkırın yabani enginde lokomotifin ezeli türküsünü: **Gide gele canım çıktı, gide gele canım çıktı!..** Pencereden delimsirek ışık-

lar geçer. Herhal, küçümen taşra istasyonlarıdır. Ve lakin, şol bizim tren ekâbir trenidir, **Paris**'i kündeye vuruncaya dek, galiba üç istasyonda duracak; **Lyon**'da, **Dijon**'da, ve bir de hani o adını unuttuğumda. Ve sabah cennetmekân olup maviş bulutların maviş eteklerinden sarkıp dökülünce on senenin, yüz senenin, üç yüz senenin, on yüz senenin prensesi **Paris**'tesin.

Sendikacı bayrak gibi açmış gazetesini okuyor. Ne gazetesi okuduğu lazım değil, okuyor işte. Delikanlı –kestirmeden gitmek suretiyle– **Peter Cheyney**'i hakladı haklayacak. Çalgıcı **Ferhad**, gözlüklerinin arkasında çipil çipil gözleriyle uykuya bağdaş kurdu. Yorulmuş olacak: Garda, cıgarası burnunda yarım porsiyon bir adamla çene dalaşı yaptılardı. Birbirlerine on kere mösyö, on bir kere yine mösyö diyerek çatıştılar. Küfür müfür hakgetire! Güldüydük. Benim aklıma, **Adana Garı**'ndaki kamalı hançerli cıngar geldiydi. Çalgıcı **Ferhad** gelip yerine yıkıldıydı. Dediğim diyeceğim, kemanının telleri, gözlükleri, ince uzun parmaklarıyla kat'i yorulmuş, uykudan yana yay çekiyor. Görüşülüp konuşulması mümkün olmadı. Olmasın. Sancağımdaki, işçi oğlu işçi babasına bir cıgara peşkeş çekiyor, heyecanla fikrini bekliyoruz: **"Bu cıgara"** diyor **"çok hafif, hafif: Cıgara bile değil."** Bak sen, sonra kalkıp bize **Marsilya** grevini anlatıyor. Gözleri dehşet adamın. Teker teker, akı, karası, mavisi ile gözleri velfecri okuyor. Konuşuyor ademoğlu, konuşsun konuştuğunca, söylesin söylediğince; onu söylediği kelamda koyup biz dönelim kendi hâlimize: Trenimiz istasyonları bakla eker gibi bir bir yol boylarına ekerek yol alıp yol veriyor.

Yadele çıkmış garibin içinde deli huylu bir karanfil kuşu çığrışır. Adam, bir Fransız treninde, yarı uyur, yarı uyanık camlardan mazlum geceyi seyran ederken şol garip

kuşun çığlıkları adam boyu devleşiyor. Hiç kelamın adamı alıp gittiği görülmüş müdür? İlle ben, günler günü, yarasa kanatlarıyla yolda olmanın bizzat kelamı ve aklı alıp gittiğini görmüşüm. Sen, gayrı iki elini cebine sokuyor, dudaklarını bir ıslığa terk ediyorsun: Beş duyguyla yaşamaktasın. Hareket hâlinde olmak seni beş duyunun beşinden kavrıyor ve çekip götürüyor. Yaşıyor ve yaşadığını biliyorsun sağdıç! Raylar yılansı gözleriyle soğuk ve hain yaşıyorlar. Sen de yaşıyorsun. Gâvur'un Hasret–Kavuşturan'ı basmıyor çığlığı! Benim, **Paris Şehri**'nin, yabancı diyarların aşkına çığlığı basmıyor ve utangaç ufukların arkasından lokma lokma yankılar çevrilmiyor. Bu gidişin vücudumu ılık bir akarsu hovardalığı ile sarıp sarmaladığını, şiirlerimi peksimetler gibi mısra mısra ufaladığını hayal meyal seziyorum. Sezerim ya sezmesem de vız gelir!

Ortalık ağarmıştır. Kirli bir gümüş beyazlığı. Başka bir gök ki efendi, bildiğin gibi değil. Sanki başka bir tren, başka yolcular. Bir devler gecesinden, peygamber yüreklerimiz karanlığı döve döve, kanter içinde çıkmışız. Vagonun penceresinden dış mahalleler geçiyor: Çarşıcıklar, kahvecikler, kadıncıklar, erkekçikler. Bir fabrika bacası. Bir atölye. Bir garaj. Duvar boyunca bir ilan: **"Dubonnet".** İlanlar boyunca Fransızca amatörü gözlerimiz. Hep kirli gümüş beyazlığı. Hep serpim serpim ayaz. Hep o **Kerem**'in damarlarında bıngıldak bıngıldak dolaşan eski macera mısraları. Bir gara yaklaşıyoruz: Raylar, ömrümde görmediğim bir kargaşa içinde. Tek ray. Çift ray. Üç çift ray. Ray oğlu ray. Makasçı kulübeleri. Makasçı kulübeleri. Lokomotifler. Şeytan karşıma çıktı, muratsız gözleriyle destur çekiyor: Bu gelen göklerin biladeri şair, bu gelen **Gare de Lyon**'dur. Bu gardan, şu delisi olduğun deli devranın levent ufuklarına sencileyin garipler gider gelir.

Avuçlarını sımsıkı yummuşlardır. Ve şarkılar ve o seni **calvados** gibi çarpacak şarkılar, oldum olasıya mahzun, valizi ve bagajı olmadan yollara düşmüş bir adamdan bahseder durur.

Gâvurun treni durur. Gâvurun treninin böğründe adamcıklar kaynaşır durur. Efendi kılıklı hammallar selamünaleyküm çeker. **Abbas, Gare de Lyon**'da güzel veya çirkin, dokunaklı veya hafif, kandan veya ateşten bir şeyler aranır durur **Abbas**'ın ateşi delikanlı kor olmuştur. Yalnızdır. Yalnızlardır. Yolcular çıkıyorlar. Ve çıkacaklardır. Ehlen sehlen çehreli doktorcuğum çıkar gider. Sendikacı çıkar gider. **Peter Cheyney** ölüleri ve sessiz tabancaları ile sırra kadem basar Ve sen de ansızın gardan taşra dökülüp kendini, utanmaz ve mağrur ve tahammül edilmeyecek kadar muhteşem olan **Paris Şehri**'nin karşısında bulursun: Yüksek yüksek, esmer çehreli evler Eski püskü taksiler. Ve sözle tarife sığmaz bir değişik hava. Durukana, ciğerinde bir türkü gerinir, varır bir taksiye duhul edersin. Taksi yola revan olur. Şoföre: **"Biz"** dersin **"valizlerimiz ve kirpiklerimizle hâzâ yabancıyız. Kerem kıl, cümlemizi şu adrese döküver."** Şoför tığ bıyıklarıyla yarenlik çıkartır: **"Buralıkta yabancılık mühim bir şey değildir. Sizler de nerdensiniz?" Mırç,** desturunu doğrultur: **"Türküz baba"** eyitir. **"Yok hele! Benim üvey bir kızım var: O da Türktür. Adı: Aicha!"** İptida benim daktilo kıs kıs gülmeye başlamıştır. Bunu gözümle gördüm. Vallahi deyu beşlik lüver gibi yemin bile sıkabilirim: Çiğ yemedim başım ağrımaz. Daktilonun ardınca biz fıkırdadık. Tığ bıyıklıya ayak üstü Türkçe ders verdik: **"O senin Aicha dediğin esasında Ayşe'dir, çorbacı." Çorbacı**'nın **Renault** arabası, aldı bizi caddelerin ortası, **Paris**'in beşinci mahallesi **St-Jacques** soka-

ğında, yüz bilmem kaç numaralı hanenin kapısına çekti, yükümüzü yıktı. Geçmiş gün galiba 200 Frank çözüldük. Sen sağ·ben selamet!

Abbas: Kalem tutan elini göz bebeğinin üstüne koy, **Abbas!** Metrolar, otobüsler şahid-i sadıkın olsun. **Champs-Elysée**'ye, **Concorde Meydanı**'na **Pigalle**'e ve **Quartier Latin**'e sığınarak eyit kim: **-Bunca yıldır dillere destan Paris şehri şimdi başlamıştır. St-Jacques'dan Luxembourg Parkı'na doğru çıktığın, yetmiş bin milletin otuz iki bin miktarındaki süt beyaz, kirli sarı, abonoz karası, buğday esmeri mozalarına baktığın şu anda.** Saat sabahın onu. **Paris, Boul-Mich.** Kitap sergileri. Kahveler dolusu gençlik. Pantolonları, kesik saçları, her dakika yeni aşkların tesiriyle zilzurna dudakları pırıl pırıl ufacık tefecik kız milleti. Kadın milleti. Az buçuk kendini beğenmiş çok buçuk yine kendini beğenmiş oğlan milleti, erkek milleti. Ölüm toprağın başladığı yer, dünya ölümün kol gezdiği bahçe, yeter bre evlere şenlik, hayırlı bir rüyanın eteklerine tutunmuş seyran eylemekteyim, bu seyran seyran-ı devrandır, bu **Seine Nehri**'dir, eyvahlar biraderim, hâlim dumandır: Bu **Chatelet**'de **Sarah Bernard** tiyatrosu, şuysa **"Beyaz Beygir Hanı"** temsilinin üçüncü senesi. Sen ne kelam konuşursun efendi? Ben gayrı kelamdan taşra çıktım. Ben konuşmam gayrı. Ben bulutum. Ne bulutu? Ben ateşim, ateş! **Sebastopol Bulvarı** boyunca sekerim. Dumanım hincilik şehr-i dil-ârâ-yı **Paris**'ten çıkar. Yarın nerden çıkacak? Onu ne ben bilirim, ne masaldaki **Emine** bilir, ne de **gippin can glimin can!**

Senin için ne usturuplu laflar kurdum, hepsini unuttum **Paris!** Sen önüm sıra, şimdi, başında berenle yürüyorsun. Daha ışıklar yanmıyor. Önce oturacak bir yer bul-

malı. Oteller. Sıra sıra oteller. Ve bütün suallere verilen tek cevap: **"Pas de tout monsieur, rien de tout!" Le Grand Midi Oteli. Hotel des Mines. Grand Hotel, Mrand Otel,** konforlu otel, konforsuz otel, saat saat. Dakika dakika. **Paris Paris. Ulaaaaaaan! Ulan ulan ulan!** Hele şükür şuralık **Rue de Vaugirard**'dır Şu da **Lisbonne Oteli.** Bu otelde yatak vardır. Işıklar yanar ve yağmur başlar. Hafif, kedi ronronu gibi utanmaz bir yağmur. Gece nasıl gelir, nerden gelir: Başı açık **Eiffel**'den gelir. İhvanlar, Türklerin toplaştığı bir kahveye düşerler. Orada, üç dakikada beş on dâhi ile tanışırım. Gece sinemadayız. İçim sımsıcak. Yorgunum galiba. Gece yarısı otele dönüyoruz. **Paris** tenha ve işveli. Yatmadan evvel pencereden bakıyorum: Hilafsız karanlık. Bir yerlerde birisi ıslıkla bir türkü çalıyor. Camlar benek benek. Yukarda yabancı bulutlar. Gözlerimin arkasında ince bir duman: **Ha burası İstanbul'dur, baştan çıkma işi boldur. Atina'nın önünden gelip geçersin. Napoli'nin ufak tefek taşları. Marsilya'nın kadifeden kesesi. Gare de Lyon ve Paris! Anlı Paris, şanlı Paris! İhtiyar dünyanın ortası Paris!** Kız oğlan kız! Apaş! Orospu! Komünist! **De Gaulle**'cü, XX'nci asırlı ve kahraman **Paris! Ulaaaaan Paris!**

5

AUPRES DE MA BLONDE...

Nasıl hep yağmurlu akşamlar oldu: Köşe başlarındaki kırmızı yeşil işaret- lambalarının, mahzun ve ıslak yanıp söndüğü; aşka, cıvıltılı ve gök mavisi aşka ve büyük serseriliklere muhtaç yağmurlu akşamlar. Yağmur ki melankolik mırıltılarına daha bir damla çocukken de yakın ve hayrandım; şimdi de vatanımdan ve ocağımdan dört beyaz gün, dört kara gece uzakta, heyecanlı ve muhteşem, yine de hayranım. **Seine Nehri**'ne, **St-Michel Köprüsü**'ne, **Republique Meydanı**'na yağmur yağıyor. **Paris Şehri**'nde, ağaçların çocuklar gibi el çırptığı öyle uzak bir güney memleketinden çıkıp gelmiş; kendini, **Muson** rüzgârlarına bırakıp, öyle uzak bir güney memleketine çıkıp gidecek bir kuş gibi dolaşıyorum. İlk günlerim yaman şaşkınlıklarla, hesapsız hayranlıklarla dolu. Ama sen söyle sağdıcım, nasıl şaşmazsın, nasıl: Işıkların ortasında yalnız ve garipsemiş, sinema yıldızları misali güzel ve çekici, 300 Franga orospular görür şaşarsın. Meydan genişliğinde caddeler görürsün; erkek tavırlı erkek kılıklı kadınlar; kadın tavırlı, kadın kılıklı erkekler görürsün; şehvet, yeşil ve kırmızı şehvet, vapur dumanı sefahat, zehir gibi kapkara sefalet görür şaşarsın. Sonra birdenbire bir yerde durur, bir metro istasyonundan çıkar, gökyüzüne bakarsın:

Eiffel Kulesi'nin kazık gibi kakıldığını görür şaşarsın. **Paris,** şaşkınlığın hem başladığı yerde var, hem bittiği yerde var. **Paris,** seni yer, içer; sen **Paris**'i yer, içer, şaşarsın. Bre anam babam, o ilk günlerimi renkli bir film, resimli bir roman gibi hatırlıyorum.

Memleket değiştirmek başka şey. Bir yolcu **Abbas** olup memleket memleket dolaşmak başka şey. Bir memleketten başkasına göçüp yaşamaya orada devam etmek başka şey. Bak! Traş olsun, polüm olsun diye edilmiş kelam değil bu laf. Bu lafın aslı esası vardır. Tarafımızca yaşanmıştır min-gayri haddin, dense de olur. Düşün yahu, düşün bişet: Bir şehir müvezzii, limanı, sütçüsü, başıboş çocukları, ışıkları ve afişleriyle kurulmuş tıkır tıkır işleyen bir makinadır be! Sen de söz temsili, bu makinanın gürültüsü patırtısı içinde, diyelim, ondan bir parçasın: Dişli mişli gibi bir şey. Onun hareketi, sesi soluğu sende de vardır. Tut ki o bir organizmadır, sen de bir hücresin. Organizmanın nesi var nesi yoksa, karınca kararınca, bu nesi var nesi yok, sende de var mıdır yok mudur? Vardır, **Abdüsselam** efendi vardır, hem nasıl vardır. Ha, topladın tasını tarağını **"Ben buralarda duramam gayrı"** diye diye aldın voltayı, de ki, yıldızlar çatır çatır çökerken düştün başka bir civan şehre. O şehrin dokunuşu, hayatının örülüşü başkadır Ve sen kendini bir zaman, bir lam üzerinde cıvıl cıvıl titreşen virüslerin ortasında kalmış bir hantal terliksi hayvan gibi andavallı hissedersin. Jestler var ya jestler, mimikler şunlar bunlar; ya, işte onlar bile bu şehirde bir başkadır bir yenidir. İşte yabancılık demek bu demek. Sahi, bir de yolculuk dedimdi zahir Yolculuk başkanın başkası. Yolculuk üç kere aynı an içinde yaşamak, bir ömür içinde bin ömür yaşamak. Ama yaşamak! Yolculuk hâlinde hem bir eksen üzerinde belli bir gidişin vardır hem

de koptuğun organizmadan sende kalan hareketin. Hem bak, bu değişmez, daha doğrusu zor ve yavaş değişir: Şehirler, denizler, limanlar yolunun üstüne çıktıkça sana âyan olurlar: Bir saat, beş saat, bir gün, iki gün için: Göklerinde bir kuyruklu yıldız olur ve gelir geçersin.

Ulan geçmişi kınalı, fistanı yamalı şehir, maceran benim için dahi benzer olmuştur. On gün her gece, eve döneyim derken muntazaman kayboldum. Geceleri saat on ikiden sonra, yalnız yarasalar gibi pelerinler giyinmiş bisikletli polislerin ve eskimiş fahişelerin dolaştığı tenha bulvarlarda, ıslıkla şu benim kırk yıllık **"Aupres de ma blonde"**u çala çala fakirhaneyi aranır taranırdım. Geniş, şahane kalçalı bir kadının saçları gözlerinin üzerine dökülüşür; arkamdan **"Monsieur!"** diye seslenir **"Monsieur!"** Gölgeler yaşar ve insanlaşır. Nihayet yine polisin biriyle merhabalaşırız, sorar soruştururuz; yolların bilmecesini çözer, hanenin yolunu tutarız. Ol bizim hane ki, barları, yarı gecelere kadar devam eden akordeon sesleri ve cıngarları ile meşhur olmuş bir sokakta kâindir. O sokak ki, şimdi ben sabahları sütlü ekmekli taranmamış hâlini; akşamları, romlu şaraplı mahmur hâlini bilmiş görmüşümdür. Karılı kocalı, öğle akşam fakirlere ve sarhoşlara, sosis, kızarmış patates ve ekmek satan fritçilerle; her sabah gazetemi ve haftanın belli günleri dergilerimi ayıran ak saçlı gazeteciyle merhabam vardır Hem de ne merhabalar! Ne aşağıdan yukarı, ne afili, ne apaşçasına merhabalar: **"Salut Monsleur, Ça va?" Ça va** ulan, **ça va** elbet! Başka türlü olur mu hiç? Ya kırk Franga çarık gibi çikolatalar aldığım madam? Ya uzun, mavzer misali uzun, çıtır çıtır francolalar? Hele francolalar: Boy boy, kibar kibar ve utangaç utangaç.

Bizim hane efendime söyleyim, beş katlı bir sefertası-

dır: Ortalık yerinde enine boyuna **"Hotel"** yazar. Otelliğine oteldir, oteldir ya bilader, bizim otelin ismi yoktur. Alt katta bir başka yazı: **"Le Tango".** Bardır burası, daha efendicesi: **Dancing.** Demek ki bizim sefertasının alt gözünde öğleyin akşamleyin müzik çalar, günde iki öğün dans olunur, kafalar çekilir; üst gözlerinde ise grev, ihanet, daha güzel bir dünya patırtıları arasında, aç açına, tok tokuna yaşanır ve ölünür Geceleri, kafanı yastığına vurdun mu aşağıdan şarkıcının tekmil Fransız şarkıcıları gibi dokunaklı ve hazin sesini, akordeonun bir sığırcık sürüsü gibi çınladığını duyar, duyar; rüyalarla koyun koyuna, ekmeğin ve ölümün peşindeki maceranıza devam ettiğini hissedersin. Bizim patronun adı **Henri Gailhac**'tır Ya o, ya kardeşi daima kasadadırlar. Onların **Fas**'lı olduklarını biliyorum. Mert, polis kontrolüne, kavgaya gürültüye kulak asmaz, sımsıkı çocuklar. Son çılgınlık senelerinde her ikiceği de bayrak altına alınmış, kan almış kan vermişler; talih eğri kaymış, yakalanmış, Almanların toplama kamplarında senelerce "yesir" kalmışlar. **Henri** konuşur adam değil, konuşmaz adam. Bazı bazı, içinde bir şeyler kımıldıyor; döner yanar, pırıltılı tavanın altında ekzotik bir rumbaya, bir sambaya ve bilmem hangi Allahın belasına ayak uyduran çiftlere uzun uzun bakıp: **"Bir toplama kampında seneler geçirdikten sonra"** diyor **"dünyanın ve hayatın insan için eskisinden başka ve mühim bir manası vardır."**

Çiftler hep dönüyorlar. Bense bu "başka ve mühim manayı" kavramaya çalışıyorum: Çakıyorum, çakıyorum; almıyor. Kalkıp yan kapıdan yukarı çıkıyorum. Bir kat. Bir kat daha. Bir kat daha. İşte 17 numara. Bilen bilsin, sağdıç, bilmeyen kumrulardan öğrensin, ışlı ve ışsız yolların muteber yolcusu **Abbas,** yuvasına dönmüştür. Ulan yine

beneklendi mi camlar? Vay anasını!.. Sis mi bu damların omuz başında kulaç kulaç açılan? Hele hele? Bizim şarkıcı zaten bu şarkının delisi mi nedir, bak yine **"L'ango, Rouge"**u söylemeye durdu: **"C'est l'ange rouge!.."** Bu bir film şarkısıdır. İlk defa **Thilda Thamar**'dan dinledim ben bunu. Tırnaklarımdan topuklarıma kadar, ağır, mağma kıvamında, donuk ve mat bir sıvının usul usul indiğini sandıydım; ve dinlediydim. Yaşa bre Deli-oğlan!

Ama asıl şu benim **"Aupres de ma blonde!..."** Ne benim be? Bunca senedir Fransız halkının olmuş **"Sarışınımın yanında!.."** Asıl o! Herhangi bir metro istasyonunun çinili galerilerinden birinde oturuvermiş siyah gözlüklü armonikçinin, armonikçi kadının bir bira bardağını köpürtür gibi köpürttüğü eski şarkı. **Paris,** sen ve benim çılgınlıklarım artık bir hizadadır, bir seviyededir. Şimdengerû, ellerimi ve beremi, at kuyruğu bir yağmurun sevinciyle ıslatarak sokaklarda gezebilir, kendi halkımın, dünyanın cümle halklarının, beyaz, sarı, siyah ve kızıl renkli insanlarının ıstırabını ve kahrını düşünebilirim. Ne bu be? Ne bu böyle şakşaka içre günlük güneşlik kahveler? Ne bu be? Ne bu sarhoşlar? Ne bu meydan toplantıları, mitingler, gösteriler? Yıldızların altından büyük büyük geçen bu adam ne? Uzun etme **Abbas!** Sana bütün bunların ne demek olduğunu o eski ve yürekli şarkı bile söyleyebilir. Hele ki sen parmak uçlarından şerareler çakarak, şu bizim ihtiyar ve küçük yuvarlağın nasıl poyraz poyraz açıldığını; ve kendinin, münzevi deniz fenerleri, uzak limanlar ve şarapla ıslanmış aşk ve yolculuk şarkıları arasında mekik dokuyup yeryüzündeki büyük misafirliğinin sonuna doğru nasıl uçtuğunu biliyorsun. Bırak! Islansın ellerin! Asfaltlar ve afişler ıslansın!

6

MAHEL'İN ARKADAŞI

Mahel kim, evvela? Ben tanır mıyım **Mahel**'i sağdıç, sen tanır mısın? **Mahel** eski **İzmir Şehri**'nden bir Yahudi delikanlısı. Ben onu hiç görmemişim. **Paris**'te onun ilkokul arkadaşı benim arkadaşım olmuş. **Mahel**'den konuşmuşuz. Ama, saçları, **İzmir**'de **Maşatlık**'ta rastlanan öteki Yahudiler gibi kızıl ve kıvırcık; yüzlü çil çil miydi, bilmiyorum. Yalnız **Mahel**'in canı sıkılıyordu. **Mahel** deniz kıyısına, **Pasaport**'taki kahvelerden birine oturuyor ve rıhtıma kıç vermiş, çapraz palamar bağlamış gemileri seyrediyordu. **Mahel**'in gözleri mutlaka maviydi. Birisi geliyor ve ona soruyordu: **"Nasılsın Mahel?"** Cevap her zaman aynı, kesin ve kısa: **"Berbat be! Müthiş canım sıkılıyor."** **Mahel** günün birinde biletini almış, **Arjantin** yollarına düşüvermişti. Çünkü: İçinde, söz geçiremediği bir şeytan asıp kesiyordu. Ve gözleri, muhakkak, açık mavilerden koyu mavilere kaçan bir deniz, bir gök mavisi idi. **Mahel'in arkadaşı Denfert-Rochereau**'daki kahvemizde gözlerini kısıyor: **"Ve Mahel gitti"** diyor Cigarasının dumanları dağılıyorlar. O: **"Mahel gitti"** diyor **"Rıhtımdan ona mendil salladım. Bir daha ne bir haberi geldi, ne de bir şey. Mahel gitti."**

Mahel büyük, dayanılmaz sıkıntıları olan bir insan-

mış, ve bir kötü haberden kaçarmış gibi kaçarmış sıkıntılarından, sıkıntıları onu kovalarmış. O dünyada, içini huzura kavuşturacak bir şeylerin varlığını hissedermiş. Ama ne? **Mahel,** işte **Arjantin**'de bu istifhamın peşinde dolaşmaya gitmişti. Arkadaşı ona nisbeten daha sağlam ve kararlı bir adamdı. Onu **İzmir**'den tanırdım. Bir keresinde **"Bandırma-İstanbul"** yolunu beraber geçmiştik. Ama, **Mahel'in arkadaşı Paris**'te benim arkadaşım oldu. Bir vakit aynı otelin karşılıklı iki odasında oturduk; sonra o ayrıldı, nehrin sol yakasına geçti, ama biz ayrılmadık. **Paris,** büyük, güzel ve sislidir. **Paris**'in üzerinden kenarları gümüşlü bulutlar geçer. Bulutların ortasından yarılanmış bir ay geçer. **Paris**'te **Mahel'in arkadaşı** büyük bir nostalji içinde sırsıklamdır. **Chatelet**'de, metro istasyonunun uzun galerilerinde, gece geç vakit geçerken, memleketi terk etmeden öğrendiği son türküyü mırıldanmıştır:

"Yürü yavrum yürü
Yürüteyim seni
Saz çalarak güzelim
Uyutayım seni."

Paris onun için de zorlu bir şehir: Ama her vakit kendi şehirlerini kendi insanını tercih ediyor. Bir akşamüstü, ılık, güneşli bir sonbahar akşamı **Fransa-Çekoslovakya** maçını seyretmiş, **Colombe** stadından çıkıyoruz. Trene giderken o cigarasını yakıyor: **"Bizim takımlardan birisi gelse İlhan"** diyor **"Galatasaray gelse mesela. Ezilmez bu heriflerin karşısında değil mi? Ne dersin?"** Yahut, dışarda acı bir soğuk bulvarı ustura gibi yalar geçerken, odada, radyoyu açmış çaylarımızı içiyor, konuşuyoruz: **"Ben iki günde bir Ç...'ya geçerdim. Denizin kıyısına bir iskemle atar balık tutardım.**

Denizli memleket başkadır vesselam." Yahut da romantik bir çocuk melankolisi içinde: **"Gece hiç çeçen arabasıyla Anadolu'da dolaştınız mı? Çekirgeler cırk cırk ederler. Arabacı hep susar."** Ve eliyle işaret ederek: **"Beygirlerin kulakları da böyle sallanır."** Memleketini içinden seviyor **Mahel'in arkadaşı.** Orada iken de sıkılırmış. Ama bu sevmesine mani değil ki! Onda arasıra hoşlanmadığım alaturka bir taraf seziyorum. Bir gün **İstanbul**'dayken, **Paris**'ten yeni dönmüş arkadaşıma: **"Neden böyle erken döndün?"** diye sormuştum. **"Kuru fasulye hasreti"** demişti. Bunu ona anlattım. Ehemmiyetli bir tavırla: **"Ha!"** dedi. **"Evet, ben de ekşili bamyayı özlüyorum."**

Mahel yalnız adamdı. Arkadaşı yalnız değil. Cebinde karısının, üç aylık çocuğunun fotoğrafları. Karısına, epeyce içli olduğunu tahmin ettiğim, uzun mektuplar yazıyor. Hem şair de **Mahel'in arkadaşı,** bir keresinde, galiba büyük mağazalardan birini dolaşırken bunu bana söyledi: **"Benim şiirlerim de vardı. Evvelce bir sürü yazdım. Ama şiir istidat meselesidir. Vazgeçtim sonra."** Ben **Abbas**'ım. Ben **Paris**'te yarı bohem, yarı düzgün yaşarım. Yaşayabilirim. Ben saatleri ve saniyeleri bir telgraf telinden kırlangıçları uçurur gibi uçurabilirim. **Mahel'in arkadaşı** böyle mi ya? Bir kadın gibi titiz. Bir ekmek kesmesi, bir çay demlemesi meseledir. Çamaşırlarını kendi yıkar ve haftada iki kere banyoya gider Onunla konuş: Bu, evinden işine, işinden evine dönecek adam dersin; bu dersin, kahvede oturup tavla, satranç oynayacak adam dersin; satranç biliyor **Mahel'in arkadaşı;** ama öyle adam mı? Hayır! Ben onun şahsında dehşetli bir dağınıklığın ortalık yerinde dehşetli bir tertip düzen kurabilmek için didinen, hayatımın nadir adamlarından birisini bulmuşum.

Bazen, hafif geçiştirilmiş bir yemeğin üstüne, bir çift yelkenli gibi **Paris**'e açılıyoruz. **Paris**'e açılıyoruz sağdıç, gökten bir şeyler sızım sızım sızıyor. Otobüsler gelip geçiyor iki yanımızdan, otobüsler: 58. Numara, 35. Numara, 38. Numara geçiyor. Biz metro istasyonlarını geçiyoruz: **Mouton-Duvernet. Alesia. Denfert, Raspail. Vavin.** Yürüyoruz. Avenüler. Caddeler. Bulvarlar. Ansızın bir meydanın birinde bir panayır. Nişancılar. Piyangolar. **Horoscope**'a bakanlar. **Oto-skooter**'ler. Ve bir pikapta seni alıp yerlere çalan bir şarkının kavuştağı: **"La Seine coule coule coule..." Mahel'in arkadaşı** birden çocuktur: **"Piyango çekelim, ha? İki seferde bir bedava. Evdeki çay takımı var ya, burdan kazandım."** Veya: **"Şu otomobillere bir binsek: Adam başına 15'er Frank."** Bazen de beni alıp büyük mağazalara götürüyor. **Karlman Pasajı**'nı al; on tane **Karlman Pasajı** al, yahut elli tane al, yığ üst üste, büyük mağaza bu: Bardan tut resim galerisine, hazır elbiseden makyaj levazımına kadar ne ararsan var: Ucuz ve bol. Onunla kapkacak tarafına gidiyoruz. **Sevres** işi yemek takımları onu ne kadar sarıyor: **"Bak İlhan, 83 parça 4600 Frank, bizim parayla kırbeş lira de. Giderken anana al. Kimbilir ne kadar sevinir."** Bir de ispirto ocakları: **"Geçen gün Galarie Lafayette'de bir tane gördüm, eh oldu mu böyle olmalı. Ucuz da hem." Paris**'te dolaşıyorum. Tam **Rue de Rivoli**'de ışıklar yanıyor ve yağmur başlıyor. Neşeli, hızlı insancıl bir kalabalık. Bir müzik sanki. Oralarda bir kahveye dalıyorsun. O çayını ısmarlıyor. Sen **Abbas**'sın, sen garsona: **"Martini."** diyorsun. Garson bir emir gibi tekrarlıyor: **"Martini."** İçki geliyor. Kadehini ışığa tut sağdıç! **Martini** yudum yudum içilir. **Paris**'te yudum yudum yaşanır. Ve yaşanır. Nasıldı o: **"La Seine coule coule coule..."**

Bir de ne: Ağızlığı dişleri arasında, elleri pardösüsünün cebinde, sokakta yanı başımda yürüyor. **Quartier**'ye doğru iniyoruz. İkide bir radyocu vitrinlerine çekiyor beni: **"Radyo alacak mısın: Ya Marconi, ya Point-Bleu! Başkasına boş ver. Fransızların Sonora'ları da fena değil."** Kendisi nihayet muazzam bir **Point-Bleu** aldı, adını **Hasan** koyduk. Beğenmedi **Hasan** gitti, **Hüseyin** geldi: Koskoca bir alamet. Bazı günler geliyor ve onu kısa dalgada **Ankara**'yı arayıp dururken buluyorum: **"Çıkmıyor yahu İlhan! Halbuki İstanbul'da benim bir bozuk radyom vardı, Paris'i dinlerdim."** O dinleyemiyor **Ankara**'yı. Dinleyemiyor. Ah, bir dinlese! Bir alaturka şarkıyı tutsa saçlarından, kendini **Balıkpazarı**'nda işçilerin, küçük esnafın dolduğu bir meyhanede farzetse! Meyhanenin üstüne bir yağmur yıkılsa!.. Beraber, **martini,** şarap ve **calvados** içtik. O **Montparnasse**'daki **Dupont** kahvesinde; müzik dal dal, çiçek çiçek açılan ve hep aynı akordeon sesleriyle balık ağları misali örülmüş olan müziği dinleyerek: **"İçimde yeşil bir yaprak kımıldıyor"** diyordu **"Zakkum yaprağı gibi bir şey."** Ve birlikte, güneyde **Marsilya**'da veya **Napoli**'de bir gemici barında masaların altına yuvarlanıncaya kadar içmeyi kuruyorduk. **Paris** ansızın görülmemiş bir ışıkla parlıyor. Sokak başlarında işaret lambaları kedi gözleri gibi yanıyor sönüyor, sönüyor yanıyor. **Porte d'Orléan** metrosu önünde gazete satan melankolik sesli kadın. Kalabalık. Kalabalık. Kalabalık. Ne çok insan var!

O, **Mahel'in arkadaşı, Mahel**'den uzak şimdi, benim yanı başımda. Camların dışında bir rüzgâr. Bisikletli bir kadın geçiyor. Bir otobüs geçiyor Yalnız. Sakalları gelmiş. Benimle çekişmiyor. Cıgarasının dumanlarını yüzüme itiyor. Ve dokunuyor: **"Sende anarşistlik tema-**

yülleri var. İyi değil bu. Kaybolur insan. Fakat bazen haklısın da. Öyleleri vardır ki öyle şeyler olur ki adam sırtından çatlar. Göze görünmek iyi şey değildir. Ben daima ikinci planda durmayı tercih etmişimdir." Bir keresinde sevmediği bir herifle atıştıktan sonra: **"İnsanları kirletmemeli"** demişti. **"Kirletmek kolay, temizlemek güçtür."** Çaydanlık ıslık çalıyor O, **Kardomah** harmanı Seylan çayını demliyor. Çay nefis ve koyu kırmızı. **Hüseyin**'i kurcala bakalım, **Kaptan! Paris-İnter:** Konuşma. Geç! **Parisien:** Müzik. Âlâ! **Mahel'in arkadaşı Beethowen** delisi. **Beethowen**'a ve ilimlere karşı ortaklaşa bir sevgi hatta saygı duyuyor: **"Ben, ilme inanmışımdır"** diyor. Veya: **"Beethowen"** diyor **"Herif dahi. Ben dahiyim, dermiş, varsa kendine güvenen çıksın meydana."** Güler ve ilave eder: **"Onun hakkında ne çıkmışsa okudum."**

Müzik durulur. Müzik yarılır, çatlar, üçe bölünür, beşe ve on beşe bölünür. Çay kıvamını bulur. **Edith Piaf** söyler, **Luis Mariano** söyler, **Guetary** söyler, **Maurice Chevalier,** eski hergele, mikrofonun ardından: **"C'est moi!.."** diye dilini çıkarır. Çalışırız. **Mahel'in arkadaşı İstanbul Lisesi**'ndeki Fransızca öğretmeninin defterlerinden Fransızca çalışır Her sökemediği kelimenin başında demirler ve dakikalarca lugatlarla harbeleşir. Lugatlar, gramerler, muhavere kitapları tümen tümen. Bir ara birlikte **Alliance**'e da yazıldık. Ben bir zaman devam ettim. O bahaneler uydurdu gelmedi. Lisanı iyi gitmiyor. Bir sürü Türk eş dost rahat koymuyorlar: **"Evvelce Pierre vardı. Ne güzel konuşurduk. Sonra o gitti. Kaldık kaldığımız yerde. Bu lisan da Allah kahretsin bela mı bela. Söyle bakalım, mesela quand méme, ne demek?"** Kapı çalınır Şapkası ıslanmış, siyah parlak

gözlü birisi girer. Merhaba! Bir bardak da ona. Şeker ve çay. Müzik yayılır. Akşamsefaları güler. Şebboylar ve küpe çiçekleri. Manolyalar hele, hele susenler. Bu ses, bilmediğin tanımadığın ses. Bilmediğin, tanımadığın **Mahel.** Bu türkü, nasıl bir türkü: Nasıl sevinmekli, nasıl dövünmekli bir türkü, hey gidi: **"Paris reste toujours Paris! – Paris hep eski Paris!"**

7

NAM-I DİĞER MIRÇ

Denizli bulutlu bir sonbahar manzarasına bakan bir camın üstüne; zamanlar sanki birdenbire değişmiş gibi, bir yağmur damlası düşer. Yanına bir tane düşer, önüne bir tane düşer. Damlalar uzar gider: Kimi bir başına, kimi eğri büğrü, kimi iki yanındaki damlalarla omuz omuza, içiçe. Sanki nerden buldum bu lafları? Arkasından mutlaka, bak, işte biz de öyle değil miyiz diyeceğim. Ben bir gün bir camın üstünde akıp giderdim. Yanımda bir damla akıp giderdi. Bir zaman böyle yanyana: İmbatın vurulup düştüğü bir eylül akşamı çifter kayan yıldızlar gibi akıp gittik. O da ben de. Ben **Abbas**'tım sağdıç, o ise **nam-ı diğer Mırç**'tı. Ve onu şen de tanıyordun: **Rue de Vaugirard**'da, **Lisbonne Oteli**'nin geniş, çift yataklı odasında; hastalıklı ampulün ışığında, senin ve onun, bambaşka gözlerinizi hatırlıyorum. Günün birinde **Merih**'e gidersek belki aynı gözlerle bakarız. Sonra camlardaki yağmuru. Ben bir yağmur, sen bir yağmur, o bir yağmur: **Paris**'te **Lisbonne Oteli, Paris**'te **Republique Meydanı** ve **Gesi bağlarında bir top gülüm var** türküsü. **Nam-ı diğer Mırç,** sen **Abbas**'ın ömrüne girmiş aziz insanlardan birisin: Sen halksın, duyan ve gören büyük halk. Sen **Anadolu**'sun. Yadellerde bir tutam **Anadolu: Diyarbakır şâd akar.**

Olmadı mı: **Al alma kızıl alma – İrafa dizil alma.** Sen benim umutsuzluk gecelerimin umudu; birlikte içtiğimiz süt, birlikte sen sırılsıklam sarhoş, ben sırılsıklam heyecanlı, yalnız ve insancasına **Champs-Elysée**'ye çıktığımız gece. Ve sonra kulaklarımdan hiç gitmeyecek olan o geceki sözlerin: **"Senin böyle yanı başımda, küçük küçük adımlarla yürümen var ya, küçük küçük adımlarla yürümen; hiç unutmayacağım."**

Nasıl tanıştıktı? Unutulmuş. Nasıl buluştuktu? Unutulmuş. Unutulmamış olan bir hatıralar katarı: Bir ucu **İstanbul**'da, yaz ışıklarının titreştiği **Cennet Bahçesi**'nde; bir ucu burada, bir şiirin en güzel kıt'ası, bir ninninin çocuğu tam uyuttuğu yer demek olan **Paris**'te. Sisli, melankolik ve sonbaharlı **Paris**'te. **Nam-ı diğer Mırç** benim romanlarımın kimselerinden. Bu **Mırç** adını ona biz koyduk. Bir gün şöyle bir hikâye anlattı ve adı Mırç kaldı: **Doğu**'da bir vali kasaba pazarını teftişe çıkar. Gezinir tozunur, gelir tezek satan bir Kürdün başına dikilir. **"Kaça bunlar?"** diye sorup sual eder Bir tezeklere bakar Kürt bir de vali paşaya, böyle giyimli kuşamlıya da mı söz temsili on kuruş diyecek **"gurban",** tutar yetmiş der. Kuyruklu dağın odunu da yetmişe ha: Epi topu bok bu be! Güler vali, kafasını sallar, **"Allah Allah"** kavlince cık cık eder. Sen olsan tepen atar mı atmaz mı, Kürdünki atar: **"Ne boşin sallar, mırç mırç edirsen..."** diye çıkışır valiye **"gözün keser alirsen, gözün kesmez yıkılır gidirsen."** Bak şimdi mesela, unutulmamış bu. Unutulmamış daha neler var? **Marsilya**'da otelden gara kendi öz yatağını sırtında taşıması var, sağdıç, **Luxembourg Bahçesi**'nde yaprakları sararmış ulu ağaçların altına oturup yahut da kapının önüne kadar gelip **Abbas**'ın **Allience**'dan çıkışını beklemesi var. Sonra hele, dakikaları, ömrünü tenyalar trişinler gibi

ufak ufak kırkışa kırkışa yiyen saniyeleri kulaklarından tutup çeker gibi durmadan dinlenmeden parmakları ile oynaması var. Ah hele parmakları ile oynaması, sağdıç, dalıp dalıp parmakları ile oynaması.

Yanık, dokunaklı sesi ne gün keşfolundu: Unutulmuş. Ama bu ses, ama bu sesin türküleri unutulmuyor. **Pir Sultan Abdal** türküsü unutulmuyor. **Güllü Güllü Güllüzar** unutulmuyor. **Anadolu** türküsünü **Anadolu** gibi söylemek marifet. O bunu kolaylıkla yapıyor. Kendisi **Anadolu.** Birkaç Fransız arkadaşa onu şarkıcı diye takdim eyledik. Şarkılar söyledi, onlara: Hançeresini bir kadeh romla, bir bardak şarapla alevlendirip memleket havaları söyledi. Ve biz üç-beş kişi **Paris'**in göbeğinde, ulu ulu çamların gariplendiği bol yıldızlı is kokulu bir dağ köyü akşamını yaşadık. **Mırç** yaşar gibi türkü söylüyor, türkü söyler gibi yaşıyor: **"Lan, Çalışma Bakanlığına gittim, Carte de Travail verecekler. Güç biraz ama, galiba olacak. Lyon'da aylığı 15 bin Franga bir iş varmış."** Başını vurmadık taş koymuyor. **Katolik Misyonu**'nda **Prefecture**'de ahbaplar edindi. Bazı sabahları geliyor beni yatağımdan kaldırıyor, birlikte çıkıyoruz. Bazı geceler saatlerce; cigara dumanı, radyo patırtısı arasında hak hukuk hık mık tartışmalarına dalıp son metroları kaçırıyor, birlikte, diyelim ki **Cité Universitaire**'den **Rue Turbigo**'ya taban tepiyoruz. Hep o beni ağlamaklı eden gümüşlü bulutlar başımın üstünde. **Mırç** heyecanla kolumu sıkıyor: **"Evden mektup aldım"** diyor **"Babam Paris'e geldiğimi duyunca kötü olmuş. Para gönderecekmiş."** Yahut da: **"Elime şöyle toplu bir para geçsin, şu oruspulardan birini. Bak gör. Çok pahalı da değil lan. Geçen gece senden ayrıldıktan sonra birisiyle pazarlığa giriştim, karı yüz Franga kadar indi."**

Ben adam görmüşüm sadece kaskatı mantıktır, kıpırdayamazsın: Dört yanın taş duvarla çevrilidir. Ben adam görmüşüm yürektir yürek, yalnız ve pırıl pırıl yürektir. **Mırç** işte böylesi. Daima bir yürek geliyor aklıma. Daima yağmur: Bir zayıf bir sarı yüz; aydınlık insan gözleri geliyor. Sokulgan sıcak insan gözleri. Ne kadar kısa zamanda ne çok insan tanıdı. Kahvelerden çıkmayan, sabahtan akşama kadar çene çalıp laf eden saçı sakalı uzamış anarşist talebeleri, Trotskistleri, Katolik mektebine giden bir matematik talebesini iki gün içinde öğreniverdi. Sonra balolar başlıyor. **Mırç** dans bilmez, **Mırç** ömründe dans etmemiştir. Burada, **Paris**'te, **Boulevard Jourdan** üzerinde geceyarısının yalnız bulutları seyran sekerken yabancı talebe pavyonlarından herhangi birine veya **Quartier Latin**'deki başka herhangi bir salona dalıyor ve dansediyor. **"Bedava lan, kılık kıyafete de bakan eden yok, ne olacak sanki? Sen de gel, bak biz iki kızla arkadaş olduk. Benimkinin adı Mireille. Sigorta şirketinde çalışıyormuş..."** Başını eğiyor, gözlerini kırpıyor: **"Sen heç teyegguzunu gayb itme"** diye dalga geçiyor: **"erkek gelene gader..."** Sonra bir müzik duyuyorum. Ben bu müziği bilmiyorum. Ben **Paris**'in bu taraflarını bilmiyorum. O öğrenmiş. O biliyor. Galiba **La Motte-Picquet Grenelle** civarındayız. Baksana metro yer üstünde. Baksana metronun ışıklarına: Uzak uzak, yakın yakın, hızlı hızlı.

Heyecan. Heyecan. Hep ve daima heyecan. Ağlamak ve gülmek. Ve tekrar ellerini ısırarak ağlamak. **L'Arc de Triomphe**'un altında durup bir **Champs-Elysée**'ye, bir **Avenue Wagram**'a bakıp ağlamak. Nasıl heyecanlar içinde yaşar bu çocuk? Nasıl hayatına giren en küçük şey, o heyecanların aynasında ansızın bir devayhasına vurmuş gi-

bi mübalağalanır, büyür, şişer. Bir gece **Pigalle**'e gitmiş. Anlatıyor: **"Yahu, dağ taş karı. Hem ne oruspular görmelisiniz. Her köşe başında herifler durmuş kartlar satıyor. Hani baldır bacak kartları..." Pigalle, Paris**'in şehveti ve sefahati demek. Kalkıp onunla birlikte gidiyoruz. Tenha bir gün. Belki her gün tenha. Korsan usulü bir bar. Kadın kılığında erkek bir caz davulcusu dikkatimizi çekiyor. Çocuklar **Mırç**'ı tefe alıyorlar. O gülüyor ve hiç seslenmiyor. Bazı bazı onunla **Bd Strasbourg St. Denis** taraflarına çıkıyorum. Kalabalık. Kalabalık. Kalabalık. O ve ben, diyelim ki **İstanbul**'da, sıcak bir yaz günü, bugünleri, işte şu ânı, şu **Bonne Nouvelle**'de yanyana yürüdüğümüz ânı hayalleyerek mesela **Haydarpaşa**'dan taa **Üsküdar**'a nasıl yaya geldiğimizi hatırlıyoruz. Hatıralar. **Paris. Grands Boulevards.** Yine hatıralar. Ve bütün bunların ortasında; yorgun ve miyop gözleri, gözlüklerinin ardında iyi ve namuslu namuslu gülümseyen **nam-ı diğer Mırç.**

Off lan, All-Illahh!

8

BU GİDİŞATIN"

Sonbahar ki ne sonbahar. Sabah ki ne sabah. **Mahel'in arkadaşı** daha o günler kapı bir komşum. Daracık oda. Bir sürü adam. Cıgara dumanı. Çay buğusu. Paldır küldür bir çekişme içindeyiz: **"Picasso sahiden büyük, kalıcı sanatçı mıdır, değil midir?"** Bu tertip çekişmeler her gün oluyor. Ben **Picasso**'dan tarafım. Gürültü filan. Tak kapı. Açtık. Bir ahbap **Türkiye**'den yeni gelmiş bir delikanlı iteledi içeriye. El sıkışıldı. Tanımazdım. Elini sıkarken adımı söyledim. O soyadımı ekleyerek sordu: **"Attilâ İlhan mı?"** Onunla ilk defa böyle karşılaştık sağdıç! Şairliğimi, şiirlerimi, her şeyimi unutarak yaşadığım bu yabancı diyarda **Attilâ İlhan** olarak hatırlanmak beni bir tuhaf etti. İnsan tuhaf olur. İnsanın sevinci ve kederi pamuk ipliklerine bağlıdır. O sonbahar günü **Paris**'te ince keskin ve ısırıcı ayaz kol gezerken bu delikanlı sabah sabah **Gare de Lyon**'a inmiş ve sırf bir dost bulabilmek için soğukta bir iki saat **St-Michel**'deki bir otelin kapısında beklemişti. Tanıdığına: **"Siz beni muhtaç ettiniz"** diyordu. Sonra yerlerde sürünen bir sürü gazete dergi şuna buna: **"Yazık"** dedi. **"Yazık bunlara yahu."** Pırıltılı simsiyah gözleri var Kıvırcık simsiyah saçları var. Bembeyaz dişleri var. Onunla daha ilk konuşmalarımızda hayatı-

nın bir düpedüzlük, bir yavanlık ve yayvanlık haritası olmadığını anlıyorum: Sıçramalar. Sıçramalar. Sıçramalar. Ateşli, ne pahasına olursa olsun boşuna yaşamak istemeyen bir can: **"Paris'e gelmek için iki yıldır uğraşıyorum. Tam bin beş yüz lira para sarf ettim." Paris** onu bulvarlarında santimantal sonbahar esintileri, **Quartier**'de kozmopolit bir mektepli kalabalığı; geceleri arduvazlı damların üzerinden geçen sonra tekrar geçen, sonra yine geçen; tıpkı, hani o durup dururken patlayıveren Fransız şarkılarının nakaratları gibi geçen bulutlarla karşılıyor. Ebedi **Paris!**

Nasıl geçmiş bir çocukluk, öyle geçmiş bir çocukluk: Bir Çukurova şehri. Üç defa trahom. Üç defa ameliyat. Taassup. Zift gibi softalık. İslamlığın arap saçına dönmüş tarikatlarından bir dalın tomurcuğu. Toz toprak ve güney güneşi. Güney güneşi ve güneyli fellah. Ve bu Arabcığın günlerden bir gün; güzel cilalı gözleriyle dünyanın bilcümle iyi ve faydalı şeylerini anlayarak, severek, bir **Paris** şehrinde mesela bir **Abbas**'ın dostu olması. Hatıralar oluyor çünkü. Bir tığla ardı ardına örülüp giden ilmikler yok mu, işte ona misal hatıralar oluyor. Bir akşamüstü, ellerimizde çarık kadar 'çuku'lar **Raspail Bulvarı**'ndan öteye çıkıyoruz. Bir sokak var orada. Ağaçlı bir sokak. Her önünden geçişimizde ona: **"Bak"** diyorum. **"Ben bir gün bu sokağın sonuna kadar gideceğim."** O bir gün hiç olmuyor. Ve ben hiç o sokağın sonuna kadar gitmiyorum. Bir gece bir edebi toplantıya gidiyor, yüzlerce kişinin ortasında biz bize, yüreklerimiz eşzamanlı, gazeteler alarak, kürsüde gürül gürül gürleyen hatipleri dinleyerek yarı geceyi geçiyoruz. Geceler ve günler uçuyor İlmikler açılıyor: Bir daha. Bir daha. Bir daha. Bir vakit döviz sıkıntısı çekiyor Bembeyaz dişleriyle gülerek: **"Sen**

bakma benim bu hâlime" diyor **"Ben İstanbul'da ne kadar temiz ve şık gezerdim."** Halbuki yine temiz ve şık. Yine kalabalık bir odada ilmin sosyal karakterinden konuşulup dururken radyoda dokunaklı bir İspanyol şarkısı yakalıyor: **"Susun"** diyor **"Antonio Varga De Heredia. Dinleyin."** Kimse dinlemiyor. Gözleri dalıyor ve dinliyor, o. Bense onu seyrediyorum: Kıvılcımlı siyah gözlerini ve inanmış yüzünü.

Ortaklaşa taraflar keşfolunuyor: İlmikler bağlıyor birbirimizi: "**Sağlam bir kültür"** diyor **"Grekçe ve Latinceden başlamalı."** Kalkıp **Katolik Enstitüsü**'nde Grekçe ve Latince derslerine gidiyoruz. Sıralar. Kürsü. Karatahta. Karatahtanın üstünde çarmıhta **İsa.** Rahibeler. Rahipler. Gidip Latince profesörü ile laflandık: **"İnsan yirmi beş yaşma gelince artık istikbali hakkında yerleşmiş bir karar vermelidir"** diyor herif **"Siz mesela memleketinize dönünce ne olacaksınız?"** Dışarıya bu sorunun ağırlığı altında çıktık. Hep çocuklar dağılmıştı. Birileri bisiklete biniyor öbürleri metrolara doğruluyordu. O yirmi küsur yaşını, memleketini ve gelecek hayatı için düşündüklerini gözlerinden geçiriyor; bir yağmur esiyor, bir akordeoncu geçiyor, bir akordeon fırtınası esiyor. Yıldızlar teker teker serpiliyorlar. O şiirleri seviyor ve şiirden anlıyor. Bazı bazı öteki talebelerden uzak kara bu mevzuda düşündüklerini söylediği olmuştur: **"Sanatçıyı anlamak lazım. Onun işçiliği ihtisas isteyen bir işçilik. Sen ben burnumuzu sokmamalıyız."** Sonra sözünü bağlıyor: **"Herkes sanatçı olamaz."** Vaktiyle bir dergi çıkarıp batırmış olduğunu da öğrendim. Bir dergi çıkarmış batırmış adam, adamdır sağdıç, onun gözleri yeşil veya siyah olmuş **Schubert**'i veya **Hacaturyan**'ı sevmiş, **Eisenstein**'in filmlerine yahut ne bileyim **Lautréamont**'nun şiirle-

rine hayran olmuş ne kıymeti var? Mühim olan şu: Bir dergi çıkarmış, batırmış. Ve sen şiir okurken her mısraın taş gibi ona değdiğini görüyorsun. Yaşasın arkadaşlık!

Onun bana yaptığı arkadaşlığı ben ona yapamıyorum. Ben dağınık bir adamım. Bazı bazı olaylar ardı ardına geliyor. Geliyor sağdıç, olaylar geliyor ve bir meteora dönüyorum onların arasında: Dünyalar. Dünyalar. Dünyalar. Ve garip meteor. Hayır ben ona gereken dostluğu gösteremiyorum. O ki, sadece üzerinde ben de istekli göründüğüm için hemen de anlaştığı bir kızı terk ediverdi. Su gibi sağdıç, öyle basit ve kolay. O ki bazı sabahlar geliyor, odasının kapısını vuruyor ve onu içerde büyük kalın ciltli kitapların üzerine eğilmiş buluyorum. Eline para geçer geçmez bir sürü kitap almıştı. Oturup kitaplardan bahsediyorduk. Gök hızlı hızlı kılık değiştiriyor; oda bir alacalanıyor, bir göveriyordu. Onun gözleri parlıyordu. **Alliance**'a yazıldı. Ve çabucak üçüncü sınıfa yükseldi. Bazı akşamüstleri gelir onu kütüphanede sarı sapsarı saçlı bir Norveçli kızın karşısında oturmuş bulurum. Yağmurdur. Efkârdır. Kızın mavi gözleridir. **Le banane** mıdır **La banane** mıdır? Efkârdır yine. Koridorlarda çınlayan zillerdir. Geveze Amerikalılar. Uzun uzun İskandinavlar. Yayvan İranlılardır. Ve sen, elinde çantan, içinde bir bulut gibi genişlemek arzusu, dudaklarına yeni bir türkü uydurur girersin sınıfa: **Bonjour Monsieur Mim...**"

Hikmetinden sorulmaz akşamlar sağdıç, hikmetinden sorulmaz, sual edilmez akşamlar Işıklı, ıslak, insanlı ve hareketli akşamlar. **St-Michel**'in o çıldırasıya kıvırcık hâlini bilirsin. İşte böyle akşamlar geliyor geçiyor. Bir defasında heyecan uykumuzu bulutlara verir mi verir, çıkar bulvardan hurma ve kestane alır; onun o ufak ve loş ama sıcak odasında bir masanın başında karşılıklı laflanır sa-

bahlarız. Evet, sabahlarız. Saatler geçer, kat'i duymazsın. Bir gelmiş, bir gelecek, bir hatıralar hayaller cümbüşü ortasına düşmüşüzdür. O söyler ben söylerim. Arzudan histen hayalden yorgun düşeriz. **Paris** dışardan bize bürümcükler yollar; sabaha karşı, bir köyden bir köye varmışcasına, sarılıp yorgun kıvrılırız. Hep o ben açılmayayım diye efkârlanıyor, ben hep uykumun arasında o üşümesin diye telaşlanıyor, uyanıyordum. Sabahlar patlıyordu sağdıç, öğleler çiçekleniyordu: Arka yollardan, **Mahel'in arkadaşı,** ben, ellerimizde paketler ona baskın veriyorduk. Yahut **Dupont**'da, ama bizim **Dupont**'da kızlara bakar, yeni seslere, yeni notlara, yeni türkülere kulak alıştırırdık. Türküler. Çeşitli, hızlı ve ateş ateş türküler. Büyük, uğultulu kalabalıklardan gelip geçen, geçip gelen türküler. O, gözlerini kısar mırıldanır:

"Gün gibi âyân olmuş içime
Encamı fenadır bu gidişâtın."

9

VE BAŞKALARI

Paris'te Türk talebesi: Cemaat. Taranmamış halk. İrili ufaklı kalabalık. Kim kimin nesidir, kimin eli kimin ensesinde mümkünü yok anlayamazsın. Bir köşe başında dağınık sakallı velesbitli bir koca oğlan; bir kahvede sabahtan akşamlara kadar çene kırıp vakit öğüten boş gezenin boş kalfaları, **Paris**'ten her gelip geçenin komünist bellediği perişan anarşistler, Trotskistler, dağdan gelmişler, bağdan gelmişler, bağdakini kovmuşlar: Lar. Ler. Ler Lar. Ben bu kalabalığı üç dala koydum olmadı, bir dala koydum almadı, iyiden iyisi iki bölük ettim kurtuldum. Nasıl iki bölük diyeceksin; şöyle iki bölük: Evvela daha şimdiden baremin çarkına kapılmış olan veya döner dönmez kapılacak olan devlet baba kulları. Saniyen; yukarda saydığım haşerat: **Paris**'i yaşayanlar. Eğri otur, büğrü gez, doğru konuş **Abbas** ve kabul et ki, sen de, içlerinde domuz eti vardır diye talebe lokantalarında yemek yemeyip otelinde **Türkiye**'den getirttiği pastırma ile kifaf-ı nefs eden akıllı uslu zevattan olacağına şu geleli üç yıl olmuş, üç yılda belki otuz mektep değiştirmiş kimselerden olmayı tercih ederdin. Öyle mi değil mi?

Bizim tahsil hayatımıza girmiş bir tip vardır: "İnek" deriz. Bu tip, kitabı okumayıp yiyen, otlayan, gevişen ve

sorulunca makarna döker gibi iplik iplik çıkaran tiptir. Mesela **"Liseler İçin Tarih"** kitabının **Osmanlılar** bahsinin dışında ne **Tanzimat,** ne **Gülhane Hattı** ve ne de mesela **İttihat ve Terakki Cemiyeti** hakkında hiçbir fikri yoktur. Edinmemiştir. Sınıflarını arslan gibi geçen bir zavallıdır bu. Ve galiba bizim maarif sistemimizin Osmanlı vasıflarının bir mahsulüdür. Burada devletten dövizli veya burslu talebelerden bir kısmını ne zaman görsem gözlerimin önünde kahverengi melaike bakışlarıyla kendinden ve sağılmasından mesut bu mübarek hayvan belirdi durdu. Hem yazık hem ayıp. İşin kötüsü kimisi daha şimdiden devlet makinesinde dayanacak bir direk, bir dayı sahibiydiler; kimisi döner dönmez kurulacağı falan koltuğun, filan kürsünün hayaliyle mesttiler. Birisi: **"Fransızlar bizden çok aşağı millet"** diyordu, **"Bizim an'ane ve âdetlerimiz..."** Bir başkası sinemalara yalnız Amerikan filmlerine gidiyor; bir ötekisi, ezkaza ayağım kayar da düşüverirm içine diye tiyatroların, kahvelerin, müzelerin, galerilerin kısaca **Paris**'in semtine uğramıyordu. Durun durun, buldum neye benzediklerini bunların: Balıktı bunlar, balık sağdıcım ve **Paris**'e **Paris**'i yaşamak için değil, anlamak için hiç değil; **Türkiye**'deki şu rezil telakki için gelmişlerdi: **"Sorbonne'dan diplomalı."** Diplomaya gelince, eh diyebilirim ki güç de olsa, insan "inek" de olsa **Paris**'ten bir diploma ve bir sevgili edinebilir. Bu değişmiyor. Yahut da adamına göre biri, ötekisi yahut her ikisi ehemmiyet kazanıyor.

Açık konuşmak yeğdir: Dobra laf, harbi laf ötede aylakları tercih ederdim dedim. Aylaklığı sevdiğimden, inandığımdan mı? Hayır! Asrın ilk çeyreğinde küreyi güveler gibi oradan buradan kemiren namlı veya namsız aylakların, serserilerin nesli bugün kaybolmuştur İlk çözülmeler-

den sonra bütün sınırlar içinde bir toplanma başladı. Asrın ikinci yarısı ne azizler ne de peygamberler istiyor. Dün aylak, serseri, çoğu zaman gerçeğin peşinde dolaşan adamdı; bugün gerçek'ten kaçan, ona yüzünden bakamayan adamdır. Ama yine bir şeyler bilir. Zaten tercih noktası da burada: Gerçek'ten değil a, dünyadan bile habersiz bir adama, bunları bilen ve bunlardan kaçan bir adamı tercih: Bir ağaca veya ineğe iptidai manasıyla insanı. Çünkü: Düşünür de bu çocuklar. Birçoğuyla konuşuyorum. Ötekiler bunları komünist belliyorlar. İçlerinde imanlarını yitirmiş komünistler, minyatür **Titol**ar, yeni usul Troçkistler yok değil. Ama bugün ortada dolaşan komünist tarifine hiçbirisi uymaz. Kahvedeler. Kız peşindeler. Bir tanesi geldiğinden beri her gece bir kadınla yatıyor. **Kronik gonogok.** Bir başkası aynı zamanda hem sevici olarak bir kızla sevişen hem de başka bir herife metreslik eden bir kadınla yaşıyor. Ötekisi otelden **Foyer**'ye **Foyer**'den otele; **Şemsettin Sami Bey**'in lugatı fiil kitapları arasında fiil çekip otelin hizmetçisine aşk ilan ediyor. Her şeye kızıyorlar: Dünyaya. **Paris**'e. Şarkılara. Şiirlere. Ve her şeye. İçlerinde her yeni geleni makasa alıp bir yüklüce parasını dolandıranlar, dolu. Hele bu dolandırıcılık ve döviz satma işi bir rezalet ki ne rezalet! **Paris**'te devletten aldığı dövizi başkasına satıp onunla geçinen adam var. Talebe kolonisi kastında dövizli dövizsizden, burslu her ikisinden üstün; dövizsiz burssuz talebe, pasaportsuz ve ikamet tezkeresiz **Abbas** gibiler çırılçıplak insan ve bir beyin olmaklıynan hepsinden üstün. Yaşa **Abbas!** Oturttun mu oturtursun ha! Aşkolsun diyelim, aşkolsun!

Bir şair var Daha başka şairler de var. Ama bir şair var. Ufak tefek. Ölesek gözlü, çember sakallı bir şair. Elini sıksan, beş parmağını beş ölü salyangoz gibi avucunun

içine gevşekçe koyuveriyor. Aman diyorsun, zaman diyorsun. Tam **Quartier**'de bir akşam vaktidir. Bir kahvenin terasında karşıdan karşı oturulmuştur. Hazin bir güneş camlara vurmuştur. Hazin bir güneş camlardan sekmiş tutup gelmiş **Abbas**'ın gözlerine vurmuştur. Şair konuşuyor. Neler söylüyor şair: **"Metafizik"** diyor. **"Metafiziksiz yaşanmaz. Sanatın kendisine inanmak lazım. Müessese olarak. Ve kendisine."** Onu hayranlıkla dinliyorum: Çalışan bir kafa. Dolambaçlı, çapraşık, hatta belki sakar fakat çalışan bir kafa: **"İngiltere'de üç yıl kaldım. Sıkıldım. Berbat bir hava. Burada Fransız şiirini tetkik etmek istiyorum."** Öğleye dek evinde yatıyor ve radyo dinliyor. Bazı hiç hesapta kitapta yokken bulvarda **foyer**'lerden herhangi birinde, kahvelerden herhangi birinde burun buruna geliyoruz. Bana şiirlerini okuyor: Temiz parçalar. Ben ona şiirlerimi okumuyorum. Ben kimseye şiirlerimi okumak istemiyorum. İnsanlarla karşı karşıya oturmak, çepçevre hayattan, insanlardan ve her şeyden bahsetmek mükemmel bir şey. **Boulevard St-Germain** üzerindeki bir kahvenin şarabından tatmak, bir an için, bütün bunlar bir pul etmez ve ölüm kulağımızın arkasına şaşılacak bir ısrarla kalkıp konan bir at sineğidir diye düşünüp küfretmek.

"Otuz bu kadar yaşında..." bir başka dostumun evine gider gelirim. Mahzun ve sevimli mavi gözleri her zaman için haddizatında yaptığının veya yapmak istediğinin asıl yapılması lazım gelen olmadığı veya olduğu tereddüt ve endişeleri içinde titrer Buna rağmen ben bu insanın: **"Türkiye ortada bir mevta gibi yatıyor"** kabilinden tüyleri diken diken edici laflar ettiğini duymuşumdur. Memleketini; eski ve yiğit deniz fenerleri misali dalgalara ve ukala senelere kafa tutan sanat eserlerini, yeni olan

yenilik getiren her şeyi insancasına seviyor. Hiç değilse bu hissi veriyor. Sevgisi insanca ve çocukca. Diyelim ki, bugün kalkıp geniş ve şair bulvarlar boyunca konuşa gülüşe, taa **İnvalide**'i tutuyor, sonra, oralarda bir yerlerde, belki de bir Pazar günü, akşamın kaz tüyü bulutları **Eiffel**'in üstünde pamuk gibi atılırken cevahir **Sein**'in kıyısında bir sıraya oturup **Picasso**'nun resimlerinden laf açıyoruz. Çok konuşuyor. Çok tereddüt ediyor. Sanatın bağımsızlığı bahsinde güzel sözlerini dinliyorum. Bir keresinde, arka yollardan **Cité Universitaire**'e giderken; **"İhsas"** diyor **"İhsas olmazsa sanat eseri olmaz. Bunun böyle olduğu muhakkak. Düşün bir kere: Sokakta gözlerinin önünde bir adam vuruyorlar. Tınmıyorsun. Oysa sahnede bir adam ölüyor. Sana dokunuyor. Şimdi bak, aslında birincisi gerçek, ikincisi sahte. Fakat ikincisinde his, ihsas var."** Söylediklerine kendisi de inanmamış gibi müteredditde ve heyecanlı bana bakıyor. Sokaklarda kurulmuş bir lunaparktan geçiyoruz. Lunaparkta esrarengiz isimli falcılar, büyücüler, esrarengiz kulübelerinde insanların yıldızlarına bakıyorlar Atlıkarıncalar dönüyor. **Gaskonya** taraflarına ait olduğunu hissettiğim bir plak çalıyor. Ona ayak üstü bir şeyler anlatıyorum: **"Yaz"** diyorum ona **"düşündüklerini yaz."** Zaten tasarlanmış romanları, denemeleri olduğunu biliyorum. Ama tasarlanmış. Yalnız ve daima tasarlanmış. Her biri kafasının bir köşesinde bir dağarcık. Dağarcıklar hiç açılmıyor ve o hiçbir zaman tasarladıklarını yazmıyor Yaşıyor yalnız. Bir ara **Türkiye**'den hiç haber alamıyordu. **"Dönsek, dönülse filan"** denildiğini duyuyor ve isyan ediyor: **"Hayır, bu benim çilemdir. Daha bir zaman kalacağım."** Ve kalıyor. Utangaç ama kalıyor; **Paris**'in o kırmızı, sarı, lacivert ve yeşil kız-

ları onun hayatına, o onların hayatına giremiyor fakat kalıyor. Fransızca; konuşulduğunu işittikçe, yavuz, acar ve pırıltılı bir renk ve ateş kaynaşması seyrediyoruz hissine kapıldığımız Fransızca, onun önünde engelleniyor, çengelleniyor ve o kalıyor: **Alliance**'a iki üç defa yazıldı ve vazgeçti. Bazı öğle sonları gelir onu gramerlerin yücesinde bulur, sigaya çekerdim. **"Je suis-Tu es – İl est-Nous Sommes..."** Sobası umman gibi ısınır, camlar buğulanır. O ispirto ocağını yakar ve bana, **"kalbini kalbine yakın duyduğu"** dostuna muazzam bir bardak kakao ikram eder. Terkipli konuşması vardır ki şaşarsın. Oysa kalemi eline alınca Türkçesi süt gibi ak ve yalındır. **"Otuz bu kadar yaşındaki..."** dostum belki günün birinde bana ihanet edecektir. Zarar yok. Şimdilik beresini eğer ve ellerini paltosunun cebine sokar. Başının içi cümle fiillerin cümle zamanları ile fıkır fıkır fıkırdar: Gelirim. Gördüm. Yaşıyorum. Bilecektim. Caktım. Cağım. Ceğim. **Ducoedic** sokağının köşesinde yine mavi gözleri mahzun, çehresi kararsız görünür gelir: **"Ooooo, maşallah efendim, maşallah!"**

Sonra dur dersin, kırmızı ışık yanar, trafik durur, yüreğin bu kaldırımdan ötekine, ötekinden berikine; berikisinden her ikisine gider gelir, gelir gider. **Rue de Sommerard**'da takım hâlinde Türkçe konuşulduğunu işitirsin. **Passy**'de kürkler giyinmiş, esmer doğu kıçlı bir tazecik bir kuzeyli oğlanla Türkçe öpüşür. Ayağı **Müfettişlik**'ten ve **Konsoloshane**'den eksilmeyen çengel bıyıklı ciğercanlıları vardır. Her girdiği evden birkaç aylık takarak voltayı almış delikanlılar vardır. Sonra yeşil ışık yanar; otobüsler, otomobiller, kamyonlar, motosiklet ve bisikletler harran gürran üzerine gelirler. Sen kaçarsın onlar gelir. **Café Guimard**'a düşünce tavla oynayıp, **"Gelsin dübeş"**

"Gitsin dubara" doktora ve lisans yapan talebeler keşfedersin, suyu yanına kâr kalır. Ve hikâye bitmez. Her gün yenileri, her vapurla yenileri, daha heyecanlı, daha güleç, daha yenileri gelir. Okumak, öğrenmek ve yaşamak için. Asıl yaşamak için. Ki zaten şair de böyle söylemiş: **"... Aslolan hayattır."**

10

KIRKAYAK'IN KIRK AYAĞI

Denfert-Rochereau'dan döndün mü döndün. **Raspail Bulvarı**'nı tut, dikine yürü! Yürüdüm belle sağdıç, yürüdüm belle; o, **Montparnasse** tarafına açılan sokağı ve bütün öteki sokakları kulağımın arkasına atıp uyuzcana yağmurun, ağaçların ve hayallerimin altında yürüdüm. **Alliance Française**'i tuttum belle. Kapıdan içeriye nasıl girerim? Nasıl içerde, oldukça loş bir salonda yedi iklimden toplanmış kimseler gözlerine göz gibi bakar, ellerini sıkar, selam sarkıtırlar? Nasıl sınıflar sınıflanmış, kara kara tahtalara beyaz beyaz yazılar döşenmiştir? Bu mektebin kapısından Fransızcaya giriyoruz: Ömrüm günüm tıknaz lugatlardan, ajans haberlerinden kulak kesildiğim, hecelediğim bocaladığım, engin ve umgun Fransızcaya. Sınıflarda cümlemiz ana dillerimizden soyunuyoruz. İsveçli soyunuyor. Hollandalı soyunuyor. Macar soyunuyor. Burada **Avrupa** ve **Dünya** var, **Avrupa** ve **Dünya** soyunuyor. Gayrı ferman Fransızcanındır. Fransızca emrediyor biz eyvallah ediyoruz. Fransızca dedimse, bu, sınıfına göre gençten yahut geçkin, koket yahut ağırbaşlı, şık yahut değil, bir madamdır, bir matmazeldir. Herkesin adını kendi bildiği gibi okuyan; her okuduğuna mim koyduğumuz, her mim koyduğumuzu unuttuğumuz, bre aman, bir hatun kişi: **"Assez bavardage, là-bas!"**

Aylığına on beş kâğıt bayılacaksın. Günde iki dersin var: İster sabahtan git. İster öğlen. İster akşam. Mektebe girmeden evvel bir de "imtihan" ediyorlar ki dostlar başına! Yetmiş iki millet bir salona dolduk. Bir hanım bir şeyler okudu. Bizler yazdık. Böylece sınıflarımızı ayırıverdiler. **Johny** Bir'e, **Karlsen** Üç'e, **Mûteber** Beş'e. Biz iki fukara, yani **Abbas** ve **Mahel'in arkadaşı** beraber düştük. Bundan dolayı da sevindik. Aynı mangada iki bizim köylü hesabı. Aynı sınıfta **Türkiye**'den iki selam. İki küfür. İki kelime: **"Merhaba"** ve **"Güle güle."** Sonra, ziller, elektrik zilleri, uzaktan ve yakından, namusluca kepazece, fahişece elektrik zilleri, sonra çalmaya başladılar mı sana. Camlara toz toprak yağmurları, kızgın ve soğuk yağmurlar yağmaya başladı mı sana. Hep çocukluğumuzun sınıfındaydık: **"Altan Ata Ot Ver."** Ben bıyığım, sakalım, muhteşem hergeleliğim, su götürmez yolculuğum ve her şeyimle **Abbas** olarak, bilemedin şair olarak çocukluğumun sınıfındayım. Kalkıyor, ezberden şiir okuyordum: **"Hé, Bonjour Monsieur le corbeau!"**

Akşamları seviyorum: **Quartier**'de ucuz mu ucuz, yavuz mu yavuz bir eski zaman sineması, bir **Şarlo,** ne bileyim, bir **Max Linder** seyreyledikten sonra **St-Michel Bulvarı**'na bir çıkıp şöyle bir yağmura bakın bakalım. Ağaçların üstündeki ve **Paris**'in kaldırımlarındaki yağmura. **Dupont**'u ve öteki camlı kahveleri geç. **Luxembourg Bahçesi**'ni geç! Işıklar akşamın içine içine soyunur dökünürlerken kapıdan girer misin!.. Hoppala! Alanyari Amerikanlar, uzun ve sarı Skandinavlar, kısa ve kara Doğulular, Çinliler, Vietnamlılar, Kongo yerlileri, **Martinique**'liler girerler mi seninle birlikte kapıdan? Fransızcanın koynunda bilcümle dünya dillerini, bilcümle dünya halklarını, âdetlerini ve türkülerini yaşıyoruz. **Conversation**

dersinde herkes kendi köyünden dem vuruyor: Salatayı kimi yalnız etle yermiş, kimi etsiz de yermiş, kimi yemekten önce yermiş, kimi hiç yemezmiş. Ben ki **Abbas**'ım, salatayı nasıl yediğimi düşünürüm. Kafamdan açık yeşil hayaller uçar geçer: Salatalı, salatasız; yemekli ve yemeksiz hayaller. Ve mutlaka **subjonctif**'li hayaller: **"Que je fasse."**

Çocukluğumun sınıfında bir **Miguel.** Kısarak boylu, ufak ve insan **Miguel.** Çocukluğumun sınıfında bir İspanya yani. Bir **Madrit.** Bir **Guernica.** Bir **Badaioz.** Ve çoluk çocuk. **Miguel,** XX'nci asra mahsus ölümlülerden. İspanyolcayı doğru dürüst **İspanya**'dan uzakta, **Fransa**'da öğrenmiş. Fransızcayı da **Fransa**'da öğreniyor. **İspanya** birtakım resimler, birtakım sesler. Gecenin hem de ortalık yerinde palmiyeleri tırmıklayan bir kitara mı? Köylüler mi? **Frente Popular**'ın heyecanlı günleri mi? Ona **Madrit**'ten bahseyleyen benim. İki omzuna iki elimle iniyor, mızrak mızrak gülüyor; **"Amigo"** diyorum **"O zaman ben Madrit'te varoşlarda, kan ve çamur içinde..." Miguel,** anlamamış ve anlamış, **Garcia Lorca**'yı bilen; **Don Juan**'ın **Don Juan** değil **Don Huan** olduğunu bana öğreten **Miguel** sanki yalan yalan değilmiş, sanki **Madrit** varoşlarında bulutların kan damarları misali küt küt vurduğu saatlerde babasıyla omuz omuza imişiz gibi dalıyor. Çocukluğumun sınıfında bir **Madrit.** Ve bir eski **Saraband Dansı.** Simsiyah saçlı simsiyah gözlü neden bir **Senorita Mundez?** Usludan uslu giyinen kuşanan, zaman zaman benim demek ki **Abbas**'ın aklına bizim o taraflardan, **İstanbul**'dan yahut **İzmir**'den kendi hâlinde fakat müthiş bir kızcağızı getiren, getiriveren **Senorita Mundez.** Anlaşılmaz eski İspanyol Dansı. Ve defterinin arasında çeşitli milletlere ait çeşit çeşit pullar. Ona Türk pulları veriyo-

rum. Nasıl seviniyor: Sanki ona **Türkiye**'yi, bizzat **Türkiye**'yi veriyorum. Vatansız kalmış bir İspanyol kızına bir vatan veriyorum sanki. Gidiyor sonra **Miguel**'e benim için: **"Sahiden"** diyor **"Madrit'te bulunmuş mu?"** **Madrit**'te İspanyol tarzında kemerli bir kilise. Tuzparça bir güneş. Ateş. Ateş. Ateş. Ben. **Guernica**'nın ve **Badaioz**'un kadınları. **Miguel.** Ve **Senorita Mundez.** Sonra, **Federico Garcia Lorca**'nın mısraları.

Mahel'in arkadaşı ona **"Hanımefendi"** diyor. Hep gülüşüyoruz. Dersteyiz. Onlar, **Matmazel Hilversun** ve arkadaşı şöyle yamacımızdalar. Gözgöze geliyoruz. Gülüşüyoruz. Paydosta, uzaktan uzağa, kuvvetli kuzey aksanı ile: **"Neden?"** diye soruyor, bana soruyor ve **Mahel'in arkadaşı**'na: **"Bu kadar neş'e?"** Gülüyorum. **"Neş'e değil"** diyorum **"Hüzün."** Mavi gözlerini görüyorum. Renkli ve mükemmel gözlerini. Gülüyor. Güldüğü vakit insanı ısıtan ve aynı zamanda üşüten bir hüzün geçiyor gözlerinden. Onunla diye, Abbascasına hayal kuruyorum, bir dağbaşında yalnız kalsam senelerce elimi eline süremem. **Mahel'in arkadaşı: "Hanımefendi"** diyor ona. Ben: **"Yes, Sire"** diyorum **"She is a lady."** Ders dinlemiyor. Fransızca ne? Kim bu Fransızca? **Matmazel Hilversun** kim? Amerikalılarla su gibi İngilizce konuşmasını dinlemişim ki şaşmışım. Ve durmadan **dictée. Hilversun** sınıfın içinden bir nefes alıyor, bu nefesle birlikte **Norveç**'teyiz. Başka bir türlü **Norveç.** Bırak **Abbas!** Böyle unutulmaz gemiler eski ve yeni limanları sevsinler ve terk etsinler, sen durmadan Norveçli bir kızla gözgöze gelmeyi ve gülüşmeyi talim et. Zamanında, kendisi gibi uzun sarı ve başka bir âleme aitmiş hissini veren tertemiz delikanlılarla konuşur, duyarım. Yine gözlerinden bir martı uçar mı uçar Bir yunus balığı görünür kaybolur. **Nor-**

veç'ten bahsettiklerini düşünürüm. Ama onlar kimbilir neden bahsederler. Bir akşam beraber çıkarız. Gece, oyuncaksız ve yıldızsız. Serpintilerle dolu ve dağınık. **"Soğuk"** derim. **Hilversun: "Hava güzel"** demez mi? Bana **Norveç** mukavemet hareketlerini anlatır. Öğrenirim ki **Gestapo** onu tevkif etmiştir. **"Bu kadar güzel bir kız"** diye düşünürüm. Ayaklarımızın altından tir tir titreyerek geçen metroyu duyarız. Karanlıkta camları buğulu buğulu, insanca dolu otobüsler süzülürler. **"Matmazel Hilversun"** derim şıp diye **"Norveç"** derim **"Krallıktı değil mi?" "Krallık"** der **"Norveç". "Neydi"** derim **"Kralın adı?"** Ben Norveçmişim gibi sevgiyle filan bakıverir bana ve sanki: **"Seni seviyorum"** dermişcesine **"Haakon"** der. Gece, kaçıcı ve dağınık **Paris** gecesi ve ben tekrarlarız: **"Haakon."**

Daha daha ne kadar mülteciler? İspanyolların yanı başında Polonyalılar, Çekler, Macarlar; ama bilhassa Polonyalılar! Hikâyelerini çocuklukta geçmiş bir vak'a; uykuyu, ninniyi deviren bir vak'a misali hatırladıklarım ve hatırlamadıklarım. Kırkından sonra Fransızca öğrenecek olan mektep hocası. Taş gözlüklü terzi kadın, dahası var: **Anna,** söz temsili. **Anna**'yı tanımalısınız. **Anna** ışıltılı bir göz; bir sürü gözler, yani bütün yıldızlar ve fosforlu deniz böcekleri; **Anna,** karanlıkta çocukları korkutan kedi gözleri, **Paris**'in ve bütün dünyanın trafik ışıkları. Bir gözler var efendi, **Anna**'da, lugatı ye bitir, tasvir geçemezsin; öyle gözler var **Anna**'da. Baktığı zaman çağırır, bakmadığı zaman çağırır; çağırmadığı zaman çağırır, konuşursanız yanındasınız, konuşmazsanız yine yanındasınız. **Anna** bir Allahın belası mı ne? Ne diyor bana: **"Bana bak"** diyor **"Sizin oranın adamları güçlü kuvvetli heriflerdir, değil mi?" "Öyledirler"** diyorum ve **"Öyle değildir-**

ler" diyorum. **Anna** sınıfı ve mektebi bir dolaşıyor, artık hiçbir şeyin eski hal üzre olmadığından, olmayacağından eminim. Bir İranlı var, İranlı bir şey değil, İranlının bir de otomobili var, otomobil bir şey değil **Anna**'nın otomobillere zaafı var. Bütün mektep dersten kapıya çıkarıyoruz. Onu, sümsük İranlıya teslim edeceğimizi bal gibi bildiğimiz halde, yine de: **"Alors"** diyoruz **"Geliyor musun Anna?"** Ustura gibi bir cevap veriyor:

"Niett!"

İranlı dedik bir yol. İki yol dedik bir kere İranlı. Kıvırcık saçlı ve yüzlü bir dostu unutmak olur mu? Olmaz. Zehir olmaz. Geber olmaz. Sonradan sonra **Mir Eskendâri** bilcümle **que**'leri **ko** telaffuz ederek neler eyler, neler eylemez bana. Ne Acemdir ne **İskender**'dir bilsen sağdıç? **Hârdan gelüpsen** sağdıç? **Urmiye Gölü**'nden, **Teheran**'dan gelirem. Yollar tozlu dağlar çıplaktır. İlle ne var **Eskendâri** bu, tutar dağı düz yolu tuz eyler, bindi miydi tayyareye, efendime söyleyeyim, **Paris**'tedir. **Mevlânâ** için İranlıdır dedi. Türktür dedik. İnat etti. İnat ettik. Al takke ver külah ahbap olduk. İkide bir pasaportunu çıkarır **İran İmparatorluğu** deyip deyip basardı kahkahayı. Basardık kahkahayı. Kahkahalar sınıfın pencerelerine serçeler, kırlangıçlar gibi çarpar çarpar dönerler. **Eskendâri** terler çocuklaşır. Oturur, birlikte sevdiğimiz şeyleri arayıp dökeriz. Kolay değildir arayıp birlikte sevilen şeyleri bulmak. Kat'i zordur. İnsanlar değişik şeyleri severler aslında. Neyi sevdiklerini bilmezler aslında. Biz neyi sevmediğimizi bilirdik. **Anna**'nın öteki Acemle birlikte çıkmasına tutuluyorduk mesela. **Eskendâri**'nin ikide bir **ko,** benim ikide bir **Vous Savez** dememe tutuluyorduk. Ziller bugün ve yarın koridorlarda çınlıyorlardı. Ve **İran, Urmiye Gölü**'nden **Dest-i Kebir**'e değin çekip uzayıp gidiyordu.

Mir'de hayatı kolaylaştıran mı desem sağdıç yoksa küçük gören mi desem bir kabiliyet keşfettim. Yaman ki yaman bir yeti bu. Palavra da olsa bu İranlı ölümden bile rahmetli dedesinden bahseder gibi bahis geçiyor ki Allahın şaşar. Namussuzum.

Sonra kambur kambur, sarışın, turna gözlü, boş ver turnaya çaylak de, çaylak gözlü, boynunu döndüremeyen ve dersler ve teneffüsler ve paydoslar boyu susan Almanyalı. **İkinci Cihan Harbi** ertesinde **Paris**'te bir Alman. Ama **SS** kıtalarına, **General Von Scholtıtz**'in kıtalarına mensup olmayan; ince uzun, dediğim diyeceğim nazik heykeltraş elli, sanatkâr bir Alman. Ulan sen **Abbas** mısın? He ya **Abbas**'ım. Merak mı ediyorsun bu herifi? Merak ediyorum sağdıç. Git sor be! Konuş be! Konuşurum efendi baba, giderim, merhaba ederim, konuşurum. **"Senin memleket"** derim **"nerelik?"** Şöyle bir kuşkulu bakmaz mı: **"Ben"** demez mi: **"Saar'lıyım."** Ben gülerim: **"Ulan Almansın"** derim **"Kerata. Ben Türküm ve Almanları severim."** Şöyle bir kuşkulu bakmaz mı: **"Ben"** demez mi **"Saarlı'yım."** O hep **"Saar'lıyım"** diyor, **Abbas** yeniden yeni, savaştan, bedenden ayrılan kol, koldan ayrılan parmak, parmaktan ayrılan tırnaktan dem vuruyor. **"Harp"** diyor Alman **"Facia."** **Abbas**'ım ya ukalalığıma son yok **"Jawohl"** derim, her şeyler derim. Beni ressam sanıyor. Şairim diyorum. Heykeltraşım diyor. Ve bir sürü desenler gösteriyor. Desenler çizen, kambur, çaylak gözlü bir Alman. Hayır, bir Alman değil, **"Ben Saar'lıyım"** diyor ve sanki Alman olduğunu unutmak istiyor. Neden? Bütün bu olup geçenlerde şahsen onun ne gibi bir dahli olabilir? Bunu sınıfta kendime, sokakta **Paris**'e ve **Denfert-Rochereau**'daki arslan heykeline soruyorum. Göklere ve metro istasyonlarına. Daha sonra, Almana bir türkü

hatırlatmak istiyorum; **Zarah Leander**'in söyleyeceği bir türkü olsun, istiyorum. Almana **"Zarah Leander"** diyorum. Bir Alman gibi değil de bir çocuk gibi, ama kambur bir çocuk gibi gülüyor: **"Nicht War?"**

Hayır, değildik efendi: Bir **Conversation** dersinde bu tertip bir konuşma dinlemeye hazır değildik, efendi. Biz paskalyalar ve pastalar, ne bileyim, memleketimde ressamlık tertibinden bir şeyler bekler filandık. Herifçioğlu testere gibi biçe doğraya çıngıraklı bir Slav Fransızcası ile tuttu **"Kütle hâlinde idamların gayri meşruluğu ve gayri insaniliği"** diye üç çeyrek laf etti. **Par exemple** yerine **Pra ekzambla** diye diye kafamıza vuruyordu. Bitirdi. Oturdu. Zil çaldı. Polonyalılara: **"Sizden mi?"** dedik. **Anna: "Hayır"** dedi **"Rus."** XX'nci asra mahsus bir roman. **Bolşevik Partisi** azası. Kimyager. Sonra Troçkist. Kaçak. Mülteci. Adı: **Mark Apter. Baltık** kıyılarındanmış. Nasıl şikâyetler ediyor sağdıç, ellerine bakıyor, camları pisleyen karanlıklara bakıyor; yere, göğe, Allah'ın ta kendisine bakıyor; nasıl nasıl şikâyetler; kendinden, memleketinden, insanlardan zehir zemberek şikâyetler ediyor. Dersin ki kıyılan bir yeri var bu delikanlının. Yüreğinde, gönlünde bir yeri kıyım kıyım kıyılıyor ki ağlayacaksın... Zilleri dinliyoruz. **Dictée**'leri yazıyoruz. Beni evine ve Troçkist konferanslarına çağırıyor: **"Bir adam konuşacak, bir profesör. Mevzu Stalin istibdadı ve Rusya. Nasıl konuşuyor dinlemelisin. Comme Un Dieu."** Gitmiyorum. Yine darılmıyor. Yalnız şikâyetler Eğri, gülmekten ziyade hor görmeye benzeyen hususi bir tebessüm: **"Biedni Tavariş."** Günden güne tundan tuna **Apter** kayboluyor ve artık gelmiyor. Sınıfta yerini bir Arap kızına veriyorlar. Yalnız sıranın gözünde unutulmuş bir mektup, bir ayna kırığı gibi, pırıl pırıl bir şikâyet parçası kalmış: **"Biedni Tavariş."**

Daha kimler? Dışarda yağmur çağırırken kütüphanede oturabilir, kendi kendine kurabilirsin. Daha kimler? Bir sancı, ince uzun, kırkayak misali, sinir ve dayanılmaz ve karşı konulmaz ve küfredilmez bir sancı; **ABD**'de **Manhattan**'da doğmuş kesik saçlı, pantolonlu bir **Danny**'den başlıyor, **Şanghay**'da numune gözlü bir **May, Hamedan**'da bir **Gencavi** derken, dünyanın bütün şehir ve köylerinde bunlara benzer nice nice insanlar buluyor, delip geçiyor bu insanları, dağlarını, obalarını terk ettiriyor. Daha kimler? Zil çalsın için merdiven diplerinde sıralanmış kimler? Yağmur çağırmadığı zaman biraz daha erkek, biraz daha romantik; çağırdığı zaman biraz daha kadın, biraz daha santimantal, daha kimler? Hepimiz Fransızca ile yüzyüzeyiz sağdıç. O bizden, biz ondan, ve hiçbirimiz birbirimizden hâşâ ve kat'a utanmıyoruz. Fransızca bulvarları, metro istasyonlarını bir yıldız yağmuru şenliği ile gezip tozar Gelir cümlemizin göğsüne oturur. Fiiller, birbiri arkasından kurşun askerler gibi dizilirler. Hep açılan, yeniden ve daima açılacak olan bir şeyler sezer gibi olursun. Neyi kaybettiğini neyi kaybetmediğini hesapla dur işin yoksa. Bara in. Bir kadeh **Calvados** yahut bir **Brryh** zıkkımlan ve bekle ki ziller çalsın. Sınıflardan kırkayağın kırk ayağı birer birer uğrasınlar dışarı. Sonra ben **Abbas**'ım diye böğür, ben kırkayağın kırk birinci ayağıyım diye. Tekmil öteki hayatların ve bizzat kendi kendimin çilesini bir yağmur buluțu yığını gibi sırtında taşıyan kırk birinci ayak. Kırk birinci ve kırk bininci. Binlerin bini ve ayakların ayağı. Düz, eğri, yan ve dik. Fransız kaşığıyla Alaman boku. Hepinizin gözlerinden öperim. Hepinizin şerefine dünya tayfası! **Anna**'nın, **Mark**'ın, **Mir**'in şerefine. **Hilversun**'un ve cümlemizin şerefine!

"Skoll."

11

ANNETTE SAHNEYE ÇIKIYOR

Akşamcıl bir sisi ellerimle aralar, tam da **Chatelet Tiyatrosu**'nun köşesinde: **"Galiba"** derim **"Seni seviyorum, Annette."** Sisin içinden gözlerini alsam diye Abbascasına düşünürüm. **Annette: "Galiba mı?"** diye sorar ve güler. **Sein** kıyısında ışıklar nokta nokta. Yıldızlar nokta nokta yukarda. Dağılan ve toplanan bir ses. Ve **Annette**'in gözleri: Büyük, anlaşılmaz; çocuk ve aynı zamanda kadın gözleri. **Abbas** bu gözlerin **Annette**'e ve **Warşova**'ya ait olduğunu biliyor, sağdıç; **ghetto**'larında birkaç nesillik insanı utandıracak kadar ayıp işlenmiş eski bir **Warşova**'ya, eski ve uzak bir **Warşova**'ya. Çünkü: Diyeceğim, **Annette**'in kendisi de bu şehri ancak hatırlayabiliyor: **"Bir evimiz vardı. Ben mektebe giderdim. Yazları dağlara kampa çıkardık."** Nehir boyunca yürüyoruz ve ona aşktan bahsediyorum. Nehirden mavunalar geçiyor. Sisin altında durgun ve ağırbaşlı mavunalar. Aşktan, aşklardan bahsediyorum. Böyle bir **Abbas.** Uzak bir **İstanbul.** Birtakım terk edilmiş şiirler. Birtakım terk edilmiş hatıralar. **"Bazı insanlar vardır"** diyorum **"Annette, bazıları vardır, bir sinemaya girer çıkar ve ilk gördükleri kıza seni seviyorum derler." Annette** koluma giriyor Onu bir çocuk gibi düşünüyorum, **Warşo-**

va'da kartopu oynayan bir çocuk. **Annette** koluma giriyor: **"Tu sais. Tilâ"** diyor **"Sen bu bazıları gibi değilsin."** Ona, **"Paris**'e, **Eifell**'in tepesinde yanıp sönen kırmızı ışığa vedalaşır gibi bakacığım ve burada kimsenin anlayamayacağı bir küfür icad edeceğim. **"Sen"** diyor **Annette "hep bir pencerenin arkasında gibisin. İnsanlar yaşıyor, sen seyrediyorsun."** Akşamcıl bir sis değil mi? Başka türlü **Annette!** Başka türlü bir **Paris. Annette** ve **Paris,** her ikisini de seviyorum, sağdıç.

Daha sınıfa ilk girdiğim gün **Annette**'i görmüşümdür. Benim tam önümdeki sırada oturmuştur **Annette.** Siyah ve parlak ve uzun ve dalga dalga saçları vardır; büyük ve mühim gözleri. İlk **Lecture**'da birbirimizin yanlışlarını bulmuşuzdur. Ve benim, **Pirea**'dan bu yana uğur diye taşıdığım boncuk yılan her şeyi halletmiştir. Yine de bir vakit uzak ve yabancı konuştuk: Dersten derse ve havadan suya. Şair olduğuma inanmadı. Kitabımı gösterdim bir akşam. Şaşırdı ki nasıl. Durmadan: **"Okusana!"** diyordu **"Okusana! Şunu oku mesela. Ne demek bu?"** Ona bakıyorum: **"İyi ama Annette"** diyorum **"Türkçe bunlar."** Nasıl seviniyor: **"Olsun"** diyor **"Oku sen! Demek aşk şiirleri. Biliyor musun, bana şairim dediğin zaman asla inanmamıştım. Fakat, şimdi..."** Sayfaları açıyoruz. **"İnanmadığını biliyorum. Sana Fransızca şiir yazacağım Annette."** Ve bir şeyler uyduruyorum: **"Annette - Ma petite hirondelle - Etc.."** Ve gün günden, ders dersten beni onu aramaya o beni aramaya durduk. Dersler boyunca durmadan konuşuyoruz, bu yüzden de durmadan tahta başına çekiliyoruz. **Annette** benden iyi Fransızca Biliyor ve yardım ediyor bana: **"Aptallık etme"** diyor: **"İdiot! Bu regulier değil, pronominal."** Ve akşamları. Ve dersten sonra. Ve **Annette**'le ben yani

Abbas'la **Polonya**'dan kopup gelmiş, kendi hâlinde ve on dokuz yaşlarında bir mülteci kızcağız. İşte hep böyle dolaşıyoruz. **Paris,** ezeli ve ebedi **Paris,** bizi diğer binlercesi gibi kolları arasında alıyor; bir akordeon dinliyor, **Odéon** civarında sokakları şaşırıp toptan kayboluyoruz. **Annette** koluma giriyor. Elleri üşüyor. Ona **Türkiye** hakkında yalanlar söylüyorum. O bana yalanlar söylüyor. İkimiz de kendimizi hemen hareket etmek üzere olan iki ayrı trene binecek iki ayrı yolcu gibi hissediyor, her dakikanın içinde sürü sepet saniyeler, her saniyenin içinde sürü sepet saliseler keşfediyoruz. Saniye ve zaman büyüyor. Ve bize yardım ediyor. Saatlerle ilgimizin ansızın ikinci plana düştüğünü keşfediyoruz ki gittikçe, seviniyoruz. Hatta **Paris**'le bile. Sonra gece geliyor. Ve **Annette** eve dönüyor. Onu kapısının önüne kadar götürmek **Abbas**'ın vazifesidir. Ve sonra **Odéon**'dan ağır ağır taa **Rue Turbigo**'ya kadar yürümek. Kendine, şiirlerine, macerasına, **Annette**'e ait bir sürü saçma tahayyül edip yürümek. **Warşova**'yı ve **İzmir**'i tahayyül etmek mesela. Az iş mi? Bir **Warşova.** Bir **İzmir.** Bir **Annette.** Ve bir **Abbas.**

Bütün bir **Avrupa,** bütün ve tekmil bir **Paris** ve bütün bir **Warşova** sağdıç, cıvarda, sislerin derinlerden ve uzaklardan soluduğu bir bahar ormanında **Annette**'le ele ele tutuşabilmişiz ki, muhal. Yakın yolcular yokmuş. **Annette**'in saçlarını güneşe yaymışız. Rüzgârda güneş sesleri, çoban sesleri titriyormuş. **Warşova** banliyösünde iriyarı sarışın bir kızcağız bize ufak ve adamakıllı işlenmiş yaseminler mi satacakmış; yoksa biz gidip başka bir mahallede, Yahudilerin sabah akşam önlerine bakarak dolaştıkları bir mahallede, kıyı bucak bir sinema keşfine mi çıkacakmışız. **Annette** için neler hesaplıyorum. Bunları söylüyorum **Annette**'e. Derslerde hep yanyanayız. Ve çocuğuz.

Bütün bir **Avrupa Annette.** Benim **Annette**'im ve benim **Avrupa**'m. Yukardaki kuzey kıyıları, **Romanya**'da **Graz** şehri. **Avusturya**'da bir eski **Viyana.** Unutamayacağın bir **Viyana.** Bir **Milâno.** Ve benim **Annette**'im: **"Sana"** diyorum **"Söylemek istediklerimi Türkçe söyleyebilsem Annette, sen anlayabilsen bunları".** Oysa sınıfta iki Türk arkadaşla Türkçe konuştuk mu kızıyor **Annette,** gidiyor **Anna**'nın gözlerini buluyor; bir **z, ş, j** kalabalığı içinde kendi dillerinin kuyusuna giriyorlar. Bu dili öğrenmekten geçtik, akılda tutmaktan bile aciziz sağdıç. **"Z, ş, j"** diyorum. **"Ne kadar zor bir dil"** diyorum **"Annette."** Ve ona Türkçe gazeteler gösteriyorum. Başlıklarını beraber heceliyoruz. Yeni baştan **Annette** ve ben Türkçe öğreniyoruz. Türkçe büyüyor, kelimeler ve heceler, **Annette** ile benim aramda mekikler gibi gidiyor geliyor, geliyor, gidiyor; ve Fransızca, birden bakıyorsun sağdıç, bayrağını tepemize açmış. O zaman seni düşünüyorum. **Avrupa**'nın, yani **Tuna**'nın, gizli ışıklı **Sava**'nın, dantel dantel **Dalmaçya**'nın ve çıplak çetnik dağlarının üzerinden bir çoban ateşi temsili seni düşünüyorum. Ve birlikte, sen, ben ve **Annette, Raspail** üzerindeki, bırak **Raspail**'ı, **Montparnasse**'daki bir kahvede **Avrupa**'nın ve **Anadolu**'nun şerefine, bir **Z,** bir **J,** bir **Ş** içmemizi düşünüyorum.

Geceleri **Port-Royal**'e doğru gezmeyi âdet ettik. **Annette** eldivenlerini kaybetti ve bunu bana, annesini kaybetmiş gibi haber verdi: **"Sana"** dedim **"eldivenler alırız, Annette! Yün eldivenler, üzerlerinde kuş resimleri olan eldivenler."** Sisi ellerimle aralıyorum ve yine **Warşova**'ya, hayır bu sefer **İzmir**'e gidiyoruz. Parkın önünde, içinde, **İzmir**'in ışıkları bir bir gözlerimize vuruyor. Fuarda, en kalabalık pavyonlara girip çıkıyoruz. Yıl-

dızlar her şeyimizi piç ediyorlar. **Annette** terliyor, durmaksızın: **"Aptallık etme"** deyip duruyor. Demek ki, ben, ne kadar zamandır budalalıklar yapıyorum. Bitiyor budalalıklar, tükeniyor, yetmiyor bana, icad ediyorum sağdıç. **İzmir** bir mağnezyum ışığı arkasında eriyor. Ve yeniden **Warşova.** Artık **Annette**'in saçları çifte örülmüş ve omuzlarından önüne salıverilmiştir. **Annette** mektebe gidiyor ve sınıfta çakıyor, **Annette.** Ellerini ellerimle ısıtıyor: **"Aptallık etme, Annette"** diyorum **"Ma petite hirondelle."** Ona yazdığım şiirleri annesine okuyor. **"Neden hep böyle pantolonla dolaşıyorsun"** dedim bir gün **"bir kere de etekliği denesen."** Ertesi gün kırmızılı lacivertli ekose bir eteklikle geldi sağdıç, görüyorum; merdivenden çıkarken etekleri savruluyor, savruluyordu; görüyorum; gözleri hiç olmadığı kadar mühimdiler, mühim, görüyorum; hep görüyorum. Ders bitiyor ve bulvarda dakikalarca yanyana yürüyor, tek kelime söylemeden dakikalarca konuşuyoruz. **Warşova** ve **Avrupa** ile konuşuyorum. Eski bir hikâye. Eski bir **Abbas.** Hani şu senin arka bahçede yalınayak bitmez tükenmez maçlar yaptığın, balıkçılık oynadığın eski bir **Abbas.** Eski bir **Annette.** Ne eskisi be, ne eskisi? **Annette! Ma petite hirondelle!** Orada mısın?

12

KIŞ ORTASINDA BİR GECELİK RÜYA

Hüzünlü bir zenci. Allah. Ne yapsın, elinde değil. Üzüntülü bu zenci. Hep gülüyor, elbet. Kaide bu. Bu ama, neyi değiştiriyor bu kaide? Yine baktın mı belek belek, acımsı tuzlumsu, hüzün kumkuması gözler görüyorsun. Sırtını duvara dayamış bize bakmıyor. Bakmasın bize. Tavana baksın ve tavanda **Martinique**'deki göğü, ama tam da **Martinique**'de olduğu renk ve heybette görsün. Elleriyle dolabın kapağına vuruyor. Tam-tam. Hüzünlü zenci tam-tamını çalıyor. Ve hüzünlü türküsünü söylüyor: **"Ayy-İya. Ayya-İya. Uyy-uyy!"** Değil ki, sanki **Paris** değil ki bu: **Martinique**'de, daha hani İspanyalı korsanların yalınkılıç dövüştükleri **Martinique**'de: Çıplak ayakları yerl döven bir siyahiler alayı. Sen ki **Abbas**'sın **rhum** şişelerinin üstündeki resimlerden itibaren, hep bu zencinln şarkısı ile birlikte, **Dupont**'da otomatik fonoğraf çalıp dinleyen öteki zencilere gidip gidip geliyorsun, gelip gelip gidiyorsun. Ya!

Nation taraflarında bir evdeyiz. Kıyamet gibi. Tanıdıklarım. Tanıştıklarım. Ve hiç tanımayacaklarım. Talebeler bilhassa. Daha başkaları. Eğlenmek isteyen, eğlenmeye katiyyen karar vermiş olan bir halk. Ev kimin evi farkında bile değilim. Sadece demişler ki bana: **"Bak"** de-

mişler, **"bu gece Reveillon'dur, cümle Paris zil takıp oynar bu gece: Biz böyle oturacak değiliz ya."** Ben demişim ki: **"Değiliz ya"** demişim. Onlar eh etmişler feşmekâna davetliyiz, cümlemiz birden gidelim, yalnız içilecek zıkkımı da beraber götürelim. Ben demişim ki: **"Götürelim"** demişim. oyun bozanın gözü çıksın. Paraları ucuca dizmiş gidip **Mahel'in arkadaşı** ile birlikte **Porte d'Orléan**'ın orada bir cehennemden şişe şişe şarapları almış, kilo kilo portakalları yüklenmişiz. Biri demiş ki, **Mırç** değil, bu da değil, başka biri demiş ki **"Pasta da alalım"** demiş. **"Pasta da alalım"** demiş. Ve almışız. Neymiş dersen sağdıcım, mesele Türklüğün şanını kurtarmak, beleşçi sıfatını giymemekmiş. Nevale düzüldükten sonra teşkilat hâlinde yerin dibine girmişiz. Metroda bir şenlik, bir günlük. Eğlenmek başka, eğlenmeye karar vermek başka. Adam galiba eğlenmeye karar verdi mi kendi kendinin soytarısı oluyor. Oysa **Abbas** ki ışıklarını yakmış bir **Paris**'in içinde ışıklarını yakmış bir ateş balığı gibidir, elbette eski ve yeni, unutulmuş ve yaratılmamış bütün şarkıların kafiyelerinden kafiyelerinden, nakaratlarından nakaratlarından yakalayıp dize getirmeyi bilecektir. Bilmesi lazımdır. İsterse metroda olsun, isterse cehennemin finnarında.

Nation taraflarında bir ev. Bir evde bir oda. Ve eğlenmek isteyen bir halk. Kimseler bir şey demesin, biz yeni gelen tayfa, bir kürek kızgın kor, bir kürek ateş gibi değil de; valllahi billahi, bir şelale gibi değil de; sıkılgan, utangaç ev kedileri gibi sokulalım dedik. Geldiğimizde sofra tutulmuştu. Birtakım kimseler gülüyorlardı. Ve herkes. Tıknaz, gözlüklü, adama bulantı veren bir kızcağız oradan oraya çırpınıyordu. Ekmek çıtır pıtırdı. Şarap beygir kanı. Portakallar Allah gibi. Ve zaman, Allahım ve zaman, üstüme üstüme, benim yani **Abbas**'ın sonra **Mahel'in arka-**

daşının ve **Mırç**'ın ve herkesin üstüne limon gibi sıkılıyor; gözlerimize kaçıyordu. Fransızlar kendi dairelerini kurmuştular. Bir **Monique** geldi, ortalığı şarkıya boğdu. Ufarak teferek, dolgun ve bir alev demeti kızcağız. Eski yeni türküler söylüyor ve peygamber gibi şarap içiyor. Sonra **Janette,** ne **Janette**'i ben onu **cenabet** tesmiye ettim ve bu marifetimden dolayı kendi kendimi tebrikledim. Surat düşkünü. Ve o kadar. İşi gücü parlak delikanlılara sokulsun. Kimi bulursa! Karşıda, sofranın öbür ucunda bir tuvaletli. Hiç konuşmuyor. Hiç konuşmadan cıgara içiyor. Kaşlarını alnının üstünde bir yerlere taşımış. Yanında kadife ceketli ve çember sakallı bir insan oğlu. Konuşurken yalnız dudakları kımıldıyor. Konuşması bu derece hareketsiz bir Fransız. Ondan sonra bakıyorum, masanın öbür ucundan bir çalı yığını ateşlermiş gibi çıtır çıtır ve gepgenç bir şarkıya başlıyorlar: **"En avant les copains, en avant!.."**

Ben **Mırç**'ı defanın defası dinlemişim. Bir daha dinliyorum. Gözleri gidiyor. Ve **Haymana Ovası** geliyor. Petrol gibi bir yaz öğlesi. Dut ağaçlarında ağustos böcekleri. Ve toprakta buğular. Divana uzanmışım. Yanı başıma **Janine**'in Amerikalısı mı İngilizi mi ne, o uzanmış. Oğlan bu miktar Fransızın yanında istavrit gibi mahzun ve sükûti. Bizim şaşkınlardan birisini ona İngilizce bilir diye takdim ediyorlar. Oğlan bir şenleneyim diyor. Ama ne var, hele sen bizimkinin İngilizce olarak ilk oturttuğu şu suale bak: **"Do you speak English?"** Gözün kör olmasın emi? İngiliz bu efendi amca. Yahut Amerikan. Ben uzandığım yerde hafiften hafiften bir tropik hayatı hayallemeye başlıyorum. Yetmez mi **Paris?** Yetmez mi ışıklar? Oysa uzakta **Afrika**'nın bir yerinde, **Afrika**'nın yılan çatlatan bir yerinde bir çadır, bir cehennem, bir siyah insanlar. **Kon-**

go'da mesela. **Ubangi-Şari**'de. Değil mi ki **Abbas!** Ve değil mi ki yolcu!

Ve Arap bunun üstüne geliyor. Zenci. Ve tüy dikiyor. Onu **Quartier**'den tanıyorum. Konuşmuşluğumuz var. **Martinique**'li. Hemen ısınıyor ve bütün zenciler gibi yumuşak ve yuvarlak bir Fransızca konuşuyor. Oysa şarkısı düz, monoton ve kan kusturucu. Nereden buldu bu şarkıyı: **"Ayy-İya-uyyya-uyyyy!.."** Divandayım hep. Portakal soyuyorum. Bir sürü portakallar soyuyorum. Belki de bir tek ve hiç bitmeyecek bir portakal. Usul usul gazetelerdeki ilanlar zencinin sesini biçip biçip geliyorlar: **"Allez aux colonies" Abbas,** nedir bu içindeki? Nedir bu kıvrılan; bir elmanın kabuğu gibi, bir tribüşon gibi, senin şu boncuk yılan gibi kıvrılan? Neden bir başka yolculuk? Ve hep yolculuk? İşte **Paris.** O kadar şanlı. Zenci, tam-tamını çalıyor. Ve ben bu tam-tam hiç bitmesin istiyorum. Tam-tam ve türkü hiç bitmesin. Artık tamamen yeni bir yolculuğun teferruatı içindeyim. Kendi kendime kalkıyor ilanlara gidiyorum. İlanlardan sonra **Afrika**'ya. **Annette, Mırç, Mahel'in arkadaşı** bir mezarlığı bekleyen serviler gibi kaderlerinin başucunda dikiliyorlar. Ve sen sağdıç, uzakta **Nedim**'in herhangi bir mısraı kadar ince ve zarif şehrimizde büyük aşkının kapısını çalmakla meşgulsün. Biliyorsun ki o gelecek. Ve tıpkı bir med gibi seni yükseltecek. Oysa ben, **Abbas,** daima bir med yaratmak istiyorum. Eninde sonunda bir gara arka arkaya sonsuz trenlerin girişi gibi gürültülü ve heyecanlı bir med.

Yeni bir grup geliyor. Artık halının üstüne oturmuşum. Gruba aşağıdan yukarıya bakıyorum. Bir abideye bakar gibi. Ve hiç kimseyi görmüyorum. Yanımda bizim **Gidişat.** Memlekete dair bir şeyler anlatıyor. Şarabı içmek. Ama kendine mahsus içmek. Ve kendine mahsus bir Fran-

sız şarabını. Memleketten konuşmak. **Mahel'in arkadaşı** sıkılıyor. O daima kendi kendisine ait olmalı. Oysa bu rezaletin yahut bu eğlencenin için kimse kendi kendinin değil. Ben bile bir **Afrika** rüyasına aitim. Buna rağmen **Janine**'le, belki **Monique**'le, belki kendi şiirlerimle Fransızca konuşuyorum. Yahut konuşmaya çalışıyorum. Birdenbire aklıma geliyor ki memleketten gelirken aldığım üç aylık vize bitmiştir. Dövizim yoktur. Para getiremiyorum ve asıl ve en mühimi üç aydır şiir yazamıyorum. Yazık! Ne biçim şairsin sen **Abbas?** Sen ne biçim kazıklandığı yerde kazıklanamayan ve kendi kendini avutmak için yahut memuriyetinde terfi görmek için şiir yazamayan şairsin? Üstelik sana ikamet tezkeresi de vermiyorlar. Vermeyecekler. Onlar elbet vizelerle, dövizlerle gelen şairlere ikamet tezkereleri veriyorlar. Sen ise, bir **Abbas,** gezdiği yolları ebemkuşakları misali beline dolayıp götüren bir **Abbas,** bir şair. Kimden kime! Ve içleniyorum. Dört gün sonra yeni bir yılın gireceğini ve benim mutlaka peygamber aşkına ve **Ebu-Bekir** efendimiz aşkına yeni seneyi dudaklarımda ustura gibi mısralarla karşılayacağımı hissediyorum. Sabahın üçünde **Nation**'dan odama doğru yola çıkarken kendimden bir parçanın unutulmuş bir leylek gibi veya en iyisi şairane bir flamingo gibi, ekvator çizgisi civarında bir yerlere doğru yola çıkmış; çoktan, daha zenci hüzünlü şarkısına başladığı zaman çıkmış olduğunu keşfediyorum. Gece buz. Yahut sabah. **Paris. Paris. Paris.** Neden? Ve ne kadar?

Dört gün sonra, efendime söyleyeyim, yatırıp bir seneyi ensesinden kıtır kıtır keseceksin. Gümrah kan akacak. Sanki, **Quartier**'deki bütün kitapçı ve kâğıtçılarda yeni bir yıla ait takvimler, bir ayçiçeği tarlasıymışcasına açılıp saçılacaklar. Dört gün sonraki, hüzünlü. Bu arada

sen **Abbas, Prefecture**'e gidip son bir haftalık iznini alacaksın. Bu demek olacak ki, yeni yılın birinci günü artık burada resmen yoksun. Eğer olursan bu on beş gün hapis demeye gelir. Ve hudutlardan hudut beğen demeye. **Cité**'den **Saint-Michel**'e doğru karmakarışık yürümüşüm. Hınzır bir **Paris** göğü. 38. Numaralı otobüs sıyırıp geçmiş, 21. öteye kıvrılmış. **Cluny** sinemasının afişlerini dolaştıran adam, reklam kulesinin dibinde. Ben **Cité**'den **Saint-Michel**'e doğru karmakarışık yürümüşüm. Elbette bu çile bitmemiş. Dört gün. Bir mühür. Kirpikleri rimelli, çıtkırıldım bir kızcağız. Ve nazikâne imkânsızlık. Ne olursa olsun bu çile bitmemiş. Hatırlarsın ki **İstanbul**'da, belki **İstanbul**'da da değil **İzmir**'de yahut **Bursa**'da hep böyle bir **Paris** sıkıntısı yaşamışsındır. Bu şehrin sana bir diyeceği var. Ve demedi bunu daha. Diyecek belki. Belki başka bir sefer yine sırılsıklam ve zilzurna gelişinde diyecek. Ama diyecek. Şimdi her şeye, zencinin ığram ığram melodisine, gazetelerdeki ilanlara rağmen anlıyorsun ki **Paris**'ten alacağın bir şey vardır. Ve sana diyorlar ki, hayır! Dört gün. Kanırtılıp boynu bıçaklanan öküz gibi, ihtiyar bir öküz gibi eski bir sene. Ve artık hiçbir şeye yaramayan hüzünlü bir pasaport. Bir mühür. Ve nazikâne imkânsızlık.

13

KIŞ ORTASINDA İKİNCİ RÜYA

Alelade ile fevkalade arasındaki farkı düşünmelisin. Bilhassa. Ve kendi kendine. Düşünmelisin ki alelade düz, gebertici ve o kadar gebertici ise fevkalade o kadar kıvrak, çıngıraklı ve ateş dillidir. Neden düşünmelisin? Sen ki **Abbas**'sın ve bir zamanın birinde, şiir diyerek: **"Benim için her şey aleladenin haricindedir"** etmişsin. Yani sen daima ve daimanın daiması; kıvrak, çıngıraklı ve ateş dilli bir akış içindesin. Bu akış monoton, öldürücü olabilir mi? Olabilir ve sen artık **Abbas** değilsin. Şimdi yeni bir sene gelecekmiş, gelsin. Ve sen unutma ki, yeni bir sene karşısında ve eski bir sene gerisinde alelade değilsin. Ve düz. Hemen de bütün köprülerin atılmış diyeceğim. Hayır, atılmamış. Bir tanesi atılmamış. Seninle, insanlığın büyük gelişmesi ve geleceği arasındaki atılmamış. Nasıl atılabilir ki? Sen vazifesine dönmüş son **trubadur** olarak kendini fikren ve hissen **Homeros**'a ve **Heine**'ye, **Whitman**'a ve **Villon**'a, **Puşkin**'e ve **Dante**'ye ve bütün ötekilerine sıkı sıkıya bağlamışsın. Peki sonra? Sonrası bu! Yeni bir yıl gelir; seni ne nikbinliğinden ne hergeleliğinden ne de Abbaslığından zerre kaybetmemiş olarak **Paris Şehri**'nde bulur. Demek fevkaladedesin.

İmkânsız başka türlüsü. İm ve kânsız. Kurbağaların kı-

sır kalması ve şu **Seine**'in tersine akmaya başlaması. Hangi **Seine**'in? Hani şu önümüz sıra **Cité**'yi ahtapot gibi çevirip elli bin köprünün altından elli bin sevdalının kızgın dudakları ve memeleri karşısından Fransa'nın F'sini ve A'sını denize taşıyan şu. Üzerine penişler, **Seine Nehri**'nde de bir gemicilik var. Dokunaklı bir gemicilik. Ailecek acayip gemilerinde yaşayan gemiciler: Karıları, kızanları ve köpekleri ile. Zevk. İşin doğrusu aranırsa tatlı su gemicisi bunlar. Ve eğer sen **Abbas**'san ve öldüm Allah etrafında ne tuzlu su ne de ilaç için olsun tuzlu su gemicisi yoksa gider kıyıdan penişlerin hüznüne ve öfkesine ortak olmaya savaşır dökersin. Ve dökersin. Başkaca derim ki: Deniz, hani bir sonbahar öğlesi **Marsilya**'da arkanda öksüz bir köpek yavrusu gibi utanmadan bıraktığın deniz; şimdi senenin son gününde bir öğle uykusu gibi ama açıkta ağaçların altında uyunmuş bir öğle uykusu gibi sersem etmektedir. Acaba **Afrika** mı? **Atlantik** mi? **Kanarya Adaları** mı? Acaba hangisi? Eğer **Paris**'e rağmen ve **Paris**'in senin için koynunda sakladığı şeylere rağmen sana bir çağırış geliyorsa, acaba hangisinden geliyor? Acaba hangisinden? Acaba? Ba?

Fevkaladelik şunun şurasında. Ve rüyalık. Yeni yılı şanlı şöhretli karşılayacağım. Karşılıyorum. Programsız. Yalnız önce **Mahel'in arkadaşı**'nın oradayız. Oda geniş. Bir sofra. Şişeler. Ve radyoda şu meşhur **Anton Karas: "Harry Lime Time".** Alaturka bir yıl sonu bu. Hepimiz Türküz. Ve **Paris,** yok. Şarabı kekre buluyorum. Sonra tek Fransız geliyor. **Monique.** Ve bizimkilerin her yabancı tesir karşısında tesbih böceği gibi toparlanıveren tabiatına rağmen havaya Fransızca bir şeyler katıyor. **Grands Boulevards**'dan yahut ne bileyim belki biraz da **St-Denis**'den bir şeyler. Köşemde bir pencere hatırlıyorum. Nasıl bir pencere şeytan bilir. Ama bir pencere. Başka bir pen-

cere ve aydınlık. Onun önüne gelip bakınca **Fransa**'nın kendisini görebileceğimi düşünüyorum. Emekli aylığı ile geçinen bir yüzbaşı. **Aubervilliers**'de bir odada ana oğul kız gelin ve sülalecek yaşayan metallo. **Komünist Partisi** hücrelerinde kart dağıtma merasimi. Ve **Rue de la Paix**'de mükemmel İngilizce bilen oruspular. Şarabı kekre buluyorum. Hatta acı. Pencerem yok. **Fransa** yeni bir yıl için **Notre-Dame**'ı, **Concorde**'u, **Palais de Justice**'i ışığa boğuyor. Birdenbire eski bir suale cevapmış gibi: **"Kimbilir?"** diyorum. Kimbilir? Kimbilir? Ve hep...

Asıl gece daha sonra patlıyor. Bir havai fişek gibi patlıyor. Pul pul, renk renk; yıldızlar, yürekler, haçlar ve çarpı işaretleri hâlinde savruluyor. Her dakikada yeni bir tat, her saniyede yeni bir lezzet keşfetmek. Denizi keşfetmek. **Paris**'e rağmen, aradaki sekiz yüz kilometreye rağmen denizi keşfetmek. Bırak şimdi denizi sağdıç, **Mahel'in arkadaşını, Harry Lime**'ı ve ötekileri **Porte d'Orléan**'da odalarında koyup; **Monique,** ben, **Mırç** ve bir sarı oğlan karanlığa çıkmışız, ki ne karanlık. Hemen daha oracıkta bir bistroya girip birer şarap daha deviriyoruz. Ve metro. **Denfert**'de, **Luxembourg**'a çıkabilmek için aktarma bekliyoruz. Kalabalık. Bir sıraya oturmuşuz. **Monique** yanı başımda. Ona, Fransızca olarak şu bizim belli ve bilinmiş: **"Aman Ayşem-gelin Ayşem"** türküsünü söylüyorum. İri gözlerinde Fransızca bir hüzün. Ve o tutuyor, acayip, fakat aynı derecede hüzünlü bir halk şarkısı, bir Fransız halk şarkısı söylüyor. Ve ben Türkçe olarak mahzunum. Metroda kalabalığın arasında gözlerimi unuttum. **Monique** ve ötekiler başka bir vagona girdiler, herhal. Benim, yalnız benim içimde, **Monique**'in türküsünden, belki de başka bir türküden kalma bir nakarat: **"miranton-miranton-mirantin."**

Alelade ile fevkaladenin arasındaki fark. Yalanla hakikinin farkı. Hakiki olan bir yılbaşı gecesi **Quartier**'de bir bistro ve yeniden şarap kadehleri. Ne şarabı bu? **Bourgogne** diye düşünmüşüm. Kırmızı ve acı değil. **Monique** gülüyor. Ansızın yeni bir **Amerika** keşfeder gibi **Mırç**'ı yanı başımda keşfediyorum. Ulan **Mırç!** Nasılsın ulan? Sarhoş musun ulan? Bu kaç ulan **Mırç?** Ne gecesi bu gece? Yılbaşı gecesi mi? Rüzgâr gecesi mi bu gece? **Mırç** parmakları ile oynuyor. Çizginin kımıldamadığı bir yaz gecesi usul usul denize girdiniz mi? Su daire daire bacaklarınızdan boynunuza kadar çıktı mı? Tıpkısı. Adım adım bir geceye ve bir sarhoşluğa giriyorum. **Mırç**'la beraber. Ulan, beraber yaşanmış ne çok şeyimiz var be **Mırç?** Var ya, var elbet! Daha yaşanacak ne kadar çok şeyimiz olacak; ister misin, ulu ağaçların simsiyah uğuldadığı bir cöngül gecesinde, **Kongo**'da yaşanmış bir gecemiz olsun. **Mırç** geberse bir **Kongo** düşünmek istemiyor: **"Bırak"** diyor **"Afrika yerinde dursun!"**

Bırakıyorum.

Kim, ben mi? O beni bırakmıyor. **Beşinci Arrondisement Belediyesi**'nde balo varmış. Dalıyoruz ki içeriye **Anafartalar** gibi bir salon. Allah diyeceksin. Ve sahici kalabalık. Salon karanlık. Yalnız sahnesinde bir şeyler geçiyor. Yer bulamıyoruz. Onlar beni orada kalabalığın ortasında ayakta bırakıp bara gidiyorlar Ben tutuluyorum. Neden mi tutuluyorum? Sahnede **Afrika** geçiyor. Tam-tam. Meydan ateşi. Kalkanlı, mızraklı siyahi muharipler. Ve siyahi bir oyun. Ve bir dans. **Keita Fedoba** ve trupu. Bu adamlardan bahsedildiğini işitmiş olmalısın **Abbas.** Bu **Fedoba**'nın şair olduğunu, şiirler yazdığını, karanlık halkının şahane ve karanlık basitliğini, aydınlık, büyük ve yiyici **Avrupa** şehirlerine taşıdığını bileceksin. Sahnede kıvrılıp

bükülüyorlar. Ağlıyorlar. Tek sesli, tek çizgili bir melodi salonu boğuyor. Ve seni. Ve rüya başlıyor. Yahut devam ediyor. Hep aynı **Afrika** rüyası.

Çocukluğumun bütün filmleri ve bütün romanları sanki. Bir eski ve o kadar iç parçalayıcı **Tüccar Horn** ki bana ellerini uzatıyor. Savanların ve göl kıyılarının gizli mağaralarının ve izorgaların büyüsünü bir tütün nefesi koklarmış gibi koklayıp bana ellerini uzatıyor Kervanı bir yerde konaklatıp keşfe çıkıyoruz. Derinden tam-tamlar. Ve **Afrika** gecesi. Hışırdayan yapraklar. Ve hışırdayan yaprakların gerisinde kaplan gözleri. **Rançaro** ellerini uzatıyor. Ve ben, hep altınlar gibi güneşin kafamıza dökületeceği bir çocukluk **Afrikası** ile sistem hâline gelen ve yüzyıllar yılı sürüp gelen bir sömürgeciliğin güve gibi kemirdiği sahici **Afrika**'yı ayrı ayrı düşünmekten kurtulmaya çalışıyorum. **Tüccar Horn, Avcı Baytekin, Bozambo** ve hepsi hakiki çehrelerini kazanıyorlar. Çocukluk hayallerim kirleniyor. Kendimi aldatılmış, ihanete uğramış hissediyorum. Vatanları ve toprakları için mücadele eden zencileri haydutlarmış gibi aldığım için utanıyorum. Rüya devam ediyor. Tam–tam kan gibi vuruyor. Nabız gibi. Büyük gecede konuşulmamış yıldızlar görünüyorlar. Siyah halk, seneler senesi, asırlar asırı esir diye çiğnenen bir halk, vakur ve namuslu bir halk büsbütün beni çağırıyor. Hep onlar için bir şeyler yazsam; gitsem, görsem onları, onlar için yalan olmayan, şişirme olmayan bir şeyler yazsam diye kurup duruyorum. **Fedoba** sahnede, ateşin önünde diz çökmüş. Sanki **"Abbas"** diyor. **"Abbas"** diyor. Ve ne kadar.

Dans başlıyor. Salonun yakıyorlar mı sana ışıklarını, sandalyeleri kenarlara köşelere çekiyorlar mı, caz başlıyor mu çalgısına ve çılgınlığına! Herkes birbirine sarılıyor. **Afrika**'yı kaybediyorum. Sersem ve kendi hâlimde. Fransız-

lar. Siyahiler. Vietnamlılar. İngilizler. Kim istersen onlar. Ve hepsi bir akordeonun gümüşlü zırıltısı, bir davulun tokmaklı gürültüsü içinde. Kimse kimseyi tanımıyor. Herkes aşağıya iniyor. Ve ben yukarıya bara çıkıyorum. Oradan aşağısı daha açık ve seçik gürülebiliyor. Kadın kadına dansedenler. Kadın erkeğe. Ve kız erkeğe... Ve **Mırç. Mırç**'ı görüyorum. Kim olduğunu bilmediği ve evvel Allah ömrünün sonuna kadar bilemeyeceği bir kızla beraber kalabalığın arasında. Sarhoş. Ve dansediyor. **Mırç** ki dans etmesini bilmez. **Mırç** ki samba dansediyor. Ben gülüyorum. Yanımda birtakım insanlar. Tahammül edilmez bir şamata. Yavaş yavaş **Afrika**'nın ve **Afrika** yolculuğunun bende bir sabit fikir hâline geldiğini seziyorum. O halkı görmek, onlar hakkında yalan olmayan bir şeyler yazmak. Kalbimi yakarak; eskimiş gibi, sonbahar çalılarıymış gibi yakarak bir şeyler yazmak. Ve öyle sanıyorum ki eğer bunu yapamazsam ölürüm ben. Susuz kalırım. Kimseyi hatırlamam. Ve ölürüm.

Mırç geliyor. Sarhoş bir **Mırç** geliyor. Başka bir **Mırç.** Öteki. Ve yanında **Vietnam**'lı bir oğlan. Şaşkın gözlü, ufarak bir oğlan. **Mırç** diyor ki **Mırç: "Bak"** diyor **"anlaştık: Bana Fransızca öğretecek, ben ona Türkçe öğreteceğim." Vietnam**'lı gülerek başını sallıyor. Bir aralık tekrar barda buluşuyoruz. **Monique** bir sürü Fransızla beraber. Bense zencilerin yanındayım. Güneş cıva gibi akıyor. Toprağı dinliyorum. Bir bardak daha şarap. Ve köpüklü. **Monique** gülümsüyor: **"Sarhoş oldum"** diyor **"Zigzag yapıyorum yürürken."** Caz zigzag yapıyor belki. Kalabalık terliyor. Herkesi terk ediyorum. Yalnızım. Dansetmiyorum. **Abbas**'ım. Kafamda bütün bir dünya dansediyor. Tahtadan oyulmuş aksi yüzlü totemler, timsahlar, canavarlar dansediyor. Gitmeliyim diyo-

rum. Gitmeliyim. Kapıda bir başka gruba rastlıyorum. Tanımadığım, bilmediğim çocuklar. İçlerinden bir tanesi, saçları fırçalanmış, açık renk gözlü bir çocuk: **"Hey"** diyor **"Hava nasıl içerde?"** Ben ona ne cevap verebilirim? Ben, yalnız ve fakir **Abbas: "Ağır"** diyorum. **"Kurşun gibi ağır. Sanki Afrika."**

14

KAPTAN

Ve artık kaçağım. Yeni yılın birinci günü sabahı taş gibi uyanıyorum. İlk düşüncem bu oluyor: Kaçağım. Şimdi mesela her sabahki gibi otelden çıkarım. Metroya giderim ve bir polis gelir, benden, Allah saklasın, kâğıtlarımı sorarsa yanmışımdır. Böylelikle bir kitap başlıyor. **Veya** istersen sağdıcım seninle **İzmir**'de, sahilde balık avlayarak başladığımız bir macera, bir okyanusya macerası yürüyor. İnsan bazen kendini kendinden büyük hissediyor. Tıpkı zamanı tepesinde hissedermişcesine, kendisi kendisine kafa tutuyor. Sevmelisin bu kafa tutanı. Bu senin içinde seninle mutabık olmayan deyyusu. Budur ki seni şair etmiş, insan etmiştir. Ve edecektir. Ve daha kimleri?!.. Eğer olmasa bu, ve eğer sen şimdi **Paris**'te ve gizlice **Paris**'te bulunuyor olmasan acaba otluyor mu olacaktın? Her zaman demişimdir: Yaşamaktan hareket etmeyi anlıyorum. Bu hareketleri bana neyin yaptırdığını bildiğim için âlim ve yaptığım için haklıyım. Yazdığım için de şair. Gerisi vızgelir, sağdıç. İşte böyle. Vızgelir.

Şimdi **Kaptan**'ım. Bu yeni hikâye. Ve belki hiç eskimeyecek. Neden **Kaptan**'ım? Bir sakalım var evvela. Ve daha sonrası var Bir **Afrika** hikâyesi. Nasıl mı? Hep başladığı gibi; sıcacık, uğultulu ve hergelece bir hikâye. Her-

kes de biliyor ki **Marsilya**'da kolonilere adam gönderen bir iş bulma bürosuna resmen müracaat etmişim. Oldu bu iş. Duyuldu bir kere. Bir sabah kalkmış küt diye mektubu yazmış ve bir nefeste postaya vermişim. Ve o gün akşama kadar oturmuş koro hâlinde hayal kurmuşuz. Bana **Kaptan** demişler. Canavar kahkahaları sallayıp camları kütleterek kaptanlığa hak kazanıyorum. **Verhearen**'in **Voyage** şiirini gümbürdetip daha şimdiden **Afrika** şiirleri için örgüler tasarlayarak. **Mırç** terk edilmiş balıkların mahzun gözlerini bulmuş almış. **Mahel'in arkadaşı** duruyor duruyor, dinliyor dinliyor: **"Kaptan"** diyor **"Adam Afrika'ya giderse kaybolur"** diyor **"çıkamaz oralardan. Arapların içinden."** Yaa diye kuracaksın, yaaa diye kuracaksın belki de çıkamaz insan oralardan; madem ki **Abbas**'sın ve **Kaptan**'sın, yaaa diye kuracaksın, belki de...

Paris bir sisten çıkıyor. Yeni bir sise girmeden tutayım diyorum **Paris**'i. Tutayım hergeleyi diyorum. Sabahları otelimde değil de bir uzak, bir ağrıtıcı yolculuğun sancıları içinde uyanıyorum. Ve **Paris** yeni bir sise girmeden tutayım diye uğraşıyorum. Birdenbire yeni bir şarkı radyodan itibaren bütün kahveleri, barları, bulvarları istila ediyor. Bir rumba-bolero: **"Qui sait? Qui sait? Qui sait?"** Artık **Marsilya**'dan mektup beklemekteyim. Bu arada **Mahel'in arkadaşı** ile birlikte **Montparnasse**'daki **Dupont**'a dadanıyoruz. Kalabalık, ışıklı bir kahve. Orada sanki gitmişim de gelmişim gibi **Kongo**'dan bahsediyoruz. Bir gün postahanede **Afrika**'da **Çad Gölü Arazisine** mektup gönderen bir kadın görmüştüm. Konuşmuştum. Bir başka gün sömürgeler için giyim kuşam satan mağazaları dolaşmışım. Bir başkanın başkası **Siyah Afrika**'da uzun bir yolculuk yapmış ve oralardaki hayatın muhtelif

filmlerini almış bir adamın konferansını dinlemiş; beyaz perdenin üstünde **Cherbourg**'dan vapura binerek **Atlantik** boyunca taa **Fildişi Sahili**'ne ve oradan **Afrika**'nın içlerine düşmüşüm. Film sahici film: Ötekilerine benzemiyor. Cılız, hastalıklı zenciler. **Çeçe.** Kolonyalizmin ağır baskısı. Yalnız çöngül ve **Kongo Nehri** her zaman ve her yerde aynı. Gerisi bir padişahlık **Anadolu**'su desen de olur. Kara saban. Manda. Kerpiç veya balçık ev. Ve tabii siyah insanlar. Konferanstan bir çıkıyorum. **Boulevard Jourdan** önümde bir yılan, cesim, masalcı bir yılan ölüsü gibi uzanıvermiş. Yıldızlar kanter içinde. Ve ansızın sen aklıma geliyorsun sağdıç. Şimdi bir kitabın üstüne eğilmiş olduğunu yahut bir kahvede cıgara üstüne cıgara içip içindeki ağrıya bir mana vermeye çalıştığını biliyorum. Ve **Paris** birdenbire bir sisten çıkıyor, ötekine girmeden, yakalayabilsem...

Marsilya'dan cevap müthiş. Benim yani **Abbas**'ın ne halt olduğunu ve ne halt edebileceğini soruyorlar. Bu bir. Ama yalnız bu değil. Bir sürü broşür eklemişler mektuba. **Afrika**'yı dörde bölmüşler **Ekvator Afrikası:** Cehennem. **Fransız Kuzey Afrikası:** En zevklisi. Ve **Fransız Batı Afrikası:** Araf. Ve nihayet **Madagaskar.** Bunlardan birisini seçmek lazım. Kendime kendime hep bir küfürden kurtulmak içinmiş gibi ıslık çalıyorum. **"Yola bir düşüldü mü ömür boyunca gidilir - Ekmeğin ve şarabın peşinden, turnaların peşinden - Büyük şehirler büyük aşklar çığlık çığlığa terk edilir."** Değil mi ki, böyle, madem ki bunu diyen böyle demiş, cehennem veya araf, **peu importe!** Fişi doldururken **Fransız Ekvator Afrikası** diyorum. Ve hepsi. Dahası da var: Ücretleri yazmışlar. Ve ayrıca bir miktar para istiyorlar. **Afrika**'da mevcut altmış büyük şirkete beni tavsiye edeceklermiş.

Uçakla. Ve ettikten sonra şirketlerin listesini size ileteceğiz diyorlar. İş ciddileşiyor. Bir şarkının bir tam-tamın bulanık; kaçıcı, müphem, renksiz hayali olmaktan çıkıyor. Derhal icabedeni yapıyorum, elbet. Fişi ve parayı gönderiyorum. Ve bana içlerinden birisine düşeceğim altmış büyük şirketin adres ve isimleri, ne halt ile uğraştıkları iletiliyor. Ayrıca ajans bu şirketlere benim hakkımda verdiği bilginin bir örneğini de göndermiş. Akşam. **Le Tango**'da hınzır bir akordeon. Otelin merdivenlerinde tezkiyeyi bir okuyorum. Alelade laflar. Yalnız içinden bir cümle gözüme ilişiyor. Kısa, aydınlık ve zehir gibi acı bir cümle: **"En tehlikeli bölgelere gitmekten çekinmemektedir."** En tehlikeli bölgeler!.. **Ekvator Afrikası** yani. Bu cümleyi ölürsem unuturum.

Bekleyeceksin **Kaptan!** Sana yazıldığına göre üç ay kadar bir zamanın geçmesi lazım. Üç ay daha **Paris.** Ve üç ay az değil. Hemen her gece **Mahel'in arkadaşı**'nın orada radyonun başında oturup neresi çıkacak diye hayal kurmak. Şu mu mesela: **"Fransız Ekvator Afrikası Orman İşletmesi.** Yahut öteki: **Muz Plantasyonları** zartı zurtu. Ve ben hep **Kaptan**'ım. Hep timsahlar gibi ağzımı açıp açıp gürlüyorum. **Abbas Kaptan.** Ve müzik. Ve kitaplar. Ve her şey bakıyorum ki benim için harikulade ehemmiyetlerini yitiriyorlar. Hayat bir disk gibi dönüyor ve beni merkezden muhite doğru itiyor. Edebiyat, sanat çocuklaşıyorlar. Mesela, bir gün daktilomu rehine koymaya giderken, şimdi **İstanbul**'da yahut **Ankara**'da oturup iyi şiirin iyi şekil demek olduğunu ve yalnız iyi şekil demek olduğunu inekçesine iddia eden kimseleri düşünüyorum. Bir şimşek. Bir ateş. Bir devler ateşi. Bir ezeli fırtına. Ve her tarafta ve her zaman. Sonra bunların içinde ayrıca bir tansiyon merkezi gibi dın dın dınlayan bir **Abbas.** Ve **İs-**

tanbul'da **Beyoğlu'**nda küflü, nemli, Fransız bozması bir kahveye ıhmış, şiir diye birtakım yavan otlar gevişen acayip tayfa. Düşünüyorum ki şiir sadece bir laf değildir. Şiir yaşamaktır be! Hayattır. Sen ömrün boyunca **Rainer Maria Rilke'**yi okuyup şairim diyemezsin. Kim bu **Rilke?** Bu kaynaşma ortasında, bu kaynaşmaya alnını dayayıp bakabilmek gücü olmayan bir yoksul. Bir aciz. Sen götürür daktilonu rehine verirsin ama, alnını gerçeğe dayamışsındır. Ötekiler, vestiyerdeki zavallı kıza beş kuruş vermeyecek kadar ufak ve alelade manasıyla maddi, sonra da yazdıkları tavşan kakalarına toz konduramayacak kadar ilahidirler. Vay babam vay! Sen sanatı ve sanatını nasıl kendinden ayırabilirsin. **Abbas?** Ve kendini, diyeceğim, hayatın patırtısından, gürültüsünden.

Artık mektebe gitmiyorum. Artık **Annette** de yok. Ne **Miguel,** ne **Apter,** ne **Anna,** hiç kimse yok. **Seine** kabarıyor. Ve şubat, bir buğulu bir cam hüznünü gök diye tepemize geriyor. Artık elbette mektebe gitmiyorum. Resmen ikamet imkânı olmayan bir adam. Geceyarıları, **Mahel'in arkadaşı'**nın odasında karşılıklı çayları içerek binbir türlü atışma ve çelişmeden sonra **Mırç'**la birlikte yayan yapıldak yollara düştüğümüz vakit, gecenin içinde pelerinlerini vampir kanatları gibi savuran polislere rastladıkça sokak değiştiriyoruz. **Mırç'**la birlikte heyecanlı ve telaşlı bir şeyler kurarken tesbih çekermiş gibi ve sanki bu kelime mukaddes imiş, öylesine ve her zaman için mukaddes imiş gibi ter ter tekrarlıyoruz: **"İyi ama neden? Neden? Neden?"** Eninde sonunda bunun bir sebebi olmalı. Sebepleri. Bilmeliyim bu sebepleri ben. Bilirim tabii. Sen de bilirsin sağdıç seninle, bazı bazı evimizin bir odasında, bazı bazı **İstanbul'**da fukara işi bir meyhanede yahut da bizim ezeli **Suna'**da bu sebepten ve sebepler-

den; tıpkı bir genç kızın bekâretinden bahsetmesi gibi, utana utana, sevine sevine konuşmuşuzdur. Onları **Rue de Renard**'da yürürken bir bir hatırlıyorum. Şubatta **Paris** geceleri nasıl başka? Bir usturanın kaýışta bilenişini bileceksin, aynı, gece; zamanın upuzun ve ışıltılı kayışı üzerinde gidip geliyor, bileniyor. **Mırç**'la senden bahsediyoruz. Ve ben, otele girer girmez, bir mektup, **Marsilya** mühürlü bir mektup gözlüyorum. Geceler sağdıç, geceler ne kadar uzun?

Oysa her şey ne kadar başka türlü hazırlanıyor. Takvim yaprakları arasında her şey ne kadar başka türlü yazılmış. Veya şöyle diyelim; bir **Abbas** için Yirminci Asır'da rom heveslisi bir **Kaptan** için bile zaman zaman ve hatta her zaman hesaplanmamış şeyler vardır. Yahut yanlış hesaplanmış. Bunu şimdi sen bilmiyorsun. Belki ben de pek vazıh olarak açıklayamam. Yalnız bir çizgi çiziliyor ve çizgi tam hedefine varacağı sırada çat diye kalemin ucu kırılıyor. Sövüyorsun. Öfken tepende püsküllenıyor. Beyhude. Kalem çat diye kırılıyor. Çizgi tamamlanamıyor. Üç gün sersemsin. Camlarda, aynalarda ve gözlüklerinin buğusunda, mavi yeşil kan kırmızısı sersemlikler renk renk dolanıyorlar. Oysa uzak bir şehir. Uzak bir şehirde birtakım insanlar. Yılan yiyen **Boşiman** milleti. Üç karış boyunda **pigmeler. Ayda kırk bin Frank ücret.** Ve **üç ay ücretli tatil. Cherbourg.** Rüzgâr. **Kongo.** Ve **Ubangi-Şari.** Fırtına. **Marsilya. Rue Consolat. 70.** Lodos. Bir akşam **Cité**'de gözleri cilalı **Anna**'ya tosluyorum. Yanında lama bozması bir İsveçli oğlan. **Anna** gözlerini şıkırdatıyor; cam bilyalarmış gibi şıkırdatıyor **Anna** gözlerini ve herifi sana: **"Nişanlım"** diye takdim ediyor. Tebrikten geçiyorsun. O diyor ki, nişanlısını kedi yavrusu okşarcasına okşayıp diyor ki: **"Yakında"** diyor **"Stockholm'a gi-**

diyoruz. Evleneceğiz." Ben **Kaptan**'ım ya, gülüyorum: **"Evet"** diyorum **"Ben de gideceğim." Anna** ne diyor sağdıç: **"Afrika'ya diye duymuştum"** diyor **"Annette söylemişti."** Bir çarık yutar gibi kocaman ama bilemeyeceğin kadar kocaman bir şey, adını bilmediğim bir şey yutuyorum: **"Hayır"** diye düzeltiyorum: **"Anna, Türkiye'ye!"**

15

TRAŞ FASLI

Dirsek. Neden dirsek? Şundan: Madem ki, yolculuk görünecek, mecbursun resmi makamatla işini uydurmaya. Konsoloshaneye gitmeye mesela. Giriş vizesi almaya. Ve en mühimi **Prefecture**'e yani Fransız Polisine gidip çıkış vizesi almaya. Oysa ki **Prefecture** seni bundan üç ay evvel gitti biliyor. Acayip! Acayip ya! Fakat mıh gibi gideceksin. Sıfır. Üç, beş. Yolu yok. Yoksa çıkamazsın. Bir şeytanlıktır diye ne yapıyorum: Vapur biletini uydurup, sanki hiç fevkaladelik yokmuşcasına; sanki ben işi bir telefonla halledilen şu sözüm yaban seyyah, sözüm meclisten dışarı muharrir dökünlülerinden imişcesine çıkış vizesi için başvuruyorum. Çıkış vizesi beni yukarıya gönderiyor. Bana ikamet vizesi vermeyen kirpikleri boyalı kadına. İm ve Kânsız'a. Orada bir eyyam **pourquoi** ve **parceque.** Ve yanıma biraz **Raimu**'ye biraz da **Harry Baur**'a benzer bir şişkoyu ekledikleri gibi yallah! Avluyu geçiyoruz. Avluda otomobiller. Tuhaf. Hepsi **Citroen.** Oysa ben ha babam bir **Renault** bulayım istiyorum, neden ha babam bir **Renault** bulayım istiyorum, ne bileyim. İstiyorum işte. Yazık ki hep **Citroen.** Öteki kısma girmeden bir gökyüzüne bakmak ihtiyacı. Hep ustura çiğliği. Fakat bulutsuz. Asansöre binerken düşünüyorum ki bu defa gerçekten sen yok-

sun, sağdıç. Herhangi bir sebepten demir parmaklıkların arkasına giderken seni arkamda hissetmemek. İçimde, ciğerlerimi takımı ile çıkarıvermişler gibi bir boşluk. Herif, asansörün en üst kat düğmesine basıyor: Vıııın–Vıııı ın!.. Asansörden çıkarken pencereleri demirli görür görmez sahici vaziyeti çakmış, acayip bu ya, içimden mırıldanmaya durmuşumdur: **"Dans le jardin de mon pere – Les lilas sont fleuris.."** Kırılma veya bükülme değil. Çatlaklık yok. Belki bir dönemeç. Bir dirsek. Dönülecek bir dirsek. Kıvrılınacak bir dirsek. Bunsuz ne olabilirdi? **Abbas** olamazdım be! Sen beni kim sanıyorsun? **Kaptan** olamazdım. **Abbas** olamazdım. Sevgilimi ve bilcümle sevgililerimi terk edemez, kabakâğıt şairlerini ti'ye alamazdım. **Afrika** bile diyemezdim. Diyemezdim ya! Ne sanki?

Kapının yanı başında bir masa. Masanın başında **Salah Birsel**'e benzer bir **flic.** Elinde bir ajanda, kendi kendine bir şeyler yazıp çizip duruyor. Oda çıplak. Tek pencere. Ve demirli. Duvar diplerinde oturmak için birer tahta sıra. Allah ne verdiyse. Ve duvarlarda yazılar. Ne kadar çok yazılar, ne kadar sık, ne kadar birbirine girmiş. Ve bütün diller, ve bütün alfabelerden. Düşüneceksin ki; Birinci Cihan Harbinden İkinci Cihan Harbi sonuna kadar kaç milletin kaç çeşit mültecisi, maceraperesti, gangsteri, şairi ve bilmem nesi buralardan geçmiştir. Ve her geçen iki satır bir şey yazmıştır. Gelenek bu. Duvar gülüyor. Öteki duvara gülüyor. İkisi birden eşekcesine ve katiyyen ses çıkarmaksızın gülüyorlar. Yalnız ben işitiyorum kahkahalarını. Ayıp, böyle hayasızca gülmek. Slav alfabesiyle sütunlarca yazı. Beyaz Ruslar bunlar. Şu Çekce olacak. Arap alfabesi ile sağdan sola selamlar. Hele hele! **Non Passaran.** Cumhuriyetçi İspanyol. **Vive l'İnternationalisme Proletarienne!** Komünist olmalı. Mamafih Troçkist de olabilir.

Hayır, Troçkist şu: **Vive 4. eme İnternational! A Bas Staline!** Bir başkası **(A Bas)**yı karalamış **Vive** yazmış. Roman bu sağdıç, sinema bu. Dakikalarca günlerce oturup seyredebilir ve katiyyen nerede olduğunu ve ne halt etmeye orada olduğunu hatırlamazsın. Ben nedense yazılmış Türkçe birkaç söz arıyorum. Türkçe birkaç kelime. Hiç olmazsa bir isim. Yok! Yok! Yok! Olmazsa olmaz. Kalemi çıkarıyorum ve efendime söyleyim, bu milletlerarası ağlama duvarına Türkçeyi de ilave ediyorum: **"Bunu yazan bir muhalif rüzigâr..."**

Pencerenin önündeyim. Gök yaklaşıyor. Kararıyor. **Palais de Justice**'in kulesi dikiş iğne gibi. Bir hınzır alev kulaklarımın arkasını ısıtıyor. Birazdan akşam hazin ve **Parisien** tel tel dökülecek; beni ufacık bir mahkeme huzuruna çıkaracaklar; izinsiz ikamet suçundan on beş gün hapis ve cezanın bitiminde hudut dışı. Bu, kaideten böyle. Birazdan akşam olacak. Sabah çıkarken böylece düşünebilirdin. Ve bu hiçbir şeyi değiştirmezdi. Ve bunun roman olmamasını. Sinema olmamasını. Kekre tuzlu ve acı olmasını. Kekre, tuzlu ve acı. Sirke mayhoşluğu ve küfür lezzeti olmasını. Ve hayat. Sabah ile akşamüstü arasında büyük fark yok. Katiyyen. Çek de aynı şeyi söylüyor. Ve işin tuhafı aynı kelimelerle. Bir dönemeç. Bir dirsek. İnsanlar yine kahveleri doldurmuşlardır. Camlar buğulanır ve bir garip kemancı gelip size **O Sole Mio**'yu ve **Oççi-çorniya**'yı dinletir. Büyük bir fark yok. Katiyyen. Çek de bu fikirde. Mülteci. Üçüncü yakalanışı ve üçüncü hudut dışı edilişi. Onu pek hakiki buluyorum. Ve bana dokunuyor: **"Akşam"** diyor **"yiyecek şey buluruz. Bedavadan."** Öteki iki garip hiç konuşmuyorlar. Birisi esmer. Ne esmeri, kara. Cezayirli olabilir. Faslı. Papuçları yırtılmış. Yanındaki ise durmaksızın esniyor ve hepimizi ve nöbetçi polisi

esnetiyor. Dolaşıyorum. Beş aşağı beş yukarı. Eski âdet. Çek: **"Mahkemeye çekileceksiniz"** diyor. Elbette çekileceğiz mahkemeye.

Bir beşinci getiriyorlar. Beşinci beni hüzünlendiriyor. Yahut da beşinci ile birlikte içeriye büsbütün sokulan kış akşamı hüzünlendiriyor. Uzun. Sarışın. Mendiliyle burnunu tıkamış. Mendilinde kan damlaları. Neden kanamış burnu adamın? Neden kanar adamın burnu? Çek, bunu tek kelimeyle hallediyor, Çek; kıs kıs gülüyor ve tek kelimeyle: **"Dövmüşler"** diyor. Üstelik onu içeriye iten uzun burunlu pul bıyıklı polis ötekine: **"Bunun öbürleri ile konuşması yasak"** diyor. Öteki kafasını hesaplarından kaldırmadan: **"d'accord"** deyiveriyor. Neden konuşturmuyorlar? Ne millet bu herif? Köşeye siniyor. Ve karanlık perde perde üstümüze indikçe; bu soğuk, bu garip karanlığa sarınıyor, kayboluyor. Hep ve saplantı hâlinde onun ne millet olduğunu merak ediyorum. Adamakıllı üzgün. Acaba **Orta Avrupa**'dan mı? **Bratislava**'dan olabilir mi? Çekle bunu konuşmak istedim. Yanaşmadı. Siyaset konuşalım istiyor. Ben istemiyorum. Beraber pencerenin önüne dikiliyoruz. Akşam akşam ve münakaşasız. O sırada arkamızda birinin durduğunu hissediyoruz. Yeni gelen, burnunu siliyor ve birdenbire, kısık ve yorgun bir sesle soruyor: **"Sprehen sie Deutsch? - Almanca bilir misiniz?"**

Bir adam geldi. Beni çağırdı. Başkalarından hiçbir farkı olmayan, yalnız gözleri gülümseyen bir adam. **"Ben mi?"** dedim. **"Siz."** dedi, sakallı. Çek, başlıyor gibilerden baktı yüzüme. Odadan çıktım ve orada bıraktılarımı bir daha hiç görmedim. Ömrümün sonuna kadar hiç de görmeyebilirim. Bir koridor geçtik. Ver herhangi bir devlet dairesinde herhangi bir masa başına oturduk. Kâğıtlarım ma-

sanın üzerine yayılmış. Ve vapur bileti. Düşünüyorum ki **Ankara**'nın **Marsilya**'dan kalkmasına üç veya dört gün var. Bu düşünce canımı acıtıyor. Malum sualler. Niçin geldiniz? **Fransa**'yı sevdiğim için. Niçin gitmediniz? **Fransa**'yı sevdiğim için. Ne iş yaparsınız? Yaşarım ve ıstırab çekerim. Ve ilah... sınız? Sınız? Sınız? Den! Dan! Dın! Ben ki **Abbas**'ım, bütün bu sahneyi bir mahkemeye hazırlık sanıyorum; meğerse mahkemenin kendisiymiş bu. Başka bir adam geliyor. Bileti muayene ediyor ve pahalı buluyor. Sonra Fransızcayı nereden talim ettiğimi soruyor. Hatta şakalaşıyoruz. Nihayet, vaziyet şu: Biletin mevcudiyeti sayesinde cezadan kurtuluyoruz. Üç gün içinde işler yoluna girecek. Pasaportu alıkoyacaklar. İmkânsız diyorum, daha konsoloshaneye düşüp giriş vizesi almalıyım. Fransız anlamıyor. Katiyyen ve hiç. Eğer ben olsam diyor, **Türkiye**'ye gidecek, evet anlarım giriş vizesini, yabancıyım çünkü; fakat siz Türküsünüz ve kendi memleketinize dönüyorsunuz. Kaide budur diyorum. Gülüyorlar. Utanıyorum. O işi de hallediyorlar. Güleç gözlü beni yolcu ederken; bir daha diyor, gelir misiniz **Paris**'e? Bir daha? Sadece başımı sallıyorum. Bir daha! **Paris.** Bir kahvede bir garsonun kızıp sana küfretmesi. Bir **Seine** kitapçısında 300 Franga bir akuarel. Ben ne bileyim sağdıç? Ben ne bileyim? Ve en mühimi, **Samaritaine**'in önünde, dibinde seninle vedalaştığımız saat.

Paris gecesi. Şubat. Ah bu Şubat! **St-Michel Köprüsü**'nün köşesinde durdum. Hayat ancak bu kadar şanlı ve müthiş olabilirdi. **Seine** bulanıktı. **Seine**'in içinden bir şeyler geçiyordu. Roman ve sinema diye düşündüm. Ve şiir. Bunların hepsi ve her an hayatın girift ve civcivli münasebetleri içinde her zaman var. Sen onları birer birer keşfedip yaşamasını ya biliyorsun, ya bilmiyorsun. Biliyor-

san sanıyorum ki dünyanın ne olduğunu ve neyin üstünde döndüğünü sezebilirsin. Aksi halde, hiç konuşmayalım. Metronun oradaki köşkte akşam gazeteleri: Yedinci baskı. Üç sütun üzerine başlık: **"Fransız Batı Afrikasında Büyük Facia."** Orman yangını veya buna benzer bir şey. Bilmem kaç kişi de ölmüş. Ve elbette yerleri açılmış. İster misin ben yola çıkayım ve **Marsilya**'dan, beklediğim ve hep beklediğim o mektup geliversin.

Çok geç!

son kesti

1

ABBAS YOLCU

Garson, bir **martini.** Ve buz. Evet, buz. Kahvenin terasından; yalnız kendini bilen ve dünyayı bilen yapayalnız gözlerimle caddeye bakıyorum. Geceleyin uykusuz geçmiş bir tren yolculuğu siyah kurum ve renksiz hız hâlinde kulaklarımda uğul uğul. O kadar kulaklarımda, o kadar uğul uğul **Paris**'i hafif ıslak ve oldukça soğuk bırakmışım. Oysa **Marsilya**'yı, benim ve **Barbaros**'un bu **Akdeniz** şehrini ilkbahardan çalınmış ve erken çalınmış güneşler içinde bulmuşum. **Marsilya!** Sen bu şehri hiç unutmayacaksın, **Abbas!** Ve her gelip geçişinde şöyle bir uğrayıp oturmayı âdet edindiğin **Canebiere** üzerindeki bu kahveyi. Hiç unutmayacaksın. **Bakraç Körfezi** sana hiçbir şey demeyebilir. **İzmir Fuarı**'nda aynaları görmemiş olabilirsin. **Bursa**'daki şahane gözlü kız için karlı dağlar aşman **Ferhad**'ı güldürebilir. Yalnız, ne var? Bu kahve. **Marsilya**'daki bu kahve. **Canebiere**'de gelişte seninle ve **Mırç**'la birlikte oturduğumuz; ve şehre çıkmış köy köpekleri gibi yorgun, şaşkın ve heyecanlı oturduğumuz; yüreklerimiz bir su arkı gibi fırıl fırıl iken oturduğumuz, bu kahve! Bir dönemeç. Bir dirsek. Beş dirsek. Dirsekler. Garson, hangi cehennemde kaldın?

Mırç ağlamadı. Ne demek ağlamak? Ağlamak demek,

bir adamın, parmakları ile oynayan, memleketin türkülerini avradıymış gibi seven bir yüreğin, ne diyorsun, bin yüreğin, bir **Paris** gecesi içinden iki göz pınarında iki tuzlu dünya taşıması, göstermesi demek: Ağlamak. İki okyanus ki ikisini de **Üsküdar** vapur iskelesinden itibaren bütün bir **Akdeniz** ve bütün bir **Paris** boyunca canavar beslermiş gibi içinde beslemiş. Ağlamayacak tabii **Mırç.** Saçma. Bir dirsek nihayet. Ben gidebilirim. O burada, **Paris**'te bu iki bin yıllık fahişenin füjer ve sarmısak kokan memeleri arasında bir hayalmişcesine yoksul ve şeffaf kalabilir. Benim vapurum batabilir. Ölebilirim be, ölebilirim. Ne sanki? Bir dirsek. Bir nokta. Geride, onun ve benim başımızın üstünde bir kâinat vınıltısı, bir evren kalır ki, aslolan odur. Ve biz, ikimiz de, ben yani **Abbas,** o yani **nam-ı diğer Mırç** bu macerayı biliriz. Ne demek? Ne demek ağlamak? Hatta ne demek heyecanlanmak? Bir nokta. Yahut iki noktanın kendi istikametlerinde birbirinden açılması. Biz bir roman metninde bir fikri izahtan evvel oturtulmuş iki nokta üstüsteydik. Şimdi ayrı ayrı noktalarız. O bir Fransız cümlesinin sonunda. Ben bir yol şiirinin içinde. Ve sen sağdıç; aysı, iyi ve uçuk saçlı; ama nasıl uçuk saçlı ve o kadar; bir genç kıza söylenmek için hazırlanmış, kısacık ve zamancıl bir cümlenin başında. Üç nokta. Ve ağlamak. **Mırç** ağlamadı elbet. Yalnız onu hiç görmediğim kadar çocuktu. Ve insan. Ben gider gitmez **Paris**'le aralarında ortaklaşa hiçbir şey kalmayacakmış gibi bir hâli vardı. Sanki **Paris** ansızın onu silkip atacak. Ben ki **Kaptan**'ım, hep: **"Geleceğim"** diyorum. **"Bu şehrin bana bir diyeceği var. Daha onu söylemedi. Geleceğim. Ve söyleyecek."**

Cadde ne kadar kalabalık. Güneş aldı başını defolup gitti. **Afrika**'ya gitti deyyus. Biliyorum. Ve bana inat gitti. Kalktı gitti. Ben gitmeyebilirim **Afrika**'ya. Benden evvel,

ama ne kadar evvel; geçen asrın sonlarında kimler gitmiştir, oraya: Daha haritada yarım bir **Afrika** varken ve diğer yarısında **"Meçhul yerler"** yazarken. Şimdi güneş gidiyor. Ve medeniyet diye birtakım hisse senetleri ve dividant hesaplarına yan gelmiş paşa bir sömürgecilik. Bense **Canabiere**'de bir kahvedeyim. **Belçika Kongosu**'nda yahut **Timbuktu**'da geceleri eski **zulu** reislerinin cenk davulları çocuk rüyalarını sallıyor ha sallıyor, kıvrandırıyor çocuk rüyalarını, ısıtıyor ve ufak, yumruk kadar zenci bebekleri damarlarında çöngülün uğuldadığını biliyorlar. Sen **Abbas,** yolcu **Abbas,** tatlı ve acı ekmek soyundan ve toprak soyundan **Abbas,** aynı dakikada **Ergani-Mağden**'i yaşıyor ve orası diye bir şiirin parçasından tutuyorsun: Orası. Ve **Anadolu. Ergani-Mağden. Batman Köprüsü.** Trende rastlanmış bir işçi çocuk. Bir memur karısı. Soğukta kalmış bir testi gibi çattadak, çatlamış bataklıklarımız. Ve bu kalem. Kırılsın be bu kalem. Ben boş vereyim bu zanaata, **Abbaslığa** ve **Kaptanlığa** boş vereyim: Böyle **Afrika**'nın, **Asya**'nın, **Dünya**'nın ve hele, helenin helesi memleketimin büyük halkı için küçük ve mıymıntı edebiyat yapacağıma. Boş vereyim zanaata. Mağden kuyularında kömür işçisi olayım. Çeltik ırgatı olayım. Öleyim. Yim. M.

Garda üç kişiydik. Yahut dört. Rakamın önemi yok. Yalnız bence **Mırç** vardı. **Mahel'in arkadaşı.** Ve ötekisi. Belki sen de vardın sağdıç. Sen de vardın, sen de beni **Gare de Lyon**'dan trene bindirdin. Gözlerini hatırlıyorum. Vardın. Orada idin. Şimdi birazdan belki de, rıhtımda bulunacak ve vapur **Akdeniz**'e uzaklaşırken gözlerin sonuna kadar açık bir cıgara yakacaksın. Ve en mühimi **Galata**'da **Yolcu Salonu**'nda beni karşılayacak olan da sensin. O kadar da değil. Günlerden bir gün, eğer yeni-

den ve o kadar Abbascasına yeniden **Akdeniz**'e düşüp yeniden **Marsilya**'lara **Paris**'lere gelecek olursam, yine sen rıhtımda olacaksın. Bir dirsek. Bir nokta. Dirsekleri dolaşıyoruz. Noktalar aşılıyor. Bugün dün olduğumuz yerde değiliz. Dirsekler dönülüyor. Şimdi bir kafiye arıyorum. Lüzumlu bir kafiye arıyorum ve bulmazsam öleceğim. **Marsilya** bir ayçiçeği gibi bir çırpıda bütün petallerini döküverecek. Kırmızı ışık yanacak ve trafik duracak. **Martini** soğuyor. Terasta kimseler yok. Yalnız köşede ihtiyar bir kadın ve kucağında köpeği. **Parisiana!** Geceleri **Eiffel**'in tepesinde hilekâr bir göz gibi titreyen kırmızı fener. **Bastille**'deki hürriyet abidesi. Otelci **Henri.** İspanyol **Miguel.** Hepinizi düşünerek içiyorum. Hepinizi ve **Annette**'i düşünerek. Ve sonra **Prefecture**'deki mahzun Almanı, **Saar**'lı heykeltraşı, **Monique**'i, **Mırç**'ın Vietnamlısını düşünerek içiyorum. **Çin-çin!**

Saat kaç? Saat on iki. Öğle. Vapur ikide kalkacak. Birdenbire şarabi bir bulut gelecek. Bir kilisenin bütün çanları ayaklanacaklar. Bir meydanda güvercinler uçuşacak. Zaman kirpiklerimin ve parmaklarımın ucunda tuz parça. Yollar tuz parça. Öksüz buzdağları. Terk edilmiş gemiler. Ve terk edilmiş deniz fenerleri. Bir **martini** bardağı içine; balsı ve buzsu bir martini bardağı içine; bilcümle meridyen ve paralel daireleri ile düşüveren; küt diye değil, sakın ha! şıp diye düşüveren bir dünya. Bir pingpong topu. Bir nokta. Bir atlas sayfası. Aynı zamanda **Afrika** kıtasında **Kenya** ve **Uganda**'yı ve **Asya** kıtasında **Anadolu Yarımadası**'nı ihtiva eden bir atlas sayfası. **Martini** bardağı içinde bir haritanın renkleri eriyor. Acıyorum haritaya, ah ne kadar acıyorum. Nehirler kıvrılıp, büyük büyük kıvrılıp yılancıklar gibi birbirlerine dolaşıyorlar. Sınır çizgileri kanıyor. Kumullar kerpiçleşmiş. **Kahire**'nin

üstünde bir uçak. **Constellation** uçağı. **Bombay**'da bir **Messagerie Maritime** şilebi. **Heidelberg Üniversitesi**'nin kapısı önünde saçlarını güneşe yaymış kız talebeler. Birdenbire her şey anlaşılıyor. Gizli, sihirli mürekkeple yazılmış bir yazının gökyüzünün avucunda kara kara peydahlanıvermesi gibi meydana çıkıyor sağdıç, birdenbire, kimin **Steiner** kimin **Kern** olduğu belli oluyor. Sonra elimi iç cebime atıyor, kalbimi çıkarıp, **martini**'yi ödüyorum. İşte bu kadar **Prosit Kern! Abbas** yolcu!

Attilâ İLHAN
Ocak 1949, Burhaniye
Mart 1952, Paris

meraklısı için notlar

('**Abbas Yolcu**'da, daha çok kişilerden söz edilirken, okurun yadırgayabileceği bir müphemiyet (belirsizlik) dikkati çekiyor; kim kimdir, belli değil! Adeta kimlikler gizlenmiş, ipucu vermekten kaçınılmış! Bunun iki sebebi var, biri objektif, o yıllar '40 karanlığı', yani sıkıyönetim, yani zincirleme tevkifat yılları; daha sonrası ise 'soğuk savaş' yani yine sıkıyönetim, yine zincirleme tevkifat! Öteki sebep sübjektif, o tarihte **Abbas**, sonradan kapatılıp mahkeme mahkeme süründürülen **Türkiye Sosyalist Partisi**'nin faal militanıdır; ayrıca **Paris**'te **İlerici Jöntürkler Birliği**'nin ve **Nâzım Hikmet'i Kurtarma Komitesi**'nin faal üyesi! Bu iki şart altında şahıslardan söz edilirken ortaya çıkan 'müphemiyeti' galiba 'anlayışla karşılamak' gerekiyor.)

Kim Kimdir?

SAĞDIÇ/ Yollar boyunca kendisine '**sağdıç**' diye hitap edilen kişi, yurtiçi yolculukların önemli bir kısmında ve bu ilk yurtdışı yolculuğumda beraber olduğumuz, kardeşim **Cengiz İlhan**'dır. **Paris**'te içine düştüğümüz koşulların, **İstanbul**'daki **hukuk** öğretimimizi orada sürdürmemize imkân vermeyeceğini aklı kesince, o zamanlar zor anlayabildiğim ve asla kabul edemediğim bir karar vermiş, onca zorlukla gelebildiğimiz **Paris**'ten, birkaç hafta sonra **Türkiye**'ye dönmüştü.

AMİGO/ 'Babakale'den Geçerken' bölümünde **Amigo** olarak geçen kişi, lise ve fakülte yıllarında çok yakın olduğumuz bir dosttur, **Necdet Emir**; o her türlü mihneti alaya alabilen, şakacı, fıkır fıkır bir gençti; **İstanbul**'da **Tıbbiye**'yi bitirdikten sonra, **Dr. Necdet Emir** olarak **Birleşik Amerika**'ya gitti, orada evlendi,

bir ara **İzmir**'de yaşamayı denediyse de başaramadı, **Amerika**'ya döndü, orada yaşadı ve öldü. Aslen **Burhaniye**'nin **Pelitköyü**'ndendi, babası Kurtuluş Savaşı'nda hizmeti geçmiş, **Sarı Efe, Burhaniye** yolculuğuna o yüzden katılmıştı; o yaz, ben, **Cengiz** ve o, o zamanlar henüz çıplak ve uçsuz bucaksız bir koy olan **İskele**'de **(Burhaniye)** kamp kurmuştuk.

NAM-I DİĞER MIRÇ/ Uzun yılların kader arkadaşı, **Cahit Güçbilmez;** kökeni toprak, **Ankara**'nın ilçelerinden geliyor, **Dil Tarih Fakültesi**'nde okurken solcu hareketlere karışmış, ben **İstanbul**'da tanımıştım, **Paris** yolculuğunu birlikte örgütlemiştik; orada kesintisiz on küsur yıl yaşadı, bir ara **Jacqueline** adında bir kadınla yaşıyordu, çok acı ve sıkıntı çektiğini sonraki yolculuğumda bana anlatmıştır. Yurda 1960 sonrasında döndü, kötü biten bir evlilik yaptı, onu en son ben üçüncü **Paris** yolculuğuma çıkarken **İstanbul**'da görmüştüm, artık başka birisi olmuştu, tanıdığım **Mırç** değildi.

MAHEL'İN ARKADAŞI / İlerici Jöntürkler Birliği'nde bana verdiği desteği asla unutamayacağım bir dost, **Fahri Petek.** 'Resmen', **Paris Üniversitesi Eczacılık Fakültesi**'nde 'doktora' yapıyordu, dövizi vardı; aslında ise, **TKP**'nin o gençlik hareketindeki yöneticisi konumundaydı, onu hem **Bergama**'lı olduğu için **İzmir**'den, hem de solcu olduğu için **İstanbul**'dan tanıyordum; uzun kış gecelerini, soğuk **Paris** sabahlarını kahvelerde birlikte geçirdik, bilinmez kaç çay içtik. İşler büyüyünce dövizi kesildi, sıkıntıya düştü, o arada eşi **Neriman**'ı ve kızı **Gaye**'yi de **Paris**'e getirmişti. İkinci yolculuğumda onu tek odalık evinde ziyaret ettim, oraya yerleşmişti, sonradan fakültede hoca olduğunu işittim ve çok sevindim.

GİDİŞAT/ Aynı serüvendeki kader arkadaşlarımdan, **Adana**'lı **Tacettin Karan,** ona kısaca **Taci** derdik, onu çok severdim, hâlâ da çok severim. Siyasi sebeplerden yurda dönemeyip **Paris**'te kalan, çok acı, çok sıkıntı çeken gençlerdendir; sonunda bir Fransız kızıyla evlenerek o ülkenin uyruğuna geçti, adı da de-

ğişti, **Guy Caran** oldu, **Ankara** yıllarımda **Le Monde**'un edebiyat sayfasında Türk Edebiyatı üzerine bir yazısını okumuş, ona yazmıştım. Üç yıl kadar önce, **İstanbul Kitap Fuarı**'nda rastgele bir okur gibi kitap imzalatmak üzere karşıma dikildi, ne kadar sevindiğimi anlatamam: Yurduna ancak bir Fransız olarak dönebilmişti. Arada **İstanbul**'a geliyor; buluştukça o eski günleri anıyoruz.

DİĞERLERİ/ 'Çember Sakallı Şair', babası **Milli Eğitim Bakanı** olduğu için, o yıllarda **Londra** ve **Paris**'te pek rahat şartlar altında okuyan, **Can Yücel**'den başkası değildir; henüz solcu olarak 'hidayete ermemişti', daha çok mistisizme yatkındı. **'Otuz bu kadar yaşındaki'** dostuma gelince, o İstanbul edebiyat çevresinden tanıdığım **Raşit,** nam-ı diğer **Reşkol Hassas**, hepimizden yaşlı, sola yatkın, fakat angaje olmuyor.

ANNETTE (ANUŞKA)/ Alliance Française'de tanıdığım **Annette**'in, o yoksul ve belalı yaşantıda benim için önemi son derece büyüktü, o kadar büyüktü ki, evlenecekmişiz gibi beni ailesiyle tanıştırmıştı, onlardan izin alır, gezmeye iki uslu çocuk gibi öyle çıkardık; temelinden duygusal ve tertemiz olan bu ilişkiden etkilenmiştim; o yılların **Paris** şiirlerinde (en belirgin olarak, **'Başka Adam'** şiirinde, **'Sisler Bulvarı',** sayfa 11) 'sevgilim' diye andığım **Annette**'dir.

HASAN/ Hasan'ın adı hiçbir yerde geçmiyor, ondan söz edişim, içimdeki bir ukdeden doğdu: **Prefecture**'de gözaltına alındığımda yalnız değildim; oraya, hareketin içindeki bir Kürt arkadaşımla birlikte gitmiştim: **Hasan Akkuş**'la; işler karışınca **Hasan** hemen her rastladığı yetkiliye başvurmuş, dikkatini çekmiş! Nezarethaneye sokulduğum sırada, gözlerinde fark ettiğim ifadeyi ölürsem ancak unuturum; ondan söz etmeyi nasıl unutmuşum anlamadım, adını anmak boynuma borçtur. **Hasan**'ı bir daha hiç görmedim, sadece o devirde yurda dönen bütün solcu gençler gibi rıhtımdan **Siyasi Polis**'çe alınıp götürüldüğünü, uzun süre de alıkonulduğunu işitmiştim.

Uyarı

('**Abbas Yolcu**' yayımlandığı sırada, onun okunmasıyla ilgili olarak okurları uyarmışım (**Yelken**, Haziran 1959), demişim ki:

"...Yazarın yaşantısı nereden itibaren romanın adamına karışır; bunu **Abbas Yolcu** ile **Zenciler Birbirine Benzemez**'i beraber okuyarak izlemek mümkün gibidir. Hele yazmak, yaşamakla içiçe alınmış bir çabadır denirse, zaten roman, şiir, sinema, şu ya da bu, herkes hâlinde yaşayan bir sanatçının serüven eğrisini çizmeye yaramıyor mu? "

"...**Abbas** nerede **Attilâ İlhan**'sa **Ömer Haybo** orada **Mırç**'tır, **Kamarot Hasan**'ı **Kaptan**'ın çizgilerinde tanıyabildiğimiz kadar; dönüp dolaşıp, **Mehmed–Ali**'yi **Abbas**'ın yaşantısından çıkarabiliriz. Sanatçının ayırıcı özelliklerini taşıyan böyle bir küre içerisinde kendisiyle ve hayatla içiçe girmişliği onu masa başı ve dersane birimlerinden dakikasında çıkarıyor ki; eski bir sanat anlayışının ölü noktasından yeni bir sanat anlayışının diri noktasına uzanıyoruz. Yoksa sanat bir aksiyon estetiği midir? '**Abbas...**'ı buradan bakarak okuyunuz..."

Yalnız oradan bakarak mı? Belki '**Sisler Bulvarı**' ve '**Yağmur Kaçağı**'nın buğulu merceğinden de bakarak! Çünkü o kitapların şiirleri de, aynı yıllarda, aynı ortamın şiirleridir. Yalnız ortamı değil, bazı kişileri bile onlarda bulabilirsiniz.)

attilâ ilhan
kişiliğinin bir aynası

'olcu'ya, '**Gâvurdağları'ndan Rivaye**
sanat armağanını kazandıktan sonra
münü 1950/1959 yılları arasında **Varl**
olu ve **Fransa**'da yaptığı yolculukları
ı kitap, **Attilâ İlhan**'ın kişiliğinin bir a
romanlarına bile atlayan bir **mithos** h
:ağından kurtulmamış bir gencin duyg
lanıyor..."
zacının dalgalanmalarını pek güzel if
ızı diline karşı aşırı bir coşkunlukla
iştiği üslubunun ilk basamağı bu kita
:artları içinde iyice gözlenip gösterilem
n durulmaya geçememiş bir halk
ederken, büsbütün kaypak bir hale gi
ıt verici bir denemeydi onun yaptığı..."
an macera tüten, düzgün cümleye sa
anlının eserlerinde açıkça beliren kiş
n arar olmuştuk; **Attilâ İlhan**'ın, bu ha
ıütün havası kitabında duyuluyor..."

Tahi
VATAN,

attilâ ilhan
kişiliğinin bir aynası

"... '**Abbas Yolcu**'ya, '**Gâvurdağları'ndan Rivayet**' adlı destan denemesiyle sanat armağanını kazandıktan sonra (1946) başlamış, ilk bölümünü 1950/1959 yılları arasında **Varlık**'ta yayımlamıştı. **Anadolu** ve **Fransa**'da yaptığı yolculukların yankılarını içine alan bu kitap, **Attilâ İlhan**'ın kişiliğinin bir aynasıdır. Şiirlerini saran, romanlarına bile atlayan bir **mithos** havası, henüz **Robenson** çağından kurtulmamış bir gencin duygularıyla bütün kitapta dalgalanıyor..."

"... kendi mizacının dalgalanmalarını pek güzel ifade edebilen, gelenekçi yazı diline karşı aşırı bir coşkunlukla yıkıp yeniden kurmaya giriştiği üslubunun ilk basamağı bu kitaptadır. Doğu dünyasının şartları içinde iyice gözlenip gösterilemeyen gerçeği, kaynaşmadan durulmaya geçememiş bir halk dilini mıncıklayarak ifade ederken, büsbütün kaypak bir hale girişine karşılık, cesur ve umut verici bir denemeydi onun yaptığı..."

"... saçlarından macera tüten, düzgün cümleye savaş açmış bu müthiş delikanlının eserlerinde açıkça beliren kişiliği, dilindeki lezzeti çoktan arar olmuştuk; **Attilâ İlhan**'ın, bu haşarı edebiyat öncüsünün bütün havası kitabında duyuluyor..."

Tahir Alangu
VATAN, 20 Eylül 1959

Attilâ İlhan

DUVAR

SİSLER BULVARI

YAĞMUR KAÇAĞI

BEN SANA MECBURUM

BELA ÇİÇEĞİ

BUGÜN SEVİŞMEDİN

BÖYLE BİR SEVMEDİN

ELİME YÜZÜME BULAŞTI

AYRILIK SEVDAYA DAİR

HANGİ EDEBİYAT

HANGİ SAĞ

hangi laiklik

HANGİ SOL

HANGİ ATATÜRK

HANGİ BATI

HANGİ SEKS

AYDINLAR SAVAŞI

SOSYALİZM ASIL ŞİMDİ

İKİNCİ VATAN SAVAŞI

YARAYA TUZ BASMAK

Attilâ İlhan

Demokrasi ile Sokak Kavgaları

Attilâ İlhan

'o karanlıkta biz,

Fena Halde Leman

bıçağın ucu

SIRTLAN PAYI

attilâ ilhan

yanlış kadınlar yanlış erkekler

attilâ ilhan

ABBAS YOLCU

attila ilhan

kurtlar sofrası

SOKAKTAKİ ADAM

9 789754 946253

2. basım

ISBN 975 - 494 - 625 - 6

96 . 06 . Y . 0105 . 1027

KDV dahil 500000 Lira